

Rudolf Steiner

**DESTINE ALE OAMENILOR ȘI DESTINE ALE
POPOARELOR**

GA 157

Paisprezece conferințe ținute la Berlin
între 1 septembrie 1914 și 6 iulie 1915

Traducător: Delia Popescu

Traducere după:

Rudolf Steiner

Menschenschicksale und Völkerschicksale

GA 157

Editura Rudolf Steiner, Dornach/Elveția 1981

©2021 Societatea Antroposofică din România, pentru prezenta
traducere în limba română

CUPRINS

PRIMA CONFERINȚĂ, Berlin, 1 septembrie 1914.....10

Despre destinele oamenilor și destinele popoarelor

Clădirea neterminată de la Dornach și începutul războiului. Despre credința în victoria vieții spirituale. Necesara înțelegere a necesității mondiale a evenimentelor grave ale timpului (Referire la Bhagavad Gita). Limbajul karmei cosmice care domnește în acestea urmează să fie înțeles abia mai târziu. Despre puterea iubirii, care poate crește din dispoziția lăuntrică spiritual-științifică pentru încadrarea corectă, într-un mod ajutător, în evenimentele timpului. Aforisme mantrice.

A DOUA CONFERINȚĂ, Berlin, 31 octombrie 1914.....21

Naționalități și aspecte naționale în lumina științei spirituale

Necesitatea specială actuală de a pătrunde evenimentele exterioare cu știința spirituală. Veșnicul din om și configurația sa pământeană, de care ține elementul național. Ura popoarelor și încetarea oricărui aspect național prin moarte. Naționalitățile Europei ca reprezentante a elementelor componente ființiale ale omului. Ura ca furie împotriva propriei Sini superioare, legată în viitor de alte naționalități. Caracterele deosebite ale popoarelor Europei. Raporturile lor diferite față de aparținătorul unei națiuni străine. Experiențele lor diferite la pășirea prin poarta morții. Raporturile lor în privința ducerii războiului. Atitudinea deosebită a Rusiei; dispoziția fundamentală de rugăciune din Est; Mereschkowski. Experiențe oculte din perioada din jurul izbucnirii războiului. Cum trebuie să-și confirme știința spirituală valoarea în timpuri grave.

A TREIA CONFERINȚĂ, Berlin, 28 noiembrie 1914.....46

Despre ființa sufletelor popoarelor europene

Dificultatea de a stă-vedea viața pământească ca maya. Motivul excluderii simpatiei și antipatiei în privința cercetării și caracterizării sufletelor popoarelor. Raportul sufletului în somn cu sufletele altor popoare. Despre puterea adevărilor spirituale. Acțiunea spiritelor popoarelor în evoluția Pământului, acțiune prin care sufletul individual se desprinde prin moarte; sensul morții pe câmpul de luptă. Diferita amprentare a sufletelor franceze și rusești de către spiritele popoarelor lor. Lupta ființelor spirituale superioare pentru pătrunderea unui curent spiritual în evoluția omenirii cu ajutorul sufletelor trecute prin moarte. Răstălmăcirea actuală a situației de luptă spirituală în alianțele și luptele terestre. Antroposofia ca cerință a lumii spirituale, adresată oamenilor. Problema vinii războiului și a raportului care trebuie dobândit cu karma sufletului poporului. Contribuția ce trebuie realizată în viitor printr-o viață de gândire reînnoită spiritual.

A PATRA CONFERINȚĂ, Berlin, 17 ianuarie 1915.....68

Esența impulsului lui Christos și a spiritului mihaelic ce-I slujește. (I)

Măreția impulsului lui Christos, care depășește toate posibilitățile de înțelegere de până acum, și acțiunea sa vie în istorie. Lupta pentru Roma dintre Maxentius și Constantin din anul 312. Legătura multor suflete cu creștinismul doar în trupul eteric până în secolele VIII/IX în vestul și sudul Europei. Cea de-a cincea epocă post-atlanteană și sarcina deosebită a Angliei pe de o parte, și a Europei continentale pe de altă parte. Intervenția impulsului lui Christos prin fapta Jeannei d'Arc. Diferența dintre evoluția popoarelor și evoluția individuală; în general, nu au loc mai multe încarnări în cadrul aceluiași popor; cu excepția Europei Centrale. În Estul actual: multe suflete care au purtat odinioară creștinismul în trupurile lor eterice și care configurează acum o legătură în sentiment. În Europa Centrală: o pregătire de secole în privința unei uniri printr-o cunoaștere trează a impulsului lui Christos cu Eul și trupul astral. Goethe; Faust. Sarcinile de viitor ce se completează

reciproc ale Europei Centrale și Europei de Est; dezastru pentru amândouă dacă Europa Centrală ar fi copleșită prin forța exterioară.

A CINCEA CONFERINȚĂ, Berlin, 19 ianuarie 1915.....88

Esența impulsului lui Christos și a spiritului mihaelic ce-I slujește. (II)

Marile corelații istorice sunt reglate întotdeauna pornind din lumea spirituală. Diferența între modul cum se realiza acest lucru pe vremea Jeannei d'Arc și cum se realizează el în ziua de azi. Actuala lume a mașinilor, a căror spiritualitate demonic-ahrimanică acționează distructiv asupra omului. Impulsurile spirituale ce se revelau lăuntric ale păstoritei din Orleans; christificarea vechii clarvederi romane; taina nașterii Jeannei; caracterul morții ei; Jeanne ca învingătoare a forțelor luciferice. – Cum se pot revărsa în ziua de azi prin acțiunea omenească forțe divin-spirituale în lumea ahrimanizată; despre ființa lui Mihael; forța sa de a putea acționa până în rațiunea fizică. Opunerea față de ahrimanic prin spiritualizarea forțelor treze de înțelegere. Concordanța dintre sarcina timpului și spiritul poporului german. Caracter al sufletului german: forța de jertfă; în epoca lui Gabriel mai mult legat de raporturile de sânge, în cea mihaelică, în privința voinței de a cunoaște. Devenirea nedăunătoare a forțelor ahrimanice atunci când sunt stră-văzute.

A ȘASEA CONFERINȚĂ, Berlin, 26 ianuarie 1915.....109

Cerința timpului după cunoaștere spirituală

Îndreptarea cercetărilor actuali înspre existența lumii spirituale; incapacitatea de consecvență; O. Binswanger; legătura dintre procesul nervos și moral-spiritual. – Esența sistemelor religioase: intermedierea de reprezentări care duc în afara lumii sensibile și fortifică omul pentru lumea spirituală; necesitatea fortificării spirituale mai profunde în ziua de azi. Despre sensul războiului. Numărul mare al celor decedați tineri; forța neconsumată a

trupurilor lor eterice, care poate sluji evoluției omenirii dacă oamenii devin conștienți de legătura cu lumea spirituală. Cultivarea relației cu cei decedați. Trăsătura unei anumite spiritualizări – periculoase – prin război. Importanța războiului poate fi înțeleasă doar spiritual. Cerința timpului după strădania spirituală. Motivul comodității: teama ascunsă în fața unei treziri prea mari în privința realităților pământești și a celor de după moarte. Creșterea dereglărilor nervoase (Dostoievski comparativ cu Hamerling). Forța vindecătoare a științei spirituale.

A ȘAPTEA CONFERINȚĂ, Berlin, 22 februarie 1915.....134

Personal – suprapersonal

Trei experiențe concrete cu persoane decedate, legate de ceremonia funeraliilor lor. Necesitatea diferită, apărută întreit după moarte de a ajunge la cunoașterea de sine. Supraabundență orbitoare a spiritului după moarte, care trebuie atenuată pentru a face posibilă conștiința. Ajutorul dat de știința spirituală. Știința spirituală nu ca teorie, ci în calitate de conducător înspre o cuprindere plină de viață a lumii spirituale. – Multele trupuri eterice neconsumate ale celor decedați tineri, ale căror forțe intră în sufletele popoarelor; strădania lor de a se uni cu forțele spirituale ale celor vii, pentru a ajuta la progresul Pământului. Experiența unei asemenea colaborări cu un decedat în legătură cu clădirea de la Dornach.

A OPTA CONFERINȚĂ, Berlin, 2 martie 1915.....159

Cele trei decizii în priința căii imaginative de cunoaștere

Părăsirea trupului pe calea de cunoaștere prin trei porți. Poarta morții: Vivifierea gândurilor în meditație; învingerea piedicilor lăuntrice; creșterea gândului până la a deveni o ființă-cap înaripată; interesul lui Ahriman de a împiedica vizibilitatea lui; învingerea necesară a pământescului în gânduri. – Poarta elementelor: Voința care trebuie cuprinsă în marea gândurilor vivificate, faptul de a deveni stăpân al gândurilor; imaginațiunea unui leu care inspiră teamă; capacitatea învingerii sale prin forța identificării cu destinul.

Pericolul egoismului; interesul lui Lucifer de a-l voala; magia gri. – Poarta Soarelui: Întâlnirea cu dragonul alcătuit din natura organică inferioară și cea sufletească inferioară a omului. Diferența dintre „clarvederea cu capul” și „clarvederea abdominală”. Cuprinderea forțelor superioare ale naturii inferioare printr-o identificare și mai profundă cu destinul. – Dificultăți la poarta morții. Necesitatea cunoașterii spirituale în ziua de azi. Importanța morții ca învățător al sufletului; în special pentru cei căzuți pretimpuriu.

A NOUA CONFERINȚĂ, Berlin, 9 martie 1915.....183

Ritmul dintre somn și veghe în marele mers evolutiv al ființei lumii

Procesul cunoașterii superioare: conștientizarea celor trăite în somn. Evoluția firească de la Lună la Pământ și Jupiter sub aspectul că „somnul” anumitor organe face posibilă trezirea în gândire. Procesul real cosmic de meditație: un consum subtil de căldură și lumină, care lasă în urmă o amprentă de umbră, mai rece, în eterul cosmic. Amprente de acest tip sunt lăsate în urmă involuntar de orice trăire a Eului. Legătura de după moarte cu acestea și acțiunea lor ulterioară în formarea karmei pentru următoarele vieți pământești. – Somn și veghe în privința istoriei spiritului: trecerea în somnul profund a materialismului în secolul XIX (J. Mosen, W. Jordan, J. v. Aufferberg). Legătura compactă, care nu se mai destinde în mod firesc în ziua de azi, dintre spiritual-sufletesc și corporal-fizic. Sarcina de a elabora meditativ, din liberă voință, conștiința lumii spirituale. Necesitatea reunirii dintre cunoașterea spirituală și forțele eterice neconsumate ale celor căzuți în război.

A ZECEA CONFERINȚĂ, Berlin, 16 martie 1915.....204

Dificultățile căii spirituale. Modelarea caracterelor naționale europene de către spiritele popoarelor lor

Dificultatea principală a căii spirituale: unirea strânsă a sufletului cu trupul. Compararea procesului amintirii cu cel al cunoașterii spirituale: întipărirea de sigiliu a fiecărei trăiri sensibile în

corporalitate, care va fi din nou vivifiată sufletește printr-un proces subconștient de citire prin procesul de amintire; întipărire a fiecărei meditații în eterul cosmic. Primele experiențe în suprasensibil; recunoașterea apartenenței celor viețuite spiritual la o ființă superioară proprie. Meditarea și munca la această ființă. Legătura ființelor ierarhice cu omul; în special a spiritelor popoarelor cu popoarele europene. Mersul evolutiv al spiritului poporului german; motivul înrudirii vieții spirituale germane cu drumul științei spirituale. Evenimentele actuale ca fortificare a legăturii spirituale și ca avertizare pentru învingerea materialismului.

A UNSPREZECEA CONFERINȚĂ, Berlin, 20 aprilie 1915.....222

Omul eteric din omul fizic

Experiența sufletului la părăsirea trupului fizic în privința lumii Pământului; raportul său viu cu ființa organismului Pământului. Corespondența dintre veghea și somnul din ziua unui om și iarna și vara anului spiritului Pământului. Despre forța care trăiește în spiritul Pământului începând de la Misteriul de pe Golgota. „Vârsta” capacităților sufletești: amintire, gândire, simțire și voință în legătura lor cu treptele de evoluție planetară ale Pământului și bazele corporale formate de fiecare dată. Amintirea. Voința omenească și karma. Posibilitatea stră-vederii karmei prin tăcerea voinței (visul lui E. Francisci). Observarea conformă cu realitatea a vieții ca bază pentru o creștere cunoscătoare împreună cu lumea spirituală. Despre sensul vieții pământești; avertizarea evenimentelor prezentului.

A DOUĂSPREZECEA CONFERINȚĂ, Berlin, 10 iunie 1915.....237

Despre grupul sculptural pentru clădirea de la Dornach

Clădirea de la Dornach; aspecte acustice. Descrierea celor trei staturi ale grupului sculptural. Despre forțele staturii centrale care trebuie făcute vizibile prin cunoașterea entității lui Christos. Reprezentarea lui Christos de către Michelangelo în «Judecata de apoi». Mișcarea necesară de pendul a vieții omenești între luciferic

și ahrimanic. «Faust»-ul lui Goethe și statura dublă a lui Mefisto. Sarcina de sine-stătătoare a Europei Centrale între Estul orientat luciferic și Vestul orientat ahrimanic. Seriozitatea solicitată de evenimentele prezentului.

A TREISPREZECEA CONFERINȚĂ, Berlin, 22 iunie 1915.....255

Despre natura profetică a viselor. Omul lunar, solar și saturnian

Viața omenească între formele ei trecute de existență și cele viitoare. Caracterul profetic al viselor în veșmântul trăirilor trecute; nașterea visului din interacțiunea trupului astral cu cel eteric. Cauzele planetare ce trăiesc mai departe, tănuite în om, ale existenței pământești: „Viața lunară” ca „visător” în om (exemplu: Caracterizarea lui Shakespeare și a lui Goethe de către Emerson); intervenția Îngerilor în „visător”, dar și cea a lui Lucifer și Ahriman (exemplu: Jushakov). „Omul saturnian” ca bază a vieții terestre și a științei exterioare; importanța sa pentru viitoarea formare a unui schelet mineral pentru Jupiter. Efectul științei spirituale asupra „omului solar”, ca pregătire a faptului de a deveni posibilă creșterea plantelor pe Jupiter. Acțiunea viitoarelor forme ale științei spirituale ca pregătire a faptului ca pe Jupiter să fie posibilă o lume animală și baza unei culturi umane. Nonsensul atomismului pur fizic. Importanța macrocosmică a gândului, cuvântului și moralității omului. Explicarea unei afirmații a lui Christos.

A PAISPREZECEA CONFERINȚĂ, Berlin, 6 iulie 1915.....279

Despre importanța cosmică a percepțiilor noastre senzoriale, a gândirii, simțirii și voinței noastre

Omul ca ființă cosmică și ființă pământească în raport cu partea restrânsă care ajunge în conștiință în această privință. Aspectul cosmic al percepției senzoriale; „văzul” determină faptul ca Pământul să fie vizibil în mod luminos pentru alte planete. Gândirea omenească și raportul său cu marea eterică urzitoare a lumii de gândire ce curge în imagini. Importanța cosmică și mai

cuprinzătoare a simțirii și a voinții: Imaginile oglindite care iau naștere în om ale însușirilor și faptelor (simțire), respectiv ființelor (voire) Ierarhiilor inspiratoare, respectiv clăditoare de lumi. Simțirea și voirea ca pietre de construcție ale lumilor viitoare. – Pierderea vechii clarvederi de dragul libertății. Dezvoltarea gândirii autonome prin cuprinderea tot mai intensă a trupului fizic. Contraponderea necesară prin știința spirituală. Pericolul ca forțele spirituale – deși negate, dar totuși existente – ale omului să fie cuprinse de Lucifer și Ahriman. Exemplu din istoria italiană (Cola di Rienzi și d’Annunzio).

Note.....294

PRIMA CONFERINȚĂ

Berlin, 1 septembrie 1914

Iubiții mei prieteni, inima îmi este profund mișcată că îmi este îngăduit ca în aceste momente grave să fiu printre voi pentru o vreme și să vă vorbesc. Dar primul nostru gând să fie îndreptat înspre iubiții noștri prieteni, care au fost adesea uniți cu noi aici, iar acum sunt chemați pe câmpul de luptă, acolo unde se duce într-un mod atât de intens lupta pentru destinele oamenilor, pentru destinele popoarelor. Și pentru că noi ne gândim în acest ceas la acești prieteni cu o iubire plină de fidelitate și vrem să le trimitem gândurile noastre, gândurile noastre care să fie cuprinse de putere, pentru ca ei să se poată fortifica pe acel plan unde se află acum – ca semn pentru aceasta să ne ridicăm pentru o clipă în picioare!

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și vrem să îndreptăm înspre prietenii noștri gândul ca entitatea lui Christos, despre care a fost atât de des vorba aici, să fie cu ei, întărindu-i, conducându-i pe câmpul de luptă, acolo unde se decid acum destine ale oamenilor și destine ale popoarelor!

Iubiții mei prieteni, voi știți că a existat intenția originală de a definitiva construcția clădirii pe care noi vrem să o înălțăm ca lăcaș pentru viața spirituală [1] a timpurilor actuale, așa cum o vedeam înaintea sufletelor noastre, în luna august a acestui an. Dar karma a

vrut altfel. Iar noi trebuie să ne supunem cu calm acestei karme. O vreme am crezut că tocmai în acest timp vor putea fi rostite în această clădire cuvinte despre certitudinea victoriei vieții spirituale, despre care ne-am putut convinge de fiecare dată tot mai mult prin intermediul științei noastre spirituale. Însă în acest timp clădirea noastră din Dornach, de lângă Basel, nu este terminată. Dar învelișul ei e aici. Coloanele care urmau să poarte cupolele ce reprezintă lumile cerești spirituale se află la locurile lor și ele sunt unite cu aceste simboluri ale acoperișului ceresc. Desăvârșirea mai este încă așteptată. În luna iulie, într-un anumit stadiu al clădirii noastre, eu am putut presimți că se vor întâmpla cele pentru care m-am străduit eu aici, anume ca această clădire să poată fi și o dovadă că prin forma și alcătuirea ei se va putea obține un spațiu cu adevărat acustic, care să permită o ascultare cu adevărat bună. Am spus că mi-a fost îngăduit să sper acest lucru. Căci din locurile în care am putut verifica prin cuvinte modul în care este preluat sunetul de către întreaga structură de lemn, acestea răsunau așa încât se putea spera că va fi împlinită intenția ca ele să răsună corect în locurile potrivite. Căci speranța noastră este ca în acest spațiu să poată răsună cuvintele care sunt consacrate convingerii și atitudinii noastre.

Primele sunete pe care le-au auzit prietenii noștri care lucrau la Dornach au fost ecoul schimburilor de focuri care aveau loc în imediata noastră apropiere, care răsunau din primele acțiuni întreprinse în cadrul gravelor evenimente înălăuntrul cărora viețuim noi acum. Căci clădirea noastră privește în jos la acel câmp din Oberelsass, unde este ea situată, în vecinătatea ținuturilor situate la granița Elveției. Și nu s-au auzit numai semnale ale gravelor evenimente ale timpului nostru, ci din diverse puncte ale clădirii noastre s-au putut vedea și focurile de tun din Oberelsass. Ceea ce se petrecea acolo a răsunat la început ca un ecou în ținuturile noastre. Iar atunci când, în mijlocul muncii noastre, ne întâlneam pentru convorbiri, în noi trăia gândul că din gravitatea evenimentelor

înlăuntrul cărora trăim noi acum s-ar putea naște pentru omenire un teren de pace, pe care să poată înflori mântuirea și binecuvântarea evoluției omenirii.

Cât de neașteptat vine – vorbind câteodată în mod simbolic unuia sau altuia – un asemenea eveniment, ca acela pe care îl trăim noi acum! Poate că a ajuns în mâinile unora dintre voi, iubiții mei prieteni, primul volum al cărții mele *Enigmele filosofiei*, în care eu am vrut să expun mersul evoluției omenirii în căutarea rezolvării marilor enigme ale lumii, în care eu am vrut să expun mersul gândurilor prin inimile oamenilor și ale popoarelor. După cum știți, cel de-al doilea volum încă nu a apărut; dar el este tipărit până la coala 13. Această coală 13 tratează pe amândouă părțile sale, deja tipărite, filosofia lui *Boutroux* și a lui *Bergson*, trecând apoi la *Preuß*, ca ultim aspect care a mai fost tipărit înainte de a începe marele eveniment, care îl abordează pe *Preuß*, care se află, singuratic ca un pustnic, în dezvoltarea filosofică, natural-științifică germană – după părerea mea, infinit mai profund cuprinzător decât ceea ce realizează filosoful *Bergson*. La această personalitate gânditoare *Preuß* se găsește cu o forță grandioasă ceea ce poate spune un gânditor naturalist-științific despre viața spirituală. Astfel, pe această a treisprezecea coală s-au reunit gânduri născute în Europa Occidentală cu gânduri apărute în Europa Centrală. Iar tipărirea s-a întrerupt la mijlocul frazei simbolizând sciziunea vieții spirituale a acelor oameni între care s-a declanșat acum pe planul fizic lupta cea grea, care ne mișcă pe noi atât de mult. Iar în primele zile ale lui august am privit adesea paginile albe ale capitolului rămas netipărit, căci și acela acționa ca un simbol remarcabil asupra firii mele.

Iubiții mei prieteni, noi nu trăim într-un timp în care să fie decise evenimente secundare ale vieții omenești. Oricât de repede au intervenit aceste evenimente ele au implicații adânci și au provenit dintr-o necesitate similară celei prin care s-au dezvoltat cândva, prin lupte dure, grele, destinele Europei pe vremea migrațiunii popoarelor.

Ceea ce trebuie să existe în aceste vremuri la adepții științei spirituale este încrederea în victoria și în capacitatea de a învinge a vieții spirituale și tăria credinței că spiritele care conduc lumea vor decide lucrurile în modul în care este necesar pentru mântuirea omenirii.

Cel care necesită în ziua de azi o consolare pentru faptul că oameni care s-au împrietenit strâns prin știința spirituală sunt acum opuși în focul luptei, acela să încerce să preia această consolare din cuvintele care răsună înspre noi din Bhagavad Gita. Ele ne indică vechi timpuri ale evoluției omenirii, timpuri în care, dintr-o viață primitivă originară a omenirii a apărut o viață ulterioară, în care erau uniți după legile spirituale pe care noi le cunoaștem cei care trăiseră mai înainte ca frați printre frați, surori printre surori. A existat o trecere la o altă viață a omenirii, la o altă extindere a omenirii, în conformitate cu noua ordine a omenirii, în așa fel încât cei care se știau frați, au ajuns să se opună în luptă. Dar spiritul care străbate evoluția omenirii găsește cuvintele potrivite pentru a revărsa încredere, credință și certitudine în sufletele care se opun.

Noi trăim din nou timpuri în care s-au regăsit laolaltă oameni din diverse ținuturi ale Pământului prin acel curent spiritual pe care noi îl denumim al nostru, oameni care se numesc între ei frați și surori prin sentimentele lor, prin ceea ce îi unește din adâncurile sufletului. Și din nou au trebuit acești oameni să ajungă să se lupte între ei. Karma omenirii vrea așa. Dar, iubiții mei prieteni, noi trebuie să fi dobândit certitudinea prin ceea ce am preluat din curentul nostru spiritual în inimile și în sufletele noastre, certitudinea că spiritul care domnește în evoluția omenirii ne va umple în aceste vremuri zbuciumate cu putere și încredere, astfel încât noi să putem purta în noi credința că în karma omenirii se va întâmpla ceea ce este corect, că trebuie să existe aceste lupte, că trebuie să se verse sânge peste sânge ca să se obțină în felul acesta ceea ce vrea conducătorul destinului lumii de la omenirea Pământului. Și printre acestea va fi și o jertfă de sânge, o sfântă jertfă de sânge! Iar aceia dintre iubiții noștri

prieteni, care vor aduce această jertfă de sânge, vor deveni în lumile spirituale puternici ajutători ai omenirii înspre cele mai frumoase și mai sublime țeluri. Căci în multe moduri ne vorbesc spiritele Universului nouă, oamenilor. Ele ne vorbesc în modul în care ne-am obișnuit noi în cercurile noastre, prin cuvinte care sunt preluate din cercetarea noastră spirituală și din atitudinea noastră spirituală. Dar ele ne vorbesc și prin semnele grave ale tunetelor războiului. Și oricât de evident este pentru unele suflete că trebuie să privească cu regret la faptul că și acest limbaj trebuie folosit în conducerea omenirii – sufletele cuprinse de spirit trebuie să poată reflecta la faptul că acest limbaj este necesar în karma lumii. Este un limbaj al cărui sens corect poate fi înțeles pentru fiecare caz în parte abia în timpurile viitoare, timpuri care vor putea privi în urmă la ceea ce a devenit prin jertfa strămoșilor, pentru ca din această jertfă de pe câmpul de luptă sufletul transfigurat spre mântuirea omenirii să se poată înălța în sferile spirituale. Și cu această scânteie a emoției spirituale în inimi putem să ne situăm fortificați în toate grijile, în toată întristarea și mâhnirea, dar și în toate speranțele și toată încrederea pe care o expun și o revelează ochilor noștri evenimente de o asemenea gravitate cum este cel prezent.

Iubiții mei prieteni, pe 26 iulie am putut rosti la Dornach cuvintele [2] care indică timpurile grave ce se află dinaintea noastră cu prilejul unei conferințe referitoare la problemele clădirii noastre. Printre ascultătorii din acea zi de 26 iulie au fost și aceia dintre prietenii noștri care se află acum pe câmpul de luptă în aceste evenimente extrem de grave. Pe atunci mi-a fost îngăduit să aduc prietenilor noștri în inimă, cuvintele: Fie ca cele pe care ni le-am însușit prin curentul nostru spiritual și prin modalitatea noastră spirituală de a privi lucrurile să acționeze în fiecare dintre noi în sensul ca el să găsească posibilitatea în cele care vor veni să stea plin de putere și încredere în acel loc din lume în care este adus prin destinul său.

Au existat dovezi că Mișcarea noastră spirituală poate conferi putere, puterea cea dreaptă și în astfel de timpuri cum sunt cele în care trăim noi acum, și în astfel de evenimente grave ca acelea înlăuntrul cărora ne aflăm noi acum. Și probabil că aparține de făurirea acestei puteri faptul că acelora pe lângă care vâjâie gloanțele acolo afară, care trebuie să trăiască în vâjâitul de furtună al tunetelor războiului, să le fie îngăduit să știe cum ne simțim noi uniți cu ei în iubirea cea fidelă, cum ne gândim noi la ei cu toate gândurile pe care le nutrim, care vor să-i ajute fortificându-i. Căci cum ar sta lucrurile pentru Mișcarea noastră dacă ea nu ar fi capabilă să mențină puteri sufletești acolo unde aceste puteri sufletești sunt expuse încercărilor dure ale lumii? Fie ca puterea pe care am dobândit-o noi înșine să ne mențină încontinuu împreună cu iubiiții noștri prieteni care se află afară pe câmpurile de luptă, și fie ca această forță să fie atât de puternică încât să constituie ceva în lumea spirituală, încât spiritul pe care noi am căutat să-l preluăm în noi să poată fi el însuși ceva în acțiunea lumilor; și fie ca iubirea pe care noi o știm unită cu strădania noastră spirituală să se dovedească puternică în special acolo unde prietenii noștri au de adus o jertfă sfântă în lumea fizică!

Iubiții mei prieteni, multe se vor mai perinda în fața ochilor noștri ca urmare a ceea ce a început acum. Dar noi am vorbit adesea despre echilibrul sufletesc plin de putere. Fie ca el să ne umple acum sufletul. Nu este vorba de acel calm comod, care privește lucrurile cu indiferență, ci de un calm plin de forță activă, care caută căile și mijloacele – și care printr-o căutare spirituală fidelă le și găsește – pentru a face ceea ce este posibil la locul potrivit. Eu a trebuit să mă întreb adesea în această lună august dacă este corect să-i rețin pe prietenii noștri la clădirea noastră de la Dornach, și dacă unii dintre ei nu ar putea realiza lucruri mai importante în acest răstimp, într-un alt loc. Dar se pare că este bine – și aceasta se află în legătură cu anumite puteri de care are nevoie spiritul în vremurile noastre – ca această clădire să nu stagneze. Și așa se lucrează cu fidelitate și la ea,

în aceste vremuri grele. Așa trebuie ea menținută vie în ideea că ea trebuie să fie un monument, un simbol al înțelegerii corecte a marilor fapte ce se petrec în timpul nostru, un simbol pentru înțelegerea faptului că în tot ceea ce se petrece în timpul nostru trebuie să existe și puterea spiritului. Iar noi nutrim credința că toți prietenii care au rămas să lucreze aici la Dornach – pentru că aceasta pare să fie karma lor –, își vor putea găsi locurile – fiecare locul său în care îl aduce karma – și în ceea ce va rezulta ca important din aceste evenimente cutremurătoare în care ne aflăm acum. Să încercăm, iubiții mei prieteni, să facem toate acestea așa cum ne apare după ceea ce ne aduce fiecare zi în fața sufletelor noastre, în conformitate cu ceea ce ne îngăduie ziua care trece să observăm drept eventuală sarcină a noastră în acest timp; să încercăm să împlinim fiecare sarcina pe care trebuie să o vedem drept sarcină a iubirii omenesci altruiste, drept sarcină a dispoziției de jertfă într-un timp în care se cer atâtea jertfe din partea oamenilor. Să participăm a serviciul de jertfă al evoluției omenirii în conformitate cu modul în care apare acesta repartizat puterilor noastre de către karmă, să ajutăm pretutindeni unde putem ajuta. Să căutăm posibilitățile de a ajuta acolo unde ne este îngăduit să ajutăm, și să nu uităm că noi am preluat în noi convingerea că spiritul are un instrument activ în ajutorul omenesc, în iubirea omenească ce se pune la dispoziția celor din jur, iubirea ce slujește.

Atunci când prietenii noștri de la Dornach au cerut să înțeleagă câte ceva din modalitățile de ajutorare exterioară, despre primele pansamente care pot fi acordate, nu am dat, în cadrul clădirii noastre, în mai multe rânduri, doar prime indicații de aplicare a unor astfel de pansamente [3] pentru cazul în care unul dintre noi va fi solicitat vreodată de karma să aplice asemenea cunoștințe, ci mie mi-a stat pe inimă să le spun prietenilor noștri și cuvinte provenite din contemplarea spirituală care, resimțite în sufletul iubitor ce vrea să ajute, pot aduce iubirea spirituală activă prin mâna care bandajează, prin iubirea ajutătoare – în mod spiritual – către acela care urmează

să fie ajutat. Mai întâi am atras atenția asupra modului în care există în însăși organizația omenească forțe vindecătoare, asupra modului cum în sângele care curge din rană trăiește totodată ceea ce acționează vindecător asupra răni. Și apoi am spus că este bine ca la vindecarea oamenilor care au nevoie de ajutor să ne umplem inima cu următoarele cuvinte:

Izvor al sângelui,
 Acționează în izvoare,
 Mușchi activ
 Activează germenii,
 Îngrijire iubitoare
 A inimii încălzitoare,
 Fii adiere vindecătoare.

Eu sunt în măsură să știu că sufletul care se umple cu o astfel de dispoziție este în măsură să confere mâinii care vrea să ajute o forță ajutătoare. Și cum să nu fim noi convinși, după tot ceea ce a străbătut sufletele noastre de-a lungul anilor, că umplerea cu Spiritul lui Christos în acest timp ne va conferi capacitatea să intervenim în mod corect acolo unde ne-o cere destinul, acolo unde ne încadrează destinul. Și cât de des vom avea ocazia să verificăm în cele pe care ni le pot aduce vremurile următoare, dacă suntem pătrunși în mod corect de Christos, Cel care acționează din inima noastră în inimile altor oameni, Cel care îl întrețese într-o unitate cu noi pe omul care suferă, pe omul purtător de dureri. Și cât de adesea am vorbit despre faptul că de evoluția sufletelor omenești în lumea spirituală ține capacitatea de a ne putea uni propria simțire cu durerea care trăiește în celălalt. Și locul unora dintre noi va fi adesea tocmai acolo unde evenimentele timpului nostru vor produce dureri; acolo vom putea verifica dacă suntem suficient de puternici pentru a uni sentimentul corect cu durerea celuilalt, și dacă durerea ce trăiește în celălalt suflet poate fi durerea noastră, durerea simțită de noi.

Și pentru ca să poată fi așa, ca omenirea să ajungă treptat să nu evităm durerea care trăiește în celălalt, ci să o simțim în noi, pentru aceasta a curs sângele lui Christos pe Golgota. De aceea, să căutăm să intensificăm în sufletele noastre și dispoziția lăuntrică indicată în felul acesta, tocmai în aceste timpuri. Aceasta se poate realiza prin cuvinte cum sunt cele ce urmează, pe care omul și le poate rosti sieși, pe cât posibil de des, în gând, cuvinte care ne unesc cu gravitatea acestui timp prin aceea că primul rând se adresează semenilor. Cuvintele sună așa:

Atâta timp cât doar tu simți durerea,
Care pe mine mă ocolește,
Christos acționează nerecunoscut
În ființa lumilor.
Căci spiritul rămâne slab,
Când are puterea de a simți suferința
Doar în propriul său trup.

Da, iubiții mei prieteni, acum este timpul în care fiecare suflet ce a învățat să privească în lumea spirituală trebuie să-și îndrepte gândurile rugătoare către spiritele de care are credința că este ocrotit, pentru ca aceste spirite să ne poată ajuta să ne încadrăm în mod corect în timp. Și noi vom simți ceea ce este corect, ceea ce este drept, în inimile noastre, vom simți forțele corecte în sufletul nostru dacă ne îndreptăm către spiritul care trebuie să ne conducă prin încarnările noastre pământești înspre ceea ce este drept pentru noi. Și cum putem ști dacă rugăciunile noastre se adresează spiritului corect? Noi putem simți acest lucru dacă ne îndreptăm înspre acest spirit în sensul adevăratului impuls al lui Christos.

Căci spiritul care ne conduce la ceea ce este drept – de aceasta putem fi siguri, iubiții mei prieteni – este unit cu Christos. El este în dialog cu Christos. El are acest dialog cu Christos în lumea spirituală, pentru ca din cele pentru care este purtată lupta acum, din cele pentru

care se varsă sângele acum, să se întâmple ceea ce este drept, corect, pentru mântuirea omenirii. În spiritul lui Christos ne îndreptăm către spiritul de care vrem să fim ocrotiți. Atunci acesta va fi spiritul corect.

Ceea ce constituie ființa, esența unui spirit este numit în limbajul științei spirituale vârstă, vechime, epocă a spiritului. De aceea apare acest cuvânt în mantra care vi se va împărtăși acum. Cuvântul „epocă” înseamnă aici, întru câtva, același lucru cu ființa, esența spiritului. Căci noi am învățat să diferențiem spiritele în funcție de vechimea lor. Noi vorbim despre spiritele luciferice și ahrimanice tocmai în acest sens prin aceea că știm că ele dezvoltă pe nedrept, într-o epocă, ceea ce este adecvat lumii într-o altă epocă a evoluției, cea corectă. De aceea vorbim despre epoca unui spirit când vorbim despre entitatea sa. Formula care vă este împărtășită acum, sună așa:

Tu, spirit al spațiului meu pământesc [4],
Dezvăluie lumina epocii tale
Sufletului dăruit lui Christos,
Pentru ca el să te poată găsi, străduindu-se,
În armonia sferelor păcii,
Pe tine, răsunând de laudă și putere
Pentru simțurile omenеști devotate lui Christos.

Da, să încercăm să facem rodnic ceea ce s-a putut implanta în sufletele noastre în decursul strădaniei noastre spirituale, să îl facem atât de rodnic încât să putem spera că vom face față încercărilor. Să încercă să dovedim credința că iubirea este sufletul strădaniei noastre spirituale într-un timp în care este necesară iubirea, iubirea, iubirea!

Iubiții mei prieteni, este ceea ce îmi stătea pe inimă pentru a fi spus sufletelor voastre tocmai în această seară. Fie ca iubirea la care am apelat noi atât de des să prindă cu putere rădăcini în noi. Fie ca noi să găsim posibilitatea ca în aceste timpuri grave să ținem în continuare unii la alții și să rămânem laolaltă cu toate bunurile omenirii. Iubiții mei prieteni, eu vă promit să unesc aceasta iar și iar cu sentimentele

mele, și să-mi unesc și gândurile cu ale voastre, în timpurile care vor urma. Și fie să ne fie hărăzit ca după trăirea simbolurilor despre care a fost vorba în cuvintele introductive din această seară, după ce în clădirea noastră de la Dornach a răsunat ecoul sunetelor războiului și au ajuns licăririle războiului, fie să ne fie hărăzit să putem rosti în această clădire, după o vreme mai scurtă sau mai îndelungată, cuvântul încrederii în capacitatea de victorie și în victoria spiritului; să ne fie îngăduit să rostim acest cuvânt în conștiința că această clădire, situată pe locul său înălțat, privește în jos la o omenire care și-a cucerit, prin încercările și luptele grele din acest timp, ceea ce este drept, bine, frumos și adevărat în cadrul evoluției omenirii. Fie ca zilele războiului să se desfășoare în așa fel încât în viitoarele zile de pace să ne fie îngăduit să privim cu împăcare la jertfele pe care le-au cerut aceste timpuri.

Aș dori să sper că aceste cuvinte pe care am căutat să le rostesc în această seară, au atins sufletele voastre în profunzimea din care cred că au izvorât. Fie ca ele să fie cu voi în timpurile în care unii dintre noi vor avea atât de mult de suferit. Fie ca ele să poată fi și pentru voi ceea ce umple toate inimile cu un entuziasm nobil și cu un curaj evlavios de a lupta, le umple cu acest entuziasm nobil și acest curaj de a lupta, în așa fel încât spiritele care știu ce este drept vor putea privi cu împăcare în aceste inimi. Să ne umplem cu această dispoziție și atunci vom avea posibilitatea să facem ceea ce este posibil, la locul potrivit. Fie ca munca noastră spirituală pe care noi am căutat să o înfăptuim de ani de zile să ne dea putere pentru aceasta; fie ca ea să ne poată da această putere.

La revedere, iubii mei prieteni, în această dispoziție lăuntrică și din aceste sentimente ale inimii!

A DOUA CONFERINȚĂ

Berlin, 31 octombrie 1914

Iubiții mei prieteni! Să îndreptăm și astăzi primele noastre gânduri înspre cei care se află pe câmpul de luptă și trebuie să intervină cu trupurile lor și cu întreaga lor ființare în ceea ce le impune timpul nostru. De aceea, ne îndreptăm gândurile înspre acele entități spirituale care îi iau în ocrotirea lor pe cei care se află afară, pe câmpul de luptă.

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții, noi rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și spiritul pe care l-am căutat de mulți ani în timpul strădaniilor noastre, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, spiritul lui Christos, spiritul curajului, spiritul puterii, spiritul unirii, spiritul

păcii – fie ca El să domnească peste tot ceea ce aveți voi de îndeplinit în aceste zile!

În aceste zile, în aceste săptămâni de evenimente grele, seriozitatea strădaniei noastre spirituale trebuie să ne străbată sufletele mai mult decât în alte vremuri, acea seriozitate din care putem simți cum ceea ce ne străduim să obținem prin curentul nostru spiritual este legat de tot ceea ce este cu adevărat omenesc. Noi nu ne străduim numai înspre ceea ce vorbește doar ființării trecătoare a omului, acelei ființări care trece odată cu trupul fizic omenesc; noi vorbim despre evidențe, noi vorbim despre puteri sufletești și puteri spirituale, care se adresează nemijlocit acelei Sine superioare din om care este mai mult decât ceea ce se poate ofili și usca împreună cu trupul și cu existența acestuia. Noi am folosit adesea cuvântul maya în privința fenomenelor exterioare, și noi am accentuat adesea că fenomenele exterioare și corelațiile trupului fizic devin maya prin aceea că omul nu le pătrunde corect prin cunoașterea sa, prin capacitatea sa de cunoaștere, prin aceea că el nu străvede și de aceea nu presimte și nu percepe ceea ce ne vorbește din fenomenele exterioare ca fiind plin de importanță, ca fiind esențialul propriu-zis; ci că omul însuși acoperă, prin capacitatea sa de cunoaștere, aceste fenomene exterioare cu un văl, cu o țesătură de amăgire. În felul acesta ele devin maya.

În aceste zile ne este îngăduit ca în fața sufletelor noastre să apară un îndrumar plin de înțelepciune, pentru că noi căutăm iubirea înțelegătoare, înțelegerea plină de iubire a ceea ce se petrece în jurul nostru; un îndrumar poate apărea în special în fața sufletelor noastre, o cunoaștere care, în fond, se află în punctul central al tuturor celor înspre care ne străduim noi prin cunoaștere. Însă ea trebuie să apară tocmai în aceste zile în fața sufletelor noastre, cu toată gravitatea profundă și demnitatea morală ce se află în ea. Aceasta este cunoașterea – care a devenit deja, pentru noi, una dintre cele mai simple și mai elementare cunoașteri ale lumii spirituale – reînțoarcerii în viețile pământene, adevărul că sufletul nostru pășește în

decursul timpului de la un trup la altul. Iar la ceea ce trece ca element veșnic în om de la un trup la altul în succesiunea încarnărilor pământești ale omului se raportează ceea ce este în legătură cu existența fizică-trupească a omului, ceea ce conferă acestei existențe trupești-fizice exterioare a omului configurarea, forma, structura sa pe planul fizic. Iar printre toate cele care conferă această caracteristică exterioară, care condiționează oarecum caracterul omului în măsura în care el trăiește într-un trup fizic pe planul fizic, se află în special ceea ce – și nu ne este îngăduit să uităm acest lucru în nicio clipă, în special în aceste vremuri –, ceea ce a fost reunit sub expresia de „naționalitate”. Dacă ne îndreptăm privirea sufletească asupra a ceea ce desemnăm noi drept Sine superioară a omului, expresia de „naționalitate” își pierde importanța. Căci printre toate cele pe care le depunem atunci când trecem prin poarta morții se află întreg cuprinsul a ceea ce este reunit în expresia de naționalitate. Și dacă noi vrem să fim cu adevărat oameni care se străduiesc spiritual, atunci se cuvine să ne gândim că prin faptul că omul își parcurge încarnările succesive el nu aparține unei singure naționalități, ci aparține de diverse naționalități, și că ceea ce îl unește cu naționalitatea sa face parte dintre lucrurile de care trebuie să ne dezbărăm, care trebuie înlăturate în clipa în care trecem prin poarta morții.

Adevărurile care țin de domeniul veșnicului nu trebuie să fie ușor de înțeles. Pot fi și adevăruri față de care sentimentul să se opună într-o anumită perioadă; adevăruri pe care este greu să ni le însușim tocmai în timpuri dificile, și pe care tocmai în aceste timpuri dificile este greu să le păstrăm în noi în deplina lor intensitate și claritate. Dar adevăratul antroposof trebuie să o facă, și el va ajunge tocmai în felul acesta la înțelegerea corectă a celor ce îl înconjoară în lumea fizică exterioară. Pietrele de construcție pentru această înțelegere au fost deja oferite în strădania noastră antroposofică. În ciclul de conferințe despre sufletele popoarelor [5] găsiți oarecum tot ceea ce vă poate oferi înțelegerea despre interdependența dintre oameni și națio-

nalitățile lor, în măsura în care aceste ființe omenești se află în veșnicie. Aceste conferințe au fost ținute, în orice caz, în timp de pace, când sufletele sunt mai dispuse să preia pe deplin adevăruri obiective, nevoalate. Poate că este dificil să menținem în ziua de azi aceste adevăruri în același mod obiectiv în care au fost preluate ele pe atunci. Dar tocmai în felul acesta ne vom pregăti sufletele în modul optim pentru tăria de care au ele nevoie în ziua de azi, dacă putem prelua și acum aceste adevăruri în mod obiectiv.

Să aducem în fața privirii noastre sufletești imaginea războinicului de pe câmpul de luptă care trece prin poarta morții. Să înțelegem că acesta este un caz într-unul deosebit, acela de a trece prin poarta morții. Să înțelegem faptul că pășirea se realizează într-o lume pe care noi o căutăm prin știința spirituală cu toate fibrele vieții noastre sufletești, pentru ca ea să ne aducă claritate și în viața fizică. Gândiți-vă că pășirea se realizează prin moarte în această lume spirituală, în care nu pot fi aduse nemijlocit și alte impulsuri de viață – pentru că ele nu ar fi rodnice – decât acelea care ne vivificază strădania noastră spirituală și care, în cele din urmă, tind să realizeze o legătură fraternă între toți oameni de pe Pământ. Și într-o cu totul altă lumină, într-o lumină superioară, ne apare atunci o vorbă simplă din popor, dacă aruncăm lumină asupra ei cu înțelepciunea antroposofică, anume vorba: În fața morții, toți sunt egali. În moarte, toți sunt egali: francezi și englezi și germani și ruși. Iar acest lucru este adevărat. Și dacă opunem acestui adevăr ceea ce ne înconjoară în ziua de azi pe planul fizic, vom simți pe bună dreptate motivul de a ieși de pe acest tărâm, de a ieși din maya și de a căuta ceea ce este esențial în evenimente. Să opunem acestui adevăr sentimentele de ură și antipatie de care sunt pline popoarele Europei în acest ceas. Să-i opunem tot ceea ce resimt popoarele individuale din diversele ținuturi europene unul față de altul și tot ceea ce vorbesc și scriu ele, lucrurile pe care le exprimă. Să mai aducem în fața privirii noastre sufletești și tot ceea ce se manifestă sufletește ca antipatie în vremea noastră.

Cum ar trebui să privim noi în adevăr aceste lucruri? Unde se află în acest domeniu ceea ce ne duce dincolo de maya, dincolo de marea iluzie? Noi nu învățăm să ne cunoaștem între noi pe Pământ dacă ne privim în așa fel încât vedem în ceea ce este general-uman ceva abstract, ci noi învățăm să ne cunoaștem numai dacă ajungem în situația de a înțelege realmente în aspectul lor concret particularitățile oamenilor răspândiți pe suprafața Pământului, dacă îi înțelegem în ceea ce sunt ei în mod individual, după cum nu poți cunoaște un om în viață dacă îți spui pur și simplu: El este un om ca și tine și el trebuie să aibă toate însușirile pe care le ai și tu, ci dacă faci abstracție de tine însuși și abordezi însușirile proprii celui alt.

În ciclul de conferințe despre sufletele popoarelor s-a arătat cum ceea ce există în noi ca părți componente ale sufletului – sufletul senzației, sufletul rațiunii, sufletul conștiinței, Eul și Sinea spirituală – sunt repartizate pe națiunile europene; cum fiecare naționalitate, în fond, reprezintă o unilateralitate. Și apoi s-a arătat acolo că la fel cum elementele componente individuale ale sufletului trebuie să colaboreze în noi, tot așa trebuie să colaboreze în realitate și națiunile individuale în sufletul european general. Dacă privim peninsula italiană și cea spaniolă, vom afla că acolo elementul național se manifestă ca suflet al senzației. În Franța el trăiește ca suflet al rațiunii. Dacă privim Insulele britanice vedem că el se manifestă acolo ca suflet al conștiinței. În Europa Centrală, elementul național se manifestă la nivel de Eu. Și dacă privim înspre est, acesta este ținutul unde el se manifestă – deși expresia nu este într-un totu corectă, după cum vom vedea ulterior – ca Sine spirituală. Ceea ce se manifestă în felul acesta se află în elementul național. Dar ceea ce este veșnic în om trece dincolo de elementul național; și pe acesta îl caută omul atunci când se adâncește spiritual. Iar în raport cu acesta, elementul național este doar un veșmânt, un înveliș, iar omul se înalță cu atât mai sus cu cât poate ajunge mai mult la această înțelegere. Dar în măsura în care omul trăiește în lumea fizică, el trăiește tocmai în învelișul național, în ceea

ce dă configurație corporalității sale exterioare, în ceea ce dă, în fond, și configurația însușirilor și a particularităților de caracter ale sufletului său.

Și acum să privim la aversiunea și ura reciprocă a aparținătorilor diverselor naționalități. Eu nu vorbesc acum despre ceea ce se petrece în lupta armată. Eu vorbesc despre ceea ce se petrece în sentimentele, în patima sufletelor omenesti. Să privim un suflet: acesta s-a pregătit să fie primit într-o lume spirituală, pe care trebuie să o străbată acum între moarte și o nouă naștere, și care îl va conduce la o încarnare într-o cu totul altă naționalitate decât cea pe care o părăsește acum. Și tocmai din această realitate vedem cel mai bine, cu cea mai mare claritate și cu cea mai mare intensitate, cum omul se opune față de ceea ce este propria lui Sine superioară. Să privim acum la un om „național”, un om care simte în mod național, care își îndreaptă antipatia în special împotriva aparținătorilor unei alte naționalități, care își manifestă furia, probabil chiar în propria sa țară, împotriva unor alte naționalități: ce semnifică această furie, această antipatie? Ea constituie presentimentul: În această naționalitate se va desfășura următoarea mea încarnare! Sinea superioară este deja unită în subconștient cu cealaltă naționalitate. Iar ceea ce este întrețesut pe planul fizic în naționalitățile planului fizic se opune acestei Sine superioare. Este de fapt furia oamenilor împotriva propriei lor Sine superioară. Și acolo unde această furie este cea mai intensă, unde oamenii urăsc cel mai mult și mint în privința altor naționalități, acolo este, pentru cel care privește lucrurile în adevăr și nu în maya, adevăratul motiv pentru care, la apartenenți acelei națiuni care-și manifestă cel mai mult furia împotriva alteia, se comportă cu cruzime și mint cel mai mult în privința apartenențelor celorlalte națiuni, acolo există realitatea că o mare parte dintre apartenenții naționalității respective vor trebui să treacă în următoarea încarnare în cealaltă naționalitate.

Aceasta este realitatea învățăturii noastre, aceasta este demnitatea morală cuprinsă în ea. Multe se împotrivesc în om recunoașterii Sinei sale superioare, veșnicului său; multe, infinit de multe. De aceea este extrem de dificil să vorbești obiectiv în prezent. Și este un fenomen caracteristic, un fenomen întru totul caracteristic faptu că înainte ca acest război să fi început, nenumărate voci respectate din Anglia au răsunat în privința caracterului german, în privința destoiniciei germane, dar, de fapt, în privința vieții spirituale germane. Eu am încercat să dau o dovadă în această privință în ultima conferință. Dar aceste exemple pot fi înmulțite la infinit, și ele se vor și înmulți. Ce înseamnă aceasta?

Din punct de vedere ocult, a fost sentimentul că realmente în ceea ce am spus în ultima conferință publică [6] despre caracterul sufletesc faustian, înspre care se tinde în Europa Centrală, există un aspect de întinerire, ceva ca o căutare spirituală, ceva care pregătește spiritualitatea, ceva înspre care se va îndrepta întreaga Europă, se va îndrepta realmente; acest lucru a fost resimțit instinctiv în timpurile care l-au precedat pe cel actual. Oamenii voiau să înțeleagă ceva din ceea ce se petrece în Europa Centrală. Dar pentru că ei se află întrețesuți în elementul național, se vor putea uni cu o deplină înțelegere cu ceea ce se petrece aici abia în viața dintre moarte și o nouă naștere. Atunci ei vor putea fi uniți cu o înțelegere deplină și vor putea găsi calea înspre Învățătorii din Europa Centrală. Îmi este chiar neplăcut să afirm acest lucru, pentru că el pare, în ochii celor ce fac parte din Europa Centrală, ca un fel de lăudăroșenie; dar adevărurile obiective trebuie spuse. Dar împotriva a ceea ce este resimțit în felul acesta instinctiv, a ceea ce este căutat în viața dintre moarte și o nouă naștere, anume unirea cu sufletele care s-au străduit înspre ceea ce este general-omenesc, cu sufletul lui Goethe, cu sufletul lui Schiller, cu sufletul lui Fichte – ceea ce poate fi resimțit aici din realitatea că după ce omul trece prin poarta morții, el va căuta în primul rând sufletul lui Goethe, sufletul lui Fichte, sufletul lui Schiller și alte

suflete care și-au trăit ultima încarnare în Europa Centrală –, împotriva acestei realități care s-a exprimat în felul acesta instinctiv se ridică încă o dată infinite patimi naționale. Dacă resimțim această împotrivire în cuvintele ce răsună atât de frecvent înspre noi din Vest și din Nord-Vest, atunci am pus în locul mayei, al iluziei, realitatea înțeleasă. Atunci înțelegem că omul pământean, care îl are în sine pe omul cel veșnic, nu vrea ceea ce vrea omul veșnic în el; și atunci înțelegem cum se transformă în ură, în temporalitate, iubirea pe care trebuie să o simtă el în veșnicie.

Vom ajunge cel mai bine la iubirea înțelegătoare, la înțelegerea plină de iubire, dacă ne vom informa în privința caracterului omenirii europene în sensul pe care ni-l poate da știința noastră spirituală. Ne este îngăduit să facem acest lucru, pentru că noi ne adresăm mereu Sinei superioare a omului. Iar cel care vrea să gândească și să simtă împreună cu noi, acela recunoaște această Sine superioară și poate asculta tot ceea ce se spune despre învelișul exterior, pentru că el știe că este vorba de învelișul exterior.

Într-un anumit sens, fiecărui popor i se atribuie o anumită misiune. Cândva, când vom pași în clădirea de la Dornach, vom găsi exprimat în forme, în succesiunea coloanelor, a capitulurilor și arhitravelor lor, ceea ce se exprimă în impulsurile europene. Dar eu nu vreau să vorbesc despre aceasta acum, pentru că este bine să vorbesc despre aceasta atunci când vom avea clădirea înaintea noastră. Eu am făcut aceasta cu câteva zile în urmă, acolo [7]. Dar dacă vom avea în vedere ceea ce poate face și altfel impresie asupra sufletelor noastre, atunci vom recunoaște în primul rând în locuitorii din peninsulele sudice – în italieni și spanioli – popoare care lasă oarecum să se reîntoarcă în misiunea lor modernă tot ceea ce s-a desfășurat în vremurile vechi în timpul celei de-a treia perioade de cultură post-atlanteene, în cultura egipteano-caldeeană. Atunci când om înțelege acest lucru vom privi de-a dreptul în sufletul naționalităților italiene sau spaniole. Acest lucru poate fi urmărit până

în detalii. Astfel încât putem spune că noi regăsim în realitate ceea ce ne este expus spiritual. Și care anume a fost caracteristica – noi am discutat-o adesea – culturii egipteano-caldeene? Caracteristica acesteia a fost resimțirea unei mărețe astrologii cosmice. Anume faptul că oamenii nu priveau stelele și constelațiile în modul în care le privim noi astăzi, ci ei vedeau ființe spirituale, care-și aveau corporalitatea exterioară în aceste constelații; că ei vedeau spiritualul răspândit peste tot. Dacă e ca aceasta să se repete ca sarcină națională în timpul de după Misteriul de pe Golgota, atunci trebuie să se repete în așa fel încât să fie interiorizat sufletește, încât omului să-i apară marele tablou cosmic al egiptenilor și caldeenilor ca renăscut din sufletul său. Și unde este mai clar acest lucru decât acolo unde cultura peninsulei italiene și-a atins punctul culminant, în «Divina comedie» a lui *Dante*? Și faptul că ceea ce exista în cultura egipteano-caldeenă apare la lumina zilei ca renăscut lăuntric din suflet, se manifestă în toate amănuntele.

Ceea ce era esențial în cultura greacă apare la lumina zilei în poporul francez, chiar până în caracterul personalităților conducătoare. De exemplu, *Voltaire* [8] nu poate fi înțeles decât dacă este comparat cu un adevărat grec. Și dacă privim formele operelor de artă ale lui *Corneille* [9] și *Racine* [10], vedem cum luptă ei să cizeleze forma, ca în cultura greacă. Aceasta are o mare însemnătate cultural-istorică. Lupta pentru forma exterioară, pentru însușirea a ceea ce a vestit *Aristotel* [11] despre formă, trăiește mai departe în *Racine* și *Corneille*. Și dacă vom căuta din nou în cultura franceză ceea ce era dător de ton în cea de-a patra epocă de cultură post-atlanteană în calitatea sa de cultură a sufletului rațiunii, atunci trebuie să găsim acolo ceea ce se exprimă cu măreție în ea, ceea ce se poate preocupa tocmai de aceasta prin faptul că sufletul rațiunii cuprinde lumea. Așadar cel mai mare prozator, care nu-și poate găsi egalul într-o astfel de formă, trebuie să fie unul care configurează lucrurile din sufletul rațiunii. Căci un popor își atinge măreția atunci când aduce la lumina

zilei aspectele prin care el este incomparabil cu alte popoare. Și cine este cel care nu poate fi depășit în literatura franceză? Este *Molière* [12]! Prin el, sufletul francez își atinge înălțimea proprie caracteristică; aceasta nu poate fi depășită. Un ecou al acesteia mai acționează încă în Voltaire.

Acum, sufletul britanic nu este o repetare a unei vechi epoci, ci face parte din cea de-a cincea epocă post-atlanteană, constituind oarecum o nouă creație a acestei epoci. Această a cincea perioadă post-atlanteană tinde preferențial la dezvoltarea sufletului conștienței; ea evidențiază acest fapt. Sufletul conștienței este imprimat în mod deosebit în specificul poporului britanic. Particularitatea sufletului britanic este această raportare la evenimente. Deja cu paisprezece-cincisprezece ani în urmă, pe când lucram la prima ediție a lucrării *Enigmele filosofiei* [13], m-am străduit să găsesc o expresie potrivită pentru filosofii britanici; și atunci mi s-a revelat: Ei sunt spectatori ai vieții; ei se raportează la ea așa cum se raportează sufletul conștienței la viață ca spectator. Și cine este cel mai mare creator al sufletului poporului britanic, care exprimă până în profunzimi particularitățile britanice de caracter? Este *Shakespeare* [14]! La el avem o stare incomparabilă de spectator a sufletului britanic.

Să trecem acum la Europa Centrală, unde găsim „ceea ce devine mereu și nu este niciodată”, cum l-am caracterizat eu deja în conferința publică: Eul propriu-zis, esența cea mai lăuntrică a omului. Cum se raportează acesta la elementele componente ale sufletului? El își formează propriile sale relații cu sufletul senzației, sufletul rațiunii și sufletul conștienței; el urzește firele către toate acestea. Să observăm acest fapt la *Goethe*! Vedem cum tânjește el după Italia. Și ca și el, cei mai buni oameni din Europa Centrală au tânjit mereu după Italia pentru a găsi ceea ce rodnicește Eul și ceea ce poate el primi din sufletul senzației. Eul face schimb de forțe și cu sufletul rațiunii. Să încercăm să vedem în decursul secolelor cum se manifestă și acolo acea strânsă legătură care există între Eu și sufletul rațiunii. Să

observăm cum *Friedrich cel Mare* [15], cel mai german dintre conducători germani, vorbea și scria de fapt doar în franțuzește, prețuind în mod deosebit și cultura franceză, ceea ce se arată, de exemplu, în raportul lui față de Voltaire. Vedem de asemenea că filosoful german *Leibniz* [16] își scrie operele în limba franceză. Aceasta este la fel cum procedează Eul cu sufletul rațiunii. Și atunci când Eul caută din adâncurile sufletului ceva înspre care el tinde, atunci din adâncurile Eului, din adâncurile insondabile ale Eului se impune ceva în sus, iar sufletul conștiinței caută să înțeleagă acest ceva. Vedem acest lucru la Goethe. Eu am expus adesea că el a căutat să înțeleagă modul în care provin organismele unul din celălalt; el a elaborat o mare învățătură cuprinzătoare a organismului. Aceasta provine din adâncurile Eului. Însă ea nu poate fi imediat înțeleasă; omenirea necesită calea mai facilă, a rațiunii; ea abordează lucrurile așa cum rezultă ele din sufletul rațiunii. Ea nu preia ceea ce a dat Goethe, ci preia același lucru în traducerea sufletului conștiinței; ea îl acceptă pe *Darwin* [17]. În ziua de azi oamenii nu sunt atât de departe încât să recunoască și să aprecieze valoarea «Teoriei culorilor» a lui Goethe [18], dar traducerea acesteia în limbajul sufletului conștiinței, pe care o găsim la *Newton* [19], este considerată în ziua de azi pretutindeni drept o teorie fizică.

Aceste lucruri ne indică modul în care se raportează caracterele naționale individuale, și noi ne ridicăm de la maya exterioară, în care sunt captivi oamenii, la adevăr, dacă învățăm să considerăm lucrurile în mod spiritual-științific; la acel adevăr care ne poate arăta că așa cum forțele sufletești individuale pot duce o luptă în om, se luptă între ele și forțele sufletești individuale încorporate în sufletele popoarelor. Și nu este întâmplător că în vremea noastră – în care ceea ce tocmai a fost spus se reliefează ca învățătură – apare marele maestru învățător, războiul, care le vorbește oamenilor într-un mod atât de sângeros și atât de cumplit, spunându-le ceea ce le spunem noi în mod spiritual. Și nu este întâmplător că în timp ce nouă ne este îngăduit să rostim

aceste lucruri, afară se duce probabil una dintre cele mai sângeroase lupte, care corespunde, în fond, acelorași adevăruri care trebuie străvăzute prin maya, pentru a fi înțelese cu adevărat.

Pentru a vorbi despre aceste lucruri noi trebuie să îndepărtăm din cuvinte toate nuanțele de simțire de antipatie și simpatie și să le folosim pe acestea doar drept caracteristici, și atunci vom înțelege lucrurile în mod corect. Căci este vorba de lucruri pe care le poartă sinea omului în sine, în măsura în care ea este învăluită în elementul național. Acest lucru poate fi urmărit până în amănunte. Eu vreau să spun ceva mai întâi, pentru a pregăti ceea ce urmează să înțelegem.

Să considerăm acum un om din Europa Centrală, care trăiește în cultura Eului. Eu am spus în conferința publică: Locuitorul Europei Centrale tinde înspre Dumnezeuul său în așa fel încât el să fie unit cu Dumnezeuul său; el vrea să fie împreună cu Dumnezeuul său. Dacă abordăm acum gândirea, noi putem formula afirmația generală: Omul gândește. Dar prin afirmația generală „omul gândește” este de fapt spus infinit de puțin, este spus de-a-dreptul puțin. Noi trebuie să învățăm ca prin știința spirituală să vedem lucrurile mai amănunțit, cu mai multă exactitate. Trebuie să învățăm treptat să punem ceea ce este corect în locul a ceea ce este rostit fără să se stea prea mult pe gânduri. Pentru cei care nu se îngrijesc în mod deosebit de raporturile reale, este acceptabil ceea ce este rostit în felul acesta. Dar corect este, ca atunci când spunem: Locuitorul din Europa Centrală sau din Scandinavia gândește – să consideră faptul că „gândește” drept activitate, pentru că este vorba de desfășurarea gândirii. În Europa Centrală până în țările nordice, este vorba ca ființa sufletească să gândească. Unirea omului cu gândul este de așa natură încât acest gând este produsul de activitate primordială a sufletului, iar activitatea sufletului nu este nimic altceva decât implicarea și contopirea sufletului în gânduri.

Faptul de a vorbi despre francez în același mod, nu este corect. Aici trebuie să spunem: El *are* gânduri. Căci „a gândi” și „a avea gânduri”

nu este același lucru dacă se face o diferențiere subtilă. Pentru înțelegerea lucrurilor poate fi de ajutor ceea ce a fost exprimat în *Enigmele filosofiei*. În vestul Europei omul are gânduri; gândurile sunt ceva care vin spre el, care îi sunt date, la fel cum îi sunt date senzațiile simțurilor. Tot așa este și cu gândurile: ele pătrund în suflet, se desfășoară în el, omul le are, este încântat de ele, este fericit să le aibă. Germanului i se reproșează chiar că gândurile sale sunt într-o câțva reci. Se poate să fie așa, pentru că el trebuie să le formeze mai întâi în sufletul său individual; ele trebuie încălzite mai întâi acolo, și rămân calde numai atâta timp cât se află în activitatea nemijlocită de desfășurare a lor.

Acestea au fost spuse ca pregătire. Căci într-adevăr, în toate manifestările naționale individuale percepem pretutindeni desfășurarea celor oferite în principiile științei spirituale, pe care le găsiți în conferințele despre sufletele popoarelor. Să abordăm acum manifestări individuale ale caracterelor naționale.

Caracterul italic și cel spaniol sunt determinate de sufletul senzației. Putem urmări aceasta în viață până în amănunte. Noi găsim pretutindeni sufletul senzației – desigur că aceasta nu se referă la viața în Sinea superioară. Dar în măsura în care omul acestor țări trăiește în elementul național, el se manifestă în sufletul senzației. Iar acesta este atașat în mod deosebit de tot ceea ce este ținut natal, patrie a sa și resimte ceea ce este străin ca fiind ceva opus. Încercați acum să înțelegeți, de exemplu, tot ceea ce trăiește în elementul național italian, și veți afla că italianul îi resimte pe ceilalți care nu sunt italieni ca fiind străini ce trăiesc într-un element străin lui. Și toate războaiele care au fost duse în Italia în secolul XIX au fost, într-o măsură pronunțată, războaie pentru patrie. Iar aceasta este o repetare a culturii egipteano-caldeene.

Să-i privim acum pe locuitorii din Europa Occidentală, pe cei din ținutul francez. După cum am spus, trebuie să dăm la o parte tot ceea ce este simpatie și antipatie. Aici se repetă cultura greacă. De aceea, el

îl va simți pe străin la fel cum îl simțea grecul; și îl numește pe acesta barbar. – Este o repetare a elenismului! – Și putem să o înțelegem, în ciuda faptului că ea s-a revărsat în sentimentele de antipatie cele mai pline de mânie. Iar aici se află întotdeauna o nuanță a modului în care s-a vorbit în vechea Grece despre omenirea care nu era elenă.

Poporului englez i-a fost încredințată în mod deosebit sarcina de a cultiva sufletul conștiinței, care se dezvoltă în materialism. Aici trebuie să ne dezvăluim în special de orice antipatie. Cultivarea materialismului aduce la iveală ceea ce îi situează pe oameni unul lângă altul în spațiu. În felul acesta se arată ceva care nu a fost deloc resimțit în acest mod în timpurile de dinainte: se resimte concurență. Sufletul conștiinței îl resimte pe omul de lângă el ca fiind un concurent în existența fizică.

Cum stau lucrurile cu locuitorii Europei Centrale, până în sus, la scandinavi? În alte vremuri, ar fi fost nespuse de atrăgător să expun aceste lucruri în amănunte. Ce resimte germanul atunci când se raportează la ne-german, acolo unde italianul îl resimte pe celălalt ca fiind străin, francezul ca fiind barbar, iar englezul ca fiind un concurent? Trebuie să găsim pretutindeni cuvintele pregnante, potrivite pentru aceasta: germanul îl resimte pe omul la care se raportează ca fiindu-i dușman, de exemplu și în duel, unde nu trebuie să existe nicio legătură de antipatie, unde omul luptă pentru existența sa sau pentru ceva legat de existența sa. Iar „dușmanul” nu trebuie subapreciat câtuși de puțin. Și acest aspect poate fi urmărit până în amănunte. Tocmai acest război arată că germanul se raportează la dușman ca într-un duel.

Să ne îndreptăm acum privirile spre Est. Noi am vorbit despre faptul că pe cele două peninsule fizice se manifestă sufletul senzației, la francezi sufletul rațiunii, pe insulele britanice sufletul conștiinței și că din Europa Centrală până sus, în Scandinavia, elementul național se manifestă prin Eu, fiind diferențiat în diferite ținuturi, dar, în ansamblu, putând fi resimțit din ceea ce poate fi numit suflet al Eului.

Eu spuneam că acest aspect se manifestă ca Sine spirituală în Est. Care este specificul Sinei spirituale? Ea se apropie de om, coboară asupra lui. În Eu, omul se străduiește; el se străduiește și în cele trei elemente componente sufletești; dar Sinea spirituală coboară asupra lui. Ea va coborî cândva în Est ca adevărată Sine spirituală. Lucrurile pe care noi le-am accentuat adesea sunt adevărate. Dar pentru aceasta este nevoie de pregătire, pregătire pentru ca sufletul să primească și să încorporeze cele primite. Căci, în fond, ce a făcut poporul rus până acum, altceva decât să primească? Noi l-am tradus, în cadrul Mișcării noastre, pe cel mai mare filosof rus, *Soloviev* [20]. Dacă ne adâncim în el, descoperim acolo într-un tot o viață spirituală vest-europeană, o cultură vest-europeană. E drept că este altceva, prin faptul că a fost elaborată din sufletul poporului rus. Dar ce plutește aici, către poporul rus, în contrast cu cultura vest-europeană? Italia și Spania sunt o repetare a celei de-a treia epoci de cultură post-atlanteene, poporul francez este o repetare a culturii din vechea Grece. Britanicul arată ceea ce s-a adăugat în mod nou și care poate fi dobândit absolut precis pe planul fizic. În Europa Centrală este Eul, care trebuie să se elaboreze din sine. În Rusia avem ceea ce primește. Pentru început a fost primit creștinismul bizantin, care a coborât ca un nor și apoi s-a răspândit; și tot primită a fost cultura vest-europeană deja din timpul lui Petru cel Mare [21]. Aș spune că întâi a fost primit ceea ce este material. Ceea ce se află acolo este o reflectare a ceea ce este vest-european, iar munca sufletului este pregătirea pentru primire. Poporul rus va ajunge abia atunci în elementul său corect când va fi în măsură să recunoască faptul că ceea ce este în Europa Occidentală trebuie primit, cumva la modul în care au primit germanii creștinismul sau la modul în care au preluat germanii în ei înșiși elenismul, prin Goethe. Dar aceasta va mai dura încă un timp. Și pentru că fizicul omului din Est se împotrivesc la ceea ce trebuie preluat în Est, Estul se mai opune încă la ceea ce trebuie să vină la el. Sinea spirituală trebuie să coboare. Acum, e drept că ceea ce vine din

Vest în Est nu este Sinea spirituală. Dar sufletul se comportă în așa fel, se pregătește într-o câta pentru a primi. Și atunci cum îl vede rusul pe celălalt? Îl vede ca fiind cel care „i se opune”, ca și cum ar coborî asupra conștiinței sale. De aceea, „celălalt”, care la italian este „străin”, la francez este „barbar”, la britanic „concurrent”, la german „dușman”, acolo este „eretic”. De aceea, Rusia a dus, în fond, până acum numai războaie în numele religiei! Toate războaiele de până acum au fost doar războaie pentru religie. În accepția lor, popoarele ar trebui eliberate sau aduse la creștinism; popoarele din Balcani, și așa mai departe. Și în ziua de azi îl resimte țăranul rus pe cel care i se opune drept „Rău”. El îl simte pe celălalt ca fiind eretic; el crede mereu că duce războaie în numele credinței. Chiar și acum! Aceste lucruri merg până în amănunte, și învățăm să le înțelegem dacă avem buna voință de a privi într-adevăr înăuntrul lucrurilor. Și așa putem să ne întrebăm: Cum ne apare ceea ce ne întâmpină din Est?

Așa cum se încadrează omul în viața fizică, el este oarecum nedrept față de propria sa Sine superioară. La cel care trăiește în sufletul rațiunii și la care se dezvoltă în mod deosebit fantezia, care „are” gânduri, ceea ce i se pare lui că trebuie să fie prin aceea că-și viețuiește elementul național, se interpune în fața Sinei sale superioare. El resimte aceasta ca fiind gloria sa, ca fiind oarecum o a treia Sine, o Sine națională, care se interpune între el ca Sine superioară și omul național. Și din acesta luptă el. Iar după moarte, el trebuie să o învingă mai întâi pe aceasta, dacă nu a învins-o deja prin știința spirituală. După moarte, el trebuie să treacă mai întâi prin ceea ce se interpune în fața sufletului său ca inspirație a ceea ce își reprezintă el despre sine însuși.

Și cum stau lucrurile cu acela care își trăiește sentimentul național în cadrul sufletului conștiinței? El înclină în primul rând înspre ceea ce își însușește sufletul conștiinței în lumea fizică. Iar aceasta rămâne ca o amintire dureroasă în lumea ce se întinde în viața dintre moarte și o nouă naștere.

Locuitorul Europei Centrale este un căutător. El caută. Acest aspect iese la iveală chiar și atunci când vorbește defavorabil despre adversarii săi, atunci când afirmă că el se află aici numai ca să-și cultive ogorul și să se uite la nori (în limba germană: să caute în nori – n.tr.). și oricât de departe s-ar afla el, el caută deja aici Sinea spirituală. De aceea caută el în strădania sa din viața pământească să dea la o parte deja de aici ceea ce trebuie dat la o parte atunci când intrăm prin poarta morții în lumea spirituală.

Cel care și-a parcurs ultima încarnare într-un trup de rus, trebuie să-și însușească, atunci când trece prin poarta morții, conștiința unui înger, ca și cum ar intra în sânul unui înger – dacă nu s-a pregătit altfel prin știința spirituală –, el trebuie să se familiarizeze cu ceea ce coboară spre el de pe treptele următoare ale ierarhiilor superioare.

Din toate aceste motive, putem spune: Dacă privim spre Vest, găsim că este firesc să ia naștere războiul din ființa oamenilor, în măsura în care ei sunt oameni ai națiunii lor, căci acolo elementul național este unit cu ceea ce constituie tocmai învelișul lor exterior. Acolo este foarte firesc să ia naștere războiul. În lumea spirituală se poate extinde nestingherit ceea ce este justificat înlăuntrul acesteia. Ceea ce apare omului în fantezia sa ca fiind el însuși, trebuie să se afirme prin alte mijloace. Pentru a se afirma, aceasta are nevoie să se extindă. Ceea ce caută să se impună concurenței, este de la sine înțeles că vrea să se extindă. Iar nouă nu ni se pare de neînțeles faptul că războiul să vină de la reprezentanții sufletului conștiinței. Iar dacă vom căuta cu adevărat Eul în Europa Centrală, trebuie să vedem dacă însușirile Eului sunt deja aplicabile. De exemplu, eu am subliniat deja faptul că Eul trebuie reînțetit din nou în fiecare dimineață. Atunci când intrăm în sfera somnului cu Eul, înlăuntrul acesteia el este neînțetit; în fiecare dimineață la trezire, el trebuie din nou re-înțetit. Dacă-mi este îngăduit să mă refer la Austria: deja din copilăria mea se vorbea despre faptul că Austria se va descompune, cu un prilej sau altul. Noi am știut altceva: Oricâtă forță centrifugă ar fi avut, ea va

fi menținută laolaltă din afară, și nu se poate descompune. Să privim acum la Germania. Are ea un caracter de Eu în aspectul, forma sa exterioară? Este o realitate, în mare măsură grăitoare, faptul că într-o mare parte a secolului, germanii au tins la unificare. Ei nu au realizat acest lucru în interior. Germania actuală, așa cum corespunde caracterului Eului, s-a constituit printr-un impuls exterior, care nici măcar nu a venit din Germania, ci din afară, din mijlocul Franței. Înțelegem lumea numai dacă o înțelegem spiritual-științific. În fond, Eul nu are tendința să lovească în jurul său sau pentru sine; pentru că forțele în surplus din planul fizic trec atunci în spiritual. Aceasta s-a putut dovedi mereu din istoria Germaniei, din istoria Austriei și din istoria popoarelor scandinavice. De aceea, este corectă conștiența că germanul, sau locuitorul Europei Centrale în general, trebuie, ca să spunem așa, adus la război; căci, în fond, el nu-l poate începe din sine însuși. Atunci când el duce un război din inițiativa sa, procedează așa cum procedează inițiativa în Eu, iar astfel de războaie s-au purtat în lăuntru în măsură suficientă. În felul acesta trebuie să resimțim raportul Europei Centrale cu războiul.

Dar ce se configurează în Est pentru acela care poate simți caracterul popoarelor? Căci este de-a-dreptul nefiresc ca rusul să pornească la război. Și dacă el s-ar cunoaște pe sine însuși, ar simți și el că este de-a-dreptul nefiresc să ajungă la război. Noi, cei din Vest, chiar dacă înțelegem foarte bine tot ceea ce este rusesc, nu vom deveni tolstoeni. Dar rușilor le este nefiresc să poarte războaie. Lor le trebuie mai întâi impus războiul, pentru că acesta este ceva nefiresc pentru caracterul profund al poporului. Rusul se raportează la război ca la un război purtat pentru religie, ca la ceva care vine din afară. Lui nu i se poate prezenta războiul ca fiind plauzibil, căci el mai degrabă *s-ar ruga* ce anume să vină la el. De aceea, este într-un totu de la sine-înțeles că motivele războiului nu trebuie deloc căutate în lăuntru caracterului poporului rus, ci în ceea ce i se impune ca atare din afară. Și mai mult decât oriunde, trebuie spus în acest caz: Acolo nu poporul

determină războiul – poporul este doar ceva exterior, în conformitate cu credința sa –, ci ceva împotriva căruia poporul ar trebui să se îndrepte. În Rusia, războiul este întotdeauna, în sensul cel mai categoric, maya, o iluzie. Din acest motiv, se poate spune, atât de clar și de precis, ceea ce eu am ridicat ca întrebare în conferința publică: Cine ar fi putut împiedica războiul? – Dacă vrem în general să vorbim despre faptul că el ar fi putut fi împiedicat. Pentru francezi, începând din anul 1871, războiul a fost firesc, iar a vorbi despre faptul că ei l-ar fi putut împiedica, este nefiresc. Cel căruia i se impune un război de concurență, nu are, desigur, niciun drept să se supere pentru că undeva a avut loc vreo încălcare a neutralității, și în acest caz el trebuie să-și reinterpreteze supărarea și indignarea în cadrul elementului național, și pentru el este de la sine-înțeles faptul că va purta război. Aceasta nu trebuie să i se ia în nume de rău. Războiul nu poate fi pur și simplu respins, așa cum atunci când interpretezi natura ființelor trebuie să găsești din elementul sufletului conștiinței alte cuvinte decât atunci când o interpretezi din punctul de vedere al Eului, și vorbești din cauza aceasta despre lupta pentru existență. Goethe nu a exprimat acest cuvânt, pentru că el nu este aplicabil din punctul de vedere al Eului. Dar acolo unde este vorba că războiul este neadevărat și că el trebuie reinterpretat mai întâi drept război pentru religie, acolo trebuie spus că, pentru că războiul a apărut în mod exterior, el ar fi putut să fie și împiedicat în mod exterior. Și dacă privești în toate profunzimile în care se poate privi – acum, apare că războiul că a fost o necesitate, dar aceasta este o altă problemă –, atunci trebuie spus: Este adevărat că Rusia ar fi trebuit să rămână spectator, și atunci războiul ar fi putut fi împiedicat. Dacă Rusia ar fi rămas spectator, războiul ar fi putut fi împiedicat. Căci acolo războiul a fost „altoit” pe un caracter al poporului, unde, în fond, era într-un totul nefiresc.

Când vorbim despre astfel de lucruri, le avem din lumea spirituală; de acolo provin ele; însă ele pot fi întotdeauna adevărate și confirmate în lumea exterioară, căci ceea ce se găsește în spiritual se confirmă în

lumea exterioară. Noi am spune că ar fi fost un gest firesc pentru caracterul național rus să aștepte, rugându-se, ceea ce urma să vină la el. Căci este într-un tot caracteristic: intelectualii ruși – eu am indicat deja acest lucru – așteaptă și simt că de ei trebuie să se apropie ceva viitor. Acum, e drept că ceea ce trebuie să se apropie de ei se află încă foarte departe în viitor, iar noi am văzut cum a fost respins ceea ce ar fi trebuit să fie preluat acum. Și probabil că este mai mult decât un simbol faptul că în timp ce acum se desfășoară luptele din Marea Neagră, rusul privește încă mereu într-acolo, pentru a vedea oarecum o încorporare a ceea ce el ar trebui să aștepte în mod spiritual, atunci când privește înspre Hagia Sophia. *Mereschkovski* povestește despre două călătorii pe care le-a făcut el la Hagia Sophia. El a resimțit oarecum în Hagia Sophia un simbol exterior pentru ceea ce el nu cunoaște în sentimentele sale, dar pe care îl așteaptă, și el a numit acest ceva pentru ruși „creștinism care se apropie”. Dar el l-ar fi recunoscut în mod corect dacă ar fi știut că rușii ar trebui să fie cuprinși de creștinismul care a străbătut natura faustiană. Însă el nu știe acest lucru. El crede că acesta se află în fața sa la Hagia Sophia. Cum se raportează el la creștinism? Dacă privim la cele rostite de Soloviev²⁰, acestea sunt ceva despre care eu pot afirma că el are o anumită înțelegere pentru ele. Pentru că atunci când i s-au făcut din nou greutăți de Sfântul Sinod de la Petersburg, el a fost de părere: Da, așa merg lucrurile când reușești cu dificultate să formulezi cele pe care vrei să le spui. Unii mă acuză ca fiind ateu liberal vest-european, alții, că sunt ortodox, iar alții mă privesc chiar ca pe un iezuit. – Și el încheie prin a spune: Da, în câte feluri nu poți fi denumit, atunci când ești judecat de ticăloșii de la Petersburg! – Acestea nu sunt cuvintele mele, ci cuvintele unui bun rus, unui rus la care se poate vedea că nu este ușor să te dezbari pur și simplu de sentimentele de simpatie sau antipatie. Dar să presupunem că intelectualul rus se lasă în seama lui însuși. Noi am spus că acolo este o lume de o dispoziție plină de așteptare, firească în privința a ceea ce trebuie să vină, și care nu poate

fi cucerită cu săbii și tunuri. De aceea este panslavismul atât de ipocrit. Căci atunci când se lasă în seama lui însuși, Mereschkovski se lasă în seama a ceea ce a simțit el la Hagia Sophia. Numai că el a confundat cele simțite cu creștinismul vest-european, care a trecut prin strădania faustiană. Dar cum vorbește el despre aceasta?

Eu am încercat să aduc într-o formulă pregnantă ceea ce se poate resimți la popoarele individuale în raport cu războiul, și am spus: Rusul crede că poartă război pentru religie, englezul pentru concurență, francezul pentru glorie, italianul și spaniolul pentru patrie, și că germanul luptă pentru existență. Iar acum putem spune: Italia vrea să-și mențină patria; Franța își receptează propria sa reprezentare de glorie ca ideal național; englezul face comerț; germanul se străduiește; iar rusul se roagă – și toate acestea sunt firești. Eu nu am în vedere rugăciunea exterioară, ci dispoziția lăuntrică a inimii. Ce spune Mereschkovski în încheierea cărții despre care v-am vorbit alaltăieri [22]? „Hagia Sophia – luminoasă, tristă și inundată de lumina clară de chihlimbar a ultimei taine – mi-a înălțat sufletul căzut și speriat. Am privit în sus la bolta ce se aseamănă bolții cerești, și m-am gândit: Iat-o cum stă aici, creată de mâna omului, ea care constituie apropierea oamenilor de Dumnezeuul trinitar pe Pământ. Această apropiere a dăinuit, și într-o zi se va amplifica. Cum să nu ajungă la Tatăl, care înseamnă Universul, cei care cred în Fiul? Cum să nu ajungă la Fiul cei care iubesc lumea, pe care și Tatăl a iubit-o într-atât încât L-a dat pe Fiul Său pentru ea? Pentru că ei își dau sufletele lor pentru El și pentru prietenii lor; ei Îl au pe Fiul, pentru că au Iubirea, numai numele nu îl cunosc.” Ei nu au întreaga corelație! Și apoi el încheie: „Și am simțit nevoia să mă rog pentru toți în acest templu, deocamdată păgân, dar singurul templu al viitorului, ca poporului meu să i se confere adevărata forță victorioasă prin credința conștientă în Dumnezeuul întreit.” Or aici, aveți rugăciunea! Aici aveți întregul caracter nenatural al războiului, care merge de la Est la Vest!

Dacă încercăm în felul acesta să ajungem la înțelegerea lăuntrică a ceea ce ne întâmpină acum, dacă încercăm să răzbatem afară din maya și să ajungem la adevăr, atunci ne este îngăduit și să spunem că noi nu practicăm o antroposofie abstractă, care se teme de cunoaștere. Căci ar însemna să ne fie teamă de cunoaștere, dacă din cauza primului nostru principiu [23]? ne-am retrage îngroziți din fața cunoașterii caracterelor popoarelor în adevăratele lor fundamente. Căci noi urmăm acest principiu tocmai atunci când ne apropiem de om, așa cum este el, și vrem într-adevăr să privim în sufletul său. Și atunci vorbim, în majoritatea cazurilor, despre ceea ce este nepieritor în om, și atunci găsim și ceea ce trece dincolo de elementul național, ceea ce aparține de veșnicie, și găsim sentimentele și simțirea care se pot îndrepta înspre ceea ce este veșnic în om. Și atunci găsim posibilitatea de a înfăptui ceea ce trebuie înfăptuit. Căci gândiți-vă, oare nu vor avea de suferit mântuirea și progresul omenirii dacă ar rămâne în continuare dispozițiile lăuntrice care pătrund acum popoarele europene? Dispoziții care de altfel sunt născute doar din maya! Din punctul de vedere al necesității – care constă în aceea că oamenii trebuie să învețe din nou să se înțeleagă între ei, că există o continuare a ceea ce a fost deja inițiat într-un anumit sens în Europa Centrală –, este necesar ca această atmosferă în care trăim noi – această atmosferă spirituală care este atât de îngrozitor de învolburată în ziua de azi – să aibă și alt caracter decât acela de învolburat. Și cum am putea să nu simțim, dacă suntem înlăuntrul vieții spirituale, cât de învolburată este în ziua de azi atmosfera spirituală! Și cu cât pătrundem mai adânc în aceasta, cu atât mai mult trebuie să o simțim. Lucruri cu adevărat zguduitoare pot deveni accesibile din viața spirituală. Ocultistul ar putea afla multe. Dar atâtea aspecte zguduitoare și invadatoare ca în ultimele trei luni, nu s-au putut afla mai înainte.

Cât de des nu am subliniat eu adevărul ocult că lucrurile care în lumea fizică sunt *într-un fel*, prezintă în lumea spirituală caracterul

opus. Unii dintre prietenii noștri își vor aminti cât de des am vorbit eu de faptul că războiul atârână în aerul spiritual, și că de fapt el este reținut doar prin ceva care înseamnă și în viața fizică un impuls spiritual: teama. Forțele de teamă l-au reținut atâta timp cât el era încă astral. Teama a fost cea care l-a reținut, ca să nu izbucnească mai devreme. Acum, din punct de vedere exterior, războiul a pornit de la atentatul de la Sarajevo. Acesta a avut aspectul său plin de importanță. Și aici sunt lucruri zguduitoare. Și pentru că suntem între noi, este posibil să vorbim și despre astfel de lucruri. Individualitatea care a fost ucisă atunci [24] și a trecut apoi prin fața morții, a prezentat apoi o imagine cum eu nu am mai văzut niciodată înainte și nici nu am auzit pe alții să fi descris așa ceva. Eu am descris, în moduri diferite, felul în care arată sufletele când trec prin poarta morții. Dar acest suflet a prezentat ceva remarcabil. El era ca un centru de cristalizare, în jurul căruia s-a cristalizat până la izbucnirea războiului tot ceea ce era element de teamă. Iar apoi s-a arătat cu totul altceva. Dacă mai înainte era o mare forță cosmică ce atrăgea toată teama, acum este ceva opus. Teama care a domnit aici pe planul fizic, i-a reținut pe toți. După ce însă acest suflet a ajuns pe planul spiritual, el a lucrat în sens opus și a adus războiul.

Este zguduitor pentru suflet să trăiești aceste fapte. Și așa sunt multe care se încadrează acum în cântărirea acelor impulsuri astrale care se înalță din sufletele oamenilor în lumea astrală. Și dumneavoastră îmi este îngăduit să vă spun că eu nu am mai trăit niciodată înainte ceea ce am trăit în ultimele luni; ceea ce a adus sufletele într-o furtună atât de cumplită. De aici se poate înțelege și ce anume lucrează acolo în atmosfera spirituală. Și dacă e ca în atmosfera spirituală să ajungă ceea ce trebuie să ajungă, atunci în ea trebuie să pătrundă gânduri care pot veni doar de la suflete care au înțeles lumea spirituală. Și de aceea, sufletele dumneavoastră sunt rugate să cuprindă gânduri pe cât de arzător pot ele ruga, gânduri pe care noi am încercat să le stimulăm prin considerații ca acelea din ziua de azi,

sau pe care le-am cultivat ultima oară, care provin așadar în acest mod din cunoașterea spirituală și pe care le pot trimite în sus, în lumea spirituală, doar sufletele care au parcurs știința spirituală. Căci deja în timpul războiului, și în special după aceea, sufletele vor avea nevoie de asemenea gânduri. Căci gândurile sunt realități! Și îți dorești să îți trimiți rugăciunea cea mai arzătoare în lumea spirituală, pentru ca ceea ce va proveni din acest război și se va întâmpla după acest război, să nu provină din alte auspicii decât prin gânduri care nu provin din maya omenească, ci din adevărul și din realitatea spirituală. Și cu cât veți trimite mai mult astfel de gânduri în lumea spirituală, cu atât mai mult veți face, pentru ceea ce urmează să rezulte din aceste lupte mondiale, cu atât mai mult veți face ceea ce este necesar pentru întreaga evoluție a omenirii.

În această rugăciune, aș dori așadar să las să răsunе ceea ce am vrut să aduc în sufletele dumneavoastră prin aceste considerații. Și dacă ceea ce am considerat noi a ajuns într-adevăr până în sufletele noastre, dacă sufletele noastre, în calitatea lor de suflete care au trăit acum în știința spirituală, fac să se reverse în sus, în lumea spirituală, ceea ce aduce împăcare oamenilor, atunci știința noastră spirituală și-a confirmat valoarea în aceste vremuri grele de destin! Căci atunci ea se confirmă în așa fel încât luptătorii noștri nu-și trăiesc în zadar curajul acolo, afară; încât sângele nu se varsă în zadar în bătălii! Și atunci, suferința celor care o poartă nu va fi fost în zadar, și nici faptele de jertfă aduse nu vor fi fost în zadar. Atunci, din aceste zile grele de destin vor crește roade spirituale, și ele vor crește cu atât mai mult cu cât oamenii vor fi capabili să trimită în lumea spirituală gânduri ca acelea pe care le-am indicat.

Remarc în mod expres că următoarele cuvinte pe care le voi rosti acum sunt structurate pe șapte rânduri și formează un fel de mantră, iar în penultimul rând „de îndreaptă sufletele” trebuie citit: „dacă sufletele își îndreaptă”.

Despre aceasta am vrut să vorbesc, despre faptul că aceste evenimente care vorbesc despre realitate în felul acesta, ajung în lumina corectă pentru ca noi să ne înălțăm de la maya la adevărata realitate. O, se vor găsi suflete care să înțeleagă cum să privească prezentul nostru. Se vor găsi suflete dacă ele se găsesc în sensul învățaturii pe care a dat-o Krishna [25] despre sufletele care se luptă între ele. Și dacă este cu adevărat posibil ca în această vreme dură, purtătoare de un destin greu, sufletelor care au trecut prin știința spirituală să le fie posibil să trimită gânduri rodnice pentru spirit în lumea spirituală, atunci va proveni rodul corect din ceea ce se petrece în aceste lupte grele, cu jertfe atât de dure. De aceea, voi lăsa să răsunе ceea ce am vrut să adresez sufletelor dumneavoastră astăzi în ceea ce aș vedea cu drag drept conștiință, conștiință lăuntrică a acelor suflete care au trecut prin știința spirituală:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A TREIA CONFERINȚĂ

Berlin, 28 noiembrie 1914

Să ne îndreptăm și de data aceasta gândurile înspre spiritele ocrotitoare care au grijă de aceia care se află afară, pe câmpurile evenimentelor zilelor noastre; să ne îndreptăm înspre spiritele ocrotitoare ale acelor care fac parte, împreună cu noi, din Mișcarea noastră, dar acum sunt acolo, afară, și trebuie să intervină cu viața și cu întreaga lor existență fizică față de ceea ce pretinde timpul actual de la ei. Și, în sens extins, să ne îndreptăm și spre spiritele ocrotitoare ale tuturor celor care, chiar dacă nu fac parte din comunitatea noastră, trebuie să-și jertfească viața și trupurile pe câmpurile de luptă:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morții, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care îl căutăm prin Mișcarea noastră, pe care l-am căutat ani de-a rândul, de câte ori ne-am reunit aici, să domnească

asupra voastră, să-și întindă aripile deasupra voastră, pentru ca voi să vă puteți îndeplini sarcina pe Pământ în conformitate cu karma voastră!

Iubiții mei prieteni, eu nu știu câți dintre dumneavoastră au simțit că în zilele noastre este mai greu ca de obicei să vorbești în conferințele publice, așa cum au trebuit ele să fie organizate ieri și alaltăieri – și în special în conferințele publice, în modul în care a trebuit să o fac ieri și alaltăieri [26] –, pentru că este foarte ușor ca cele care trebuiesc spuse să fie expuse neînțelegerii. Și tocmai atunci când noi ne încadrăm cu toată inima și înțelegerea în Mișcarea noastră, trebuie să aducem cuvântul – despre care eu am dat câteva indicații și ultima oară când mi-a fost îngăduit să vorbesc aici – tot mai mult la aprofundare în sufletele noastre, cuvântul care, în fond, descrie viața exterioară, viața pe planul fizic, așa cum îl întâmpină ea în mod obișnuit pe om – deci nu viața în sine – este maya, este un fel de fantasmagorie, și că adevărul, realitatea, se află abia dincolo de acesta. Trebuie să ne fie clar că acest adevăr despre maya nu poate fi cuprins cu teoriile noastre sau numai cu rațiunea noastră, ci el trebuie cuprins cu toate forțele noastre sufletești, cu întreaga noastră viață sufletească, și înainte de toate și cu impulsurile noastre de simțire și de sentiment. Căci la fel cum rațiunea noastră, care se îndreaptă către senzorial, consideră că este de neînțeles ca lumea noastră înconjurătoare să nu fie lumea cea adevărată, cea reală, tot așa găsesc sentimentele noastre și impulsurile noastre de voință acest adevăr ca fiind de neconceput. Noi trebuie să învățăm să gândim altfel prin familiarizarea cu știința spirituală, trebuie să învățăm și să simțim altfel, și să învățăm să coborâm altfel către izvoarele voinței noastre.

Și cât de ușor este să se conceapă, de exemplu, cele pe care le-am rostit eu – pentru că este dificil să exprim într-un totu adecvat aceste lucruri, deoarece nu există un limbaj propriu relațiilor din lumea spirituală – să fie înțelese în așa fel încât caracteristicile unor suflete ale popoarelor să fie considerate ca formulate din mai multă sau mai

puțină simpatie sau antipatie, în această vreme a noastră în care simpatiile și antipatiile, desigur determinate de vremurile pe care le trăim, oscilează împreună în gândirea și simțirea omenească. Și totuși, dacă știința spirituală vorbește dintr-o dispoziție corectă, trebuie crezut faptul că aceste lucruri, dacă e ca ele să fie caracterizate cu precizie, ca de exemplu caracterele sufletelor popoarelor, nu este îngăduit să fie rostite cu simpatie sau antipatie, în sensul obișnuit al cuvântului. Dacă ar fi rostite cu simpatie și antipatie, cuvintele nu ar putea fi adevărate; atunci ele ar trebui să fie neadevărate, ar trebui să fie minciuni. De ce anume?

Se crede cu ușurință că acela care printr-o dezvoltare corespunzătoare a sufletului său încearcă să se înalțe la contemplarea lumii spirituale, la o contemplare obiectivă a acestor lumi spirituale, ar putea deveni un om „uscat” lăuntric din punctul de vedere al sentimentelor și voinței. Dar este exclus ca el să devină astfel. Omul care s-ar „usca” în privința vieții sale de sentiment și de voință, în privința acelor impulsuri care apar în lumea sentimentelor, simțirii și pasiunilor omenești, omul care s-ar usca, ar împietri față de acest foc lăuntric, nu s-ar putea înălța precis la o contemplare obiectivă a lumii spirituale. Dimpotrivă: toată viața lăuntrică de sentiment, întreaga viață de voință lăuntrică, trebuiesc reunite, trebuie să devină pe cât posibil de înflăcărare. Însă ele trebuie transformate în suflet; ele nu pot rămâne așa cum sunt în viața obișnuită. Ele trebuie transformate în așa fel încât prin această viață de sentimente și impulsuri volitive omul să primească un fel de restructurare, re-clădire a lumii sale de sentimente și voință. Căci tocmai în felul acesta trebuie să se dezvolte ceea ce poate fi numit vedere lăuntrică, auz lăuntric. Cel care caută lumea spirituală nu poate deveni un om „uscat” lăuntric. Dar atunci, când această lume spirituală este privită, când omul a ajuns, prin toate luptele lăuntrice, prin toate învingerile lăuntrice, la această lume spirituală, atunci ea ni se oferă, fără îndoială, în așa fel încât, deși, de exemplu, ea mai poate trezi în noi simpatie sau antipatie, în

caracteristica ce o constituie trăiește la fel de puțină simpatie sau antipatie pe cât de puțin trăiește simpatia în trandafir atunci când îl privim. Noi putem simți simpatie sau antipatie față de ea, dar ea însăși stă în deplina ei obiectivitate în fața noastră, și dacă noi vrem să o cuprindem în entitatea ei, putem doar să o caracterizăm. Acela care este oarecum constrâns să caracterizeze lumea spirituală, se află, în fond, în fiecare caz în parte, în imposibilitatea de a vorbi din simpatie sau antipatie.

Ieri am încercat să caracterizăm sufletele popoarelor italian, francez, britanic, german. Desigur că printre ascultători au fost unii care au crezut că aici nu este rostită caracteristica obiectivă, ci sunt exprimate simpatii și antipatii. Dar dacă ar vorbi simpatia sau antipatia, caracteristica respectivă ar trebui să fie o minciună, și nu s-ar putea conta niciodată pe ea. Dumneavoastră puteți înțelege pe deplin acest fapt din cele pe care vi le voi spune în continuare. Dumneavoastră știți cu toții că omul nu este numai această ființă care stă în fața noastră când îl considerăm cu ochii fizici. Atunci, el trăiește în conformitate cu propria sa entitate în trupul său fizic, și ne privește oarecum prin trupul său fizic. Dar el trăiește acea entitate, de care, din anumite motive – pe care dumneavoastră le cunoașteți – el nu este conștient în viața pământească obișnuită, el viețuiește această entitate care de fapt trăiește înlăuntrul Eului său și al trupului său astral, cu totul separat de trupul fizic și de trupul eteric, de la adormire până la trezire. În cazul cercetătorului spiritual, lucrurile stau așa că el ajunge la rezultatele cercetării sale prin aceea că își luminează ceea ce altfel rămâne inconștient pentru om între adormire și trezire. El trăiește – datorită trăirilor lăuntrice – ceea ce altfel rămâne tăinuit în spatele impresiilor lumii, în spatele fantasmagoriei lumii.

Am afirmat ieri în conferința publică faptul că spiritul poporului, sufletul poporului trăiesc în trupul omului. Astăzi pot spune: sufletul poporului trăiește în mod deosebit în trupul eteric al omului, în care noi ne aflăm în răstimpul de la trezire până la adormire. Când ne

trezim, noi ne cufundăm, odată cu cufundarea noastră în trup, ne cufundăm totodată și în sufletul poporului. În răstimpul cât dormim, noi nu ne aflăm în sufletul poporului, ci numai de la trezire până la adormire.

Acum se pune întrebarea: Dacă cercetătorul spiritual vivificază lăuntric și străluminează ceea ce nu trăiește în trupul său fizic, cum stau atunci lucrurile cu viața în sufletul poporului, separată de trupul său? Pentru că acolo sufletul poporului acționează separator atunci când noi ne cufundăm în trup. Atunci cercetătorul spiritual nu poate trăi în sufletul poporului dacă el viețuiește în mod conștient ceea ce viețuiește omul în somn. Particularitatea este că în fiecare timp, în fiecare prezent, există, ca să spunem așa, un număr de suflete dominante ale popoarelor, iar modul în care se raportează între ele aceste suflete ale popoarelor constituie de fapt întreaga viață pământească a omenirii, în măsura în care ea se desfășoară pe planul fizic. Atunci când omul se cufundă în trupul său fizic, el se cufundă cu aceasta și în sufletul poporului său. Dacă el iese din trupul său fizic și trăiește conștient în afara acestuia, atunci – printre toate celelalte trăiri pe care le parcurge – el se cufundă, de data aceasta nu în sufletul poporului său, ci în sufletele celorlalte popoare, deci în sufletele popoarelor cu excepția aceluia care trăiește în trupul său fizic în răstimpul vieții cotidiene. Vă rog să acordați întreaga pondere celor pe care tocmai vi le-am spus: anume, că la adormire noi nu ne cufundăm în sufletul propriului nostru popor, ci ne cufundăm în conlucrarea, oarecum în cercul sufletelor celorlalte popoare, numai că din acest cerc nu face parte acel suflet al poporului în care ne cufundăm când venim înapoi în trupul fizic. Cercetătorul spiritual trăiește realmente în cadrul cercetării sale împreună cu sufletele celorlalte popoare – numai că într-o viețuire armonioasă – ceea ce altfel se trăiește pe planul fizic în raport cu sufletul propriului popor, cu sufletul aceluia popor în care este omul încadrat.

Acum, vă întreb: Dacă un cercetător spiritual cunoaște realmente modul în care noi nu trăim numai în sufletul propriului nostru popor, ci trăim și în sufletele celorlalte popoare, dacă el a viețuit acest lucru, are el atunci vreun motiv deosebit să descrie sufletul propriului său popor cu o altă obiectivitate decât descrie sufletele altor popoare? Nu, nu îl are! Și aici se află posibilitatea de a trece dincolo de prejudecățile izvorâte din simpatie și antipatie și de a descrie lucrurile în mod obiectiv. Este de la sine-înțeles că nu numai cercetătorul spiritual – care parcurge în mod conștient ceea ce viețuiesc toți oamenii – ci fiecare suflet omenesc viețuiește de la adormire până la trezire în toate sufletele popoarelor și în conlucrarea acestora, cu excepția aceluia în care trăiește sufletul în răstimpul veghei de zi. Este ceea ce ne oferă știința spirituală pentru ca orizontul simțirii și sentimentelor noastre să se extindă cu adevărat. Noi vorbim adesea despre faptul că știința spirituală este adecvată, prin modul de cunoaștere pe care îl oferă, să ne dea cu adevărat iubirea fără a face diferența de popor, rasă, stare socială ș.a.m.d. Această afirmație este atât de profund întemeiată, încât acela care vede că atunci când abordează în sine ca om acea parte care este spirituală în el, nu se poate deloc închide în ură și antipatie față de restul omenirii, ci trebuie să-și spună: De fapt este un nonsens să nu iubești! Dar pentru a spune: Este de fapt un nonsens să nu iubești, știința spirituală trebuie să ne cuprindă ca viață, și nu ca o simplă cunoaștere. De aceea, noi nu practicăm această știință spirituală ca pe o simplă cunoaștere, ci o practicăm în așa fel încât am preluat-o printr-o împreună-viețuire de-a lungul anilor în Ramurile noastre ca pe o hrană spirituală, pe care o preluăm și o prelucrăm în noi și care devine realmente una cu noi.

Eu am spus: De obicei, între adormire și trezire, omul trăiește în conlucrarea dintre sufletele popoarelor, cu excepția aceluia suflet care este tocmai sufletul poporului său. Așa stau lucrurile în mod obișnuit. Dar există și un mijloc de a trăi oarecum în unilateralitate, într-unul sau altul din sufletele popoarelor. Există un mijloc care să ne

constrângă ca în starea dintre adormire și trezire să nu trăim întreaga conlucrare a celorlalte suflete ale popoarelor, ci să fim mai mult sau mai puțin constrânși să trăim laolaltă cu unul dintre sufletele popoarelor sau cu mai multe suflete ale popoarelor, care sunt extrase din colaborarea de ansamblu a tuturor sufletelor popoarelor. Există un asemenea mijloc, și el constă în aceea ca noi să urâm în mod deosebit unul dintre sufletele popoarelor, sau mai multe asemenea suflete. Căci această ură pe care o aducem cu noi, ne dă puterea deosebită ca în starea de somn să trebuiască să trăim cu acele suflete ale popoarelor pe care le urâm cel mai mult, sau pe care le urâm în general. Așadar nu ne putem pregăti mai bine să ne unim pe deplin în starea inconștientă dintre adormire și trezire cu sufletul unui popor și să trebuiască să trăim împreună cu el, așa cum trăim cu sufletul propriului nostru popor în trupul fizic, decât acela că îl urâm, îl urâm cu toată sinceritatea, cu întreaga noastră lume de sentimente, și nu prin faptul că ne convingem singuri că îl urâm.

Atunci când sunt rostite astfel de lucruri observăm cât de profund și cu câtă seriozitate trebuie abordat adevărul despre maya. Căci nu numai rațiunea noastră, așa cum este ea construită, nu vrea să înțeleagă că lucrurile sunt, în profunzimea lor, altfel decât în aspectul lor exterior fantasmagoric, ci și simțirea și voința noastră se împotrivesc față de ceea ce este adevărat pentru lumea spirituală. Și dacă vom considera astfel de adevăruri cum este cel despre viața în sufletele celorlalte popoare, și în special în acela pe care îl urâm, atunci trebuie să ne spunem că majoritatea oamenilor nu respinge adevărul spiritual numai din motivul că nu poate vedea rațiunea lui, ci în special din acela că ei nu vor deloc să îl aibă pentru că îi deranjează și în simțirea căreia i se dăruiește omul pământean obișnuit. De îndată ce abordăm mai profund și cu mai multă seriozitate adevărurile lumii spirituale, acestea nu mai sunt deloc comode, căci ele nu constituie deloc ceea ce îi place omului atunci când el vrea să trăiască doar pe planul fizic. Aceste adevăruri sunt

incomode. Ele ne zguduie și ne cutremură, și cu cât sunt mai profunde, solicită de fapt, în orice clipă, de la noi, să fim altfel decât suntem obișnuiți să fim pe planul fizic. Și acest fapt, anume că ele, ca lăuntru viu a nostru, solicită altceva de la noi decât suntem noi pe planul fizic, este în majoritatea cazurilor unul dintre motivele pentru care oamenii resping adevărul spiritual. Căci noi nu putem fi uniți doar cu o parte a lumii și a omenirii, ci trebuie să fim uniți cu întreaga lume și întreaga omenire. Existența noastră fizică constituie, în fond, doar un capăt al pendulului, celălalt capăt al pendulului este opusul celui dintâi, în multe privințe; numai că el nu este cunoscut în viața obișnuită. Se poate spune că el ni se impune cu seriozitate numai când abordăm adevărurile mai profunde ale vieții spirituale. Și aceste adevăruri profunde despre viața spirituală pot indica la infinit direcția pentru ceea ce necesită evoluția omenirii și progresul omenirii tocmai în timpurile noastre. Îngăduiți-mi să vă dau un exemplu din cercetarea spirituală, care poate fi important în special în prezent.

Vedeți cu ușurință că dacă lucrurile stau așa cum le-am rostit eu acum, așadar dacă la cufundarea în trupurile fizic și eteric avem viețuirea-împreună cu ceea ce se numește în sens obișnuit spiritul poporului, sufletul poporului, atunci această viețuire-împreună a destinelor spiritului propriului popor face parte dintre trăirile de care trebuie să ne dezbrăăm treptat după moarte. Am vorbit adesea despre multe lucruri pe care omul trebuie să le depună după moarte; dar dintre acestea face parte și unirea cu spiritul poporului. Spiritul poporului acționează în progresul evoluției Pământului, el acționează în ceea ce se dezvoltă progresiv de la o generație la alta a omenirii pe Pământ. După moarte, între moarte și o nouă naștere, așa cum ne desprindem de una sau de alta, trebuie să ne desprindem și de spiritul poporului. Aceasta constituie totodată temeiul importanței morții eroice, a morții de pe câmpul de bătălie, pe care îl resimt oamenii. Cine o resimte corect – și ea este precis resimțită corect de aceia care trec cu o dispoziție lăuntrică adecvată, corectă, prin această moarte –

, acela știe că această moarte este o moarte din iubire, că ea nu este suferită pentru ceva personal, nu este suferită pentru ceea ce poate fi păstrat pentru sine în întregul răstimp dintre moarte și o nouă naștere; ci că ea este suferită pentru sufletul poporului prin aceea că omul își dăruiește în mod altruist trupul fizic și trupul eteric. Nu ne putem imagina moartea pe câmpul de luptă fără să o știm pătrunsă de o adevărată iubire profundă, fără ca omul să fie susținut de ceea ce contribuie la mântuirea omenirii în viitor. Acesta este aspectul semnificativ, de o importanță imensă a acestei morți de pe câmpul de luptă, dacă ea este trăită într-o dispoziție lăuntrică corectă. Căci ea este de neimaginat dacă nu este unită cu iubirea.

Dar noi trebuie să ne dezbrăăm, între moarte și o nouă naștere, de împreună-trăirea cu spiritul poporului nostru. Noi trebuie să ne desprindem de aceasta. Noi trebuie să ajungem într-o regiune unde nu mai trăim împreună cu spiritul unui anume popor ca atare. Desigur că nu este așa că putem trece direct la alte spirite ale popoarelor. Aceasta facem între adormire și trezire. Aici trebuie să ne eliberăm mai ales de ceea ce este doar pământesc, și trebuie să ne familiarizăm cu viața, care se desprinde de ceea ce constituie evoluția omenirii pe Pământ. Așadar noi trebuie să ne desprindem și de tot ceea ce ne unește cu spiritele popoarelor. Iar acest lucru este din nou ceva pe care, dacă ni-l însușim drept cunoaștere, ne extinde, ne mărește orizontul simțirii noastre prin aceea că ne îngăduie să privim înspre ceea ce căutăm – și care nu se află în jurul nostru – atunci când trăim la orizontul existenței fizice.

Acum – după cum puteți prelua deja din caracterizarea de ieri a spiritelor popoarelor individuale –, în conștiința fiecărui spirit al poporului este înscris faptul că unul înclină mai mult către individualitatea omului, înspre ceea ce este omul ca individualitate, iar altul mai puțin. Eu am comparat acest aspect cu faptul că sunt oameni care privesc mai mult înlăuntrul lor, pe când alții trăiesc mai mult împreună cu lumea exterioară. La spiritele popoarelor este așa

că unele se preocupă mai mult și altele mai puțin cu individualul omenesc. Aceasta condiționează, la rândul său, în măsura în care noi ținem de un spirit al popoarelor sau altul, modul în care suntem legați de ceea ce întemeiază spiritul poporului în special în trupul nostru astral, de ceea ce pregătește el acolo. De aceea, există anumite diferențe în modul de dezbărare de după moarte, în modul de desprindere treptată din ceea ce face spiritul poporului cu noi.

Avem, de exemplu, spiritul poporului francez. Acesta este un spirit al poporului ale cărui inspirații sunt legate de o cultură superior dezvoltată, o cultură care poate fi explicată numai prin aceea că acest spirit al poporului privește înapoi la vechiul elenism, așa cum am expus eu deja. Acest spirit al poporului lucrează în așa fel asupra oamenilor care aparțin poporului respectiv – căci tocmai aceasta este natura acelor spirite ale popoarelor care corespund unor culturi superior dezvoltate –, încât în trupurile eterice omenești iau naștere impresii profunde, încât semnătura spiritului poporului să se întipărească puternic în trupul eteric. Aceasta este strâns legat de faptul asupra căruia v-am atras atenția ieri, că francezul depinde de imaginea pe care și-o face despre sine însuși. Căci faptul că se produc impresii care provin din influența spiritului poporului asupra trupului eteric are din nou consecința că atunci când sufletul își părăsește trupul prin moarte, în trupul eteric și chiar și în trupul astral al omului există încă imprimări intense. Și tocmai atunci când cineva aparține unui asemenea popor cum este cel francez, sufletul său iese din existența fizică cu un trup astral puternic imprimat. Consecința este că el trebuie să lucreze mult ca să se dezbrace de ceea ce rămâne în el după moarte de la spiritul poporului.

Dacă comparăm acum o asemenea dezbărare de natura spiritului poporului, așa cum este ea condiționată în poporul francez, cu ceea ce este condiționat, de exemplu, de sufletul poporului rus, la acesta din urmă avem exact situația opusă. Sufletul poporului rus este oarecum tânăr, și el se preocupă mai puțin de indivizii omenești care-i sunt

încredințați. De aceea, indivizii omenești poartă mai puțin pecetea poporului rus în trupul eteric și astral, atunci când trec prin poarta morții. Și dacă privim acum întreaga situație din lumea spirituală, aflăm, dacă privim asupra sufletelor care au trecut prin poarta morții, că întâlnim suflete ale poporului francez cu trupuri eterice și trupuri astrale puternic imprimate de spiritul poporului și că, dimpotrivă, găsim suflete rusești cu trupuri eterice și astrale mai puțin impregnate de spiritul poporului. Consecința este că aceste diferite suflete pot fi folosite în mod diferit de către spiritele conducătoare care trebuie să ducă înainte evoluția omenirii.

Acum ne aflăm într-o vreme care într-adevăr nu poate progresa dacă nu se revelează pentru omenire anumite adevăruri spirituale. Eu am expus adesea acest lucru, și l-am expus într-o asemenea măsură încât am afirmat că dintr-un anumit interval temporal al secolului nostru Christos va începe să se reveleze din lumea spirituală, oamenilor. Dar noi putem aborda lucrurile în așa fel, încât să spunem: În lume trebuie să vină ceva spiritual. Acest spiritual care intervine în evoluția omenirii a fost cucerit mai întâi prin luptă de către spiritele din sfera suprasensibilă; iar în această sferă suprasensibilă luptă, pentru pătrunderea curentului spiritual în evoluția omenirii, spirite înalte, spirite ale Ierarhiilor superioare. Iar acestea se folosesc în lupta lor de forțele care vin de la oamenii care au trecut prin poarta morții. Omul aflat în viața dintre moarte și o nouă naștere conlucrează și acționează mereu împreună la ceea ce se petrece în lume. Și deoarece oamenii sunt configurați în mod deosebit, ei conlucrează într-un mod întru totul diferit, de exemplu în funcție de faptul că provine dintr-un trup francez sau dintr-unul rus. De aceea, spiritele diferitelor Ierarhii superioare se pot folosi în moduri diferite de aceste suflete.

Ceea ce urmează să se producă în evoluția omenirii depinde desigur de faptul că în prezent în lumea spirituală are loc un război de amploare. Numai că lupta în lumea spirituală înseamnă altceva decât lupta din lumea fizică. O luptă în lumea spirituală înseamnă o

colaborare pentru configurarea a ceva rodnic. Această luptă este ceva necesar pentru evoluția omenirii; pe scurt, este o luptă care duce la ceva. Ea este dusă de anumite spirite ale Ierarhiilor superioare. Iar acestea duc lupta în așa fel încât se folosesc de anumite suflete tinere care vin din domeniul estic de cultură și de anumite suflete tinere care vin din domeniul vestic de cultură. Este o luptă care va mai dura încă o vreme îndelungată, o luptă a sufletelor rusești care au trecut prin poarta morții, cu sufletele franceze care au trecut prin moarte; o luptă a Rusiei spirituale împotriva Franței spirituale. Și, dacă e să folosim cuvintele din planul fizic, este o luptă cumplită. Cine își îndreaptă în ziua de azi privirile către lumea spirituală, zărește această luptă a Rusiei spirituale împotriva Franței spirituale, iar lumea spirituală este plină de această luptă. Este o luptă zguduitoare!

Și, dacă am presupus acest lucru, să privim acum ceea ce se desfășoară în planul fizic: Aici a fost încheiată o alianță. Aceasta este imaginea oglindită a luptei din lumea spirituală. Astfel de lucruri fac parte dintre dificultățile pe care trebuie să le parcurgă cercetarea spirituală. Și să nu credeți că lucrurile se pot generaliza, prin aceea că se afirmă pur și simplu: Adevărurile spirituale se pot deduce cu ușurință dacă ne gândim mereu la opusul lucrurilor care se desfășoară pe planul fizic. Căci dacă s-ar aplica această regulă, s-ar ajunge la cele mai incorecte și nebunești afirmații. Căci se poate ca ea să fie adevărată în cinci cazuri dintr-o sută, dar în nouăzeci și cinci nu este adevărată. Toate adevărurile spirituale sunt individuale, și ele trebuie mereu privite individual; ele nu pot fi găsite printr-o simplă dialectică. Însă adevărul pe care l-am exprimat eu astăzi face parte dintre adevărurile care sunt deosebit de zguduitoare în ziua de azi, pentru că el ne poate atrage din nou atenția asupra modului cât de altfel este configurată lumea când privim dincolo de vălul masei și cum, în ceea ce constituie fapte omenești exterioare, ne este dat opusul a ceea ce este realitatea propriu-zisă, aspectul spiritual.

Dacă vom considera astfel lucrurile, atunci este imposibil ca la această considerare a celor ce se petrec în mod exterior să nu se modifice și sentimentele noastre. Căci ajungem la ideea că, de fapt, în procesele exterioare, noi trebuie să diferențiem mai întâi lucrurile, pentru a vedea adevărul. La fel cum o formațiune noroasă pe care o vedem în depărtare, ne apare nelimpede, iar în apropiere ea este cu totul altfel, tot așa se prezintă în realitate și lucrurile în procesele dintre popoare. Și, așa spune că între partidele care luptă în Est și Vest, se află, la modul spiritual, ținutul german, care există aici pentru a intermedia în cele două direcții, pentru a intermedia realmente între cele două direcții – ceea ce și face. Și în timp ce intermedierea în spirit se realizează în ambele direcții, vedem în lumea fizică lupta necruțătoare dinspre cele două direcții și înspre cele două direcții.

Într-un anumit sens, ceea ce trăim noi acum este legat de cel mai profund impuls din evoluția omenirii. Eu am spus adesea: De ce practicăm noi de fapt antroposofia? O practicăm pentru că ea este o sarcină cosmică, o cerință care este pusă omenirii din lumea spirituală. O serie de imaginațiuni trebuie să se împărtășească omenirii; în decursul perioadei următoare, oamenii trebuie să preia o serie de adevăruri spirituale. Așa spune că așa este predestinat în mersul evoluției omenirii. În această privință, există desigur contradicția, contradicția reală, că oamenii trebuie, pentru aceasta, să devină mai întâi treptat maturi, iar aceasta se desfășoară lent. Dar imaginațiunile vor să pătrundă în evoluția omenirii. Ceva vrea să pătrundă în evoluția omenirii, ceva care se află mai presus de planul fizic. Oamenii resping încă aceasta în ziua de azi, o resping în sensul cel mai cuprinzător. Și de aceea apare imaginea contrară. Iar imaginea contrară imaginațiunilor o constituie patimile violente, izbucnirile de sentiment, care vin din adâncul naturii omenești, care se află la fel de adânc sub planul fizic pe cât se află imaginațiunile deasupra acestuia. Și când vedem astăzi oamenii întâlnindu-se cu ură, într-o adevărată irealitate – ce constituie această ură și această irealitate? Ele sunt

imaginile oglindite ale imaginațiunilor care ar voi să izvorască între oameni și care apar acum în această formă deoarece oamenii li se opun. Ceea ce se află la un anumit nivel deasupra planului fizic constituie produsul de transformare a ceva care se află la același nivel sub planul fizic; acestea trebuie elaborate. Iar ceea ce apare în acest mod atât de neîmbucurător îl putem găsi de asemenea întemeiat în karma generală a oamenilor.

Și de ce trebuie să se întâmple acest lucru, anume ca oamenii să primească tocmai acum, în epoca noastră, o anumită sumă de adevăruri spirituale? La aceasta putem răspunde în felul următor.

Sunt două cazuri posibile. Unul este acela că omul are un anumit simț față de adevărurile spirituale, că el nu le întâmpină cu o ureche surdă, ci le preia în sufletul și inima sa, că el devine oarecum antroposof, așa cum se poate deveni antroposof în zilele noastre. Sau, este posibil celălalt caz, anume că omul respinge adevărurile spirituale spunând că totul este o nebunie, o prostie, și că totul ia naștere din capetele unor fantaști necugetați, care ar fi fost mai deștepți dacă s-ar fi ocupat de altceva.

Acum, când omul trece prin poarta morții, e de la sine-înțeles că el pășește în lumea spirituală. Și dacă cineva ar spune: Oare omul pășește în lumea spirituală numai datorită faptului că între naștere și moarte a dobândit o cunoaștere despre această lume? – i s-ar putea răspunde într-un anumit sens: Desigur că și acela care nu știe nimic despre lumea spirituală, pătrunde în ea; e de la sine-înțeles că și acela pășește în lumea spirituală. – Dar ce deosebire există între aceste două tipuri de oameni? Deosebirea este considerabilă. Eu vorbesc acum mereu despre timpul nostru, căci adevărurile spirituale sunt individuale. Și dacă cineva ar vrea să întrebe despre cele expuse de mine adineauri: Așadar imaginațiunile care nu pot ieși la iveală se transformă întotdeauna într-un război infam, cum este cel care domnește acum? – aceasta ar fi o perspectivă falsă; pentru că lucrurile se pot raporta cu totul altfel într-o altă perioadă de timp. Adevărurile

spirituale sunt întotdeauna individuale, iar ceea ce vreau să spun eu acum constituie doar un adevăr individual, pentru timpul nostru.

Omul care trece prin poarta morții, fără să se fi preocupat de posibilitatea de a prelua spiritualul în timpul nostru, își predă sufletul lumilor superioare, atunci când pășește prin poarta morții, aproape la fel cum l-a primit când a pășit prin naștere în existența fizică, iar lumile superioare nu primesc nimic de la el decât ceea ce i-au predat ele la încorporarea lui. Însă cel care își însușește aici – nu doar prin credință, ci prin familiarizarea cu lumile spirituale – ceea ce poate fi primit din lumea spirituală, acela nu își predă sufletul la moarte lumilor spirituale așa cum l-a primit el la naștere, ci el predă entităților suprasensibile și ceea ce și-a elaborat el aici ca reprezentări, concepte și sentimente, iar acestea nu îi aparțin doar lui, ci aparțin entităților suprasensibile. Cel care nu aduce aceasta cu sine, trăiește desigur și el în lumea spirituală, dar el nu contribuie cu nimic la progresul omenirii. Dacă oamenii ar fi trăit mereu așa, sau ar trăi așa de la un anumit moment, nu s-ar mai fi înfăptuit niciun progres, sau de la un anumit moment înapoi omenirea ar fi rămas așa cum era ea atunci. Faptul că există progres, că are loc o evoluție, că sufletele pot găsi mereu ceva nou atunci când pășesc în noi încarnări pe Pământ, depinde de aceea ca ele să găsească ocazia să poată prelua în sine ceea ce constituie misiunea specială a timpului. Așadar, la urma-urmelor, este un fel de decizie dacă omul intră într-un raport cu lumea spirituală, sau nu. De exemplu, cineva ar putea spune: Ce mă interesează pe mine progresul omenirii? Ce mă interesează pe mine evoluția Pământului? Pământul n-are decât să stagneze! Eu pot trăi și cu aceasta. – Cel care nu are o adevărată iubire, care nu are niciun interes pentru progresul Pământului poate vorbi așa. Dar cel care poartă în sine iubirea pentru progresul omenirii ca sarcină cea mai înaltă a sa, acela nu poate alege această cale. Libertate există și în acest domeniu. Și de aceea, este de la sine-înțeles că sufletele vor veni la antroposofie numai prin libertate și iubire față de adevăratul progres

al omenirii și adevărata mântuire a omenirii. Așadar omul nu poate deveni antroposof din egoism; căci dacă el devine antroposof contribuie cu ceva la progres, progresul de la care altfel s-ar sustrage. Așadar, ca antroposof, omul acționează din iubire nu doar pentru sine, ci pentru altceva.

Este ceea ce aș dori să răzbată la lumină mereu, din toate expunerile acelei științe spirituale pe care noi o căutăm: anume, că această știință este o forță vie, activă. Eu nu vorbesc despre clarvedere, eu vorbesc despre această știință; clarvederea aduce doar rezultatele la iveală. Eu vorbesc despre asimilarea rezultatelor în om. Știința spirituală este ceva viu, ceva activ, ceva care se asimilează în suflete, ceva care acționează și creează în sufletele noastre. De aceea am folosit adesea comparația: faptul de a vorbi doar despre iubire – și am în special în vedere vorbirea din cadrul Mișcării teosofice – procedează la fel ca atunci când s-ar pune dinaintea unei sobe și ar predica acesteia că ar trebui să se încălzească, pentru că aceasta este sarcina ei de sobă. Cu toate acestea, soba nu se va încălzi nici datorită celei mai frumoase predici despre sarcina sa de sobă. Dar ea se va încălzi dacă punem lemne în ea și le aprindem. Așa stau lucrurile, în fond, cu orice predică despre iubirea omenească, și o astfel de predică nu are mai mult succes la om decât faptul de a predica unei sobe că ar trebui să se încălzească. La urma-urmelor, astfel de predici au fost ținute în toate timpurile, și măsura succesului poate fi constatată. Însă ceea ce nu este simplă cunoaștere a lumii spirituale, ceea ce nu este simplă reprezentare sau simplu cuvânt, ci ceea ce este viu în cuvânt, ceea ce acționează în cuvânt, este lemnul pe care îl dăm sufletelor noastre, iar acesta arde dacă este preluat corect de sufletul nostru. Și tocmai din expuneri cum este cea de azi se poate desprinde faptul că aici arde cunoaștere, aici cunoașterea devine iubire, căci omul este transformat prin ea în adâncurile sale în viața spirituală cunoscută în fundamentele ei. E drept că această transformare profundă este de-a

dreptul incomodă pentru om, și de aceea el respinge adevărul spiritual și ar prefera să rămână la maya.

Acesta este, în fond, și motivul cel mai frecvent pentru care se spune adesea că adevărurile spirituale nu ar trebui exprimate într-o măsură prea mare în public. Căci, la urma-urmelor, adevărurile astfel exprimate nu acționează în mod neutru ca în fizică sau chimie, căci ele sunt adevăruri față de care sufletul omenesc nu poate rămâne într-un totu neutru; pentru că el sau le va respinge, sau le va accepta. Dar ca să le accepte, ca să le preia, el trebuie să se transforme într-un anumit sens din ceea ce este el în viața fizică obișnuită. De aceea este lumea tulburată, chiar iritată prin împărtășirea adevărurilor spirituale profunde. Dar timpurile noastre sunt chemate să nu se sperie de această tulburare, ci să treacă realmente dincolo de ea. Căci numai în felul acesta poate fi pregătit terenul pentru o nouă viață spirituală, pe care noi va trebui să o trăim și la al cărei început ne aflăm acum. Iar semnele timpului indică faptul cât de necesar este ca anumite lucruri să fie înțelese. Căci față de multe lucruri care se petrec tocmai în ziua de azi în lumea exterioară, omul poate rămâne neînțelegător și lipsit de înțelegere. Încercați odată să reuniți diverse aspecte laolaltă. Eu am oarecum sarcina ca dumneavoastră să vă vorbesc într-un mod mai intim decât o pot face în conferințele publice. Eu am sarcina să formulez ceea ce am spus în conferințele publice în legătură cu evenimentele timpului în așa fel încât ele să poată deveni adevăr activ; să le cizelez în așa fel încât acum să se vorbească în mod corect în acest timp al nostru actual. Încercați să aduceți unele lucruri laolaltă și veți vedea că prin toate acestea trece o *singură* strădanie: aceea de a trezi la viață concepte ceva mai corecte, sentimente ceva mai corecte despre întregul context, chiar și despre acela al evenimentelor nemijlocite din timpul nostru, decât sunt ele răspândite cu atâta ușurință.

Încercați, de exemplu, să rețineți că eu m-am străduit să dovedesc în prima conferință publică faptul că poporul german a fost, în fond, plin de tendința către pace, către o dezvoltare plină de pașnică, și că

situația este într-adevăr așa încât se poate spune că poporul german ca atare nu a vrut războiul. Dar dacă ascuți ce se vorbește în dreapta și în stânga, cu toții accentuează că ei nu au vrut războiul! Francezii nu au vrut războiul, englezii nu au vrut războiul, ei au trebuit doar să participe la el „din motive morale”. Dar motivele morale au apărut doar în ceasul al optsprezecelea! Cu toții accentuează că ei nu au vrut războiul. Să reținem acest lucru – în care se află de fapt foarte mult adevăr – și urmărești modul în care am procedat eu atunci când am indicat că poporul german nu a vrut războiul. Căci eu nu am lăsat să se tragă de aici concluzia: Așadar ceilalți l-au vrut. Ci eu am formulat în mod expres în prima conferință că cel mult se poate pune o întrebare, anume întrebarea: Cine ar fi putut împiedica războiul? – și am indicat în acest sens Estul rus; căci el ar fi putut împiedica războiul.

Dar eu am atras în mod deosebit atenția asupra faptului că răspunsul corect depinde de formularea corectă a întrebării. Căci atunci când cineva subliniază că el nu a vrut războiul, de aici nu rezultă că celălalt l-ar fi vrut. Se prea poate ca amândoi să nu-l fi vrut, dar războiul să se fi declanșat totuși. Dacă facem abstracție de raporturile particulare ale Rusiei putem spune, în fond: Într-adevăr războiul nu a fost vrut, în sensul a ceea ce se numește „vrut” pe planul fizic. Căci acest război a apărut într-un mod de neînțeles, cu o necesitate elementară, datorită unor forțe opuse, datorită unor forțe care se opun în mod elementar unele altora. Căci, în fond, niciodată nu s-a produs un eveniment mondial istoric în atât de puține zile ca și cum ar fi sărit dintr-o cutie, arătând că ceea ce se desfășoară în evenimentele istorice este ceva care provine din raporturile spirituale, manifestându-se în mod fizic.

Considerate astfel, evenimentele actuale sunt ceva ca un exemplu pentru a aduce omului în suflet gândul: Dacă pui întrebarea: cine a declanșat războiul, acesta sau acela? – nu vei primi niciodată răspunsul corect. Tu trebuie să presupui că a acționat și altceva aici,

și trebuie să accepți să mergi mai în profunzimea lucrurilor. Abia atunci vei învăța să vorbești corect despre evenimente.

Și omul trebuie să-și adune puterea ca să ajungă la o idee mai profundă asupra lucrurilor și dintr-un alt motiv. Noi viețuim modul în care ni se prezintă lumea actuală, în contradicții. Oamenii nu pot proceda altfel decât să conceapă lucrurile în așa fel încât să dea întru totul vina pe celălalt. Dacă va veni cândva un timp în care adevărurile mai profunde despre karmă să fi pătruns în sufletele oamenilor, atunci acest mod de a da vina pe altul în privința a ceea ce trebuie viețuit nu va mai avea loc. Căci atunci se va ști că fiecare popor are de viețuit prin karma sa ceea ce trebuie viețuit spre binele său. Poporul viețuiește necesitatea de a-și fortifica puterile în luptă, nu din cauza celorlalți, ci de dragul său, pentru a înainta; celălalt este, într-o anumită privință, doar executor. În felul acesta considerația este îndreptată asupra karmei sufletului poporului. Iar formularea: „Eu sunt aici, și acolo este celălalt, care poartă vina, care a pus la cale faptul ca eu să trec prin aceste evenimente, să duc aceste lupte”, apare în fața unei considerații superioare ca atunci când un bărbat de cincizeci de ani privește un copil – copilul este tânăr, iar el este bătrân; pe când copilul nu venise încă pe lume, el nu era bătrân, dar pe măsură ce copilul crește, el îmbătrânește – și ar vrea să spună: Copilul e de vină că eu îmbătrânesc; dacă el nu ar crește și nu ar înainta în vârstă, eu nu aș îmbătrâni! Dar copilul poate doar să-i atragă atenția asupra faptului că îmbătrânește.

Acestui fapt trebuie să îi dăm atenție, anume că fiecare popor trebuie să trăiască ceea ce trăiește, chiar dacă e vorba de evenimentele cele mai grele, datorită karmei sale. Să nu spuneți că dacă un astfel de adevăr pătrunde în sufletele oamenilor, ceea ce pătrunde în felul acesta în viața lor de sentiment este ceva de neconsolat; căci el duce tocmai la o concepție eroică despre viață, la o concepție despre viață plină de curaj, la o concepție despre viață care include evoluția în sine. Și dacă o asemenea concepție despre viață cuprinde oamenii, ei vor

vedea că faptul de a da vina pe altul și de a proceda mereu în modul obișnuit, constituie o risipă de forțe. Oamenii vor face apel la forțele care-i pot duce înainte. Ei vor învăța să se identifice cu destinul lor în orice domeniu. Noi am văzut în conferința publică faptul că acest destin, care este privit cu drag drept ceva exterior, va fi abia atunci înțeles corect când noi ne identificăm cu acest destin. Așa este și cu karma unui popor. Dacă vine iubirea pe Pământ, atunci vine și această dispoziție lăuntrică între oameni.

Dar eu vreau să fac apel din nou astăzi la dumneavoastră, iubii mei prieteni, care v-ați dedicat unei Mișcări spirituale – cum am făcut-o și în alte dăți – ca dumneavoastră să reflectați că în viitor va fi necesar ca orizontul spiritual în care trăim să nu fie umplut doar cu gânduri care existau deja mai înainte aici, ci să fie umplut cu noi gânduri. Însă acestea pot fi doar cele care provin din lumea spirituală. Și nu va fi indiferent dacă în viitorul apropiat se va găsi sau nu un număr de oameni care să trimită gânduri în lumea spirituală, cum sunt acelea care provin din considerații ca cea realizată în ziua de azi. Dacă dumneavoastră vă decideți să meditați asupra acestor adevăruri, atunci contribuiți ca ceea ce trebuie să se împlinească în viitor să se împlinească în mod corect și spre mântuirea oamenilor. Și dumneavoastră sunteți activi în sensul progresului omenirii dacă meditați la acele gânduri pe care le necesită timpul actual, pentru ca omenirea să înainteze cu adevărat. Fie ca multora dintre noi să le reușească – pe lângă munca desfășurată cu sânge și moarte – să adauge și munca spirituală, care constă în aceea ca noi să umplem lumea cu gânduri corecte, cu gânduri care se află în sensul misiunii timpului nostru. Și atunci vom simți că acestea sunt adevărate gânduri de iubire. Sunt destui care caută citate în ziua de azi și apelează pentru aceasta la mult-îndrăgitul Büchmann pentru a spune ceva corect, și care au citat în aceste zile cuvintele vechiului *Heraclit*, care numește războiul „Părinte al tuturor lucrurilor” [27]. Heraclit a făcut această afirmație în mod justificat, iar cei care o repetă sunt și ei

justificați. Dar numai dintr-un tată nu ia naștere un copil. Ca să ia naștere un copil, e nevoie de o mamă. Și așa cum războiul este tatăl, ceea ce se petrece în munca plină de pace este mama. Și pentru ca tatăl să nu rămână steril, este nevoie să existe mama. Iar ea trebuie să provină din sufletele acelora care înțeleg în mod spiritual sarcinile timpului nostru și care știu să-și cucerească din cunoaștere, Iubire.

Este ceea ce am dorit să aduc în fața sufletelor dumneavoastră la această reunire actuală, pentru ca, în conformitate cu cerințele prezentului, știința noastră spirituală să nu rămână doar o simplă satisfacere a curiozității noastre sau a setei noastre de cunoaștere, ci pentru ca ea să ne ofere forțele vii corecte care, în măsura în care le configurăm, vor fi adevărata consolare pentru suferința pe care o aduce cu sine timpul actual. Căci adevărata consolare nu este cea care aduce cu sine slăbiciune, ci cea care aduce tărie, care își adună puterile – spirituale sau corporale –, în orice caz însă, spre faptă. Mereu trebuie să ne gândim că în timpul nostru este necesar ca un număr de oameni să aibă o tendință liberă înspre aprofundarea spirituală. Căci aceasta înseamnă că nu numai omul individual progresează, ci întreaga omenire. Și prin aceea că noi avem această dispoziție lăuntrică, să ne amintim încă o dată în încheiere gândurile pe care le trimitem afară, în sensul indicat, acelora care se află pe câmpul de luptă:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
 Fie ca aripile voastre să poată aduce
 Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
 Oamenilor pământenii încredințați pazei voastre,
 Pentru ca, unită cu puterea voastră,
 Rugăciunea noastră să radieze ajutând
 Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

A PATRA CONFERINȚĂ

Berlin, 17 ianuarie 1915

Iubiții mei prieteni, ca și în alte ocazii în care mi-a fost îngăduit să vă vorbesc de la începerea acestor timpuri actuale grave, să ne îndreptăm și în acest moment primele noastre gânduri înspre aceia care se află afară, pe câmpurile de luptă, și care trebuie să își aducă sufletele și trupurile jertfă marilor cerințe ale timpului nostru, și care trebuie să se implice cu întreaga lor existență fizică, pentru aceste cerințe ale timpului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morții, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota și pe care noi îl căutăm de mult în cadrul Mișcării noastre, să fie cu voi și să vă conducă la țelurile pe care voi trebuie să le căutați!

Ceea ce am vrut să las să se reverse aici la ultima noastră considerație prin cuvintele care au fost rostite atunci reprezintă adevărul ce poate fi recunoscut spiritual-științific cum tocmai din evenimentele grave ale vieții suntem în măsură să vedem că fenomenele exterioare trebuie considerate în lumina pe care ne-o oferă știința spirituală. Căci abia atunci ele nu ne mai apar drept maya, drept marea iluzie, ci atunci ne apar ele în adevărul lor profund. Și nu este ca și cum aceste fenomene exterioare ar fi ele însele maya sau iluzie, ceea ce o concepție orientalizată despre lume ar putea aduce cu ușurință ca neînțelegere sufletelor, ci este așa că simțurile și rațiunea noastră se rătăcesc în interpretarea, în înțelegerea evenimentelor exterioare, dacă noi nu luminăm aceste evenimente exterioare cu lumina care ne vine din cunoașterea lumii spirituale.

Astăzi aș vrea să fac legătura cu anumite realități care au fost deja atinse în decursul anilor strădaniei noastre antroposofice și pe care aș dori să le prezint acum dintr-o perspectivă oarecum corespunzătoare timpului nostru.

Noi suntem pătrunși de faptul că de când a intervenit în evenimentele Pământului Misteriul de pe Golgota, acele impulsuri, acele forțe și entități care au trecut prin Misteriul de pe Golgota au intervenit ca forțe vii în toate procesele evoluției omului de pe Pământ. Cu alte cuvinte, aș vrea să spun, exprimând lucrurile mai concret: În toate evenimentele decisive, în tot ceea ce s-a petrecut ca eveniment important și esențial, impulsul lui Christos a fost activ prin aceia care sunt slujitorii Lui, ajutoarele Sale spirituale. În prezent, se numește adesea „creștinism” numai ceea ce a putut fi înțeles de către oameni. Dar eu am accentuat adesea: Ceea ce a venit în lume prin creștinism este atât de măreț, atât de covârșitor, încât rațiunea omenească nu a fost în niciun caz în stare până în prezent să înțeleagă cu adevărat chiar și numai aspectele cele mai elementare ale impulsului lui Christos. Dacă entitatea lui Christos ar fi putut acționa numai prin ceea ce au putut înțelege oamenii despre El, atunci El ar fi

putut acționa prea puțin. Dar nu despre aceasta este vorba, despre ceea ce a pătruns în omenire prin conceptele omenești raționale, despre ceea ce și-au putut reprezenta oamenii în privința lui Christos, ci despre faptul că începând de la Misteriul de pe Golgota *El este aici*, nemijlocit activ printre oameni și activ în modurile lor de acțiune. Nu este important în ce măsură a fost El înțeles de către oameni, ci important este faptul că El, ca ființă vie, a fost aici și s-a revărsat în tot ceea ce s-a petrecut în evoluție ca realitate determinantă. Desigur că și în ziua de azi noi suntem capabili să înțelegem prin știința noastră spirituală doar puțin din profunzimea impulsului lui Christos; timpurile viitoare îl vor înțelege și vedea tot mai mult. Ceea ce putem înțelege astăzi despre impulsul lui Christos nu are cum să provoace orgoliu în noi. Știința spirituală vrea să înțeleagă mai mult decât s-a putut înțelege despre Christos în timpurile care s-au scurs. În timpurile care s-au scurs, oamenii s-au putut gândi la Christos numai prin mijloacele pe care le dau rațiunea exterioară, inteligența exterioară, cercetarea exterioară. Acum am primit în plus știința spirituală, prin care privim în lumile suprasensibile, iar din lumile suprasensibile putem aduce unele răspunsuri referitoare la Misteriul de pe Golgota. Dar cel mai puțin au fost în stare să înțeleagă imediat ce este Christos și ce sunt acele puteri spirituale care stau în slujba Lui în calitate de suflete ale popoarelor și altele, similare, acei oameni în al căror ținut a trebuit să sălășluiască la început Christos. Cu toate acestea, impulsul lui Christos a trebuit să se reverse – de exemplu în lumea romană. Și tocmai dintr-un exemplu pe care l-am dat și într-un alt context, putem vedea cel mai bine cum Christos este activ ca putere vie și își conduce slujitorii spirituali atunci când se pune problema să se determine acele realități care trebuie să se înfăptuiască în evoluție pentru progresul corect al omenirii.

Eu vreau să mă refer încă o dată la realitatea pe care o am în vedere. În anul 312 după cronologia noastră s-a întâmplat ca acela datorită căruia creștinismul a devenit religie de stat în cadrul Imperiului

Roman, *Constantin* [28], fiul lui Constantin Chlorus, stătea cu oștirea lui în fața stăpânitorului de atunci al Romei, *Maxentius*. Este cert că așa cum stăteau cele două oștiri față în față, ar trebui să spunem că pentru Constantin condițiile erau pe cât posibil de nefavorabile, pentru că oștirea lui era de cinci ori mai mică decât cea a lui Maxentius. Putem însă să ne reprezentăm că, în conformitate cu criteriile artei războiului de atunci în ambele oștiri se aflau conducători de oștire deosebit de importanți. Dar atunci nu a fost vorba de arta și știința omenească, ci de faptul că impulsului lui Christos, care continua să se reverse, i s-a oferit posibilitatea să pătrundă în omenire în modul necesitat de timpul de atunci. Ce anume putea fi înțeles pe atunci din impulsul lui Christos, ce anume a fost preluat de inimile oamenilor din impulsul lui Christos din conștiința timpului de atunci, putem să ne convingem privind ceea ce s-a petrecut cu câteva decenii mai târziu în jurul Romei și pornind de la Roma: când vedem cum *Iulian Apostatul* [29], dintr-o convingere onestă a ceea ce putea dovedi pe atunci cunoașterea omenească a combătut creștinismul. Și cel care abordează modul în care a combătut creștinismul Iulian împreună cu ai săi, acela își va spune: Este absolut cert că în privința cunoașterii omenești Iulian și adepții săi s-au aflat la înălțimea timpului lor; din acest punct de vedere ei erau cu mult mai iluminați decât creștinii din timpul lor, deși ei au făcut din nou trecerea la păgânism. Despre ei se poate spune că reprezentau ceea ce putea fi reprezentat pe atunci drept cunoaștere omenească. Dar ceea ce era cunoaștere omenească nu era îngăduit să fie decisiv în anul 312, pentru că atunci trebuia dată posibilitatea ca entitatea lui Christos și slujitorii Săi să poată interveni în evoluția istorică a omenirii. Dar dacă Maxentius și cei ai lui s-ar fi putut baza pe arta comandantului de oști ca și pe ceea ce putea fi atins pe atunci prin cunoașterea și înțelepciunea omenească și nu s-ar fi petrecut altceva, este fără îndoială că nu ar fi apărut ceea ce trebuia să apară în acea vreme. Așadar ce s-a întâmplat?

S-au întâmplat următoarele: impulsul continuu al lui Christos s-a revărsat în acele activități ale sufletelor care nu erau situate în conștiința omenească, despre care oamenii nu știau nimic. Și el i-a condus realmente pe oameni în așa fel încât a luat naștere ceea ce trebuia să ia naștere. Căci bătălia dintre Constantin și Maxentius, care a avut loc în ziua de 28 octombrie a anului 312 la Saxa Rubra nu a fost decisă prin strategia omenească, ci ea a fost decisă – oricât de mult s-ar opune explicația actuală să recunoască acest lucru – prin vise, adică prin ceea ce se numește „vise”, dar care pentru noi nu sunt așa. Căci prin vise s-a revărsat în sufletele celor doi comandanți de oști tot ceea ce nu se putea revărsa prin rațiunea omenească în ele. Maxentius visase mai înainte că trebuie să părăsească orașul. El s-a adresat și oracolului sibilinic; iar acesta i-a spus că el va atinge ceea ce trebuie să se întâmple dacă va cuteza să dea lupta în afara orașului, și nu înlăuntrul lui. Era lucrul cel mai irațional pe care îl putea face el, în special prin faptul că oștirea lui era cu mult mai puternică decât cea a lui Constantin. El ar fi trebuit să știe să interpreteze ceea ce a primit din lumile superioare și că oracolul l-a condus în eroare. La rândul său, Constantin a avut un vis care i-a spus că va învinge dacă își va conduce oștirea în luptă sub semnul lui Christos, și el și-a rânduit faptele în mod corespunzător. Ceea ce s-a revărsat în suflete pe calea ocolită a visului a trecut în faptă, și aceasta a determinat ca lumea să se schimbe atât de mult atunci încât este suficient să reflectezi puțin pentru a spune: Ce ar fi devenit lumea Occidentului dacă puterile suprasensibile nu ar fi intervenit într-un mod atât de evident în evenimente?

Dar acum să privim evenimentele mai îndeaproape. Pe atunci, în vestul și sudul Europei erau încarnate suflete care urmau să primească creștinismul, care urmau să devină purtătoare ale creștinismului. Prin rațiunea lor, prin intelectul lor, nici sufletele cele mai iluminate nu puteau ajunge pe atunci să devină purtătoare ale impulsului lui Christos, pentru că timpul nu venise încă. Ele au trebuit

să ajungă la creștinism prin ceea ce s-a creat în mod exterior în jurul lor. Despre acești oameni se poate spune că ei au îmbrăcat oarecum creștinismul, ca pe o haină, și că ei nu au fost deloc cuprinși de acesta în ființa lor mai profundă. Ei au devenit mai degrabă membri slujitori decât să fi fost cuprinși nemijlocit în ființa lor cea mai profundă de impulsul lui Christos. Și, în fond, așa au stat lucrurile încă o vreme îndelungată cu cele mai bune suflete din ținutul vest-european până în secolele VIII, IX, și chiar și mai departe. Pentru acești oameni a fost necesar să accepte creștinismul ca pe o haină și să poarte această haină a creștinismului în trupul lor eteric, și nu în trupul lor astral. Dumneavoastră realizați ce înseamnă când eu spun că ei purtau creștinismul în trupul eteric. Aceasta înseamnă că ei l-au acceptat în așa fel încât erau creștini în stare de veghe, dar nu puteau lua creștinismul cu sine atunci când erau în afara trupurilor fizic și eteric. Și ei au trecut și prin poarta morții în așa fel încât noi putem spune despre ei: Din Împărăția în care se află omul între moarte și o nouă naștere ei puteau privi în jos, la ceea ce fuseseră ei în viața pământească trecută. Dar lor nu le-a fost atunci nemijlocit posibil să ia cu ei pentru viața lor următoare impulsurile creștine care proveniseră din viața lor de atunci. Căci ei purtau creștinismul mai degrabă ca pe o haină.

Să remarcăm acest context pentru considerarea pe care o voi realiza imediat: cum au primit sufletele creștinismul în viața exterioară și cum nu făcea parte acest creștinism dintre ceea ce pot prelua sufletele cu sine atunci când omul trece prin poarta morții, prin lumea spirituală, pentru a se pregăti pentru o nouă existență terestră. Să remarcăm că aceste suflete puteau veni într-o nouă existență pământească numai în așa fel încât să fi uitat creștinismul. Căci omul nu-și amintește în mod conștient într-o viață pământească ulterioară hainele pe care le-a purtat într-o viață anterioară. Căci dacă și-ar aminti, elevii noștri de gimnaziu n-ar trebui să mai învețe limba greacă, pentru că mulți dintre ei au fost încorporați în Grecia; dar ei

nu își amintesc încarnarea lor greacă, și de aceea trebuie să învețe din nou limba greacă. Dar prin viața pe care au avut-o acele suflete încarnate în vestul Europei între moarte și o nouă naștere, ele nu au putut purta cu sine creștinismul, pentru că nu au unit acele impulsuri în mod lăuntric cu Eul și cu trupul lor astral. Aceasta a fost caracteristica modului în care au apărut aceste suflete în încarnări ulterioare. Să reținem acest lucru și să considerăm acum un alt fapt, la care eu m-am referit deja.

Noi știm că timpul în care trăim noi acum, cea de-a cincea epocă de cultură post-atlanteană a început, în principal, cam prin secolele XV, XVI, pe când urma să se pregătească pentru lumea europeană ceea ce urma să ducă în special în vremea noastră la dezvoltarea sufletului conștienței. Căci despre aceasta este vorba în cea de-a cincea epocă de cultură post-atlanteană, a noastră. Ceea ce urma să se producă aici trebuia realizat având în vedere că în existența terestră au intervenit și în mod exterior acele raporturi pământești care erau tocmai favorabile dezvoltării sufletului conștienței, a celui suflet care se poate dezvolta dacă se îndreaptă asupra existenței pământești materiale, asupra realităților exterioare ale existenței fizice. Căci aceasta trebuia să înceapă, și a și început. Este suficient să ne amintim numai cum s-a extins orizontul Europei asupra Pământului datorită marilor descoperiri și a urmărilor acestora, astfel încât sufletul conștienței să trebuiască să se dezvolte mai ales sub influența materială. Este suficient să ne gândim doar la un aspect, pe care noi l-am și indicat: Pentru dezvoltarea sufletului conștienței este convocat în mod special, convocat în mod unilateral ceea ce aparține de domeniul sufletul poporului britanic. Și dacă verifici toate amănunțele, aproape că nu-ți poți imagina ca altceva să se fi desfășurat atât de planificat ca această îndrumare a sufletului poporului britanic înspre sarcinile materiale ale vieții. Acestea au fost într-un totu trasate în domeniul evoluției omenirii.

Să ne reprezentăm o dată că Anglia ar fi fost deviată în secolul XV de la tendința sa înspre acele domenii ale Pământului înspre care a fost dirijată prin descoperirea marilor ținuturi din afara Europei, și că sufletul poporului britanic ar fi ajuns, în secolul XV, să viețuiască o extindere considerabilă a domeniului său pe continentul european. Să ne imaginăm așadar că harta Europei ar fi fost schimbată în felul acesta. Atunci ar fi fost imposibil să se atingă în primul rând ceea ce trebuia atins tocmai în domeniul culturii materiale, și în al doilea rând să se atingă ceea ce trebuia atins în Europa prin acea interiorizare a vieții care s-a produs datorită anumitor piedici tocmai din acel moment încoace, datorită contribuției protestantismului influențat în mare măsură de mistica germană. Dar dacă era ca impulsul lui Christos să intervină în evoluție, trebuia ca interesele britanice să fie ținute departe de domeniul în care sufletele urmau încă să fie pregătite pentru a deveni purtătoare exterioare ale impulsului lui Christos.

Impulsul lui Christos trebuia să se reverse în faptele continentului european. El trebuia să acționeze în așa fel încât să determine cu mult mai mult decât ceea ce se putea întâmpla datorită omenirii prin artele ei omenești. Și ce s-a întâmplat?

S-a întâmplat minunea că tot ceea ce nu a putut fi împlinit de cei care s-au aflat la înălțimea timpului lor a fost împlinit de sărmana păstoriță din Orleans, *Jeanne d'Arc* [30]. Pe atunci a fost într-adevăr impulsul lui Christos, care a acționat prin slujitorul său mihaelic în Jeanne d'Arc, cel care a împiedicat ca Franța să conflueze cu Anglia, și a determinat ca Anglia să fie respinsă înapoi pe insula sa. Și în felul acesta s-au obținut două lucruri: pe de o parte ca Franța să-și mențină libertatea de acțiune în Europa, aspect pe care îl putem studia dacă urmărim istoria Franței din secolele care au urmat, și ca ceea ce se afla încă în spiritul poporului francez să poată acționa fără piedică asupra culturii europene; iar celălalt lucru care a fost atins a fost faptul că Angliei i s-a atribuit teritoriul din afara continentului european.

Această situație, realizată datorită lui Jeanne d'Arc, nu a fost numai pentru francezi o binecuvântare, ci și pentru englezi, pentru că aceștia au fost împinși în teritoriul lor.

Dacă vom considera însă aceasta în legătură cu ceea ce constă în progresul impulsului lui Christos de pe Pământ, prin fapta Jeannei d'Arc s-a realizat ceva despre care noi putem spune: Ceea ce a înțeles ea din toate acestea cu o rațiune cu adevărat omenească este egal cu zero față de fapta care a dat hărții Europei configurația actuală. Tocmai așa au trebuit să decurgă evenimentele pentru ca impulsul lui Christos să se poată răspândi în mod corect. Vedem aici pătrunzând în evenimentele istorice din temeliiile subterane ale naturii omenești ceea ce este Christos cel viu, și nu cel pe care-l înțeleg oamenii. Căci noi am putea să considerăm impulsul lui Christos în două moduri. Pe de o parte, ne putem întreba: Ce au înțeles pe atunci oamenii din impulsul lui Christos? Dacă deschidem manualul de istorie și urmărim istoria omenirii, găsim în secolele trecute teologi aflați în controverse, care susțin sau combat tot felul de teorii și care încearcă să expună modul în care trebuie concepută libertatea omenească, Trinitatea Divină, ș.a.m.d. Vedem nenumărați teologi aflați în controverse, oameni care se recunosc între ei drept teologi dreptcredincioși, sau se acuză de eretism. Vedem răspândindu-se o învățătură creștină, într-un tot în conformitate cu posibilitățile timpului de atunci. Aceasta, pe de o parte. Dar nu despre aceasta este vorba, după cum nu este vorba despre ceea ce pot face oamenii datorită rațiunii lor obișnuite. Ci este vorba despre faptul că ființa lui Christos trăiește invizibilă printre oameni ca ființa vie, și se poate revărsa în faptele omenirii din temelii invizibile. Și aceasta a făcut El într-un loc unde nu trebuia să se reverse câtuși de puțin prin rațiunea omenească, prin inteligența omenească, unde El S-a putut revărsa prin sufletul unei ființe „nepricepute”, prin sufletul fecioarei din Orleans. Și când El S-a revărsat așa, cum s-au comportat aceia care puteau înțelege creștinismul ca învățătură oficială? Păi ei au găsit că

trebuie să dea foc purtătoarei impulsului lui Christos! Și a fost nevoie de un timp până când această învățătură oficială să ajungă să fie de o altă părere. Se poate ca aceasta să-și fi avut valoarea sa pentru învățătura oficială, dar sanctificarea Fecioarei din Orleans nu aduce cea mai bună reputație pentru evenimentele de atunci.

Acesta este unul dintre exemplele din care putem vedea foarte bine cum a intervenit Christos prin slujitorii Săi – eu am spus că El a acționat prin Fecioara din Orleans prin spiritul Său mihaelic – ca ființă vie în evoluția omenirii, și nu prin ceea ce înțelegeau oamenii din El. Dar noi mai putem vedea și altceva tocmai din acest exemplu. Creștinismul exista. Oamenii care au fost oarecum în jurul Fecioarei din Orleans se numeau pe sine creștini. Ei înțelegeau ceva prin creștinism. Dar pentru ceea ce înțelegeau ei ar trebui spus: Cel pe care Îl căutați, nu este aici [31], iar pe Cel care este aici, voi nu Îl căutați, pentru că voi nu Îl cunoașteți. Cu toate acestea, trebuie să ne fie clar că a fost important, că a fost esențial ca evoluția impulsului lui Christos să treacă prin evoluția Europei chiar și în acest veșmânt exterior, în care a apărut El acolo. Existau suflete care puteau prelua creștinismul tocmai în acest veșmânt exterior, care îl puteau purta oarecum exterior. Acestea erau descendenți ai acelor suflete care fuseseră mai înainte incorporate acolo, așadar suflete care nu Îl preluaseră pe Christos în Eul lor, ci numai în trupul lor eteric. Și marea deosebire dintre Fecioara din Orleans și ceilalți a fost faptul că ea preluase impulsul lui Christos în cele mai profunde temelii ale vieții ei astrale, și că ea acționa din cele mai profunde forțe ale trupului ei astral pentru impulsul lui Christos. Și tocmai aici suntem într-un punct unde ne putem clarifica ceea ce trebuie să ne devină clar; anume deosebirea dintre evoluția continuă a popoarelor și evoluția continuă a fiecărei individualități omenești.

Dacă îi vom considera, de exemplu, pe francezii actuali, desigur că în cadrul poporului francez trăiește un număr de individualități omenești. Iar aceste individualități nu sunt cele care au trăit, de

exemplu, într-o încarnare anterioară a lor, în cadrul aceluiași popor care a preluat atunci în vestul Europei veșmântul exterior al creștinismului. Căci tocmai prin aceea că în vestul Europei un număr de oameni a trebuit să preia creștinismul ca pe o haină exterioară, acei oameni au trecut prin poarta morții în așa fel încât ei au fost nevoiți să se reunească cu creștinismul în viața lor ulterioară în alte condiții, în trupul lor astral și în Eul lor. Căci tocmai prin aceea că ei au fost întrupați în vestul Europei, s-a creat pentru ei necesitatea de a nu-și mai desfășura următoarea încarnare în vestul Europei. Căci este foarte rar cazul – eu spun rar, dar de fapt nu trebuie întotdeauna să fie așa – ca un suflet să aparțină succesiv, în mai multe încarnări, aceleiași comunități pământești. În mod obișnuit, sufletele trec dintr-o comunitate pământească într-alta.

Dar noi avem un exemplu – și eu spun aceasta fără să vreau să stârnesc simpatii sau antipatii și fără să vreau să să flatez pe cineva –, avem un exemplu în care suflete se încarnează realmente de mai multe ori în același popor. Acesta este cazul poporului central-european. Acest popor central-european are multe suflete care trăiesc în el și care au fost întrupate și mai înainte în cadrul popoarelor germanice. Această realitate poate fi urmărită. Adesea noi nu putem arunca o lumină deplină asupra ei prin mijloacele cercetării oculte, așa cum le avem noi acum; dar ea există. O astfel de realitate cum a fost ea arătată, de exemplu, în conferința publică de joia trecută [32] «Sufletul german și spiritul german» dobândește lumina necesară dacă știm că există suflete care apar în mod repetat în cadrul comunității popoarelor din Europa Centrală. Aceasta este realitatea, că tocmai în cadrul comunității acestui popor avem epoci de cultură întrerupte. Reprezentați-vă doar ce înseamnă faptul că în zorii culturii germane a existat o epocă cum a fost atunci cu poezii «Cântecului nibelungilor», cu *Walther von der Vogelweide* [33] și alții; și reprezentați-vă că mai târziu a început o vreme în care a apărut o nouă perioadă de înflorire a culturii germane, răstimp în care primul

apogeu, prima înflorire a acestei culturi a fost cu totul uitată. Căci pe vremea când Goethe era tânăr nu se știa – ca să spunem așa – nimic despre prima perioadă de înflorire a vieții culturale germane. Tocmai pentru că sufletele se reîntorceau în cadrul comunității acestui popor, trebuia uitat ceea ce fusese cândva acolo, pentru ca sufletele să găsească ceva nou când se reîntorceau și să nu se poată lega nemijlocit la ceea ce rămăsese din timpurile anterioare. La niciun alt popor nu a fost parcursă o asemenea metamorfoză ca la acest popor din Europa Centrală: de la acea înălțime care a existat în secolele X, XI, XII, până la cealaltă înălțime, care s-a manifestat din nou la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX și în a cărei continuare ne este îngăduit să sperăm. De la prima perioadă de înflorire până la cea de a doua nu există un flux continuu, ceea ce este explicabil doar dacă știm că tocmai în acest domeniu al culturii spirituale sufletele se reîntorc. Probabil că aceasta este legat de ceea ce am numit eu cândva o realitate zguduitoare: anume că la luptătorii actuali din Europa Centrală se poate remarca faptul că ei luptă în continuare și după ce trec prin poarta morții; căci la scurt timp după ce ei au trecut prin poarta morții se poate vedea că ei continuă să lupte. De aceea, din această realitate putem avea cele mai frumoase speranțe pentru viitor dacă vedem că nu numai cei vii, cei vii în sens fizic, ci și morții ajută la ceea ce se petrece.

Să punem acum întrebarea: Care este situația acelor suflete care au fost întrupate în vestul Europei pe vremea în care creștinismul a fost preluat ca un veșmânt exterior, anume în secolele VI, VII, VIII, IX, sau cele ale romanilor care au preluat creștinismul dar nu l-au putut uni cu trupul lor astral și cu Eul lor? Care este situația acestor suflete?

Da, oricât de grotesc ar fi pentru omul materialist gânditor al prezentului, pe atât de plin de importanță pentru viață devin învățăturile științei spirituale, dacă pătrundem realitatea concretă. Oamenii consideră încă o fantasmagorie a unor visători aberanți atunci când aceștia vorbesc despre vieți pământești repetate. Ei nu

acceptă această idee, dar o găsesc scuizabilă – după ce chiar și marele *Lessing* într-un ceas de slăbiciune a vieții sale a acceptat ideea vieților pământești repetate [34] – atunci când astăzi se vorbește din nou despre ea. Dar dacă rezultatele cercetării oculte sunt cu adevărat aprofundate, atunci nu mai suntem nebuni care au nevoie să fie scuzați de marii oameni luminați. Cu toate acestea, noi trebuie să intrăm în profunzime în unele aspecte pe care ni le oferă cercetarea ocultă; căci abia în felul acesta intră lumina în ceea ce altfel ar rămâne o mare iluzie.

Este remarcabil faptul că dintre sufletele care trăiau în Vest în perioada de apus a Imperiului Roman, pe când creștinismul dobândea treptat influență și a devenit apoi religie de stat, un număr mare ne vine acum în întâmpinare dinspre Est, așadar suflete care au crescut în Est și se numără printre luptătorii Rusiei. Eu v-am atras atenția să rețineți faptele pe care le-am expus adineauri. Căci printre oamenii care au fost uciși în Est, care au luptat acolo sau au fost prinși acolo, sunt suflete care au trăit în vestul Europei în ultima perioadă a Imperiului Roman. Acestea ne vin acum în întâmpinare dinspre Est, acele suflete care au lăsat pe atunci creștinismul să li se reverse în trupul eteric și care au preluat acum – în trupurile lor situate actualmente într-o cultură relativ inferioară datorită particularității vieții din Est –, creștinismul în stare de veghe în sufletele lor, astfel încât s-au unit cu el până la nivel de sentiment, instinctiv. Deci ele s-au unit cu impulsul lui Christos în trupurile lor astrale, recuperând în felul acesta ceea ce n-au putut dobândi în încarnările lor precedente. Aceasta este o realitate întru totul remarcabilă pe care ne-o poate arăta cercetarea ocultă în zilele noastre. Printre multele realități zguduitoare care pot pătrunde în domeniul ocult datorită evenimentelor timpului nostru, este și aceasta. Ce ne putem clarifica noi din astfel de realități?

Noi trebuie să ne clarificăm următoarele. Noi trebuie să ne amintim că în progresul vieții spirituale din Europa Centrală stă

faptul ca viața sufletului german să se unească într-un tot conștient cu creștinismul, să îl ridice la înălțimea unei culturi cu adevărat creștine. În acest sens, sunt prefigurați de secole curenții, sunt prefigurate căile, în mod minunat. Pe acestea le vedem cum se deschid. Și tocmai când luăm în considerare timpul nostru cu toate greșelile și erorile sale, vedem că în cultura Europei Centrale este pregătit germenul ca în spiritul poporului german, în sufletul poporului german să se facă din toate puterile pregătiri pentru ca impulsul lui Christos să fie cuprins acum în mod conștient.

Aceasta este o realitate de o importanță infinit mai mare decât aceea din secolul XV, când Fecioara din Orleans avea de salvat Franța deoarece Franța avea pe atunci o misiune importantă. Ne aflăm așadar în fața realității importante că spiritul german este chemat în viitor să preia tot mai conștient impulsul lui Christos în sine, într-o deplină stare de veghe, datorită realităților care s-au revărsat în viața spirituală germană. Acest impuls al lui Christos a trebuit să acționeze de-a lungul secolelor, așa cum am arătat mereu, anunțându-se în suflete prin procese subconștiente. Și el trebuie să se unească în viitor cu sufletele la modul că există oameni – care trebuie să existe în Europa Centrală – care să se unească cu impulsul lui Christos în stare de veghe și în eu și în trupul lor astral, prin încordarea forțelor lor spirituale conștiente, și nu numai a acelor care sunt în trupul fizic și în trupul eteric. Vedem această strădanie la cei mai buni. Să-l considerăm pe cel mai bun: *Goethe*. Dar ceea ce poate fi dat ca exemplu deosebit în privința lui Goethe se află în toate sufletele, chiar dacă la ele este doar o strădanie întunecată.

Vedem cum îl prezintă Goethe pe reprezentantul omenirii, pe Faust [35], pe care îl face să se străduiască după ceea ce este mai înalt. El îl conduce pe acesta în cultura greacă în cea de-a doua parte a poemului său, îl introduce în tot ceea ce trăiesc popoarele, îl conduce în așa fel încât Faust trăiește anticipativ viitorul într-un mod plin de semnificație, atunci când el vrea să smulgă mării pământul și să

întemeieze ceva care pentru el este un viitor îndepărtat. Și unde îl lasă el pe Faust să ajungă în cele din urmă? Goethe a spus cândva, într-o convorbire cu Eckermann, că el a trebuit să ia în ajutor reprezentările intuitive ale creștinismului [36], pentru a arăta cum se înalță Faust în lumea spirituală. Și dacă veți contempla minunatul tablou în care Mater gloriosa primește sufletul lui Faust, aveți contra-imaginea a ceea ce l-a inspirat pe *Raffael* [37] să picteze cel mai cunoscut tablou al său, *Madonna sixtină*: acolo, mama feciorelnică aduce sufletul pe Pământ. În încheierea lui «Faust» vedem cum Maica Fecioară poartă sufletul în înalturi: este nașterea, prin moarte, a sufletului. Vedem astfel, într-un totu conștient, strădania cea mai intimă a spiritului omenesc de a dobândi ceea ce trebuie dobândit din creștinism, astfel încât acest ceva să poată fi purtat prin poarta morții în viața pe care o trăiește omul după pregătirea dintre moarte și o nouă naștere, într-o nouă viață pământească. Ceea ce putem vedea astfel la Goethe însuși, este o trăsătură de caracter a națiunii germane. Și din aceasta putem realiza care este sarcina oamenilor de aici. Iar sarcina este aceasta, și noi putem să ne-o înscriem cu o deplină claritate în fața sufletelor: Că această strădanie poate deveni o adevărată binecuvântare a progresului omenirii numai dacă se creează acum într-un anumit cerc un raport armonios între Europa Centrală și Europa de Est.

Ne-am putea gândi că Europa de Est s-ar putea extinde printr-o forță brutală spre vest, prin Europa Centrală. Ne-am putea gândi că s-ar putea ajunge la aceasta. Dar aceasta ar echivala cu faptul că în secolul XV să nu se fi împlinit faptele Jeanei d'Arc și Anglia să fi anexat pe atunci Franța. Dacă s-ar fi ajuns acolo – și eu accentuez acest lucru – s-ar fi întâmplat ceva în felul acesta care nu ar fi fost numai spre nenorocirea Franței, ci și spre nenorocirea Angliei. Și dacă acum cultura spiritului german ar fi prejudiciată dinspre Est, aceasta nu ar dăuna numai culturii spiritului german, ci și Estului. Lucrul cel mai rău care s-ar putea întâmpla Estului ar fi ca el să se extindă temporar și să dăuneze culturii spiritului german. Căci eu am spus:

sufletele întrupate anterior în Europa de Vest sau pe peninsula italiană, și care cresc acum în Est, se unesc instinctiv cu impulsul lui Christos în substraturile subconștiente ale trupurilor lor astrale. Dar ceea ce trebuie să devină impulsul lui Christos în ele nu se poate împlini niciodată printr-o dezvoltare liniară a ceea ce trăiește instinctiv în suflete sub numele de catolicism ortodox, care este, în esență, bizantin, și care este un nume, și nu un impuls. Pentru el este imposibil să devină ceea ce trebuie să devină, la fel cum este imposibil pentru o femeie să aibă un copil, fără un bărbat. Și faptul ca din Est, așa cum este el acum, să devină ceva, se aseamănă strădaniei nebunești a unei femei care ar vrea să aibă un copil, fără bărbat. Ceea ce se pregătește în Est poate deveni ceva numai prin aceea că în Europa Centrală, din strădania sufletelor și a naturii Eului, puterea Eului omenesc și forțele de cunoaștere ale omului vor fi unite cu impulsul lui Christos într-un mod intens, conștient – adică în stare deplină de veghe. Numai prin aceea că spiritul poporului german găsește suflete care să-și implanteze impulsul lui Christos în trupul astral și în Eu, așa cum poate fi el implantat în stare deplină de veghe, numai prin aceasta poate lua naștere ceea ce trebuie să ia naștere pentru o cultură a viitorului. Iar aceasta trebuie să ia naștere printr-o armonizare, printr-o unire cu ceea ce este dobândit conștient – tot mai conștient – în Europa Centrală.

Pentru aceasta, nu vor fi necesare doar un secol sau două, ci o vreme și mai îndelungată. Va fi necesară o vreme atât de îndelungată care poate fi calculată aproximativ ca fiind de două mii o sută de ani, pornind din anul 1400. Dacă adăugăm la anul 1400 două mii o sută de ani, ajungem aproximativ la momentul care va lăsa să apară în evoluția Pământului ceea ce a fost depus ca germen în viața spirituală germană, de când există o astfel de viață spirituală. De aici vedem că trebuie să privim înspre un viitor care nu este situat numai dincolo de câteva secole, ci chiar dincolo de un mileniu, în care spiritul poporului german-central-european își are sarcina sa, o sarcină care există deja

și care constă în aceea că viața spiritului trebuie cultivată tot mai mult, prin care va fi preluată în conștiința de veghe – până în trupul astral și în Eu – înțelegerea a ceea ce a parcurs în timpurile vechi, în mod inconștient, dar viu, ca impuls al lui Christos, popoarele europene. Și dacă evoluția va urma acest mers, atunci, prin înălțarea la ceea ce este atins în felul acesta în Europa Centrală, în Est va putea fi urcată acea treaptă care poate fi urcată acolo datorită predispozițiilor deosebite existente. Aceasta este voința înțelepciunii cosmice. Noi interpretăm în sens corect această voință a înțelepciunii cosmice numai dacă ne spunem: Cea mai mare nenorocire și pentru Estul Europei ar fi aceea ca el să aducă daune acelei puteri spirituale la care ar trebui să se înalțe, pe care el ar trebui să o cultive și să o mențină tocmai venerând-o, cu o venerație amiabilă. Or, Estul trebuie să mai ajungă încă acolo. Deocamdată, îi mai lipsește mult, încă foarte mult; și chiar celor mai buni de acolo le lipsește încă foarte mult. În miopia lor, ei nu acceptă încă tocmai ceea ce le-ar putea oferi viața spirituală central-europeană.

Eu am expus aceste aspecte în prima conferință publică de aici de la Berlin [38]. În seara aceasta puteți vedea care sunt temeiurile oculte mai profunde din spatele a ceea ce am putut eu spune în conferința publică doar în mod exterior, exoteric. Dar lucrurile stau întotdeauna așa că trebuie luat în considerare faptul că într-o conferință publică trebuie vorbit într-o formă apropiată înțelegerii ascultătorilor, și că impulsurile propriu-zise pentru care ceva este spus și altceva este omis, pentru care se caută un context sau altul, se află în realități oculte. Însă, în orice caz, din ceea ce a fost expus astăzi se poate înțelege că dacă privim lucrurile așa, în mod exterior, ele ne oferă marea iluzie, maya. Și nu este ca și cum lumea exterioară în sine ar fi o iluzie, pentru că ea nu este acest lucru; dar ea devine inteligibilă pentru noi abia atunci când o iluminăm cu realități care vin din lumea spirituală. Iar în cazul nostru, realitățile care se revarsă din lumea spirituală arată că este necesar ca în ziua de azi Europa Centrală să fie

la fel de puțin înfrântă de Europa de Est, pe cât era îngăduit ca Franța să fie învinsă și cotropită de Anglia în anul 1429/1430. Desigur că cele expuse arată că în estul Europei nu poate fi deloc înțeles despre ce este vorba, ci, în fond, numai în Europa Centrală poate fi înțeles acest lucru, și că așadar noi trebuie să îl înțelegem. Astfel încât noi trebuie să avem în vedere această sarcină a noastră cu toată smerenia și fără nicio supraapreciere, și trebuie să găsim ca de la sine-înțeles faptul că vom fi înțeleși greșit. Acest aspect trebuie să-l găsim întru totul de înțeles. Căci ceea ce se pregătește în Est poate fi înțeles în mod corect acolo doar în viitor.

Este ceea ce rezultă pe de o parte din considerațiile noastre. Pe de altă parte, rezultă că noi trebuie să avem în vedere marea tranziție în privința unor astfel de lucruri din evoluția omenirii din timpul nostru – noi l-am mai cuprins cu privirea anterior din cele mai diferite puncte de vedere – astfel încât să putem vedea cum ceea ce s-a revărsat prin Misteriul de pe Golgota în evoluția de pe Pământ a omenirii trebuie înțeles tot mai conștient de aceia care o vor putea face după această încarnare. Pe vremea lui Constantin sau a Jeannei d'Arc, de exemplu, ar fi fost imposibil ca impulsul lui Christos să poată acționa în mod conștient ceea ce a trebuit să înfăptuiască el prin oameni în mod inconștient. Dar cândva va veni timpul în care el va putea acționa întru totul conștient. De aceea, prin știința spirituală noi primim ceva pe care îl putem prelua mereu mai conștient în sufletele noastre. Și aici putem indica o realitate – într-adevăr fără să ne agităm din cauza simpatiilor sau antipatiilor care se vor stârni fără îndoială, sau să vrem să flatăm pe cineva. Și întotdeauna este mai bine să-ți formezi părerile în conformitate cu realitățile, și nu în modul în care sunt ele formate de cele mai multe ori în ziua de azi. Căci dacă privim în ziua de azi cât de puțin afară în lume, vedem că părerile nu se formează în conformitate cu realitatea, ci ținând cont de patimile și înflăcărarea națională. Dar părerile care devin dispoziție sufletească launtrică, pot fi formate și după realități.

În timp ce în *Anatole France* [39] avem un om care privește la Jeanne d'Arc din punctul de vedere materialist iluminat al prezentului, de la marea faptă a lui Schiller, este firesc pentru viața spirituală germană să înțeleagă Fecioara din Orleans din mediul suprasensibil. Chiar și în cadrul Germaniei mai există încă oameni care consideră aceasta ca pe o mare greșală a lui Schiller [40]; dar acești oameni sunt critici literari, și la ei este de înțeles o astfel de atitudine. Căci sarcina lor este să „înțeleagă” literatura și arta – și de aceea ei nu o pot face. Dar esențialul este că noi avem această operă, care face ca din fundamentele vieții spirituale să lase să învie statura referitor la care Schiller spune: „Lumea iubește să înnegrească ceea ce strălucește și să târască în praf ceea ce este sublim.”

Avem așadar, tocmai în această recunoaștere a intervenției impulsului lui Christos într-o personalitate omenească, acolo unde nu este vorba de însuși poporul nostru, o realitate care ne poate aduce încrederea față de ceea ce am expus eu în conferința publică, anume că putem vedea în viața spirituală germană că în modul în care s-a dezvoltat ea tinde spre spiritualitate, spre știința spirituală, și că este sarcina ei deosebită – dar nu exclusivă – de a înălța la cunoaștere spirituală ceea ce a fost cucerit și cele la care s-a năzuit în viața spirituală germană de-a lungul secolelor. Iar acestei sarcini, care este sarcina sufletească a poporului german, trebuie să-i slujească celelalte sarcini, care sunt oarecum configurări corporale ale acestei sarcini și care trebuie să-i dea o mână de ajutor. Iar ceea ce trebuie să se înfăptuiască prin înțelepciunea cosmică, se va înfăptui. Dar este necesar – și acest lucru s-a mai întâmplat deja o dată – ca dacă noi trăim astăzi într-un fel de crepuscul, în viitor să se dezvolte într-adevăr o perioadă plină de soare. Pentru aceasta este însă necesar ca în viitor să existe oameni care să aibă legătură cu lumile spirituale, pentru ca terenul care este pregătit cu sângele și suferința multora să nu fi fost pregătit în zadar. Căci prin aceea că există suflete care pot purta în sine legătura cu lumile spirituale, va fi justificat ceea ce se

petrece – oricât de oribil, de cumplit și de înspăimântător este – dacă se atinge misiunea Europei Centrale în viața spirituală. Însă aceasta va depinde de faptul ca anumite suflete individuale, care pot ajunge prin karma lor la această viață spirituală, să se pătrundă de aceasta, iar apoi, când Soarele păcii va străluci din nou peste ținuturile Europei Centrale, să poarte în sine cunoașterea spirituală, simțirea spirituală. Atunci, prin înclinația câtorva suflete cărora le este posibil acest lucru în această încarnare, se va înfăptui ceea ce aş dori să rezum în aceste cuvinte pe care am vrut să vi le adresez pentru ca noi să ne înscriem în suflete deviza sub care sufletele vor putea crește în mod corect înspre ceea ce poate deveni, din acest timp dificil al nostru:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătăliilor,
Din suferința celor părăsiți,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va crește rod spiritual –
Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A CINCEA CONFERINȚĂ

Berlin, 19 ianuarie 1915

În primul rând, ne vom îndrepta din nou gândurile înspre aceia care se află afară, pe câmpurile de evenimente ale timpului actual, și care trebuie să intervină pentru ceea ce cere timpul de la ei:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morții, să rostim:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar spiritul pe care l-am căutat de mulți ani în timpul strădaniilor noastre, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota să vă învăluie, să iradieze prin voi și să vă fortifice pentru sarcinile voastre dificile!

S-ar părea că în privința mantrei pe care tocmai am rostit-o nu domnește peste tot claritate, după cum mi-a fost împărtășit. Eu accentuez că formularea corectă este: „Spirite ale sufletelor voastre”. Mantra este în așa fel organizată încât poate fi folosită și

când mai mulți o folosesc pentru o persoană, sau mai mulți pentru mai multe persoane – așa cum tocmai am procedat noi acum. Numai că atunci când se adresează unei singure persoane, ea trebuie modificată în așa fel încât să se spună: „Spirit al sufletului *tău*, păzitor activ”, ș.a.m.d. S-ar părea că eu nu am fost suficient de clar atunci când am folosit aici această mantră cu câteva săptămâni în urmă, căci s-a interpretat succesiunea de cuvinte „spirite ale sufletelor voastre” ca și cum nu ar fi fost într-un tot corectă. Dar cuvintele sunt corecte. Primul rând este oarecum o adresare către spiritele care au de protejat sufletele; prin cuvintele „voastre” sunt avuți în vedere aceia către care ne îndreptăm gândurile cu acest prilej, pe când cuvântul „voastre” din rândul al doilea se îndreaptă către „păzitori”. Accentuez că astfel de mantre au întotdeauna caracterul că fac uneori greutăți construcției pur gramaticale, dar că ele sunt date din lumea spirituală cu scopul căruia urmează să-i slujească, și la astfel de mantre se pune problema că uneori îmbinarea cuvintelor aduce cu sine dificultăți.

Iubiții mei prieteni, faptul că noi ne-am îndreptat alaltăieri privirea asupra fenomenelor din cadrul evoluției omenirii care ne-au arătat cum trăiesc impulsurile spirituale – anume acelea care se leagă de Misteriul de pe Golgota, de impulsul lui Christos –, cum trăiesc aceste impulsuri în mod viu în evoluția omenirii și cum au trăit ele în evoluția omenirii chiar și fără ca oamenii să poată înțelege cu rațiunea lor, cu inteligența lor, această ființă a impulsului lui Christos, a fost într-un tot intenționat, și corespunzător în sens spiritual sarcinilor timpului nostru. Și a fost corespunzător acestei sarcini ca noi să indicăm, pe lângă alte fenomene, pe acela al Fecioarei din Orleans, prin care impulsul lui Christos a rezolvat o mare sarcină spre mântuirea și progresul omenirii prin spiritul mihaelic slujitor lui în răstimpul secolului XV. Și a fost necesar în mod deosebit să indicăm această realitate din motivul că este de la sine-înțeles că și pentru timpul nostru este valabil că tot ceea ce urmează să regleze marile corelații provine din lumile spirituale și că noi trebuie să fim conștienți că

forțele și impulsurile pentru ceea ce urmează să se petreacă vin din lumile spirituale. Așadar în această privință, și astăzi este valabil același lucru – dacă ne este îngăduit să spunem așa – care a fost valabil pe vremea Fecioarei din Orleans. Dar timpurile sunt diferite. Iar ceea ce s-a putut petrece pe vremea Fecioarei din Orleans într-un anumit mod, trebuie să se petreacă într-alt mod, să se desfășoare altfel în timpurile noastre și în cele care vor urma. Căci de atunci încoace, lucrurile s-au schimbat foarte mult. Omenirea a fost condusă într-un cu totul alt mod începând din secolele XV, XVI, în care s-a petrecut evenimentul legat de Fecioara din Orleans. Și astăzi vrem să indicăm câte ceva în privința acestei deosebiri, și în special asupra caracterului fundamental al timpului nostru.

Atunci când ne aflăm cu sufletul nostru în starea dintre adormire și trezire, noi suntem cu entitatea noastră propriu-zisă în afara trupurilor noastre fizic și eteric. Noi trăim atunci, dormind, în trupul nostru astral și în Eul nostru. Trebuie să ne reprezentăm cu toată limpezimea că noi ne aflăm în afara trupului nostru cu ceea ce suntem noi de fapt. Pentru început – deoarece între naștere și moarte noi suntem legați de trupul nostru într-un mod extrem – noi nu suntem prea depărtați spațial de trupul nostru; noi suntem estinși oarecum cu sufletescul nostru în mediul nostru înconjurător, dar în tot ceea ce constituie particularitatea mediului nostru înconjurător.

Acum să ne clarificăm modul în care s-a schimbat mediul nostru înconjurător tocmai din ultimele secole încoace, din secolele XV, XVI – măcar pentru majoritatea acelor oameni care intră în considerare în privința destinului prezentului. Este suficient să ne reprezentăm câte dintre mașinăriile prezentului, dintre mecanismele prezentului au existat pe vremea când a acționat Fecioara din Orleans. Putem spune că de atunci încoace Pământul s-a schimbat cu desăvârșire în privință mecanică, pentru că tot ceea ce viețuim noi ca mașinărie, a apărut abia ulterior. Aceia dintre dumneavoastră care au călătorit vreodată cu atenție noaptea într-un vagon de dormit au putut face o experiență

remarcabilă, experiența că la trezire – și într-o astfel de ocazie poți fi trezit adeseori – ceva continuă să huruie în noi din ceea ce este de jur-împrejurul nostru mașinăria trenului și că, oarecum, la trezirea din starea de vis poate fi perceput ceva din scârțâitul sau sunetele stridente ale trenului – sau ale vaporului cu aburi, dacă ne aflăm în acesta. Aceasta provine de acolo că de fapt sufletul nostru nu se află în trupul nostru, ci împrejurul trupului, și este transpus în aceste mecanisme.

Numai că noi nu suntem transpuși în întregul eșafodaj al timpului nostru doar în asemenea ocazii excepționale, ci se poate spune că viața mecanizată se extinde pe pământ în vremea actuală și, în fond, noi suntem mereu transpuși în această viață mecanizată a epocii. În starea de somn, sufletele noastre pătrund în ceea ce sunt mecanismele. Aceste mecanisme au fost însă concepute de noi, oamenii. Însă un mecanism conceput și construit de noi, oamenii, este cu totul altceva decât natura de afară, care a fost clădită de spiritele elementare. Afară, de exemplu atunci când ne aflăm în pădure, unde totul este clădit de spiritele naturii, ne aflăm într-un cu totul alt mediu înconjurător decât atunci când ne aflăm în mediul înconjurător al mecanismelor concepute și construite de om. Căci ce facem noi atunci când îmbinăm mecanic pentru necesarul vieții noastre ceea ce preluăm din natură în mașini și aparate? Atunci noi nu îmbinăm numai părți ale materiei laolaltă. Ci prin faptul că noi îmbinăm laolaltă părți ale materiei, dăm de fiecare dată ocazia unui slujitor demonic ahrimanic să se unească cu mașina. În cazul fiecărei mașini, al fiecărui mecanism, a tot ceea ce face parte în această privință din viața culturală actuală noi oferim un punct de abordare spiritelor elementare demonice, slujitorilor ce aparțin de natura ahrimanică. Iar prin faptul că noi trăim în mediul înconjurător al acestor mașini, noi trăim laolaltă cu aceste spirite elementare demonic-ahrimanice. Noi ne pătrundem cu ele, noi nu ne pătrundem numai cu scârțâitul și sunetele stridente ale mecanismelor, ci și cu ceea ce are, în sensul cel

mai eminent, ceva distrugător pentru spiritul nostru, pentru sufletul nostru.

Vă rog să rețineți – eu am formulat o remarcă asemănătoare adesea, și cu alte ocazii – că ceea ce spun eu nu este o critică la adresa epocii noastre ahrimanice. Pentru că așa trebuie să stea lucrurile, ca noi să lăsăm demonii pretutindeni să se reverse înauntru, și să ne lăsăm înconjuțați de ei. Evoluția omenirii cuprinde și acest aspect. Și pentru că noi trebuie să-l recunoaștem pur și simplu ca fiind necesar, dacă înțelegem impulsul propriu-zis al științei spirituale, nu ne vom alătura vocilor care spun: Așadar trebuie să ne ferim pe cât posibil de demoni și să fugim de cultura actuală, să întemeiem pe cât posibil o colonie în pustiu, ca să nu mai avem nimic de a face cu aceste spirite elementare demonic-ahrimanice. Aceasta nu a fost niciodată tonalitatea abordată de mine în expunerile mele, căci eu am spus întotdeauna că noi trebuie să preluăm pe deplin ceea ce aduce necesitatea evoluției și să nu ne lăsăm ademeniți de fuga din lume. Dar noi trebuie să avem în vedere, trebuie să înțelegem că epoca noastră ne aduce în situația de a întrepătrunde mediul nostru înconjurător tot mai mult cu naturi demonice, de a avea de a face mereu mai mult cu ceea ce mecanizează cultura noastră. O asemenea epocă necesită cu totul altceva decât epoca din care a fost chemată să acționeze Fecioara din Orleans. Acea epocă a Fecioarei din Orleans, aş spune că necesita ca din forțele cele mai pure, mai subtile ale sufletului omenesc, să se nască impulsul din care urma să acționeze Fecioara din Orleans, din cele mai pure forțe ale sufletului. Gândiți-vă că ea a fost o păstorită, înconjurată așadar de natura cea mai pură, mai idilică. Ea a ajuns foarte curând la viziuni, astfel încât prin imaginațiunile care îi erau date ea avea legătura nemijlocită cu lumea spirituală. Ea trebuia să aducă în afară din lăuntru ei, să lase să se reverse în afară ceea ce urma să aibă ca bază a acțiunii sale. Și nu numai aceasta, ci toate circumstanțele absolut speciale au trebuit realizate pentru ca în sufletul ei, în lăuntru ei cel mai intim, să i se

imprime misiunea sa, prin cele mai delicate forțe pe care le are sufletul omenesc.

Noi știm că în lume totul se desfășoară ciclic, că lucrurile se desfășoară în așa fel încât evenimente importante se înfăptuiesc după un anumit ciclu. Dacă avem în vedere anul nașterii Fecioarei din Orleans – 1412 – ne putem pune o anumită întrebare. Ne putem spune: Anul nașterii Fecioarei din Orleans a văzut, desigur, Soarele într-un anumit loc – loc astronomic – în fața unei anumite constelații zodiacale. Se scurge o perioadă importantă de timp în care Soarele trece de la o astfel de constelație, la următoarea. Prin faptul că el parcurge întregul cerc zodiacal, el trece prin douăsprezece constelații zodiacale; dar se scurge un interval temporal important, de 2160 de ani până când Soarele ajunge de la o constelație zodiacală la alta, așadar înaintează cu o constelație. Și dacă ne întoarcem înapoi cu aproximativ 2160 de ani de la nașterea Fecioarei din Orleans, ajungem la întemeierea Romei.

Dacă cineva voia să obțină informații pe vremea întemeierii Romei în privința unor probleme importante, se ducea la nimfa Egeria; acolo se puteau dobândi informații, informații care proveneau de la o văzătoare. Dar aceasta era, după cum am spus, în urmă cu un ciclu solar. Iar timpurile se reînnoiesc, și totul se bazează pe procese ciclice. Așadar să ne reprezentăm lucrurile: Pe vremea întemeierii Romei, Soarele se afla într-un anumit punct al constelației Berbecului; el a înaintat apoi până la constelația Peștilor, astfel încât a parcurs în felul acesta a douăsprezecea parte din cercul zodiacal, și astfel ajungem prin ciclul care trebuie să se desfășoare cu necesitate în evoluția omenirii de la nimfa Egeria până la fapta inspirată a Fecioarei din Orleans. Dar în vechea Romă avem de a face cu inspirația păgână, cu fapte păgâne. Dacă ne reprezentăm faptul că același principiu văzător care era activ pe vremea întemeierii Romei urma să acționeze într-o epocă creștină, pornind dinlăuntru în afară prin cele mai delicate forțe omenesti, ce trebuia să se întâmple? Puteți să vă

reprezențați că trebuia să se petreacă ceva care este din nou legat cu cele mai intime, cele mai subtile forțe ale creștinismului.

Acum, majoritatea dintre dumneavoastră își vor aminti că eu am expus adesea faptul că un an este diferit pe parcursul său în privința forțelor prin care este legat cu lumile spirituale. Vara, de Sânziene, când razele Soarelui au forța exterioară cea mai mare, se poate ajunge probabil, printr-un extaz exterior, așa cum era cazul în misteriile celtice, la o înălțare oarecare, extatică, în lumea spirituală. Atunci însă când zilele sunt cele mai scurte, când razele Soarelui au forța exterioară cea mai redusă și nopțile de iarnă sunt cele mai întunecate, așadar în perioada Crăciunului, există și posibilitatea de a te înălța printr-o viață sufletească intimă în lumile spirituale. De aceea, toți cei care au știut câte ceva despre acest ciclu al anului au afirmat, pe bună dreptate, că, dacă omul are predispoziții în acest sens, în zilele de 21, 23 decembrie cam până pe 6 ianuarie – în aceste zile, și în special în aceste nopți – se poate viețui relația cea mai intimă cu lumile spirituale. Există legende – aici a fost citită cândva legenda lui Olaf Åsteson [41] din Norvegia – care arată cum au avut oamenii în aceste zile cele mai profunde inspirații. Acest fapt este legat de acela că în perioada Crăciunului se sărbătorește nașterea spiritului care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, care este legat cu cele mai intime forțe ale dezvoltării sufletului omenesc. Așadar dacă inspirația din vechea Romă păgână urma să reînvie după un ciclu solar, după 2160 de ani, atunci inspirația trebuia să ia calea prin ceea ce este cel mai copilăresc în om. Aceasta înseamnă că sufletul Fecioarei din Orleans trebuia abordat acolo unde sunt abordate sufletele în modul cel mai profund, acolo unde ele sunt cele mai slabe față de aspectul terestru și unde impulsul lui Christos încă nu este împiedicat de impresii terestre, pentru că sufletele nu au putut încă să cuprindă aspectul pământesc, iar impulsul poate pătrunde astfel singur în sufletele. Așadar timpul cel mai favorabil ar fi fost dacă Fecioara din Orleans ar fi parcurs chiar înainte de nașterea ei, înainte de a fi tras pentru prima dată aer în

piept, să fi parcurs perioada celor treisprezece nopți în trupul mamei sale. Or ea a făcut aceasta, pentru că s-a născut pe 6 ianuarie!

De aici vedem cum acționează forțele mai profunde care pătrund din lumile spirituale în lumea noastră fizică, și cum își caută ele căile, căi pline de taină. Pentru acela care vede astfel de corelații, nu poate fi nimic mai miraculos – și explicabil prin știința spirituală – decât faptul că Fecioara din Orleans s-a născut pe 6 ianuarie, după ce s-a încheiat perioada de Crăciun, pe care ea a trăit-o înainte de a păși pe planul fizic. Vedem astfel cum cea care a trecut la vârsta de nouăsprezece ani prin poarta morții a fost cuprinsă de lumea divină acolo unde se află forțele cele mai delicate ale omului, forțele cele mai intime, și că prin aceasta noi privim într-o vreme în care a fost necesar ca forțele divin-spirituale să-și caute calea prin intimitatea cea mai profundă a sufletului omenesc. Însă aceasta a fost ultima perioadă în care trebuia să fie așa. A fost timpul în care în Europa s-a făcut ordine prin impulsul lui Christos, așa cum am indicat eu ultima oară, în acel mod minunat în care s-a petrecut prin Fecioara din Orleans. Dar de atunci încoace, timpurile s-au schimbat. În ziua de azi nu mai este timpul în care forțele divin-spirituale să se apropie într-un mod atât de intim de sufletul omenesc.

Care a fost de fapt sarcina Fecioarei din Orleans, dacă avem în vedere un fenomen care a însoțit-o de-a lungul întregii sale vieți? Ea a fost cuprinsă în lăuntrul ei de puterile lumii divin-spirituale. Iar ceea ce au întâlnit aceste puteri apoi, au fost forțele luciferice. Pe vremea aceea, forțele luciferice erau puternice și impunătoare. Prin ceea ce a purtat în sine Fecioara din Orleans, ea a devenit învingătoarea forțelor luciferice. Pentru cel care vrea să vadă, este într-un tot vizibil faptul că ea a devenit învingătoarea forțelor luciferice. Noi am aruncat o privire asupra nașterii ei minunate și am văzut cum ea a parcurs oarecum o inițiere inconștientă, până în ziua Epifaniei, ziua așa-numitei revelații a lui Christos. Dar noi putem indica și moartea ei, care a intervenit prin aceea că toate forțele luciferice ale dușmanilor ei s-au reunit

laolaltă și au produs această moarte. Nenorocul ei în bătălie a fost produs de invidia acelor care aveau de condus bătălia în calitate de conducători oficiali. Însă atunci s-a manifestat tot ceea ce era invidie față de revelarea puterilor spirituale care se manifestaseră prin intermediul ei. I s-a intentat un proces. Actele de la proces există și acum, și prin studierea lor, orice om – care nu este chiar atât de cap ca Anatole France – poate vedea că pe cât de miraculos cum a pășit ea în lume prin cele treisprezece nopți sfinte, tot așa a și ieșit din ea. Căci în actele de la proces scrie – și deci poate fi dovedit istoric – că ea a spus că deși ea va muri, englezii vor suferi o înfrângere și mai mare decât până atunci, și că aceasta va avea loc în următorii șapte ani. – Dacă înțelegem aceste spuse în sens spiritual corect, aceasta nu înseamnă nimic altceva decât că sufletul Fecioarei din Orleans, după trecerea prin poarta morții, și-a manifestat disponibilitatea de a conlucra la următoarea configurare a evenimentelor după moartea ei. Căci ea a făcut acest lucru! Ceea ce trebuie să împlinească forțele spirituale se înfăptuiește oricum s-ar configura relațiile exterioare. Adversarii Jeanei d’Arc au putut să-i provoace moartea, așadar să îndrepte cel mai puternic atac asupra ei; dar ei nu au putut să-i împiedice misiunea.

În modul acela subtil în care au acționat forțele Jeanei d’Arc, ele puteau acționa doar pe vremea ei. La tot ceea ce a înfăptuit ea i s-au opus forțe luciferice. Și noi, în timpul nostru, avem de a face cu forțe adverse, dar în special cu forțe ahrimanice, cu acele forțe ahrimanice care au ajuns aici datorită epocii materialiste și care se manifestă deja în structura exterioară a întregii noastre epoci, dacă avem în vedere amploarea mecanismelor și elementelor mecanice din epoca noastră, și dacă ne gândim că, în fond, atunci când ne fabricăm mecanismele atribuim locuințe demonilor și ne înconjurăm cu o întreagă lume ahrimanic-demonice. Dar vedem și din alte lucruri că în epoca noastră forțele ahrimanice sunt pretutindeni active. Vedem, dacă privim, de exemplu, în urmă cu câțiva ani, și cuprindem puțin cu privirea

fundamentele oculte ale existenței noastre terestre, că în existența noastră terestră fizică intervin și acționează pretutindeni forțe ahrimanice; nu numai forțe de tipul acelor demoni pe care îi producem noi în mașinile noastre, ci și altfel de forțe ahrimanice acționează în existența noastră terestră. Și ocultistul trebuie să exprime ceea ce am exprimat eu adesea în acest cerc sau într-alt cerc al prietenilor noștri, că, în fond, tristele evenimente dureroase care străbat acum Europa și o mare parte a Pământului, s-au pregătit de o vreme îndelungată, că războiul exista, ca să spunem așa, de o vreme îndelungată în lumea astrală, dar că el a fost reținut tot prin ceva astral, anume prin teama pe care o aveau toți oamenii. Teamă este un element astral, și ea a putut reține războiul, l-a putut împiedica, a putut determina ca el să nu înceapă o vreme îndelungată.

Căci teama era peste tot! Teamă este în general ceva care se răspândește într-un mod cumplit în temeliiile sufletelor din epoca noastră. Apoi a venit însă o vreme care a indicat temporal în mod exterior ceva despre care se vorbește adesea atunci când este vorba despre momentul începerii acestui război. Dar acest aspect exterior nu este cel mai important, căci el este doar un simbol. Eu am expus deja lucrurile o dată aici – a survenit asasinarea acelui arhiduce austriac, și atunci s-a configurat acel eveniment cumplit de zguduitor pe care l-am menționat deja. Eu nu l-am mai trăit niciodată înainte, nici pe cale directă, nici prin alți ocultişti. Noi știm ce anume străbate sufletul după ce trece prin poarta morții. La acest suflet, care a trecut atunci prin poarta morții, s-a arătat în mod deosebit că în jurul său, ca în jurul unui punct central, au început să se grupeze toate elementele de teamă, și atunci aveai în el ca un fel de putere cosmică înaintea ta. Noi știm că ceva care pe planul fizic are un caracter absolut deosebit, are caracterul invers în lumea spirituală. Așa a fost și în cazul acesta: ceea ce inițial a acționat reținând războiul, acționa acum drept contrariu al său, ca să spunem așa, stârnind, înflăcărând războiul. Vedem astfel că în tot ceea ce a produs în cele din urmă

evenimentele dureros de triste ale timpului nostru s-a amestecat o metamorfoză a elementelor de teamă, a elementelor ahrimanice. În timpul nostru, ahrimanicul acționează pretutindeni. Noi nu ne putem opune acestui fapt, nu putem nici să-l criticăm, nici nu vrem să ne ferim de el, ci trebuie să-l privim ca pe o necesitate a timpului nostru, drept ceva care trebuie să existe în timpul nostru. Se pune doar întrebarea: Cum găsim atitudinea corectă față de aceasta? Cum găsim ceea ce ne îndrumă cum să ne raportăm tocmai în epoca noastră, dacă noi vrem să facem posibilă forțelor și puterilor divin-spirituale accesul în acțiunile noastre?

Aici trebuie să indic un eveniment din lumea spirituală, care s-a petrecut cu câteva decenii în urmă. Eu l-am menționat adesea, în cele mai diferite contexte: acel eveniment care a avut loc în spatele culiselor existenței noastre, în lumea spirituală, aproximativ în luna noiembrie a anului 1879 [42]. Noi știm că de la o epocă la alta există un alt regent al existenței pământești; că un regent îl înlocuiește pe celălalt. Până în anul 1879 a acționat din lumile spirituale acel spirit pe care noi îl numim Gabriel, ca să-i dăm un nume. Începând din anul 1879 a fost spiritul pe care noi îl numim Mihael. El este cel care dirijează evenimentele timpului în vremea noastră; iar cel care poate privi conștient în lumile spirituale resimte entitatea lui Mihael ca fiind spiritul propriu-zis conducător al timpului nostru. Într-un anumit mod, Mihael este cel mai puternic dintre spiritele conducătoare ale timpurilor, care se înlocuiesc mereu unul pe altul. Am spus că el este cel mai puternic dintre aceste spirite, într-un anumit mod. Ceilalți au fost activi spiritual, de preferință în spiritual. Mihael are puterea să comprime spiritul până în lumea fizică. El a fost spiritul care, înainte să se fi apropiat Misteriul de pe Golgota, a coborât pe Pământ precedând oarecum venirea lui Christos și a avut atunci conducerea Pământului – cam patru-cinci secole. În timpul nostru el este din nou spiritul conducător al Pământului. Am putea spune, comparativ: Ceea ce este aurul printre metale, este Mihael printre spiritele care aparțin

Ierarhiei Arhanghelilor. Așa cum toate celelalte metale acționează ca remediu asupra trupului nostru astral, dar aurul acționează totodată ca remediu și asupra trupului nostru fizic, tot așa acționează toate celelalte spirite conducătoare în suflete, însă Mihael este cel care poate acționa totodată și asupra rațiunii fizice, asupra intelectului fizic. Odată venită epoca sa, se poate acționa din spirit asupra rațiunii fizice, asupra intelectului fizic. Și pentru că în secolul XV Mihael nu era spiritul conducător propriu-zis al epocii, el a trebuit să-și caute spre Fecioara din Orleans o cale oarecum întru totul lăuntrică, prin forțele sufletești omenești cele mai intime, fără rațiune omenească, fără înțelegere omenească, fără capacitate omenească de reprezentare. Christos a acționat prin spiritul Său mihaelic asupra Fecioarei din Orleans; dar El a putut acționa mai degrabă prin altceva decât prin forțele rațiunii și ale intelectului.

Spirite luciferice există și în ziua de azi, spirite care îi atacă de preferință pe oameni din lăuntru. Ele vor să producă în om toate patimile posibile, dar nu și eroarea judecății, a rațiunii cu care noi avem de luptat atât de mult în epoca noastră actuală. Trebuie să spunem așadar: Ceea ce vrem noi să dobândim în spiritual trebuie să dobândim corespunzător forțelor care-i sunt proprii lui Mihael, spiritul conducător al epocii. Și cu Mihael se află într-o legătură profundă ceea ce încercăm noi să înțelegem atunci când încercăm să înțelegem apariția lui, cum am făcut-o în ultimele zile; anume, când încercăm să înțelegem ceea ce numim noi spirit al poporului german – deci avem două forțe: Mihael, și spiritul poporului german, care sunt întru totul în acord, și cărora le este încredințată sarcina de a exprima impulsul lui Christos tocmai în vremea noastră, așa cum corespunde caracterului epocii noastre. Căci epoca noastră nu poate să creadă în vreun fel că același mod intim de acțiune care a fost corect pentru secolul XV ar mai putea fi corect și acum, după începutul celei de-a cincea epoci postatlanteene. În epoca noastră este vorba ca noi să înțelegem, înainte de toate, necesitatea faptului de a fi strâns legați

de Ahriman, de ahrimanic, pe care îl producem noi înșine în mecanismele noastre, și necesitatea de a recunoaște corect aceste raporturi, căci altfel trăim cu teamă față de multe lucruri care există în epoca noastră.

De aceea, se naște întrebarea: Cum ne opunem acestui ahrimanic în epoca noastră, așa cum s-a manifestat opunerea față de luciferic în epoca Fecioarei din Orleans? Noi opunem elementului ahrimanic rezistență tocmai prin aceea că mergem pe calea care a fost mereu accentuată în cadrul curentului nostru spiritual-științific: calea spiritualizării culturii omenesti, a capacității umane de înțelegere și reprezentare. De aceea, noi am subliniat mereu: Există o posibilitate de a înțelege în totalitate cu rațiunea, cu intelectul și înțelegerea de care dispune omenirea în ziua de azi începând din secolul XVI tot ceea ce ne aduce știința spirituală, chiar dacă pentru început și în majoritatea cazurilor, cele comunicate provin direct din lumea spirituală. Și dacă noi spunem că nu le înțelegem, aceasta este doar din cauză că ascultăm de prejudecățile care ne sunt oferite de materialismul curent al timpului. Pentru acela care nu ascultă mereu ceea ce răsună parțial puternic, parțial în șoapte ușoare din materialismul timpului nostru, ci încearcă cu tărie să ia în considerare ce avem noi în forțele de înțelegere, pentru acela apare într-o zi ceea ce ne aduce știința spirituală ca fiind ceva întru totul de înțeles, ceva care poate fi înțeles la fel de bine pe cât poate fi înțeles orice alt eveniment din lumea exterioară. Însă noi vom produce în noi forța puternică de care avem nevoie pentru a opune rezistență forțelor ahrimanice numai prin aceea că acum nu ne apropiem de spirit doar prin cele mai intime forțe de revelație și de credință, cum a fost cazul Fecioarei din Orleans, ci încercăm să ne concentrăm forța de înțelegere în modul cel mai intens asupra a ceea ce vine de la știința spirituală. Și dacă facem aceasta, atunci vine ceasul, momentul în care va trebui să ne spunem: Doar ceea ce ne vine în întâmpinare din știința spirituală este rațional, fiind totodată ceea ce face ca lumea din

jurul nostru să poată fi înțeleasă și plină de lumină. Și dacă realizăm aceasta, atunci vom fi cuprinși și de ceea ce ne dă spiritul în acest timp al nostru, în așa fel încât să fim într-adevăr suficient de puternici față de forțele ahrimanice.

O natură ca aceea a Fecioarei din Orleans transpusă în timpul nostru, nu ar putea face nimic. Ea ar fi o personalitate interesantă, ar putea face niște revelații profetice minunate sau altele de acest gen. Dar așa cum poate întâlni în mod activ o natură sufletească de revelare intimă forțele luciferice, așa trebuie să opună omul rezistență în ziua de azi forțelor ahrimanice, trebuie să se fortifice împotriva acestor forțe, să fie așa de puternic pe cât se cuvine în epoca lui Mihael. Căci în epoca lui Mihael este locul cuvenit elementului solar, a ceea ce preluăm în noi prin spiritualizarea acelor forțe care ne sunt proprii de la trezire și până la adormire: forțele rațiunii noastre, ale înțelegerii noastre, ale intelectului nostru. Căci aceste forțe ale înțelegerii și rațiunii se transformă în sufletul nostru dacă avem suficientă răbdare. Ele se transformă în așa fel în noi încât din ceea ce se dezvoltă în știința spirituală să ia naștere certitudinea: Ceea ce înțelegem noi aici este nemijlocit expresia gândurilor lumii spirituale. Așadar în ziua de azi nu poate fi vorba de o retragere din lumea exterioară împânzită ahrimanic, ci de o încadrare necesară în această lume, dar totodată de o fortificare a noastră față de aceste puteri ahrimanice.

Atunci, se pune problema ca noi să găsim calea prin care să înțelegem și lumea spirituală prin aceeași înțelegere cu care înțelegem lumea exterioară. Dar noi am indicat tocmai în aceste zile această cale, care este lăuntric legată de întreaga misiune a poporului german, și în special de misiunea acestuia începând de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX. Dar această misiune s-a pregătit în secolele precedente. Și în aceasta constă particularitatea că ceea ce a realizat spiritul german prin poeții săi, prin artiștii și prin filosofi săi, este strâns legat de viața spirituală. Este vorba să privim într-adevăr

realitatea cu îndrăzneală, fără simpatie sau antipatie, așa cum s-a pregătit ea, așa cum s-a configurat ea treptat. Noi înșine am viețuit faptul că într-o zi a trebuit să accentuăm necesitatea de a acționa în sensul progresului continuu al vieții spirituale. De ce anume?

Să încercăm să privim acum la acea Mișcare teosofică, de care noi am fost raliați o vreme în mod exterior, la Mișcarea teosofică engleză. Încercați o dată să creați o punte între ceea ce este viața spirituală engleză, mergând până în filosofia engleză, și ceea ce este teosofia engleză: ele stau una lângă alta în mod exterior, sunt doi curenți exteriori care se desfășoară în paralel, iar faptul de a crea o punte între ele este ceva ce poate fi înfăptuit doar într-un mod cu totul exterior. Încercați, dimpotrivă, să cuprindeți cu privirea viața spirituală germană, așa cum s-a pregătit ea prin misticii germani *Meister Eckart* [43] și *Johannes Tauler* [44], și s-a dezvoltat apoi în continuare prin *Jacob Böhme* [45] și *Angelus Silesius* [46], cum a fost ea condusă prin *Lessing* [47] la recunoașterea ideii de viață pământești repetate, cum reprezintă ea în «Faustul» lui Goethe tocmai o glorificare a înălțării în lumile spirituale, și aveți calea dreaptă de la lumile exterioare în lumea spirituală. Și dacă adăugați la aceasta ceea ce a dus de la «Basmul despre șarpele cel verde și frumoasa Floare de Crin» al lui Goethe până la dramatizarea forțelor fundamentale ale inițierii [48] și reținem laolaltă cei doi curenți, atunci aveți aici legătura lăuntrică. Există o legătură lăuntrică între ceea ce apare în cele din urmă ca știință spirituală și ceea ce a constituit strădanie întru totul exoterică de viață spirituală în lumea fizică. Căci este de la sine-înțeles că această viață spirituală care se dezvoltă în afara științei spirituale este obținută prin forțele creierului, dar ea se impune celor găsite în afara trupului. S-ar putea spune: Este misiunea poporului german, ca strădania membrilor săi să se reverse în cele din urmă în viața spirituală. Aceasta nu înseamnă însă altceva din punct de vedere spiritual decât că poporul german este chemat să se unească lăuntric cu ceea ce vine în lume datorită- conducerii lui Mihael. Această unire

nu se obține prin aceea că ne lăsăm în mod pasiv, fatalist, în seama puterilor destinului, ci prin aceea că recunoaștem care este sarcina timpului.

Ceea ce vreau eu să spun nu s-a arătat numai lăuntric prin parcursul misticii germane, ci și în mod exterior, prin întregul parcurs al vieții germane în legătură cu viața europeană. Eu am expus în prima din cele două conferințe publice, «Sufletul germanic și spiritul germanic», cum s-a revărsat oarecum sufletescul germanic prin precursorii popoarelor germanice – prin goți, longobarzi, vandali – în popoarele din vest și sud, și cum a fost jertfit acolo pe altarul omenirii ceea ce este specificul sufletului germanic. Însă aceasta s-a repetat mai târziu, numai că într-un mod mai puțin evident. Să privim acum la partea cea mai estică a Austriei, la ținutul așa-numit Siebenbürger Sachsen (Transilvania – n.tr.). Oamenii au emigrat de pe Rhin, unde este ținutul celor șapte munți – ceea ce poate fi dovedit și în mod exterior. Ei și-au pierdut treptat specificul. Substanța lor sufletească s-a dăruit, pentru a se revărsa în celălalt element al poporului, și cândva nu va mai rămâne altceva decât limba lor; dar substanța poporului s-a revărsat acolo. Dacă vom coborî acum în Banat, acolo au imigrat șvabii; elementul maghiar tinde să-i asimileze. La fel stau lucrurile în ținuturile maghiare de munte ale Carpaților. Toate aceste imigrări au dispărut aproape complet din punct de vedere exterior în ziua de azi, dar mai trăiesc peste tot în păturile sociale existente acolo, concentrându-se uneori, ca de exemplu în minunata insulă lingvistică Gottschee în Krain. Dar și în alte părți. Vedem astfel – și am putea urmări lucrurile și mai departe – cum acest sufletesc germanic este trimis în lume, și cum acționează el. Aceasta se petrece dintr-o necesitate lăuntrică. S-a petrecut și în epocile anterioare, anume și în epoca lui Gabriel. Iar în epoca lui Gabriel s-a petrecut, așa spune, prin aceea că au acționat mai mult relațiile de sânge și amestecul de sânge, ceea ce ține mai mult de raporturile exterioare din viață, dar totuși nu poate fi înțeles în mod exterior, ci se desfășoară din nou în mod intim.

Acum a venit epoca lui Mihael, epoca în care se poate înțelege cum se poate încadra spiritul german în forța solară a lui Mihael, în urma întregii evoluții a vieții spirituale. Însă lucrurile trebuie înțelese. Și ele pot fi înțelese numai prin aceea că prin recunoașterea științei spirituale dobândim treptat, prin considerațiile acestei științe, presimțirea și conștienta despre activitatea forțelor spirituale, despre realitatea forțelor spirituale. Astfel încât înțelegem treptat că este lipsit de sens când oamenii spun: Nu există forțe spirituale, eu nu le pot admite; și dacă aici este o bară de fier în formă de potcoavă, ea este doar o bucată de fier, și eu nu văd nimic altceva decât fier. – Dar înlăuntrul ei poate fi magnetism! Și tot așa, în întreaga lume exterioară, există și cu totul altceva decât magnetism. Ne însușim capacitatea de a admite prin aceea că abordăm ceea ce ne este oferit prin înfățișarea particulară a lucrurilor. În felul acesta dobândim, în epoca lui Mihael, acele forțe spirituale care ne sunt necesare pentru a ne putea opune forțelor ahrimanice, acolo unde este tocmai sarcina noastră să ne opunem forțelor ahrimanice. Căci, în fond, tot ceea ce avem prin studiul științei spirituale, este doar o pregătire. Iar într-o zi, prin studiul științei spirituale, va avea loc trezirea sufletului, prin care sufletul va ști: În tine trăiește lumea spirituală, de la impulsul lui Christos, în jos, prin Mihael, până la spiritul poporului, care influențează ceea ce trebuie influențat.

Eu am spus că epoca Fecioarei din Orleans a fost adecvată pătrunderii în cele mai firave forțe fizice ale omului. Epoca noastră trebuie să pătrundă în forțele cele mai puternice ale omului, trebuie să cuprindă voința acolo unde această voință este cel mai puțin înclinată să-și desfășoare cu adevărat forțele. Vedem mereu acest lucru: faptul de a-și desfășura voința acolo unde se pune problema de a face lăuntric active acele forțe care sunt forțele noastre terestre, forțele noastre de reprezentare, este cel mai dificil pentru om. Faptul de a-și folosi voința în exterior, este încă relativ ușor pentru om. Dar este nevoie de o altă voință, dacă e ca gândurile să fie conduse în așa

fel încât să cuprindă lumea spirituală. Această voință puternică este cea la care trebuie să apeleze știința spirituală ca atare, căci această voință trebuie să existe dacă e ca știința spirituală să conducă într-adevăr în această epocă mihaelică la ceea ce trebuie ea să conducă. Căci noi nu suntem chemați să vorbim despre aspectul mecanic al epocii noastre; nu suntem chemați să indicăm faptul că acest aspect mecanic al epocii noastre i-a cuprins pe oameni; ci noi suntem chemați înspre altceva. Și dacă forțăm puțin lucrurile, cineva poate ajunge, într-o anumită măsură, un mare filosof, recunoscut ca atare fără rezerve, și el poate privi la mecanismul epocii noastre și apoi să înceapă să vadă ce poate fi mai dăunător tocmai în acest mecanism, pe care îl atribuie în mod deosebit dușmanilor săi exteriori. Și dacă omul are o anumită predispoziție – chiar dacă e considerat un mare filosof – de a ocări ca o precupeată, atunci poate proceda ca filosoful *Bergson* [49], care a procedat recent din nou la interpretarea unilaterală a lucrurilor – și dacă lucrurile sunt prezentate în mod unilateral, multe aspecte par întru totul corecte – indicând relația dintre efectul mecanic al forțelor și esența poporului german. Dar nu numai aceasta se poate indica – faptul că rațiunea germană a înfăptuit ceva în anumite domenii prin aplicarea forțelor mecanice datorită intelectului; căci se poate indica și altceva. Dar nu este nevoie să se folosească tonalitatea de exprimare a unei precupețe atunci când vrei să vorbești despre astfel de lucruri, căci se poate spune: Probabil că tocmai acolo unde rațiunea a fost cea mai intensă pentru a configura mecanisme demoniacale este totodată locul unde aceste forțe mecanic-demoniacale pot fi învinse datorită misiunii spirituale speciale. Însă aici, germanul poate fi cu ușurință înțeleș greșit, dacă el înțelege în legătură cu dezvoltarea vieții sale spirituale că nu are numai sarcina de a rămâne la aspectul pur mecanic, care i-a adus servicii atât de mari și în perioada actuală în problemele de război, deci să nu rămână doar la mecanisme, pentru că atunci ar crea pur și simplu demoni, ci că trebuie să dezvolte în lăuntrul său acele forțe

puternice care se pot opune cu îndrăzneală acestor demoni. Pentru aceasta nu este însă nevoie de o situație oarbă în lumea spirituală, ci de una condusă de convingere. Dacă noi începem să înțelegem că ne înconjurăm pentru întreg viitorul nostru cu o lume de demoni, cu un adevărat iad, prin aceea că noi construim mașini peste mașini, noi putem înțelege că oamenii spun mereu, din spiritul materialist al timpului nostru, că această epocă materialist-științifică ne-a adus pe culmea cea mai înaltă pe care a stat omenirea până acum – noi putem înțelege acest lucru, căci acesta ține de oamenii care gândesc actual în mod material, dar noi trebuie să știm că noi aducem în omenire, prin mașinile noastre, adevărați demoni, și în afară de aceasta noi trebuie să știm cum putem dezvolta opunerea corectă față de acești demoni. Noi ne încadrăm într-un raport corect față de lumea spirituală numai prin aceea că recunoaștem aceste forțe demonice-ahrimanice, că știm în mod conștient că ele sunt aici. Pentru că forțele dăunătoare sunt dăunătoare numai prin aceea că noi rămânem inconștienți în privința lor, că nu știm nimic despre ele. Vreau să limpezesc acest aspect, printr-o comparație.

Dumneavoastră știți că după un timp – să sperăm –, dacă vom reuși să facem câteva lucruri pe care nu am reușit să le facem până acum, vom avea la Dornach, lângă Basel, o clădire în care vom putea cultiva într-un mediu corespunzător curentul nostru spiritual. Dar la execuția acestei clădiri nu se pune problema ca noi să fugim de necesitățile prezentului, ci să o înălțăm întru totul din necesitățile prezentului. De exemplu, iluminarea și încălzirea ar trebui să fie create acolo din forțele cele mai ahrimanice ale prezentului, iar acestea sunt: iluminatul electric, încălzirea electrică ș.a.m.d. Acum, se pune problema ca prin însăși forma arhitectonică noi să facem inofensive aspectele pe care le avem aici în vedere. Dacă intri în clădire, ai în jurul tău tot ceea ce aduce cu sine cultura ahrimanică a prezentului. Dar nu despre aceasta este vorba, că ea e aici, ci despre faptul că nu se observă. Și ea nu trebuie observată. Pentru a obține

acest lucru, s-au găsit câțiva prieteni care au executat o clădire separată alăturată având o formă deosebită, astfel încât forțele demonic-ahrimanice să fie înlănțuite acolo. Pentru orice om care vine la clădire, și pentru cei care intră înăuntru, le este înălțat în felul acesta în conștiință faptul că acolo domnesc forțele ahrimanice. Dar de îndată ce se știe acest lucru, ele nu mai sunt dăunătoare. Căci este vorba de faptul că forțele dăunătoare pentru om își pierd caracterul dăunător dacă noi privim cu atenție locul în care ele sunt active, dacă noi nu privim fără de gânduri înspre o mașină și spunem că o mașină este doar o mașină, ci știm că o mașină este un loc pentru o ființă demonică ahrimanică.

Dacă ne încadrăm așa în lume încât în sufletele noastre să se afle cunoașterea, atunci ne încadrăm corect în epoca mihaelică. Aceasta înseamnă însă că noi ne aducem într-un asemenea raport cu lumea spirituală încât și Mihael să poată deveni activ în noi, Mihael cu ceea ce este misiunea lui prezentă, așa cum am caracterizat-o noi. Pretutindeni este vorba ca față de ceea ce clădesc oamenii inconștient drept mecanisme, noi să ne raportăm fie lipsiți de gânduri, fie să le putem străvedea. Și dacă le străvedem, dacă devenim conștienți de cum domnesc forțele demonice elementare în mecanismele noastre, atunci vom găsi și calea înspre adevărații inspiratori spirituali. Iar aceștia se află în legătură tocmai cu acel spirit care se raportează la restul spiritelor conducătoare ale omenirii așa cum se raportează aurul la celelalte metale; cu Mihael.

Eu am încercat să clarific astăzi faptul că epoca noastră are o altă sarcină atunci când caută forțele divin-spirituale care urmează să acționeze spre salvarea omenirii Pământului decât aceea care exista pentru sufletele omenești care au trăit în epoca Fecioarei din Orleans. Pe vremea aceea se punea mai degrabă problema de a reprima tot ceea ce era rațional, judecată a intelectului. Astăzi, dimpotrivă, se pune problema de a cultiva rațiunea și înțelegerea până la clarvedere, căci acestea pot fi cultivate pentru a se ajunge la clarvedere. Dacă vor

exista astfel de oameni care să cultive așadar sufletul omenesc, atunci din perioada crepusculară prin care trecem noi acum se va dezvolta ceea ce trebuie să se dezvolte. Ceea ce se dezvoltă în mod exterior pe planul fizic, poate fi doar veșmântul pentru ceea ce ar trebui să rezulte în mod spiritual pentru omenirea Pământului, din această perioadă. Și este adevărat că cei care își jertfesc acum forțele la tinerețe, vor să trimită aceste forțe în existența noastră pământească. Căci aceste forțe nu sunt pierdute, pentru că sunt indestructibile, numai că ele urmează să continue să acționeze în mod spiritual așa cum ar fi continuat ele să acționeze în mod fizic dacă respectivii nu ar fi trecut prin poarta morții pe câmpul de luptă. Dar ei își vor trimite mai departe forțele lor pe Pământ în epoca noastră, pentru ca noi să știm ce să facem cu aceste forțe. Aceste forțe trebuie să se reverse pe Pământ într-o omenire care le va folosi în perioada de pace care va urma războiului, pentru ca pe Pământ să se extindă tot mai mult viața spirituală. După cum din fiecare noapte se dezvoltă lumina zilei, tot așa din prezentul nostru care apare adesea ca o noapte, se va desfășura un viitor plin de lumină; dar acest viitor plin de lumină va trebui să fie pătruns de ceea ce are de adus omenirii epoca mihaelică începută în anul 1879. Dacă vor exista suflete care să poată încheia o legătură atât de strânsă cu lumea spirituală cum am indicat astăzi, atunci ne este îngăduit să sperăm că în privința evenimentelor timpului actual se va împlini ceea ce este exprimat în mantra alcătuită din șapte rânduri, care urmează; ne este îngăduit să sperăm că acestea se vor împlini dacă primele cinci rânduri se vor uni într-adevăr în realitate cu ultimele două:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Întelegerea lor în Împărăția spiritului.

A ȘASEA CONFERINȚĂ

Berlin, 26 ianuarie 1915

Deoarece diferite circumstanțe îmi îngăduie să plec abia mâine în călătorie, mai putem fi astăzi aici împreună.

Să ne îndreptăm mai întâi din nou, ca de obicei, gândurile noastre înspre sufletele acelora care se află afară, pe câmpul de luptă, și care trebuie să se implice cu trupurile, sângele și sufletele lor, pentru marile evenimente ale timpului.

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota, pe care L-am căutat ani de-a rândul în cadrul Mișcării noastre spirituale, și care datorită acestui fapt poate fi aproape de sufletele noastre, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Iubiții mei prieteni, vreau să folosesc această seară de excepție pentru a face câteva observații într-o câta separate, care ne pot fi de folos într-o direcție sau alta. Pentru început aş dori să indic faptul că în ciuda materialismului timpului nostru, sau tocmai din cauza materialismului timpului nostru, tocmai sufletele oamenilor cercetători, al oamenilor care cercetează într-un anumit domeniu, aş spune că sunt îndrumate – deşi nu o vor cu adevărat – înspre a recunoaşte existența unei lumi spirituale. Eu vreau să mă leg de ceva anume. Desigur că din punctul de vedere pe care tocmai l-am indicat, putem face legătura cu foarte multe lucruri; dar eu vreau să recurg la o broşură care a apărut foarte recent, una din broşurile care apar acum în legătură cu războiul, cea de-a douăsprezecea, care este scrisă de recunoscutul profesor psihiatru *dr. O. Binswanger* [50] şi poartă titlul «Efectele sufleteşti ale războiului». Dar eu nu vreau să mă refer la expunerile făcute în sens restrâns de Binswanger asupra efectelor sufleteşti ale războiului, ci la câteva remarci făcute de el în această broşură. Un cercetător ca Binswanger se simte oarecum constrâns în ziua de azi să nu mai indice doar în treacăt existența unei vieți spirituale, dar el se simte totodată oarecum constrâns să se scuze şi să indice faptul că vremea noastră nu este deloc dispusă din partea oamenilor iluminați să accepte ceva ca viața spirituală sau cea sufletească. Binswanger vorbeşte în broşura sa despre realitatea îndeajuns de cunoscută că în timpul nostru bolile nervoase s-au înmulțit considerabil. El vorbeşte despre diferitele cauze care au contribuit la aceasta, şi spune apoi într-un mod foarte semnificativ, la pagina 10: „Unora dintre dumneavoastră li se va părea surprinzător faptul că la aceste stări de boli nervoase eu aduc cu atâta intensitate sufletescul pe prim-plan.” Aşadar el este un psihiatru cu totul materialist, dar el trebuie să enumere printre cauzele bolilor în domeniul cărora s-a specializat, elementul sufletesc. „Ce are de a face sufletescul cu o suferință nervoasă a stomacului, cu o inimă nervoasă, cu dureri cauzate de nervi în spate, în brațe şi în picioare? În

conformitate cu aprecierile medicale ce concordă în această privință, eu vă pot doar spune că, în ultimă instanță, reacția nervoasă malativă din cele mai diferite organe ale corpului și domenii ale corpului se bazează în cea mai mare parte pe dereglarea proceselor sufletești.”

Vedem așadar cum realitatea smulge aceluia care este obligat prin cercetarea sa să se ocupe de realități sufletești mărturisirea că de fapt cauzele a ceea ce se consideră în majoritatea cazurilor a fi doar ceva materialist: dureri de stomac, dureri de inimă, dureri nervoase în spate și chiar în membre, sunt determinate de dereglări ale vieții sufletești.

Numai că, de obicei, cercetătorul actual rămâne la o astfel de recunoaștere a stării de fapt; el nu merge mai departe, nu merge deloc mai departe. Căci pentru a clarifica ceea ce a fost mai întâi recunoscut, admis, nu este suficient să căutăm doar în corporalitate cauza unor procese ca acelea care au fost enumerate, ci este nevoie de curaj și putere pentru a aborda realmente ceva spiritual-științific, curaj și putere pe care însă oamenii nu le au încă. Căci în clipa în care ei aud ceva pozitiv din domeniul științei spirituale, ei simt, ca să spunem așa, că nu mai au un teren sigur sub picioare și că totul ar începe să se clatine atunci când se aduce ceva din lumea spirituală prin metodele cercetării spirituale. Pentru un psihiatru, acest aspect are o dublă fatalitate. Căci atunci când cauzele anumitor stări corporale se află în procese ale vieții sufletești, trebuie acceptat că cele mai bune remedii pentru îndepărtarea unor astfel de stări trebuie să constea într-un tratament sufletesc. Dar cum să tratezi un suflet când nu ai habar despre modul în care este legat sufletul de corp? Căci, ca să spunem așa, rețetele pentru îndepărtarea tulburărilor spirituale pot proveni doar din lumea spirituală. Dar faptul de a recunoaște legătura dintre lumea spirituală și lumea materială exterioară este posibil numai dacă se știe ceva despre lumea materială. Și aici apare ciudățenia, confuzia remarcabilă, illogicul, atunci când astfel de oameni vor să vorbească într-adevăr pozitiv despre legătura dintre corporalitate și sufletesc. Și

noi putem constata aceasta la cercetătorul în discuție. Cu câteva pagini mai încolo – la pagina 23 – același cercetător spune ceva remarcabil de ciudat; căci acolo unde el vrea să vorbească despre certitudinea pe care o are el însuși în conformitate cu părerile sale despre constituția sufletească a omului în privința unei încheieri reușite a campaniilor militare germane, el spune: „După convingerea mea, va învinge acea oștire ai cărei soldați au nervii mai buni; sau, altfel formulat: Cei care posedă rezistența morală mai ridicată.”

Să luăm acum lucrurile într-un totuș serial: cercetătorul care recunoaște cum cauzele dereglărilor corporale, ale așa-numitor dereglări nervoase stau în stări sufletești, acela spune că vor învinge cu siguranță soldații „care au nervii mai buni”, sau – spune el – „sau altfel formulat: Cei care posedă rezistența morală cea mai ridicată”. Abia dacă-ți poți imagina ca cineva să poată formula un nonsens mai mare – deși e de la sine-înțeles că ambele fraze sunt absolut adevărate – decât acela de a spune: Această afirmație este o altă formulare a celeilalte. Căci imaginați-vă că cineva are o reprezentare absolut clară a sistemului nervos, că ar putea urmări acest sistem nervos până în cele mai fine ramificații ale sale, și că el ar numi apoi cei mai puternici nervi ai unui om într-o altă formulare: Cea mai ridicată rezistență morală. Aceasta înseamnă așadar că fasciculele fizic-materiale se numesc, într-o altă formulare, „rezistență morală”! Peste astfel de lucruri e de la sine-înțeles că cititorul prezentului trece cu vederea. Și se pot face cele mai remarcabile descoperiri câtor lucruri nu le dă omul suficientă atenție, lucruri pe care le consideră adesea deosebit de ingenioase, sau chiar spirituale; dar astfel de lucruri nu sunt nimic altceva decât un adevărat nonsens, atâta timp cât nu sunt cercetate prin ceea ce are știința spirituală de spus în privința lor. Cum trebuie privite aceste lucruri în mod spiritual-științific?

Dacă cuprindem cu privirea forța morală a unui om, ceea ce îl străbate și îl însuflețește din punct de vedere moral, aceasta este, pentru început, ceva pur spiritual, ceva care nu are nimic de a face cu

ceva material. Iar ceea ce numim noi forță morală a sufletului, este avută de acesta ca forță spirituală, în măsura în care sufletul aparține lumii spirituale. Atunci când acest suflet se întoarce în trupul său – ceea ce se întâmplă întotdeauna la trezire –, atunci el se servește de trup, de la trezire până la adormire, ca instrument pentru lumea fizică. De la adormire până la trezire sufletul trăiește în lumea pur spirituală, separat de instrumentul său corporal, și își adună și acolo puterea morală. Dar în lumea fizică forțele morale pot fi activate numai prin instrumentul trupului fizic. Ele se activează aici și ca forțe spirituale. În Eul și în trupul astral al omului este activ ceea ce noi numim forță morală; aceasta este ceva pur spiritual acolo, înlăuntrul lor. Dar ce are de a face ceea ce există ca spiritual pur al forței morale în trupul astral și în Eul omului, cu sistemul nervos? Eu vreau să folosesc o comparație. Forța morală a omului are de a face cu sistemul său nervos tot atât pe cât am eu de a face cu podeaua pe care stau acum picioarele mele. Dacă podeaua nu ar fi aici, iar dedesubtul ei nu ar fi un alt suport pe care să se bazeze cel dintâi, eu, ca om, nu aş putea sta aici. Podeaua trebuie să fie aici, dar ea nu are fizic nimic de a face cu ceea ce este în mine însumi. Pentru ca eu să pot sta în picioare, trebuie să existe podeaua. Tot așa, în trupul fizic trebuie să existe nervii doar ca rezistență, pentru ca forțele morale ale trupului astral și ale Eului să poată avea o opoziție în lumea fizică, să poată apărea, să poată fi aici. Voi mai folosi și o altă comparație, care pătrunde într-un tot în miezul lucrurilor, deși va avea nevoie de o reflectare temeinică pentru a se putea înțelege într-un tot ce se află în spatele său. Voi folosi o comparație care pornește tot de la viața fizică.

Să considerăm procesul digestiei. În cazul digestiei, o parte a substanțelor alimentare trece în organismul nostru, iar cealaltă parte este eliminată. Dacă o anumită parte a substanțelor alimentare nu ar putea fi eliminată, atunci digestia noastră ar fi imposibilă. Această eliminare trebuie să se desfășoare foarte regulat. Dar nici unui om nu-i va trece prin cap să spună că el s-ar hrăni din ceea ce elimină.

Procesele nervoase care se desfășoară în organismul nostru atunci când dezvoltăm în noi o forță morală, se raportează la ceea ce este rodnic în noi, la ceea ce este într-adevăr în noi ființa omenească propriu-zisă, ca produse secundare, ca produse de excreție. Atunci când în sufletul nostru se afirmă un anumit impuls moral, acesta este legat de un proces de detașare. Acest proces de detașare, pe care noi trebuie să-l producem în noi, ca să spunem așa, ca produs secundar, este procesul nervos. Acest proces nervos se raportează la ceea ce facem noi propriu-zis exact așa cum se raportează procesul de excreție din cazul digestiei relativ la procesul de asimilare a alimentelor. Așadar aceia care numesc „proces nervos” procesul spiritual de formare a impulsurilor morale, nu fac în fond nimic altceva decât să afirme la un alt nivel că hrănirea omenească de fapt constă în eliminare; iar apoi cercetează substanțele eliminate pentru a putea afla ce anume este deosebit de prielnic pentru om. Așa procedează de fapt pe dos știința materialistă atunci când consideră ceea ce trebuie să elimine spiritul pentru ca să se poată dezvolta, drept esența propriu-zisă. Știința modernă cercetează tocmai ceea ce spiritul *nu* poate folosi, pentru a ajunge la ceea ce se află în spatele spiritului. În felul acesta, ea procedează cam la fel cum ar proceda cineva care ar cerceta conținutul intestinal pentru a afla ce substanțe preia omul în mușchii săi. Uneori trebuie să ne exprimăm cu duritate dacă vrem să cuprindem cu privirea întreaga absurditate a materialismului modern, deoarece imaginea falsă care ia naștere prin materialismul modern are o forță covârșitoare de convingere asupra concepțiilor absurde ale prezentului, astfel încât trebuie să indicăm prin cuvinte dure în ce constă de fapt cumplita absurditate.

Acum vreau să pornesc de la cu totul altceva, pentru a face ulterior legătura cu cele spuse până acum. Să ne punem întrebarea: Cum stau lucrurile cu diversele sisteme religioase apărute treptat în evoluția omenirii? În decursul evoluției omenirii au apărut diverși învățători religioși, care au împărțit oamenilor una sau alta despre raporturile

cu lumea spirituală. Și chiar nu este nevoie de prea multe pentru a ajunge la o judecată foarte deșteaptă în privința acestor sisteme religioase, căci deșteptăciunea nu este deosebit de dificilă în vremea noastră – ceea ce am văzut din diverse judecăți apărute în acest timp al nostru. Dumneavoastră înțelegeți cum trebuie concepute aceste lucruri, și că prin această abordare nu este avută în vedere o critică a epocii noastre. Un om așa-numit deștept poate indica de-a dreptul cu ușurință faptul că diverșii învățători religioși i-au învățat pe oameni lucruri diferite, și de aceea el poate ajunge să-și formeze părerea că, în concluzie, nu poate să fie adevărată; căci dacă învățăturile ar fi corespuns adevărului, ar fi trebuit cu toții să-i învețe pe oameni același lucru. Și de aici se poate din nou trage concluzia că de fapt tot ceea ce s-a spus despre lumile superioare – inclusiv multele contradicții care au rezultat în felul acesta – nu pot fi reduse la adevărul oferit oamenilor.

Numai că la întrebarea indicată se poate răspunde corect numai atunci când ne formăm o reprezentare despre ceea ce ia omul prin poarta morții din cele viețuite aici pe Pământ. Vă puteți forma cu ușurință o reprezentare despre ceea ce ia cu sine dacă vă gândiți că de îndată ce închideți ochii și vă acoperiți urechile nu mai vedeți și nu mai auziți nimic din mediul dumneavoastră senzorial înconjurător. Și acum, întrebați-vă: Cât anume din ceea ce adăpostește sufletul ca impresii în sine de dimineață până seara și cât anume din reprezentările pe care le poartă sufletul în sine sunt datorate, în fond, ochilor și urechilor? – Așadar dacă cineva nu ar avea ochi și urechi, el nu ar avea cea mai mare parte a conținutului sufletului omenesc. Dar după moarte omul precis nu mai are nici ochi și nici urechi. Așadar ceea ce preia el prin ochi și prin urechi nu poate fi purtat prin poarta morții decât prin amintire. În această privință, nu este nevoie de nicio reflecție în plus pentru a realiza că ceea ce este preluat prin ochi și urechi, și în general, prin simțuri, nu poate fi purtat prin poarta morții decât ca amintire. La fel stau lucrurile cu tot ceea ce ne formăm noi ca

reprezentări determinate de impresiile senzoriale. Și acum, este suficient să reflectați la ceea ce trebuie lăsat în urmă la pășirea în lumea spirituală: trebuie lăsat în urmă tot ceea ce ajunge la om ca impresie exterioară.

Așadar ce însușire trebuie să aibă o reprezentare pe care vrem să o ducem cu noi prin poarta morții? Precis că ea nu poate proveni dintr-o impresie exterioară, și precis că trebuie să aibă o asemenea însușire încât omul de orientare materialistă să poată spune: Ceea ce reprezintă tu aici nu există câtuși de puțin; căci nu poate fi văzut cu ochii și nu poate fi auzit cu urechile. Așadar o asemenea reprezentare trebuie să aibă însușirea că obiectul ei nu poate fi perceput în mod exterior. Căci ceea ce poate fi perceput în mod exterior nu poate trece ca reprezentare prin poarta morții. Aș dori să remarc aici că materialismul este ispitit să facă asemenea obiecții datorită faptului că el vorbește încontinuu despre existență sau nonexistență, și nu știe prea bine ce este de fapt această existență sau această nonexistență. Pentru noi este suficient acum să rămânem în sfera limbii germane. În limba germană, „Sein” (= a fi – n.tr.) provine de la „sehen” (= a vedea). Așadar despre ceea ce este calificat cu conceptul de „existent” nu se spune nimic altceva decât: Eu l-am văzut cândva. Și tot restul discuțiilor despre existență nu sunt de fapt nimic altceva decât o înțelegere asupra a ceea ce a fost văzut. De aici s-ar putea trage concluzia că în privința lucrurilor pe care le purtăm prin poarta morții nu se poate vorbi despre o ființare a lor, căci aceasta ar însemna că aceste lucruri trebuie să fi fost văzute cu ochii fizici.

Ce au vrut atunci de fapt întemeietorii de religii să le dea oamenilor prin reprezentările oferite lor?

Ei au vrut să dea oamenilor reprezentări care fortifică lăuntric spiritul, care-l dotează lăuntric cu forța de a lumina, astfel încât atunci când omul intră în lumea suprasensibilă prin poarta morții, el intră în aceasta în așa fel încât este propriul său luminător, încât este capabil să lumineze lucrurile de acolo din sine însuși. Este foarte ușor pentru

oameni să spună: Dacă eu las să mi se povestească despre lumile suprasensibile, cum pot eu ști că toate aceste reprezentări sunt într-adevăr corecte? Căci să acceptăm că cineva ar răspândi reprezentări despre lumea suprasensibilă, și aceste reprezentări ar fi preluate de un număr de oameni – dar ele ar fi false, sau unilaterale, și nu ar corespunde adevărului în același sens în care se vorbește despre ceea ce este adevărat atunci când se vorbește despre lumea exterioară. Să presupunem așadar că aceste reprezentări ar fi false și că un număr de oameni le-ar fi preluat. Într-un astfel de caz este totuși mai bine dacă oamenii au preluat reprezentări false, decât dacă nu ar fi preluat nicio reprezentare despre lumea suprasensibilă. De ce? Este mai bine, pentru că sufletul nostru trebuie să facă un efort, să se străduiască atunci când preia, în general, reprezentări despre lumea suprasensibilă. Indiferent că omul preia reprezentări corecte sau incorecte, el trebuie să se străduiască, și această strădanie contează în lumea spirituală atunci când trecem prin poarta morții. Căci această strădanie este în avantajul nostru după moarte, sau este în avantajul nostru în general, atunci când pătrundem în lumea spirituală. Căci să presupunem că ne-am fi pătruns cu o concepție cu totul greșită despre lumea spirituală; dar prin faptul că am preluat-o în noi noi ne-am format forțele sufletești așa cum își exersează un gimnast membrele. Iar ceea ce ne-am configurat noi, îl purtăm cu noi în lumea spirituală. Și prin faptul că îl purtăm cu noi în lumea spirituală noi avem acolo ceva asemănător faptului de a avea ochi aici. Atunci nu mai suntem orbi în lumea spirituală. Căci chiar dacă totul ar fi fost greșit din cele preluate de noi și nu ne-a rămas decât strădania, noi ne-am configurat în felul acesta ochiul sufletesc și acum avem posibilitatea să vedem ceea ce există în lumea spirituală.

Acum, lucrurile stau așa că ceea ce au împărtășit diverșii învățători religioși nu este într-un totuși fals, ci constituie expunerea adevărului despre lumea suprasensibilă din diferite puncte de vedere, care se contrazic doar aparent. Ele trebuie completate unul cu altul. Dar

esențialul, ceea ce este comun tuturor acestor sisteme religioase este faptul că toate aceste sisteme religioase furnizează sufletului omenească reprezentări prin care sufletul se fortifică pentru a intra în lumea spirituală, prin care sufletul este trezit în fundamentele sale spirituale. Iar ceea ce oferă sufletelor diversii învățători religioși este oferit în conformitate cu capacitățile sufletelor, așa spune cu condițiile fiecărei rase omenești în parte, sau cu condițiile climatice sau al celorlalte raporturi specifice țării și timpului în care au apărut. Dar toate au în comun faptul că fortifică sufletele oamenilor; se poate chiar spune că le fac pe acestea luminoase lăuntric, pentru ca sufletele să nu fie reale numai în lumea fizică, ci să poată fi reale și în lumea spirituală. Fortificarea sufletului este ceea ce a fost dat ca adevăr universal în toate sistemele religioase, în conformitate cu diversele posibilități.

Timpul nostru actual este transpus în necesitatea de a prelua tot mai mult lumea spirituală într-un alt mod decât au putut să o facă timpurile trecute.

Anumite reprezentări care s-au format începând de la apariția științelor naturii contemporane trebuie fortificate lăuntric în vremea noastră, astfel încât sufletul să devină capabil tocmai prin aceste reprezentări să nu fie mort în lumea spirituală, ci viu. În felul acesta se înfăptuiește ceva mai profund, ceva care solicită sufletul mai mult și mai profund decât diversele sisteme religioase. Eu am indicat de-a lungul acestui an diverse motive pentru care timpul nostru actual este chemat la știința spirituală. Și vreau să spun că pentru acela care este aproape de lumea spirituală se arată astăzi la fiecare pas – și aceasta face parte din aspectele cele mai zguduitoare ale timpului nostru – că dintre caracterele, dintre fermentii pe care trebuie să-i primească viața din timpul nostru face parte și știința spirituală.

În ultimele luni au trecut prin poarta morții multe suflete, au trecut prin poarta morții cu forțe de tinerețe. Eu am indicat deja faptul că în conformitate cu parcursul obișnuit al lucrurilor, acele ființe omenești al căror suflete au trecut astfel prin poarta morții ar fi putut cu toatele

să trăiască o vreme mai îndelungată pe Pământ. Noi știm că atunci când un om trece prin poarta morții el își depune pentru început trupul fizic, iar apoi, după un timp relativ scurt, trupul eteric. Atunci trupul eteric aparține lumii eterice exterioare, iar trupul astral și Eul continuă să aparțină omului. Despre acest trup eteric se spune de obicei că se dizolvă în lumea spirituală. Dar timpul în care se dizolvă este foarte diferit. Căci dacă un om a îmbătrânit în viața fizică, așadar a atins, ca să spunem așa, o vârstă normală de bătrânețe, atunci el și-a consumat forțele trupului eteric și acesta se dizolvă rapid. Dar dacă un om trece cu forțele tinereții prin poarta morții, trupul său eteric i-ar fi putut sluji încă decenii de-a rândul. Acest trup eteric este o organizație coerentă, structurată în sine. În cel de-al doilea caz, el nu se dizolvă imediat. El se separă de trupul astral și de Eu. Acestea merg în lumea spirituală pe propriile lor căi; trupul eteric, deși se separă de ele, nu se dizolvă însă imediat. Și vi se va părea desigur firesc ca omul să mențină o anumită legătură cu trupul eteric de care s-a separat, dar care mai dăinuie în lumea eterică spirituală. De aceea se poate spune că în această lume eterică spirituală – luând lucrurile la modul absolut, în apropierea aurei Pământului – se află un număr extrem de mare de trupuri eterice nefolosite, de trupuri eterice cu forțe proaspete. Acesta este faptul deosebit de impresionant al observării prezente a lumii spirituale, anume că ne aflăm față în față cu un număr atât de mare de trupuri eterice nefolosite. Dar pretutindeni unde ne putem apropia de sentimentele pe care le au morții în privința acestor trupuri eterice, remarcăm din nou ceva. Desigur că lucrurile sunt în așa fel încât dumneavoastră le puteți crede, sau nu; pretenția credibilității o pot avea numai datorită expunerilor pe care vi le-am făcut ani de-a rândul, și căroră le este proprie forța adevărului. Ceea ce poate fi observat ca sentimente ale celor morți relativ la trupurile lor eterice este că prin toți oamenii care au adus acum jertfa morții se șoptește oarecum spiritual: A venit timpul! Iar omenirea va folosi corect ceea ce există ca forțe nefolosite în aceste trupuri eterice numai

atunci când ea va deveni conștientă de cât de mult este legată cu lumea spirituală! – Căci din aceste trupuri eterice nefolosite iradiază multe, multe forțe. Acestea sosesc înlăuntrul lumii noastre și omenirea va învăța să folosească în mod corect aceste forțe numai dacă își îndreaptă gândurile asupra lumii spirituale. Atunci, aceste forțe ale trupurilor eterice jertfite ale omenirii vor fi forțe benefice. Este ceea ce ne strigă oarecum morții în ziua de azi: Nu folosiți degeaba trupurile noastre eterice; nu lăsați să treacă timpul în care forțele trupurilor noastre eterice neconsumate pot servi progresului spiritual al omenirii!

Și aș dori să vă mai spun ceva deosebit: Eu am expus odată, sau de mai multe ori, modul în care se poate veni în ajutor morților. Circumstanțe speciale fac posibil ca cei morți să profite din faptul că noi le facem accesibilă știința spirituală, citindu-le-o. Eu am indicat faptul că pentru acela care a trecut prin poarta morții înseamnă mult atunci când noi îi citim în spirit din știința spirituală, când ni-l reprezentăm viu, plin de viață, în mod spiritual, și îi citim, desigur, nu cu voce tare, ci în gând – putem citi mai multor oameni – un capitol din știința spirituală. Aceasta apare absurd acelor care cred că dacă omul pășește prin poarta morții are întreaga lume spirituală în jurul său, așadar nu mai e nevoie ca noi să-i citim ceva. Dar lucrurile nu sunt chiar atât de absurde. Desigur că cel decedat are lumea spirituală în jurul său și că el se află înlăuntrul ei. Dar pe cât de puțin înțelege aici un om lumea sensibilă, în ciuda faptului că se află înlăuntrul ei, dacă nu deține o știință a ei, tot atât de puțin deține cel decedat, în urma pășirii prin poarta morții, o știință despre lumea spirituală, chiar dacă se află înlăuntrul ei. Această știință trebuie mai degrabă dobândită aici. Iar pentru cel mort este ca și cum ar primi o hrană atunci când îi citim; aceasta se revarsă în el. Și omenirea poate primi în perioada următoare forțe cu mult mai puternice în privința spirituală prin aceea că folosește tocmai acea mantră pe care am folosit-o eu mereu la începutul considerațiilor noastre, „Spirite ale

sufletelor voastre, păzitori activi” ș.a.m.d., cu modificarea „oameni ai sferelor” relativ la cei căzuți în luptă. Și noi putem îndrepta această mantră – în timp ce de obicei este posibil să ne îndreptăm doar înspre acele persoane decedate pe care le-am cunoscut noi înșine – și înspre persoane decedate pe care nu le-am cunoscut personal; astfel încât după ce am folosit această mantră cu o deplină evlavie putem citi, așa spune, în necunoscut, înspre necunoscut; iar morții care au trecut în moarte în urma acestor evenimente, pot să o primească. Atunci ei vor putea reacționa prin ceea ce pot extrage din colaborarea cu noi, pe calea ocolită a trupurilor lor eterice, asupra culturii pământene, și ei vor acționa împreună cu oamenii care trăiesc pe Pământ pentru a contribui la progresul vieții spirituale.

Prin astfel de lucruri vom mai obține însă și altceva. Este într-un totu adevărat că noi am trăit oarecum într-o vreme a celui mai trist materialism și că aceste evenimente beligerante au declanșat ceva care are un adevărat aspect de viață spirituală. În privința spirituală este o mare diferență dacă ai călătorit prin Germania, de exemplu în luna iulie a acestui an sau mai devreme și ai observat oamenii din punct de vedere spiritual, sau dacă ai călătorit în august, septembrie, sau o faci chiar acum. Și ceea ce apare ca diferență este faptul că mai înainte fiecare își avea oarecum propria sa aură egoistă, care se închidea strâns în jurul său, se alipea oarecum de om. Acum există o aură comună, în care gândurile se revarsă ca ceva unitar. Iar faptul că toate gândurile tind într-o anumită direcție, este și în privința spirituală ceva infinit de important. În felul acesta a fost creat pentru această perioadă a evenimentelor beligerante ceva spiritual care nu exista mai înainte. Acesta este un fapt într-un totu incontestabil. Dar reprezentați-vă acum cum ar trebui să fie lucrurile ca să revină pacea. Dacă nu ar putea găsi dinlăuntru lor un drum spiritual, atunci sufletele s-ar pustii cu atât mai mult; căci pentru om, este oricând necesar să-și îndrepte gândurile înspre ceva care nu are de a face cu o realitate exterioară. Aceasta îl fortifică pentru lumea spirituală într-o

formă oarecare. Dacă e vorba despre reprezentări relativ la lumea suprasensibilă, acestea îl fortifică în privința forțelor bune ale lumii suprasensibile; dacă nu sunt reprezentări suprasensibile, sau dacă e ceva care nu este justificat în privința suprasensibilului, și aceasta îl fortifică pentru lumea suprasensibilă, însă pentru lumea luciferică sau cea ahrimanică. Dar omul are în el această predispoziție că spiritualul vrea să vorbească în el. S-ar putea spune că omul trebuie să aibă ceva care nu este adevărat pentru lumea exterioară; și dacă el nu a acceptat o vreme îndelungată să preia în sufletul său ceva care nu este adevărat pentru lumea exterioară, atunci vine o reacție, o reacție în sensul că el trebuie să creadă în ceva care nu este adevărat pentru lumea exterioară. Și în mod remarcabil, atunci pot cuprinde sufletul omenesc reprezentările de credință. Anumite suflete dominate de materialism pot fi chiar evlavioase în mod exterior. Astfel de suflete pot trăi această reacție în mod deosebit. Ele pot, de exemplu, să-și formeze la unison reprezentarea că un popor oarecare, care are o cultură în sine, ar fi un popor de barbari, și ele pot face din aceasta un articol de credință. Făcând abstracție de anumite alte puncte de vedere, aceasta nu constituie nimic altceva decât însetarea sufletelor după o credință, după ceva care nu are realitate în lumea fizică. Pentru că oamenii nu mai sunt obișnuiți să-și îndrepte privirile asupra a ceea ce este cu adevărat suprasensibil, ei își umplu sufletele cu credința că un popor oarecare ar fi un popor de barbari. Iar aceasta a devenit o credință, o dogmă, de care oamenii se atașează la fel de fanatic pe cât s-au atașat cândva de vreo dogmă religioasă. Aceasta constituie un înlocuitor pentru o credință de care au fost lipsiți vreme îndelungată. Dar reprezentați-vă acum faptul că aceasta nu va dura mult. Atunci când va veni din nou pacea, oamenii nu vor mai putea avea acest adevărat înlocuitor, care se exprimă în credința că un popor oarecare ar fi un popor de barbari. Și atunci vine cumplitul pustiu, pustiul într-un totu cumplit. Aceasta este ceva care se conturează ca perspectivă pentru acele domenii care și-au creat în ziua de azi într-un astfel de

mod cu adevărat oribil și fals o asemenea credință și astfel de dogme. Pentru astfel de ținuturi va interveni un pustiu sufletesc cumplit. Iar acest pustiu sufletesc va putea fi combătut numai dacă forțele eterice neconsumate ale celor sfințiți prin jertfa morții vor fi folosite în modul pe care l-am descris, vor fi folosite în mod corect. De aceea ne spun toți, oarecum avertizându-ne în privința utilizării corecte a forțelor eterice, exprimând ca un fel de descoperire spontană, făcută după moarte: A venit timpul! Omenirea trebuie să parcurgă o anumită evoluție spirituală, iar evenimentele actuale trebuie să constituie o stare crepusculară din care să ia naștere o nouă stare solară.

Acest adevăr trebuie să-i pătrundă pe aceia care au de suferit pierderi grele: anume că în măsura înaltă în care este necesar ca timpul nostru să devină spiritual, acest lucru este posibil numai prin aceea că el primește ajutor din lumea spirituală. Dar mijloacele de a primi acest ajutor trebuie dobândite prin asemenea evenimente dureroase cum sunt tocmai cele pe care le trăim în prezentul nostru. De aceea, pentru cercetătorul spiritual este de la sine-înțeles că nu este îngăduit să contemplăm aceste evenimente în mod pur materialist. Dar, în general, găsim aproape numai o considerare pur materială a acestor evenimente. Putem trăi faptul – pe care noi l-am trăit deja – că un număr de oameni dintr-un ținut al Pământului, care se simt dușmăniți, emit un anumit apel, iar acest apel ajunge într-un alt ținut de oameni, care se simt dușmăniți; din astfel de ținuturi se pune întrebarea: Cine a vrut acest război? Sau sunt învinovați ceilalți, că ei l-ar fi vrut. Cu acest prilej se uită mereu ceea ce ar trebui să fie clar pentru o considerare mai profundă a raporturilor, căci dintr-o asemenea considerare mai profundă a lucrurilor va putea veni într-o câțva o salvare pentru viitor: anume, că toate aceste evenimente au fost realmente vrute de lumea spirituală, pentru că lumea spirituală are nevoie de acele forțe care pot veni ca roade din această semănătură de trupuri eterice nefolosite. Și dacă vrem să învinovățim pe cineva, ar trebui să învinovățim totodată și lumea spirituală. Dar

În acest context, acuzația se pierde. Căci atunci devenim atenți la necesitatea de fier care există, la acea necesitate de fier care trebuie să privească într-adevăr din punctul de vedere al lumilor spirituale către lumea noastră pământească, la fel cum ar trebui să privim noi asupra lucrurilor atunci când este necesar să consumăm, să ucidem, să smulgem ceva dintr-un context, pentru a clădi altceva. Noi nu putem clădi nicio casă fără să distrugem ținuturi stâncoase; iar într-o astfel de situație, nu putem vorbi despre vină, aici trebuie să vorbim despre necesitate. Așadar pentru lumea spirituală este necesar să solicite acele jertfe care sunt solicitate acum, pentru că este necesară semănătura. Iar semănătura este constituită tocmai de trupurile eterice neconsumate, care pătrund apoi în mod viu întreaga devenire a omenirii, și care trebuie să existe acolo dacă e ca evoluția să meargă mai departe, pentru că altfel omenirii i-ar lipsi forțele de a merge mai departe. Pe lângă tot ceea ce înseamnă din punct de vedere exterior evenimentele actuale, noi trebuie să avem întru totul în vedere acest aspect pentru a înțelege în mod suficient lăuntric evenimentele.

Când considerăm astfel lucrurile, ne putem spune: chiar dacă eu nu pot vedea din capul locului dacă este corect tot ceea ce preiau eu din lumea spirituală, în orice caz, prin aceea că eu unesc cu sufletul meu aceste revelații din lumea spirituală eu îmi încordez sufletul, îi furnizez în felul acesta forțe, iar în felul acesta sufletul meu devine luminos pentru lumea spirituală, dobândește ochi față de lumea spirituală. Numai că pentru lumea spirituală sunt alte condiții decât pentru cea fizică. Față de lumea fizică putem fi mulțumiți dacă am conceput un gând și am recunoscut adevărul. În viața practică din lumea fizică este suficient dacă noi am înțeles adevărul unui gând. Eu mă gândesc la următoarele: Dacă un consiliu judecătoresc ajunge la concluzia că un om este vinovat într-o anumită situație, atunci problema se consideră încheiată, dacă s-a ajuns la reprezentarea că acel om este vinovat pentru acea faptă. Atunci s-a făcut tot ce trebuia. Dimpotrivă, în lumea spirituală nu s-a făcut tot ce trebuia dacă am

conceput cândva un gând, ci acolo este necesar să ne reîntoarcem mereu la el. De aceea, pentru raporturile spirituale se pune problema repetiției. Nu este suficient să știm ceva despre lucruri, ci trebuie să readucem mereu acel conținut în suflet, să-l reactualizăm. Pe aceasta se bazează și viața meditativă, ca noi să facem prezent prin repetare în suflet, conținutul meditativ. În felul acesta, ceea ce este așa mereu reactualizat, va acționa prin forța sa realmente ca o picătură de apă ce cade încontinuu asupra unei pietre, și în cele din urmă o găurește. Când o picătură cade o dată pe o piatră, ea nu ea nu lasă nicio urmă. Nici când cade de zece ori sau de o sută de ori nu lasă nicio urmă; dar în cele din urmă găurește totuși piatra. Când preluăm un astfel de conținut spiritual în suflet s-ar putea părea că, preluat o singură dată, nu înseamnă nimic pentru suflet; preluat de zece ori, tot nimic; dar dacă avem răbdare, putem ajunge să devenim conștienți de miezul ființial veșnic al omului. Căci importantă este forța pe care o dezvoltăm în acest proces, iar de această forță oamenii fug de cele mai multe ori; ei nu vor să o aibă. De ce nu vor ei să aibă această forță?

De ce nu vor oamenii să aibă această forță, de ce sfiesc încă în ziua de azi în privința științei spirituale – la aceasta putem răspunde dacă privim puțin, tot din punctul de vedere al științei spirituale, asupra importanței reprezentărilor spiritual-științifice pentru viața de după moarte. Cele mai importante reprezentări de după moarte sunt cele care nu copiază nimic din ceea ce există în lumea exterioară, care nu se referă la nicio ființare exterioară și despre care omul materialist convins poate spune că ele nu înseamnă nimic în viață. Dar aceste reprezentări sunt cele mai importante după moarte. Căci formarea unor astfel de reprezentări necesită acea forță puternică de reflectare, de gândire ulterioară, de ecou al simțirii, care fortifică sufletul, care îl fac în așa fel încât acesta să se viețuiască pe sine, să se simtă pe sine în lumea spirituală. Așadar de astfel de reprezentări are nevoie sufletul atunci când trece prin poarta morții.

Prin ce putem dobândi astfel de reprezentări? Noi știm deja că numai prin aceea că ne încordăm sufletul într-o măsură mai mare decât îl încordăm în mod obișnuit. Căci pentru a prelua reprezentările pe care le aduce cercetătorul actual al naturii, este suficient să privim doar, eventual prin microscop sau prin telescop. Și atunci ne putem menține pasiv, putem primi impresii de la lume și le putem înregistra. Și așa stau adesea lucrurile: oamenilor nu le place să depună un efort lăuntric. Căci în privința a ceea ce nu se vede, sufletul trebuie să depună un efort mai mare decât față de ceea ce se vede; și oamenii se tem de această încordare mai puternică a gândirii, și fug de ea. Și în felul acesta, ei sunt – vă rog să-mi iertați expresia dură – leneși lăuntric, comozi lăuntric. Iar caracteristica cea mai profundă a strădaniei științifice actuale este această lene lăuntrică, această comoditate, este faptul de a nu voi să extragi aceste forțe din suflet. Dar dacă omul o face, dacă extrage aceste forțe din suflet, ce efect are aceasta după moarte? Da, pentru viața de după moarte, omul are ceva din aceste forțe extrase, ceva ce de obicei nu îndrăgește deloc, din cauză că în majoritatea cazurilor el trăiește într-o anumită iluzie. Dar eu vreau să indic imediat motivul pentru care acel ceva nu este îndrăgit de obicei. Atunci când omul intră în lumea spirituală prin moarte sau prin inițiere, se pune problema ca după moarte el să trebuiască să trăiască ceva care este oarecum o a doua moarte. Este un fel de a doua moarte. Dumneavoastră știți că omul trebuie să se separe ulterior de trupul său astral, și că aceasta se poate face fie conștient, fie oarecum în stare de somn. Dar în sufletul omenesc există un dor tainic de a o face în stare de somn, de a nu o parcurge în mod conștient. În om trăiește o anumită teamă, care nu este corect interpretată, teama ca după moarte să se trezească atât de puternic încât să observe toate lucrurile care sunt în jurul său. Această teamă este desigur întru totul asemănătoare celei din cauza căreia omului de aici i-ar plăcea să nu viețuiască așa de intens această viață fizică, să nu fie întotdeauna treaz, ci să meargă oarecum adormit prin viață. Căci

atunci viața este mai plăcută. Și dacă omul ar putea chiar să zacă mereu în pat, și să-și petreacă viața așa, într-un semi-somn, atunci ar fi cel mai comod pentru el. Dar el nu poate face aceasta mereu. Omul trebuie să se trezească. Și dacă până la momentul pe care l-am indicat eu, el a putut fi adormit în privința lucrurilor de după moarte, acum nu-i mai este îngăduit să fie adormit și după moartea sa. Omul trebuie să se trezească. Lui îi este însă teamă de aceasta. De aceea se opun chiar și aceia care sunt foarte aproape de știința spirituală, ca acel cercetător care spune că până și dereglările nervoase din spate, din brațe și din mâini se datorează sufletescului. El se opune preluării științei spirituale pentru că are o teamă enormă de aceasta. Acesta se aseamănă unui om, care spune: Mi-a dispărut ceva, mi s-a furat ceva; este sigur că nu l-a dus vântul de aici, așadar nu a putut să dispară prin forțele exterioare ale naturii, așadar trebuie că mi l-a luat un om! Dar el rămâne la aceasta. El nu merge mai departe, pentru că se teme să nu mănânce bătaie. Așa se comportă anumiți cercetători, ca de exemplu Binswanger. Ei spun: Anumite dereglări nervoase din brațe, picioare ș.a.m.d., își au cauza în sufletesc. Dar apoi rămân acolo; ei nu merg mai departe, căci se tem că ar putea mânca bătaie, pardon! – pentru că ei preferă să rămână adormiți în fața a ceea ce se petrece în lumea spirituală.

Este un sentiment pe care trebuie să ni-l însușim, că tocmai cercetătorii actuali dau cu nasul de valabilitatea lumii spirituale, dar nu vor să se apropie de ea. Dar dacă acești cercetători vor voi vreodată să se apropie de lumea spirituală, va trebui să le fie clar că nu este îngăduit să vorbești așa, în general, despre raporturile lumii spirituale, ci că trebuie să abordeze știința spirituală în mod pozitiv, și că această abordare a științei spirituale însăși devine deja un proces de vindecare. Așa sunt legate lucrurile între ele. Nu s-au înmulțit bolile spirituale propriu-zise; ar fi o greșeală să se creadă aceasta. Dar, realmente, în ultima vreme este puternic răspândit ceea ce poate fi numit dereglare nervoasă. Și dacă lucrurile merg în continuare mai

departe așa cum au mers până acum, atunci se va vedea că mersul evoluției omenirii ne va arăta că dereglările nervoase trebuie să devină tot mai puternice, dacă se mențin vechile raporturi.

Am putea indica o realitate foarte interesantă. Considerați o realitate foarte simplă. Există un poet austriac: *Robert Hamerling* [51] – un poet excepțional, din ale cărui versuri am citit câte ceva în cercul nostru. Acest om și-a petrecut o mare parte din cea de-a doua jumătate a vieții, în pat. El a fost grav bolnav; el a căzut tot mai mult pradă unei boli grele. Dar nu a devenit nervos. Nimic nu arată în poeziile sale că ar fi avut vreo nervozitate. Chiar în timpurile în care mai putea sta doar pe o parte a trupului și trebuia să scrie suferind chinuri cumplite, el nu a scris nimic „nervos”, în sens propriu-zis. De ce? Pentru că el aparținea de acea cultură central-europeană care nu trecuse în aceeași măsură în sfera nervozității, ca viața spirituală a altor popoare europene. Noi nu minimalizăm această viață spirituală prin această afirmație, dar realitatea trebuie să ne fie clară. Eu însumi am viețuit cum, după ce în anii 70, 80 ai secolului trecut mai exista încă o înțelegere pentru astfel de lucruri cum sunt cele pe care ni le oferă, de exemplu, Robert Hamerling, iar apoi brusc, în deceniul nouă, a intervenit un entuziasm imens față de *Dostoievski* [52]. Desigur că eu nu vreau să minimalizez cu aceasta valoarea lui Dostoievski, dar ceea ce ne oferă el înainte de toate este, cu toată măreția ei, o artă plină de neliniște și nervozitate. O astfel de artă plină de nervozitate va veni dacă materialismul continuă să dăinuie și mai departe – iar arta lui Dostoievski este materialistă, chiar dacă ea este și „psihologie”.

Ca să nu se întâmple așa ceva, trebuie să sosească forțe puternice, pe care sufletul omenesc trebuie să le folosească dacă vrea cu adevărat să se deprindă cu parcursul de gândire ca acesta: Saturn, Soarele și Luna sunt stadii premergătoare ale evoluției Pământului. Căci trebuie să ne adresăm cândva unui adevărat om al prezentului cu astfel de reprezentări ca stadiul de Saturn, stadiul solar ș.a.m.d., și să ne

așteptăm de la el să-și încordeze gândirea pentru a găsi cu necesitate că aceste lucruri sunt firești. Faptul că aceste reprezentări sunt cu necesitate firești, presupune însă ca sufletul să se străduiască și mai mult, iar consecința este că nervozitatea este eliminată! E drept că trebuie să avem răbdare în această privință, dar nervozitatea va fi eliminată. Și ceea ce ar veni altfel peste întreaga cultură a omenirii ca nervozitate generală, va fi vindecat dacă omenirea va cuprinde ceea ce pornește de la știința spirituală prin răspândirea curentului spiritual. Și pe când altfel omenirea ar deveni neliniștită, pe de altă parte vine știința spirituală, aducând totodată vindecarea. Și în timp ce psihiatrul – înainte de a pătrunde în știința spirituală – trebuie să-și mărturisească: Fenomenele nervoase se înmulțesc, ulterior va trebui probabil să mărturisească faptul că cel mai bun remediu împotriva fenomenelor nervoase este acela de a-i spune bolnavului: Ia o carte despre știința spirituală și încearcă să o prelucrezi, în fiecare zi câte trei sferturi de oră; și atunci nervii tăi se vor fortifica. Și chiar așa se va și întâmpla. Dar lucrurile vor fi crezute abia atunci când oamenilor le va deveni limpede că în conformitate cu comparația făcută la începutul conferinței viața sufletească nu are nimic de a face cu viața nervoasă, decât că provoacă procese de eliminare; și că viața sufletească nu poate fi vindecată prin aceea că se acordă o valoare deosebită proceselor de eliminare, ci prin aceea că ceea ce nu are nimic de a face cu procesele de eliminare este fortificat din interior, este pătruns din suflet prin aceea că în suflet se revarsă forțe spirituale. Va veni timpul în care se vor prescrie rețete bazate pe știința spirituală, care vor consta în aceea că anumite remedii care nu pot fi dobândite decât pornind din știința spirituală vor fi aplicate în mod deosebit în special la bolile timpurilor noastre. Deocamdată, desigur că nu suntem chiar atât de departe; căci deocamdată se va considera încă în măsură suficientă că o terapie oarecare este nonsens dacă ea poartă eticheta metodelor mistice – proces în care trebuie să se țină seama că oamenii sunt cu atât mai generoși în folosirea

numelui de „mistic” cu cât știu mai puțin ce înseamnă de fapt „mistic”. Căci *noi* folosim cel mai puțin expresia „mistic”; o folosim doar atunci când vrem să desemnăm ceva referitor la tehnica folosită; dar *cei care* habar nu au ce este mistica, îl folosesc cel mai frecvent.

Și tocmai atunci când cuprindem cu privirea aceste lucruri noi nu vom ascunde faptul că trăim într-o perioadă foarte importantă de criză. Eu am spus adesea că nu este felul meu de a spune că noi trăim într-o perioadă de tranziție, pentru că fiecare interval temporal are un interval temporal precedent și unul ulterior. Dar este vorba de să recunoaștem aspectul concret ce caracterizează o „perioadă de tranziție”. Pentru timpul nostru acest concret constă în aceea că ceea ce se petrece în vremea noastră ne indică faptul că oamenii trebuie să găsească trecerea la o înțelegere a lumilor spirituale. Atunci ei vor găsi în lumile spirituale pacea, consolidare lăuntrică, certitudine lăuntrică. Și de aceasta au oamenii neapărată nevoie.

Dacă vreți să vă vivificați într-adevăr în suflet modul în care trebuie cucerită prin știința spiritului un nou tip de liniște a sufletului, este bine să abordați următorul material spre meditare: Este într-adevăr remarcabil modul în care oamenii au trebuit să se obișnuiască, treptat, în ultimele trei-patru secole, cu ideea că ei aleargă prin spațiul cosmic, că se deplasează într-adevăr cu o mare viteză prin spațiul cosmic. Este cert faptul că fiecare poate afirma că știe acest lucru; însă de obicei oamenii nu reflectează la ceea ce au învățat deja la școală, anume că ei se deplasează cu o viteză uriașă prin spațiul cosmic. În acest context, am putea aminti acel om care zăcea cândva într-o groapă, și de fapt stătea chiar foarte comod, dar era cumplit de nemulțumit; și când a fost întrebat de ce este atât de nemulțumit, că doar nu are nimic de făcut, el a răspuns că trebuie să parcurgă împreună cu Pământul rotația în jurul Soarelui și că lui i se pare mai comod să rămână pe loc. Era așadar un om care luase în serios gândirea asupra rotației Pământului. Oamenii nu se gândesc în mod obișnuit la aceasta, dar în om trăiesc în mod obișnuit și lucruri la care

ei nu se gândesc. Așadar, pentru a continua ideea: În ultimele trei-patru secole, oamenii s-au obișnuit să participe prin reprezentările lor la ideea Pământului care gonește prin spațiul cosmic. Însă acesta trebuie întâmpinat de o rezistență din spațiul cosmic. Este chiar adevărat că în vechea credință că Pământul ar sta pe loc și Soarele s-ar mișca, este ceva liniștitor. Acum, o să mai dureze încă vreme până când se va vedea ce anume este incorect în concepția copernicană [53] despre lume; căci lucrurile nu stau așa cum sunt ele învățate în ziua de azi. Dar putem ajunge până acolo încât prin vivifierea reprezentărilor din știința spirituală să ne transpunem oarecum în situația în care se află un om dintr-un vagon de tren, sau care merge cu vaporul, și care poate face efortul lăuntric de a nu auzi nimic din zgomotul din jur, ci de a fi într-un totu „în sine”. Dar aceasta se poate face în ziua de azi numai prin reprezentări spiritual-științifice. Dar trebuie luat în considerare faptul că pentru aceasta este nevoie de o reluare repetată, pentru că importantă este forța care ia naștere în acest proces. Și atunci omul rămâne oarecum în sine, cu sine însuși, liniștit și sigur. Și eu aș dori să fac următoarea remarcă pentru o idee bună de meditație: puterile lumii spirituale pot pătrunde la noi doar dacă le aducem într-adevăr în întâmpinare această pace lăuntrică. Ele ne pot deveni conștiente numai prin aceea că noi le venim în întâmpinare printr-o astfel de viață de reprezentare cum este cea tocmai caracterizată.

Asta caracterizează perioada de tranziție în care trăim noi; noi suntem realmente în lăuntrul acestei tranziții. Dorul după lumea spirituală există într-un totu în suflete, chiar dacă majoritatea încă nu o știe în ziua de azi. Dar din ceea ce a cuprins acum ca evenimente deosebite o parte atât de mare a Pământului se va dezvolta un dor conștient după lumea spirituală. În calitate de cercetător spiritual poți ști acest lucru deja din ziua de azi: anume, că toate trupurile eterice nefolosite, jertfite, vor declanșa cel mai profund dor după lumea spirituală. Și va veni acest dor, dor după Adevăr, care nu trebuie

cucerit prin observare exterioară, ci lăuntric, prin strădania sufletului. Iar în acest sens, spiritul german este realmente pregătit. El este pregătit spre primirea unui adevăr care apare ca fiind adevărat prin sine însuși, și nu prin aceea că este adevărit în mod exterior. În acest sens este pregătit spiritul german. Iar dovezi în această privință se găsesc peste tot. Cei care s-au străduit în esența spiritului german au avut întotdeauna specificul de a vorbi despre adevăr în formele lor de gândire ca despre un dar lăuntric al sufletului omenesc. Ce ar spune în ziua de azi un astfel de om față de lucrurile pe care le trăim noi în aceste zile? În primele zile ale lunii august se putea citi în ziarele din străinătate: Orașul Hamburg este o grămadă de ruine; rușii au intrat în Stettin, ba chiar în Köln. Au fost răspândite și cu totul alte informații. După cum se știe, împăratul Franz Joseph a murit pe 8 septembrie. Ce ar fi spus unul dintre spiritele caracterizate mai sus în privința acestor aspecte?

„Cupru în loc de aur [54], schimb falsificat în locul unuia veritabil; acestea pot fi ‘vândute’ de câte unul, o bătălie pierdută poate fi etichetată de mai mulți drept câștigată, și diverse minciuni asupra lucrurilor sensibile și a evenimentelor individuale pot fi făcute credibile un anumit răstimp, dar în cunoașterea acelei ființe înlăuntru a căreia conștiința are certitudinea nemijlocită a sinei proprii, iluzia este dată laoparte.”

Aceste rânduri ar putea fi scrise din profunzimea celor pe care ar trebui să le înțeleagă omul în ziua de azi. Le-a scris *Hegel*, și el a murit în anul 1831. Aceasta este particularitatea: dacă cineva este profund cuprins de natura lăuntrică a adevărului, atunci el spune lucruri care sunt adevărate pentru toate timpurile; atunci ceea ce a fost rostit din conștiința adevărului poate fi citat în toate timpurile. Este ceea ce poate fi spus despre particularitatea spiritului central-european, despre raportul său absolut deosebit cu adevărul, și care este incontestabil pentru cel care își dă osteneala să cunoască lucrurile. În ziua de azi ai sentimentul că ar trebui să se spună adesea: Pentru ce

au învățat oamenii istorie? Sau probabil că nici n-au învățat-o. Căci este ca și cum sufletele s-ar fi născut abia după 1 august 1914, și nu iau deloc în ajutor ceea ce s-a întâmplat mai înainte pentru a dobândi o judecată. Dar, la urma-urmelor, toate acestea există doar pentru a crea o reacție cu atât mai puternică și mai intensă, de a produce în suflet o nevoie cu atât mai puternică și mai intensă după Adevărul lăuntric real. Aceasta este natura perioadei de tranziție din timpul nostru, în care lipsesc așa de multe și se dovedește că lipsește și această legătură lăuntrică cu Adevărul. Va lua naștere ca reacție un dor profund după Adevăr. Și atunci sufletele care sunt aici, încorporate în trupuri, vor auzi ceea ce le spun sufletele care s-au pregătit prin moartea prin jertfă din timpul actual, să cunoască mai mult din Adevăr decât se cunoaște astăzi în general.

Este ceea ce am vrut să vă spun în ceasul acesta, pentru a întări din nou ceea ce am rostit adesea, tocmai în vremea aceasta, despre vorbirea vie a evenimentelor timpului. Căci evenimentele timpului ne vorbesc într-adevăr despre aceasta. Ele vorbesc aceloră care li se dedică plini de curaj, care li se dedică în dispoziția de a se jertfi, care privesc cu întristare deja înspre timpul actual; ele vorbesc inspirând curaj și consolare – curajul și consolarea de a primi o nouă forță:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătlăiilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A ȘAPTEA CONFERINȚĂ

Berlin, 22 februarie 1915

Iubiții mei prieteni, să ne gândim mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri de evenimente ale prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar Spiritul pe care noi îl căutăm prin strădania noastră de cunoaștere spirituală, Spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertate și progres uman, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

În seara aceasta aș dori să considerăm câte ceva dintre cunoștințele referitoare la legătura dintre lumea noastră fizică și lumea spirituală, prin aceea că fac legătura cu niște evenimente mai intime din cadrul Mișcării noastre. Căci acest lucru este posibil în cadrul acestui cerc

intim, restrâns. Și înainte de toate eu știu că îmi pot asuma răspunderea acestor comunicări față de aceia care au devenit membrii noștri în viața lor fizică, și care vor rămâne membrii noștri și în continuare, membri la care se vor referi câteva realități despre care m-am gândit să vă vorbesc astăzi.

Chiar în ultimele săptămâni, iubiții mei prieteni, karma a făcut ca eu – deoarece am putut zăbovi un timp acolo unde a avut loc incinerarea iubiților noștri prieteni – să trebuiască să vorbesc cu prilejul acelor incinerări. Și totul a fost legat de un alt fapt, de faptul că mie mi-a fost de-a dreptul ușor să primesc, în legătură cu aceste personalități, anumite impresii remarcabile din existența lor în lumea spirituală, la scurt timp după ce ele trecuseră prin poarta morții, cu doar câteva zile înainte.

Eu am menționat adesea că faptul de a primi impresii din lumea spirituală în legătură cu o realitate sau alta depinde de mai multe circumstanțe. Și în primul rând depinde de cât de intens este posibil să se configureze o adevărată legătură lăuntrică, o legătură lăuntrică intensă cu sufletele respective. Ar putea reieși că uneori oamenii trăiesc cu credința că ar trebui să aibă o legătură absolut deosebită cu un suflet sau altul. Și totuși, nu este cazul. La unele suflete îți dai seama, prin ceea ce afli ulterior de la ele, că o asemenea legătură era mai ușor de stabilit.

Acum, în cele trei cazuri despre care vreau să vă vorbesc mai întâi, s-a conturat, iubiții mei prieteni, necesitatea cea mai intensă de a primi impresii imediat după moartea lor, impresii care erau legate de întreaga ființă a acestor suflete. Nu-i așa, atunci când ai de vorbit la o înmormântare, poți face, desigur, numeroase legături, dar în aceste trei cazuri a existat ca o necesitate lăuntrică de a mă lega cu adevărat intens de ființa sufletelor respective și de a îmbrăca ființa sufletelor respective în cuvinte chiar la ceremonia de incinerare. Dar lucrurile nu au fost așa, ca și cum eu mi-aș fi propus ca la aceste ceremonii de incinerare să caracterizez ființa sufletelor respective, ci a fost ca o

necesitate clarificatoare, că așa trebuie să fie. Nu vreau să spun cu aceasta că în toate cazurile trebuie să fie așa. Această necesitate clarificatoare a survenit în cazul unuia dintre suflete deoarece – și eu nu spun aceasta pentru că ar fi o lege, ci ca trăire, ca experiență – tocmai după moarte mi-au venit din lumea spirituală impulsuri să caracterizez ființa sufletului. Pentru aceasta nu a fost nevoie de cuvinte; cuvintele au venit. Și noi vom vedea mai apoi, iubii mei prieteni, de ce a fost chiar așa, din câteva indicații care pot fi deja date în privința vieții în continuare de după moarte a sufletului respectiv.

Pentru început, pentru ca întregul să poată fi înțeles, trebuie să fac câteva remarci în privința naturii speciale a unor astfel de trăiri. Atunci când vrem aici, în lumea fizică, să avem impresii, ne raportăm la lucruri. Ne facem gânduri în funcție de faptul că vedem, auzim sau pipăim lucrurile; noi știm că suntem noi înșine cei care ne facem aceste gânduri. Atunci când avem de a face cu un suflet care a trecut prin poarta morții, observăm imediat că ceea ce constituim noi înșine ca gânduri sau cuvinte, ne îndepărtează de fapt de ființa respectivă; și că atunci este necesar să te dăruiești întru totul celor care se formează în tine. Și dacă vrem să exprimăm impresiile în cuvinte, trebuie să avem realmente în noi înșine posibilitatea ca aceste cuvinte să se formeze în noi, iar noi să nu putem face nimic pentru ca aceste cuvinte să se formeze exact așa cum o fac ele. Trebuie să putem asculta lăuntric cuvintele. Și prin faptul că ascultăm lăuntric avem totodată certitudinea că aceste cuvinte nu sunt rostite de noi înșine, ci de entitatea care a trecut prin poarta morții.

Așa a fost atunci când în ultimele săptămâni a plecat din planul fizic un membru mai în vârstă al Mișcării noastre [55]. Un membru mai în vârstă care s-a familiarizat cu adevărat profund cordial cu Mișcarea noastră de-a lungul multor ani, și care a vivifiat în sufletul ei, în trăirile ei sufletești, ceea ce poate da știința noastră spirituală ca idei și reprezentări. Respectiva personalitate s-a identificat în sufletul ei, cu o dăruire imensă, cu tot ceea ce trăiește în știința noastră

spirituală. Acum s-a pus problema de a mă lăsa oarecum în seama impresiilor care porneau de la acest suflet. Și a fost așa, într-un mod remarcabil care putea fi constatat, că la numai câteva ore după ce a intervenit moartea fizică, din partea sufletului respectiv nu au sosit numai anumite impresii de cuvinte, ci impresii exprimate în adevărate cuvinte, ca o caracteristică a sa. Față de aceste cuvinte nu se poate face altceva decât încercarea de a cuprinde pe cât posibil în mod pur ceea ce rostește sufletul respectiv prin propriul nostru lăuntru, căci noi trebuie să numim această rostire: limbaj. Și eu am perceput atunci tocmai cuvintele pe care le-am rostit ulterior la incinerare. Acestea, după cum am spus, nu au fost cuvintele mele, ci au fost cuvintele – și eu vă rog să cumpăniți cu exactitate cuvintele pe care le folosesc acum – care proveneau de la respectivul suflet, trecut prin poarta morții:

În depărtările cosmice vreau să-mi duc
 Inima mea simțitoare, ca ea să se încălzească
 În focul acțiunii forțelor sfinte;
 În gândurile cosmice vreau să-mi întretes
 Propria gândire, ca ea să devină limpede
 În lumina vieții veșnice a devenirii;
 În temeliile sufletului vreau să-mi cufund
 Reflectarea devotată, ca ea să se fortifice
 Pentru adevăratele țeluri ale acțiunii omenеști;
 Spre pacea lui Dumnezeu tind eu astfel,
 Pregătindu-mi sinea întru Sinea superioară
 Prin luptele vieții și prin griji.
 Tinzând spre pacea bucuroasă de acțiune,
 Presimțind existența cosmică în existența proprie
 Doresc să-mi împlinesc sarcina umană;
 Așteptând, îmi este îngăduit să trăiesc atunci
 În întâmpinarea stelei sufletului meu,
 Care îmi indică locul meu în ținutul spiritual.

Iar apoi, când am rostit încă o dată cuvintele la sfârșitul necrologului, a trebuit să le modific fără să o știu dinainte, și să le rostesc altfel:

Așteptând, îmi este îngăduit să trăiesc atunci
În întâmpinarea stelei destinului meu,
Care îmi indică locul meu în ținutul spiritual.

Atunci mi-a fost clar ce se întâmpla. Era încercarea respectivei personalități să imprime ceea ce preluase ea de-a lungul anilor prin gânduri, idei, sentimente și simțire spiritual-științifică în propria ei ființă care trecuse acum prin poarta morții, în așa fel încât ideile și sentimentele să devină forțe care configurau și cizelau după moarte această personalitate, această ființă. Așadar această personalitate folosisese ideile și reprezentările din știința spirituală pentru a-și configura, a-și cizela oarecum propria ființă; dar de a o cizela așa cum merge realmente mai departe această ființă în lumea spirituală.

La scurt timp după aceea, am pierdut din planul fizic o altă prietenă a Mișcării noastre [56], un alt membru. Și în cazul acestui membru a existat din nou necesitatea intensă de a-i caracteriza ființa. Dar acest lucru nu s-a putut îndeplini, așa cum s-a petrecut în cazul menționat mai sus. În cazul menționat mai sus, în cuvintele, așa cum au fost ele configurate, era așa că se putea spune: Un suflet care a trecut prin poarta morții s-a exprimat pe sine, în privința a ceea ce simțea și a ceea ce voia să devină; el s-a exprimat pe sine el însuși. În acest al doilea caz, lucrurile au stat așa că simțea că trebuie să te raportezi cu propriul tău suflet la ființa respectivului suflet și să o contempli spiritual. Apoi s-a exprimat și acest suflet, dar el s-a exprimat în cuvinte ce-și luau totuși materialul de autocaracterizare din sufletul contemplat. Astfel încât ceea ce făcea sufletul care trecuse prin poarta morții nu era decât un îndemn de a exprima ceea ce trebuia să simți față de ființa sa acum, după ce trecuse prin poarta morții. Și atunci s-

au format următoarele cuvinte, care trebuiau să urmeze ceremoniei de incinerare:

Ai pășit printre noi,
 Blandețea mișcătoare a ființei tale
 Vorbea din forța liniștită a ochilor tăi -
 Pacea, vivifiată din tot sufletul,
 Se revărsa în valurile
 Cu care privirile tale
 Purtau ființa ta lăuntrică
 Înspre lucruri și oameni.
 Iar această ființă însufletea
 Vocea ta convingătoare
 Mai mult prin specificul cuvintelor
 Decât prin cuvintele înseși,
 Revelând ceea ce exista
 Tăinuit în frumosul tău suflet,
 Dar iubirea ta devotată
 De om plin de compasiune
 Se dezvăluia și fără cuvinte:
 Această ființă, prin frumusețea ei nobilă, liniștită,
 Ce vestea simțirea receptivă
 A creației cosmice a sufletului.

După ce au fost rostite aceste cuvinte la începutul și la sfârșitul necrologului, a început incinerarea. Și atunci a fost posibil să observ, iubiții mei prieteni, că în acel moment – vă rog să remarcați: Nu în momentul în care le-am rostit, ci în momentul în care căldura cuptorului a cuprins corpul – a intervenit – eu voi descrie mai exact ulterior lucrurile – un fel de primă clipă conștientă după moarte. Eu am spus „clipă conștientă” și am în vedere lucrurile așa: Imediat după moarte există o vedere retrospectivă a ceea ce apare în trupul eteric ca un tablou al vieții. Însă acesta se pierde după câteva zile. Și tocmai

atunci a existat necesitatea ca între moarte și incinerare să se scurgă un timp relativ îndelungat. Moartea a intervenit miercuri seara, la ora șase; incinerarea a avut loc în următoarea zi de luni, la ora unsprezece. Așadar între timp intervenise dispariția celui tablou, a tabloului vieții. Așadar primul moment de o oarecare conștiință după imaginea tabloului vieții, a intervenit atunci când căldura focului din cuptor a cuprins trupul. Și atunci s-a arătat clar că tipul de contemplare, tipul întregii contemplări a lumii pentru o astfel de ființă devenită spirituală este altul decât pentru sufletul omenesc, atâta timp cât acesta se află în trupul fizic. În trupul fizic, noi vedem lucrurile din spațiu în așa fel încât ele rămân pe loc atunci când noi ne îndepărtăm de ele. Dacă aici se află un scaun și eu îl văd, și apoi merg puțin mai departe și mă uit înapoi, scaunul se mai află încă aici. Eu privesc înapoi, la el. Dacă mă îndepărtez, scaunul e tot aici, el rămâne pe loc. Iar în timp ce trăim în trupul fizic, lucrurile nu stau la fel și cu evenimentele care se desfășoară în timp. Evenimentele pe care le-am lăsat în timp să treacă pe lângă noi, nu rămân pe loc. Un eveniment care a trecut pe lângă noi, este trecut, și dacă noi privim înapoi îl putem vedea doar în amintire. Doar trecutul nostru ne leagă de eveniment. Dar pentru o ființă spirituală e altfel. Aceasta vede evenimentele ca stând pe loc, așa cum vedem noi că lucrurile în spațiu stau pe loc. Și aceasta a fost prima impresie despre ceremonia funerară, cu tot ceea ce a fost făcut și rostit acolo, pe care a avut-o sufletul de care vă vorbesc. Ceremonia funerară se încheiase deja de cinci-zece minute, dar pentru moartă ea mai exista, era aici, așa cum rămân pentru omul fizic doar lucrurile în spațiu. Și prima impresie a fost privirea înapoi la ceea ce a fost rostit; așadar, înainte de toate, la cuvintele care au răsunat acum, la cuvintele pe care tocmai le-am citit. Este într-adevăr așa cum a spus Wagner dintr-o profundă intuiție [57]: „Timpul devine spațiu”. Ceea ce a trecut nu este trecut pentru trăirea spirituală, ci se află aici, așa cum stau pentru oamenii fizici lucrurile în spațiu. Așadar aceasta a fost prima impresie de după

moarte: această ceremonie funerară împreună cu ceea ce s-a rostit în cadrul ei. În acest caz a fost așa că această privire înapoi, cu contemplarea simultană a ceea ce s-a petrecut la ceremonia funerară, nu poate fi denumită o aprindere definitivă a conștiinței, căci ulterior a intervenit din nou o stare crepusculară, despre care eu voi mai vorbi, și abia după un timp a intervenit din nou o asemenea aprindere a conștiinței. Aprinderea conștiinței a intervenit din nou, încet și treptat. Și durează luni de zile până când ea se instalează pe deplin, și până când putem vorbi despre faptul că mortul are pe deplin lumea spirituală în jurul său. Dar mai târziu, tocmai datorită acestei aprinderi exterioare a conștiinței, s-a arătat tocmai la această personalitate o nevoie intensă de a privi mereu la acest moment, tocmai la acest moment, de a cuprinde cu claritate cu privirea acest moment. Acest fapt se află într-un deplin acord – cum voi expune eu imediat – cu ceea ce se poate ști despre întreaga situație a omului de după moarte.

Un al treilea caz este cel de care au fost intens impresionați în special iubiiții noștri membri din Berlin; este cazul prietenului și membrului nostru recent decedat *Fritz Mitscher* [58]. Fritz Mitscher a trecut prin poarta morții la scurt timp înainte de a împlini treizeci de ani, înainte de a fi ajuns la vârsta de treizeci de ani. El ar fi ajuns la vârsta de treizeci de ani pe 26 februarie, care urmează să vină.

În cazul lui Fritz Mitscher, la dirijarea gândurilor asupra ființei sale de după moarte au apărut, înainte de toate, imboldurile din propriul suflet, din sufletul contemplativ, care porneau de la dăruirea sa intensă față de Mișcarea noastră spirituală. Căci el a fost, în această privință, de-a dreptul o personalitate exemplară. O personalitate exemplară în sensul că el, care era o natură înclinată spre erudiție, și-a dezvoltat tot mai mult, dintr-o necesitate lăuntrică profundă, predispoziția de a pune în slujba Mișcării spiritual-științifice întreaga erudiție pe care dorea să și-o însușească. În felul acesta, el era tocmai una dintre acele personalități care sunt atât de necesare în dezvoltarea

concepției noastre spiritual-științifice despre lume. Căci de aceasta are nevoie prezentul, ca știința exterioară, strădania științifică exterioară să fie folosită de suflet în așa fel încât strădania științifică exterioară să conflueze oarecum cu cunoștințele dobândite din lumea spirituală, înspre care tindem noi. Și aceasta însuflețea sufletul tânăr al lui Fritz Mitscher. Astfel încât deja atunci când îl priveai aici, în viață, trebuia să ai sentimentul că el se află pe o cale foarte corectă în ceea ce privește Mișcarea noastră.

Acum prietenii își vor aminti ceva ce eu am spus cu prilejul unui alt deces, cu ani în urmă: Tocmai la astfel de personalități care au preluat oarecum în sine ceea ce poate oferi știința fizică în prezent, iese în evidență, atunci când ele trec pretimpuriu prin poarta morții, faptul că ele devin colaboratori importanți după moarte la Mișcarea noastră spirituală – care nu depinde numai de sufletele care se află aici, în trupuri. Dacă nu am avea forțele sufletelor care au trecut prin poarta morții având cunoașterea pământească și zăbovesc acolo în unire cu voința ce urmează să iradieze prin Mișcarea noastră, noi nu am putea nutri speranța, în această vreme materialistă actuală, speranța pe care trebuie să o nutrim într-o măsură atât de intensă cum este ea îndreptățită, că vom înainta.

Așa a pornit din sufletul lui Fritz Mitscher ceva care se poate rezuma în cuvinte pe care nu le-aș putea exprima altfel decât așa cum vi le voi citi dumneavoastră acum, și cum au fost ele rostite și la incinerare:

Ca speranță, aducătoare de fericire,
Ai pășit tu pe terenul
Unde florile spirituale ale Pământului
Ar dori să se arate cercetării
Prin forța existenței sufletești.

Dorul tău din străvechime era înrudit
Cu ființa pură a iubirii adevărului;

Faptul de a crea din lumina spiritului
A fost țelul vieții tale,
Pe care l-ai urmat fără răgaz.

Tu ți-ai cultivat darurile frumoase
De dragul căii luminoase a cunoașterii spirituale,
Neînșelat de contradicțiile lumii,
Ca slujitor fidel al adevărului,
Mergând cu pași siguri.

Tu ți-ai exersat organele spirituale
Pentru ca ele să întindă cu perseverență
Și ardoare greșeala
Spre cele două margini ale drumului,
Creându-ți spațiu pentru adevăr.

Faptul de a-ți configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forța solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul tău,
A fost grija și bucuria vieții tale.

Alte griji și alte bucurii
Abia dacă ți-au atins sufletul,
Deoarece cunoașterea ți-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenței,
Ca adevărată valoare a vieții.

Ca speranță, aducătoare de fericire,
Ai pășit tu pe terenul
Unde florile spirituale ale Pământului
Ar dori să se arate cercetării
Prin forța existenței sufletești.

Ca pierdere ce profund ne-a îndurerat
Ai dispărut tu de aici,

Unde germenii pământești ai spiritului
 Îți maturizau simțurile pentru sferile spiritului
 În sânul existenței sufletești.

Simte cum privind cu iubire
 În înalturile care te cheamă acum
 Înspre o altă creație,
 Dăruiește prietenilor rămași în urmă
 Forța ta din ținuturile spiritului.

Ascultă rugămintea sufletelor noastre,
 Trimisă cu încredere spre tine:
 Noi avem nevoie în lucrarea Pământului
 De forța puternică din țara spiritului,
 Pe care o primim de la prietenii morți.

Ca speranță aducătoare de fericire,
 Ca pierdere ce profund ne-a îndurerat;
 Îngăduie-ne să sperăm că din depărtare-apropiere,
 Luminezi vieții noastre în permanență,
 Ca stea sufletească din domeniul spiritului.

Și astfel de cuvinte, iubii mei prieteni, sunt în așa fel cizelate încât ele trebuie să fie considerate ca fiind provenite din identificarea cu sufletul trecut în moarte. Ele rezultă ca o necesitate – chiar dacă nu sunt rostite de sufletul însuși, chiar dacă din sufletul însuși pornește doar îndemnul de a fi rostite – ele rezultă ca o necesitate datorită forțelor care au pornit din suflet, de a fi rostite fiecare în parte tocmai așa cum au fost rostite. La aceste cuvinte eu nu am avut cu adevărat nimic altceva în vedere decât cuvintele, așa cum vi le-am citit eu acum dumneavoastră. De aceea, pentru mine a fost ceva zguduitor în măsura cea mai înaltă când în noaptea care a urmat funeraliilor, sufletul lui Fritz Mitscher, care nu era încă în afara conștienței sale, dar era în afara ființei sale, a răspuns oarecum la ceea ce fusese rostit

la funeralii; el a răspuns prin aceea că de la el, așadar de la sufletul trecut acum în moarte, au venit următoarele cuvinte:

Faptul de a-mi configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forța solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul meu,
A fost grija și bucuria vieții mele.

Alte griji și alte bucurii
Abia dacă mi-au atins sufletul,
Deoarece cunoașterea mi-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenței,
Ca adevărată valoare a vieții.

Atunci când am redactat aceste strofe, eu nu m-am gândit nici pe departe că aceste două strofe se pot rosti în așa fel încât pronumele aferente lui „ție” să poată fi schimbate în „mie”. Pentru mine a fost doar viu faptul:

Faptul de a-ți configura sinea
Pentru revelarea luminii pure,
Astfel încât forța solară a sufletului
Să radieze cu putere înlăuntrul tău,
A fost grija și bucuria vieții tale.

Alte griji și alte bucurii
Abia dacă ți-au atins sufletul,
Deoarece cunoașterea ți-a apărut ca lumină
Care conferă sens existenței,
Ca adevărată valoare a vieții.

Iar acum cuvintele au fost în așa fel transpuse – și ele au putut fi transpuse cu ușurință – încât, fără să se schimbe ceva la nivel gramatical, cele aferente persoanei a doua au putut fi transpuse la

persoana întâi: „Să radieze cu putere înlăuntrul tău” schimbat în „Să radieze cu putere înlăuntrul meu”, ș.a.m.d.

Aveți aici o corelație remarcabilă între cele care au fost rostite aici și sufletul care a trecut prin poarta morții; o corelație din care rezultă că ceea ce a fost rostit aici nu s-a reîntors din suflet cumva ca un simplu ecou, ci a revenit realmente reconfigurat în conformitate cu sensul. Aș vrea să remarc aici doar că atunci când au fost alcătuite aceste cuvinte, prin sufletul meu a trecut într-adevăr, ca printr-o necesitate, un anumit sentiment, care a dat nuanța fundamentală: era sentimentul ca și cum pentru mine ar fi o necesitate să dau acestui suflet, la trecerea lui prin poarta morții, o anumită misiune. Noi știm câte se opun Mișcării noastre spirituale în acest timp materialist actual și cât de puțin este adecvată lumea în ziua de azi pentru această Mișcare spirituală. Și atunci când străvezi ceea ce este posibil de înfăptuit în trupul pământesc, poți într-adevăr spune: E nevoie de un sprijin! Iar sentimentul a fost cel exprimat prin cuvintele:

Ascultă rugămintea sufletelor noastre,
 Trimisă cu încredere spre tine:
 Noi avem nevoie în lucrarea Pământului
 De forța puternică din țara spiritului,
 Pe care o primim de la prietenii morți.

Sentimentul care mi-a apărut ca necesar în cazul acestui suflet a fost oarecum acela de a solicita acest suflet să folosească în continuare germenii pe care și i-a însușit aici pentru promovarea Mișcării noastre spiritual-științifice.

Acum, probabil că ați văzut că în aceste trei cazuri ușor de înțeles există ceva similar, în ciuda diferențelor lor. Ceea ce este similar este faptul că în sufletul care trebuia să le contemple, în sufletul care prin karma sa a fost stimulat în mod deosebit să le contemple pentru că trebuia să vorbească la ceremonia funerară au fost stimulate gânduri

în privința ființelor respective, și că în el a existat oarecum necesitatea de a exprima aceste ființe.

În cazul primei personalități despre care v-am vorbit, lucrurile au stat într-adevăr așa – dumneavoastră știți în ce sens afirm eu astfel de lucruri: numai pentru a sluji cunoașterii, și nu în scopul de lăudăroșenie – că eu am cunoscut personalitatea respectivă și pe planul fizic, după ce ea a intrat în Societate. Atunci când diverse personalități se află aici în Societatea noastră, viețuiești într-o câțva ceea ce se desfășoară cu ele; dar trebuie să prietenii noștri știu că nu este specificul meu de a mă informa oarecum în privința raporturilor de viață sau a altor aspecte asemănătoare, sau să întreb una sau alta, în privința a ceea ce au trăit respectivele personalități aici, în viața lor fizică. Pentru mine nu a fost o satisfacție personală, ci una de cunoaștere atunci când am caracterizat una dintre personalități într-un mic discurs funerar, descriind cum era acel suflet și cum își trăise el viața aici pe Pământ. Cu acest prilej eu nu am avut nimic înaintea mea, decât sufletul după moarte. Nu numai că el rostea cuvintele pe care eu le-am citit la început, ci însuși sufletul stătea înaintea mea, așa cum era el acum, după moarte, în ceea ce era caracteristica sa după moarte. Eu nu am avut nimic altceva în fața ochilor mei. Abia dacă am cunoscut ceva din ceea ce i se întâmplase înainte de a intra în Societatea noastră, și nu știam prea multe despre viața sa desfășurată în afara adunărilor noastre sau despre evenimentele de care au parte din când în când membrii noștri. Eu nu știam nimic altceva. Și totuși, tocmai în acest caz, ca ascultând de o necesitate lăuntrică, m-am simțit determinat la înmormântare să vorbesc despre anumite raporturi din viața sa, raporturi ce se extindeau asupra întregii sale vieți; despre raportul personalității decedate – care atinsese o vârstă înaintată – cu copiii ei și cu activitatea sa de o viață. Și după cum am spus, pentru mine nu a fost o satisfacție personală, ci una de cunoaștere, atunci când rudele mi-au spus: Noi am recunoscut respectiva personalitate într-o totul din ceea ce a fost rostit aici, căci

fiecare cuvânt o caracterizează într-un mod absolut intens. Așadar și imaginea vieții individuale din decursul vieții fizice a fost descrisă în mod adecvat, pentru că acum – după ce această viață se concentrase în suflet – exista posibilitatea de a vedea rezultatele concentrate în suflet. Ceea ce ne interesează însă pe noi în mod deosebit în privința cunoașterii, este faptul că am perceput tocmai la acest suflet necesitatea intensă de a-și îndrepta privirea spirituală după moarte asupra propriei sale vieți. Pentru că, realmente, nu a fost meritul meu acela de a putea caracteriza viața proprie a respectivei personalități, ci a existat procesul prin care, deși personalitatea nu era conștientă, ea își îndrepta totuși pe atunci ființa sufletească – pregătindu-se pentru viața ei ulterioară conștientă de după moarte –, își îndrepta forțele, care ulterior urmau să devină conștiente, asupra propriei sale vieți, asupra propriilor sale viețuiri. Iar ceea ce am avut eu de spus a putut fi văzut în aceste imagini de gânduri care constau în îndreptarea sufletului asupra propriilor sale trăiri. Așadar eu am avut de descris ceea ce gândea inconștient despre sine, după moarte, această personalitate. Și ceea ce este important pentru noi aici de reliefat este faptul că tocmai personalitatea respectivă a simțit după moarte nevoia intensă de a-și îndrepta inconștient privirea asupra propriei sale entități.

În cazul celei de-a doua personalități, care s-a trezit oarecum atunci când căldura focului i-a cuprins trupul, s-a arătat mai târziu – în decursul unei astfel de re-treziri sporadice – după modul în care ea s-a raportat la ceea ce era tocmai caracteristica ființei sale, că ea avea nevoia de a reveni la această ființă, după cum spuneam, la aceste cuvinte care i-au caracterizat ființa, de a reveni la ea, ca de a recurge la ea. Și tocmai în privința limbajului – dacă se poate numi limbaj ceea ce se exprimă în raporturile dintre suflete, fie că ele se află în trup, fie că nu se află în trup și sunt deja ființe spirituale –, din modul în care se poate vorbi despre acest raport trebuie să spun întru totul că atunci când am putut percepe o trezire ulterioară a acestei personalități a

trebuit să resimt totodată un sentiment de fericire al ei pentru faptul că mie mi s-au arătat acele cuvinte pe care eu le-am putut exprima. Pentru că s-a dovedit că aceasta a fost într-adevăr o bună colaborare cu persoana decedată. Se putea desprinde că sufletul acestei ființe decedate – dumneavoastră știți că eu vorbesc la modul comparativ – s-a exprimat într-o cântă, zicând: „O, este bine că este așa aici. Este bine că e așa în acest loc.” Un asemenea sentiment s-a ivit la această a doua trezire, ca și cum moarta ar fi arătat că prin aceasta se aduce totodată ca o amplificare în lumea spirituală, prin aceea că a fost exprimat și aici pe Pământul fizic în cuvinte omenești și că aceasta este ceva de care ea are nevoie, și în privința căruia este bine că a fost fixat prin cuvinte fizice pământești mai mult decât ar fi putut fi fixat de către ea însăși. Așadar la ea exista necesitatea de a fixa aceste lucruri. Și pentru ea a fost o ușurare, pentru că a fost ajutată în felul acesta la fixare.

Iar în cazul iubitului nostru prieten Fritz Mitscher se poate vedea foarte limpede că în noaptea care a urmat înmormântării cenușii rezultate prin incinerare, el a făcut nemijlocit legătura și a folosit ceea ce am rostit noi aici pentru a-și clarifica lui însuși propria ființă, pentru a ajunge la claritate în privința lui însuși, în privința propriei sale ființe.

Avem așadar în toate cele trei cazuri o îndreptare a privirii asupra propriei ființe. Desigur că astfel de lucruri sunt, pentru început, cele care pătrund în sufletul nostru și în inimile noastre prin valoarea lor pur umană, prin relația lor pur omenească. Însă cunoștințele spirituale se dobândesc, în general, numai din lumea înconjurătoare atunci când ele vor să ni se reveleze prin har. Ele nu pot fi constrânse să apară; ele trebuie așteptate. Și tocmai în cazul acestor lucruri vedem cât de remarcabil acționează corelațiile karmice.

Atunci când m-am aflat eu însumi la Zürich a doua zi după ce murise la Zürich cea de-a doua dintre personalitățile menționate, am trecut pe lângă o librărie și am văzut în vitrină o carte pe care o citisem

cu mulți ani în urmă. După stilul meu de viață, eu nu aș fi putut remarca această carte în presupusa mea bibliotecă, aflată într-o stare ciudată datorită locuirii în multe părți. Poate că nici nu mai există. Cu ani în urmă, am citit așadar o carte de filosoful vienez *Dr. Ernst Mach* [59], și cartea putea fi găsită tocmai acolo în librărie, la sectorul de anticariat. Am vrut să o citesc din nou, sau măcar să o privesc din nou. Și când am ajuns la pagina a treia, mi-a ajuns sub ochi ceva pe care îl pierdusem de mult din vedere, anume o remarcă foarte interesantă a lui Ernst Mach despre cunoașterea de sine a omului, despre dificultatea cunoașterii de sine a omului. Voi cita aproape textual ceea ce stă scris la pagina 3 din Notele despre «Analiza sentimentelor», de profesorul universitar Ernst Mach:

Ca tânăr, mergeam cândva pe stradă și am întâlnit un om față de care am avut sentimentul: Ce chip neplăcut, dezagreabil are omul ăsta pe care-l întâlnesc. Și atunci m-am speriat – nu puțin – când am descoperit că era propriul meu chip cel pe care-l întâlneam, și care mă privea ca dintr-o oglindă. – Așadar el mergea de-a lungul străzii și, ca dintr-o oglindă îndreptată spre el, l-a întâmpinat propria imagine reflectată. Și când a văzut acel chip, el și-a spus: Ce om cu chip neplăcut, dezagreabil, întâlnesc eu acum! – Și imediat după aceea, el adaugă o altă remarcă în privința lipsei de cunoaștere de sine. El spune: Am venit într-o zi, obosit dintr-o călătorie, și am urcat într-un omnibuz. Am văzut un alt bărbat urcând, și m-am gândit: Ce dascăl decăzut urcă în omnibuz! Și iată că eram eu însumi. Oglinda din omnibuz îmi arătase propria-mi imagine. – Și profesorul Mach a mai adăugat: Așa mi-am cunoscut rangul și atitudinea mai bine decât în orice alt mod.

Este ceva ca un indicator în privința a cât de dificilă este cunoașterea omenească de sine în legătură cu statura pur exterioară. Căci omul nu știe uneori nici măcar cum arată spațial, chiar dacă este profesor universitar. Vedeți aceasta din acest exemplu foarte onest.

Este interesant că putem da tocmai acest exemplu în legătură cu cazurile în discuție, căci – nu-i așa? –, aici, în trupurile fizice, vă arată însuși exemplul cum cunoașterea de sine nu trebuie să fie neapărat o piedică în ceea ce avem de obținut pe Pământ. Poți fi un profesor celebru, și să ai la fel de puțină cunoaștere de sine ca omul care a exprimat-o în felul acesta. Dar eu am menționat acest exemplu din motivul că este remarcabil faptul că acest exemplu din viața fizică mi-a apărut înaintea ochilor atunci când sufletul a fost îndreptat să cuprindă din nou cu privirea modul în care simte mortul necesitatea de a-și cuprinde și privi propria ființă. Aș spune că aici, în lumea fizică, ne putem descurca și fără cunoașterea de sine în privința a tot ceea ce este pur material în viața noastră. Dar cunoașterea lumilor spirituale nu poate fi dobândită fără cunoaștere de sine – vom mai vorbi despre aceasta peste opt zile. Dar cu raporturile exterioare pur materiale o putem scoate la capăt și fără cunoaștere de sine. Căci de îndată ce sufletul a trecut prin poarta morții, cunoașterea de sine este primul lucru de care are nevoie, ceea ce ne arată în special trăirile pe care le-am expus. De la cunoașterea de sine trebuie să se pornească.

Vedeți dumneavoastră, gânditorul materialist rămâne de obicei atașat de întrebarea: există conștiință dincolo de moarte? – Este un rezultat al științei spirituale că sufletul care a trecut prin poarta morții nu suferă deloc de o lipsă de conștiință, ci dimpotrivă, are tocmai prea multă conștiință. Faptul că mai târziu are loc un fel de trezire nu provine de acolo că după moarte omul trebuie să-și însușească o nouă conștiință, ci de acolo că el are prea multă conștiință, o conștiință orbitoare, și că aceasta trebuie mai întâi să fie treptat atenuată. Mai multe amănunte în această privință găsiți în ciclul de conferințe de la Viena [60], care a fost și tipărit. Prea multă conștiință, o conștiință copleșitoare are omul după moarte, și el trebuie mai întâi să se orienteze în această lume de conștiință copleșitoare. Și în timp ce el avansează treptat în felul acesta, devine, într-o măsură infimă, mai conștient decât era anterior. El trebuie să-și atenueze mai întâi

conștiința, la fel cum noi trebuie să atenuăm mai întâi lumina solară prea puternică ce ajunge la noi. Așadar pentru început trebuie să ne atenuăm treptat conștiința. Deci nu se poate vorbi de o trezire ca în lumea fizică, ci despre o revenire din supraabundența conștiinței până la gradul pe care îl putem suporta, în funcție de ceea ce am viețuit aici în lumea fizică. Pentru aceasta este necesar ceva: pentru ca omul să se orienteze în această conștiință luminoasă care inundă totul după moarte, este necesar ca punct de pornire cunoașterea propriei sale ființe; este necesar ca noi să putem privi înapoi la propria noastră ființă pentru a găsi oarecum liniile conducătoare, pentru a ne putea orienta în lumea spirituală. Lipsa de cunoaștere de sine este tocmai piedica ajungerii la conștiință după moarte. Noi trebuie să ne găsim pe noi înșine în lumina care inundă totul. Și acum vedeți de unde vine nevoia de a-i caracteriza pe morți pentru a veni în întâmpinarea găsirii lor de sine.

Este ceva ce rezultă pentru noi ca o cunoaștere generală din trăiri atât de intime și de evidente. După moarte, după ce a dispărut tabloul eteric ale vieții, intervine o evoluție, o evoluție treptată, care ia naștere prin aceea că noi ne cunoaștem propria viață de aici de pe Pământ prin viața pe care o resimțim ca luminându-se treptat din lumile spirituale. Căci aceasta este singura noastră strădanie după moarte, după ce s-a risipit tabloul eteric. Ceea ce există în lumea spirituală se află în jurul nostru. Dar noi trebuie să ne cunoaștem de preferință propria noastră ființă. Și aici ne sunt de folos, în esență, reprezentările pe care le cunoaștem din știința spirituală, pentru că ele ne dau mijloace de orientare pentru cunoașterea spirituală. Astfel, puteți vedea din primul caz: Ceea ce a apărut drept autocritică, a fost posibil doar prin cele preluate din știința spirituală; faptul de a privi la propria ființă în așa fel încât să se poată forma cuvintele: „În gândurile cosmice vreau să-mi întretes propria gândire, ca ea să devină limpede în lumina vieții veșnice a devenirii.” Acestea au fost concentrate din multele aspecte răspândite în știința spirituală și care au fost folosite aici pentru a da

autocaracterizarea propriei ființe. Sau „În temeliile sufletului vreau să-mi cufund reflectarea devotată, ca ea să se fortifice pentru adevăratele țeluri ale acțiunii omenești.”

Însă ceea ce vrem realmente cu aceste lucruri este faptul de a ridica Mișcarea noastră spiritual-științifică din aspectul pur teoretic și de a face treptat din ea ceva care să fie cuprins – plin de viață – de către suflet, ca un curent în care să trăim, să urzim și să fim cu adevărat; astfel încât să știm ce se petrece în lumea spirituală din jurul nostru, așa cum în lumea fizică știm că în jurul nostru se află aer pe care îl respirăm, și care poate fi negat de către cei necultivați. Aceasta este viitoarea determinare a omenirii: de a ști ceva despre faptul că la fel cum în jurul corpului fizic și pentru corpul fizic există aerul, pentru viețuirea sufletească există lumea spirituală de jur-împrejurul nostru, care corespunde mai mult sufletului – așa cum corespunde aerul trupului – alcătuind sufletul, întrețesând sufletul, străbătând sufletul.

Acum, nouă ne este posibil să indicăm oarecum în amănunt și destinul sufletului după moarte. Și tocmai din acest motiv vor fi expuse în timpul nostru astfel de lucruri, aș spune, mai întime, deoarece datorită marilor evenimente dureroase ale timpului moartea își extinde răsuflarea prin lume, iar timpul nostru necesită nenumărate jertfe prin moarte. Și de aceea, există această solicitare deosebită de a ne preocupa în timpul nostru tocmai cu evenimentul morții.

Acum, noi știm, iubiții mei prieteni, că prin faptul că omul trece prin poarta morții el trece prin aceea că și-a predat trupul fizic Pământului, elementelor Pământului; apoi din trupul fizic au ieșit Eul și trupul astral. În cel de-al doilea caz am văzut că la incinerare trupul eteric era deja depus; căci trupul eteric este depus după câteva zile. Dar tocmai în timpul nostru este de imediată necesitate să punem o întrebare. În zilele noastre trec atâția oameni aflați în floarea vieții, prin poarta morții. Iar prin aceea că noi transferăm în spiritual o reprezentare pur fizică, acolo unde ea este și mai valabilă decât în viața fizică, noi putem pune întrebarea: Ce se întâmplă cu trupurile

eterice ale acestor oameni trecuți prin poarta morții, care se dizolvă după câteva zile? Care este situația acestor trupuri eterice tinere? Omul care a trecut prin poarta morții la vârsta de douăzeci, douăzeci și cinci, treizeci, treizeci și cinci de ani sau mai devreme, își depune trupul său eteric, dar acela este un trup eteric care l-ar mai fi putut sluji în viața sa fizică decenii de-a rândul, care ar mai fi putut lucra aici în viața fizică și care ar mai fi avut forțe decenii de-a rândul. Datorită karmei sale, el nu a mai putut folosi forțele, dar forțele se află cu toate acestea în el. Ele ar mai fi putut acționa în viața fizică decenii de-a rândul. Fizicianul se gândește cu bună dreptate: Nici o forță nu se pierde; ele se transformă aici. Acest lucru este cu atât mai valabil în spiritual. Forțele unui tânăr căzut pe câmpul de luptă, care ar mai fi putut susține viața fizică decenii de-a rândul, aceste forțe nu trec în neant; și acum noi putem deja spune că tocmai datorită evenimentelor timpului nostru aceste forțe trec în ființa sufletului respectivului popor. Ea preia aceste forțe, și în întregul suflet al poporului acționează aceste forțe ale trupurilor eterice. Acestea sunt adevărate forțe spirituale, care există în afara omului, în afara a ceea ce poartă el cu Eul său și cu trupul său astral, cu individualitatea sa, prin timp, între moarte și o nouă naștere. Se pune doar problema să se înțeleagă pe cât posibil în viitor că în sufletul poporului se află și aceste forțe, că ele se află înlăuntrul acțiunii generale pe care o va dezvolta sufletul poporului ca forțe, și nu ca entități. Ele vor fi acolo cele mai rodnice forțe, forțe cu iradiere solară.

Doresc să vă dau din nou un exemplu care ne este apropiat, care pentru început desigur că nu are nimic de a face cu evenimentele dintâi, dar prin felul în care s-a petrecut și prin ceea ce a devenit el ne poate da o perspectivă asupra tuturor cazurilor în care după moarte este depus un trup eteric neconsumat, datorat încheierii vieții unui tânăr. Noi am avut parte în această toamnă de moartea copilului unuia dintre membrii noștri [61], un copil în vârstă de șapte ani. Moartea acestui copil a intervenit într-un mod absolut particular. Era

un copil foarte plăcut și, în măsura în care acest fapt este posibil la un copil de șapte ani, era un copil foarte activ spiritual; un copil plăcut, bun și foarte activ spiritual. El a ajuns la moarte prin aceea că s-a aflat într-un loc în clipa în care s-a răsturnat o mașină cu mobilă ce l-a strivit în cădere pe copil, care a murit asfixiat; într-un loc pe unde probabil că nu mai trecuse niciodată vreo mașină, și nu a mai trecut nici după aceea, ci numai în momentul acela. În afară de aceasta, fiecare poate constata și în mod exterior că acest copil a fost în locul acela exact în momentul în care s-a răsturnat mașina datorită a tot felul de raporturi pe care concepția materialistă exterioară despre lume le numește întâmplări. El aducea niște provizii de mâncare pentru mama sa, și a plecat în seara aceea mai târziu deoarece fusese reținut. Dacă ar fi plecat cu cinci minute mai devreme, ar fi trecut de mult de locul unde s-a răsturnat mașina. În afară de aceasta, el a ieșit din casă pe o altă ușă decât cea pe care ieșea de obicei; a fost singura dată când a ieșit pe ușa aceea! Dacă ar fi ieșit pe cealaltă ușă, ar fi ajuns în dreapta mașinii. Mașina s-a răsturnat pe stânga. Dacă vom considera întregul caz cu adevărat karmic-spiritual-științific, acesta a fost unul dintre cazurile în care se poate găsi pe deplin confirmat faptul că logica exterioară care este aplicată pe bună dreptate în viața fizică, apare ca fiind cusută cu ață albă, și nu este aplicabilă. Eu am folosit adesea un exemplu în acest sens. Este exemplul omului care merge pe marginea unui râu și cade în apă tocmai în locul unde se află o piatră. Considerarea exterioară a evenimentelor va presupune, desigur, că omul s-a împiedicat de piatră și a căzut în apă, găsindu-și în felul acesta moartea; ea va rămâne la părerea că omul s-a înecat. Dar dacă i s-ar fi făcut o disecție s-ar fi constatat că el a avut un atac cerebral și datorită acestuia a căzut mort în apă. Așadar că el a căzut în apă deoarece era mort, și nu a murit pentru că a căzut în apă. Se confundă cauza cu efectul. Astfel de judecăți găsiți în știința actuală la tot pasul, unde se confundă cauza cu efectul. Ceea ce pare să fie întru totul justificat logic în viața exterioară, poate fi complet incorect.

Acum, desigur că prin contemplare exterioară cazul micului Theodor Faiß poate fi descris și în așa fel încât să se spună: Păi aceasta este o întâmplare nefericită! În realitate însă, karma copilului a fost așa că Eul, exprimat clar, a comandat mașina și ca mașina să se răstoarne, pentru a împlini karma copilului. În acest caz avem un trup eteric deosebit de tânăr. Copilul putea deveni bărbat și putea ajunge la vârsta de șaptezeci de ani. În trupul său eteric existau forțe care ar fi fost suficiente pentru șaptezeci de ani, dar ele au trecut prin poarta morții după șapte ani. Toate acestea s-au desfășurat la Dornach. Tatăl, care pe atunci era concentrat în armata germană, nu a fost deloc prezent când s-au întâmplat acestea; el a și murit la scurt timp după aceea, după ce a fost rănit în război. Totul s-a desfășurat în apropierea clădirii de la Dornach, și de atunci noi avem în aura clădirii de la Dornach forțele trupului eteric ale acestui copil. Iar cel care are de lucrat în această clădire și poate percepe forțele spirituale ce domnesc asupra acestei clădiri, găsește printre ele forțele eterice ale acestui copil. Astfel încât, făcând într-o totală abstracție de ceea ce a trecut ca Eu și trup astral în lumea spirituală, pentru a acționa în viața dintre moarte și o nouă naștere, surplusul de trup eteric neconsumat s-a unit cu întreaga aură spirituală a clădirii de la Dornach. Astfel de lucruri sunt cunoștințe care sunt totodată unite cu sentimente profunde, pline de importanță, cu sentimente importante pline de semnificație. Pentru că nu sunt cunoștințe pe care omul să le primească cu indiferență, ci cunoștințe pe care omul le primește cu un suflet profund recunoscător. Căci este de la sine-înțeles că având în vedere această cunoaștere, eu nu voi scăpa nici măcar o clipă din conștiință – atunci când eu însumi voi avea de făcut ceva în clădirea de la Dornach – faptul că aceste forțe sunt pentru mine forțe ajutătoare, care confluează în clădire. Aici, ceea ce este cunoaștere teoretică se unește cu viața nemijlocită. Amintindu-ne această cunoaștere, iubiții mei prieteni, va fi evident că acum, când nenumărate trupuri eterice neconsumate trec prin poarta morții, noi putem presimți ce se va

întâmpla când Soarele păcii va fi din nou aici, după apusul războiului actual. Atunci forțele eterice ale celor care au trecut prin poarta morții, prin poarta suferinței, vor fi realmente aici și vor voi să se reunească spre mântuirea și progresul Pământului cu acele suflete care acționează aici pe Pământ. Însă pentru aceasta va fi necesar ca pe Pământ să existe oameni care să aibă înțelegere pentru aceste lucruri, care să poată fi conștienți de faptul că acolo sus, în lumea spirituală, se află trupurile eterice rămase în urmă ale acelor care au fost jertfiți timpului actual. Aceste trupuri eterice vor să acționeze aici, pe acest Pământ. Ele vor putea acționa întru totul rodnic numai dacă aici se află suflete receptive care vor să se unească ele însele în gânduri cu ceea ce le vine din lumea spirituală. Astfel încât pentru roadele acestui timp al nostru atât de greu și de dureros, este infinit de important ca o cunoaștere care acceptă spiritul să creeze gânduri care se vor putea uni apoi cu gândurile care coboară în jos din trupurile eterice ale celor care au fost jertfiți morții. Așadar există ceva care ne indică faptul că înlăuntrul acestor evenimente grele care stau sub semnul suferințelor și al morții se află și semnul măreției, și că din aceste evenimente grele noi primim avertizarea că ele urmează să ne conducă într-un timp care este mai adecvat spiritului decât a fost timpul scurs până acum, ca să nu intervină cazul ca jertfele aduse să trebuiască să privească în jos, spre lumea pământului, cea pentru care s-au jertfit ele pentru a acționa pentru progresul și mântuirea ei, și să nu găsească posibilitatea de a interveni deoarece acolo nu există suflete care să le trimită în întâmpinare gânduri receptive. Trebuie așadar să concepem și știința spirituală ca fiind ceva viu, ceva viu care este necesar pentru timpul care va veni, tocmai în considerarea evenimentelor zilelor noastre. Și aceasta este ceea ce eu am rezumat mereu în spiritul și sensul considerațiilor noastre, în cuvintele:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,

Din faptele de jertfă ale poporului
Va crește rod spiritual –
Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A OPTA CONFERINȚĂ

Berlin, 2 martie 1915 [62]

Iubiții mei prieteni, să ne gândim pentru început din nou la cei care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Cu opt zile în urmă am considerat aici în amănunt suflete apropiate nouă, care, dacă e să fie găsite acum, trebuie căutate în lumile spirituale. Și noi am privit înspre aceste suflete apropiate nouă în așa fel încât am îngăduit, prin atitudinea noastră, ca ele să ne spună una

sau alta, lucruri care ne pot aduce lumină în privința zăbovirii ființelor în lumea spirituală. Astăzi aș dori să îndrept considerațiile asupra căii pe care o poate aborda sufletul omenesc în lumile spirituale, atâta timp cât el se află aici în trup, pentru a găsi acele ținuturi spirituale despre care eu am vorbit ultima oară ca fiind locul de zăbovire al așa-numitelor suflete decedate. Trebuie subliniat mereu faptul că acea cale în lumile spirituale care, după întreaga evoluție a omenirii, este adecvată sufletului prezentului, este o cale care trece prin numeroase pregătiri, care în parte sunt dificile, dar trebuie împlinite. Și eu aș dori să indic unele aspecte ale căii cunoașterii dintr-un punct de vedere care poate fi numit punctul de vedere al cunoașterii imaginative.

Dumneavoastră, iubiții mei prieteni, vă este într-un totu familiar faptul că sufletul omenesc poate face într-adevăr experiențe și observații în lumea spirituală numai atunci când nu se slujește de instrumentul trupului. Tot ceea ce putem dobândi prin instrumentul trupului ne poate da doar experiențe și trăiri în privința a ceea ce există în lumea fizică. Dacă vrem să avem trăiri ale lumilor spirituale trebuie să găsim posibilitatea să le facem cu sufletul nostru în afara trupului nostru fizic. Acum, pentru omul prezentului, există realmente această posibilitate – chiar dacă ea este dificilă – de a face observări ale lumii spirituale în afara trupului său. Pe de altă parte, este mereu posibil ca astfel de observări ale lumii spirituale, odată făcute, și dacă ele se află aici, să poată fi apreciate de un altul – care nu le poate face el însuși – cu o rațiune cu adevărat sănătoasă; nu cu aceea rațiune care este denumită sănătoasă, ci cu o rațiune cu adevărat sănătoasă. Dar astăzi vom vorbi despre calea însăși, despre modul în care sufletul omenesc iese, pe de o parte, din trupul fizic, iar pe de altă parte modul în care el ajunge în lumea spirituală. Și deoarece, după cum am spus – cu opt zile în urmă eu am vorbit despre aceasta dintr-un alt punct de vedere – vreau să consider astăzi această cale din punctul de vedere al cunoașterii imaginative, trebuie să lămuresc în imagini câte ceva care vă rămâne de continuat prin meditație. Și dacă

faceți aceasta, atunci veți vedea că această cale de cunoaștere este deosebit de importantă.

În lumea spirituală se poate păși oarecum prin trei porți. Prima poartă poate fi numită poarta morții, cea de-a doua poartă poate fi numită poarta elementelor, iar cea de-a treia poartă poate fi numită poarta Soarelui. Acela care vrea să meargă pe calea cunoașterii depline trebuie să treacă prin toate cele trei porți ale căii cunoașterii.

Poarta morții a fost realmente discutată din vremuri străvechi, acolo unde s-a vorbit despre adevărurile Misteriilor. Această poartă nu poate fi atinsă dacă noi nu căutăm să o atingem prin ceea ce ne este suficient cunoscut sub numele de meditație, adică dăruire față de gânduri sau sentimente adecvate individualității noastre, pe care noi le situăm în punctul central al conștiinței noastre în așa fel încât să ne identificăm într-un tot cu ele. Desigur că strădania omenească își pierde cu ușurință din intensitate tocmai pe această cale, deoarece este într-adevăr incomodă și se pune problema învingerii obstacolelor lăuntrice – și ea și trebuie să fie pusă – atunci când trebuie să înfăptuim mereu strădania intimă de a ne dăruia în tăcere gândurilor și sentimentelor în așa fel încât să uităm de întreaga lume și să trăim doar în aceste gânduri, în aceste sentimente. Dar dacă reușim să creăm din nou această stare, vom ajunge în situația de a percepe treptat în gândul pe care l-am adus în punctul central al conștiinței ceva ca un fel de viață de sine-stătătoare a acestui gând. Ne va veni sentimentul: Până acum, tu ai gândit doar acest gând; tu ai situat gândul în punctul central al conștiinței; dar acum el începe să-și dezvolte o viață proprie, o activitate lăuntrică proprie. Este ca și cum am ajuns în situația de a aduce într-adevăr la viață o ființă în noi înșine. Gândul începe să devină o formațiune lăuntrică. Acesta este un moment important, cel în care omul observă că acel gând, acel sentiment, are o viață proprie, iar el se simte oarecum ca învelișul acelui gând, al acelui sentiment. Astfel încât el își poate spune:

Strădaniile tale te-au adus până acolo încât să oferi un spațiu, un loc, pe care se dezvoltă ceva care ajunge acum prin tine la o viață proprie.

Această proprie trezire, această vivifiere a gândului meditativ este un moment plin de importanță în viața omului care meditează. Atunci el observă că este cuprins de obiectivitatea spiritualului, că lumea spirituală are grijă oarecum de el, că ei îi pasă de el, că ea s-a apropiat de el. Desigur că nu este atât de simplu ca omul să ajungă la această trăire, căci înainte de a ajunge la ea omul trebuie să treacă prin niște sentimente pe care, dintr-o senzație firească, nu le parcurge cu drag. Anume, el trebuie să treacă printr-un anumit sentiment de însingurare, printr-un sentiment de părăsire. Omul nu poate cuprinde lumea spirituală fără să se simtă, mai înainte, oarecum părăsit de lumea fizică, fără să simtă că această lume fizică înfăptuiește lucruri care aproape îl zdrobesc, îl distrug. Dar printr-un astfel de sentiment de însingurare, noi trebuie să ajungem să putem suporta această viață lăuntrică la care se trezește gândul, așa spune, la care se naște el. În om se opun multe lucruri; în om, multe se opun omului însuși, multe care pot duce la o resimțire corectă a acestei vivifieri lăuntrice a gândului. De fapt, este un sentiment, cel la care ajungem, o trăire lăuntrică la care ajungem, pe care de fapt nu vrem să o avem. Dar noi nu ne mărturisim faptul că nu vrem să le avem, ci ne spunem: Ah, tu nu poți ajunge la aceasta! – Și atunci adormi. Atunci te părăsește gândirea, și forța de încordare lăuntrică nu vrea să mai participe la strădania ta. Pe scurt, omul își găsește involuntar tot felul de scuze, căci ceea ce ar trebui el să viețuiască este faptul că gândul care se vivificiază așa, devine de fapt cu adevărat ființial. El devine ființial, el se constituie într-un fel de ființă. Și apoi ai această viziune – nu este doar simplu sentiment –: Gândul crește mai întâi, așa spune, ca un mic germen, rotund, și apoi crește până la o ființă configurată într-un mod anume, care este continuă din afară în capul nostru, astfel încât gândul îți pune această problemă: Tu te-ai identificat cu el, acum ești în lăuntru gândului, și acum crești împreună cu gândul în propriul tău cap; dar, în esență, tu

ești încă afară. Gândul preia o formă ca aceea a unui cap omenesc înaripat, care se prelungește într-un mod nedefinit și apoi se întinde în propriul tău trup, prin cap. Gândul crește așadar, devenind un cap îngeresc înaripat. Acest lucru trebuie realmente atins. Este dificil să ai această trăire, și de aceea omul vrea realmente să creadă că în acest moment în care gândul crește în felul acesta, el își pierde orice posibilitate de a gândi. Ai impresia că ești luat din tine însuși în această clipă. Dar apoi simți ceea ce ai recunoscut până atunci ca fiind propriul tău trup, înlăuntrul căruia se întinde gândul, ca pe un automat lăsat în urmă.

În afară de aceasta, în lumea spirituală obiectivă există tot felul de obstacole de a face vizibil acest lucru. Acest cap înaripat de înger devine realmente vizibil lăuntric, dar există tot felul de piedici în a ni-l face vizibil. Și înainte de toate, punctul în care ajungem la această trăire este adevăratul prag al lumii spirituale. Și când cineva reușește să se raporteze la sine în felul pe care l-am descris, atunci el se află la pragul lumii spirituale, se află într-adevăr la pragul lumii spirituale. Însă acolo se află, pentru început într-un totuși invizibil pentru om, acea putere pe care noi am denumit-o întotdeauna Ahriman. Omul nu îl vede. Iar faptul că omul nu vede ființa-gând înaripată pe care v-am expus-o acum, este determinat de Ahriman. Ahriman nu vrea ca omul să o vadă. El vrea să împiedice acest lucru. Și deoarece el este de preferință calea de meditare pe care se ajunge până la acest punct, lui Ahriman îi este întotdeauna ușor să stingă cele la care trebuie să ajungă omul atunci când acesta este atașat de prejudecățile lumii fizice. Și într-adevăr, trebuie să spunem că omul nu își dă deloc seama cât de mult depinde el de fapt de aceste prejudecăți din lumea fizică; că el nu-și poate deloc reprezenta faptul că există o lume care are alte legi decât lumea fizică. Eu nu pot discuta altfel toate prejudecățile pe care le aduce omul cu sine la pragul lumii spirituale, dar o prejudecată importantă vreau totuși să o discut, o prejudecată ceva mai intimă.

Vedeți dumneavoastră, atunci când oamenii vorbesc despre lumea fizică, ei vorbesc despre o concepție monistă despre lume, despre unitate, și-și spun foarte adesea: Eu nu pot înțelege lumea decât atunci când întreaga lume îmi apare ca o unitate. Și noi a trebuit să facem uneori experiențe de-a dreptul ciudate cu privire la astfel de lucruri. Atunci când ne-am început Mișcarea noastră spiritual-științifică, cu mulți ani în urmă, aici la Berlin, cu doar câțiva membri, au existat în cadrul ei unii oameni care totuși nu s-au putut simți ulterior ca aparținând acestei Mișcări cu întreaga lor ființă. Așa, de exemplu, a existat o doamnă care după câteva luni a venit la noi și ne-a spus că de fapt ceea ce poate expune știința spirituală nu valorează nimic pentru ea, deoarece aici trebuie gândit prea mult, iar gândirea ar stinge la ea tocmai ceea ce este mai valoros pentru ea; și că ea ar ajunge întotdeauna într-un fel de stare de adormire când vrea să gândească. Și, în afară de aceasta, ea era de părere că există un singur concept valoros – și că acela ar fi unitatea! Apoi s-a dovedit că unitatea lumii, pe care monistul o caută în cele mai variate domenii – nu simplul monist materialist – devenise la ea o idee fixă: Unitate, unitate, unitate! Ea voia să caute neapărat unitatea. – Acum, în dezvoltarea spiritului german, există un filosof german, *Leibniz* [63] – un filosof monadist categoric, care nu a căutat unitatea, ci multele monade, care pentru el erau ființe sufletești –, și care știa așadar cu claritate că de îndată ce se pătrunde în lumea spirituală nu mai poate fi vorba de o unitate, ci numai de o pluralitate. Așadar există moniști și pluraliști. Monismul și pluralismul sunt considerate concepții despre lume. Moniștii îi combat pe pluraliști, care vorbesc despre pluralism; căci ei vorbesc doar de unitate.

Da, vedeți dumneavoastră, lucrurile stau însă așa că unitatea și pluralitatea sunt, în general, concepte care au valabilitate numai pentru lumea fizică. Și se crede că aceste concepte ar trebui să aibă valabilitate și în lumea spirituală. Dar ele nu sunt valabile acolo. Acolo trebuie să înțelegem faptul că deși zărim o unitate, în clipa următoare

trebuie să depășim această unitate, căci ea ni se arată ca pluralism. Ea este simultan o unitate și un pluralism. În lumea spirituală nu poate fi adusă nici aritmetica obișnuită, matematica fizică. Și face parte dintre cele mai puternice, dar și cele mai intime prejudecăți ahrimanice considerarea faptului că se pot aduce în lumea spirituală conceptele pe care omul și le-a însușit în lumea fizică, așa cum sunt ele aici. Însă noi trebuie să ajungem la pragul lumii spirituale fără tot calabalâcul însușit în lumea fizică, fără a fi îngreunați cu ceea ce am învățat în lumea fizică, ci dispuși să le lăsăm în urmă la pragul ei. Toate conceptele și chiar acele concepte pentru care ne-am străduit cel mai mult trebuie lăsate în urmă, și noi trebuie să înțelegem că în lumea spirituală ni se vor da și noi concepte, ni se va conferi ceva cu totul nou. Această dependență de ceea ce ne dă lumea fizică este extrem de puternică la omul obișnuit. El vrea să poarte în lumea spirituală ceea ce a cucerit în lumea fizică. Dar el trebuie să aibă posibilitatea să se situeze în fața unei adevărate tabula rasa, în fața unui gol deplin, și să lase doar gândul care începe să se vivifieze, să fie conducătorul său. Această intrare în lumea spirituală a fost numită Poarta morții din motivul că ea constituie de fapt într-adevăr o moarte și mai intensă decât moartea fizică. Oamenii sunt convinși de faptul că prin moartea fizică ei își depun trupul fizic; dar la pășirea în lumea spirituală noi trebuie să ne decidem să depunem realmente și conceptele, reprezentările și ideile noastre și să ne lăsăm ființa să fie clădită din nou.

Acum pășim în fața acestei ființe-gând înaripate despre care v-am vorbit. Vom pași într-adevăr în fața ei dacă ne dăm cu adevărat întreaga osteneală să trăim într-un gând. Și apoi trebuie doar să știm când ne pune clipa care vine alte cerințe decât cele pe care ni le-am propus noi înșine, în așa fel încât noi să le facem într-adevăr față, ca să nu ne speriem și să ne retragem, ca să spunem așa. Această retragere se desfășoară în majoritatea cazurilor, inconștient. Omul își pierde forța, dar această pierdere a forței este doar expresia faptului

că el nu vrea să-și depună calabalâcul adus cu sine, deoarece întregul suflet, împreună cu ceea ce și-a însușit el pe planul fizic, trebuie să se stingă, pentru ca să poată intra în lumea spirituală. De aceea trebuie numită această poartă, într-un mod cu totul obiectiv, Poarta morții. Și apoi privim prin această ființă-gând înaripată ca printr-un nou ochi spiritual pe care ni l-am însușit; sau ca printr-o ureche spirituală, căci și auzim, și simțim, și percepem prin aceasta ceea ce există în lumea spirituală.

Chiar de aceea este posibil, iubiții mei prieteni, să vorbim despre experiențele deosebite pe care le poate face omul pentru a intra în lumea spirituală. Pentru a putea face aceste experiențe, realmente nu este nevoie de nimic altceva decât de faptul de a persista în modul de meditare descris. Și anume, este necesar să ne devină limpede că anumite sentimente pe care le aducem la pragul lumii spirituale trebuie realmente depuse, mai înainte. Sentimente care rezultă realmente din aceea că de obicei omul ar vrea să aibă lumea spirituală altfel decât îl întâmpină ea.

Așadar aceasta este prima poartă, Poarta morții.

Cea de-a doua poartă este *Poarta elementelor*. Prin această Poartă a elementelor va trece drept a doua poartă cel care se dăruiește într-adevăr zelos meditației. Dar omul poate fi favorizat oarecum prin structura și organizația sa, și ajunge la cea de-a doua poartă fără să fi trecut prin cea dintâi. Aceasta nu e bine pentru o adevărată cunoaștere, dar se poate întâmpla ca omul să ajungă acolo fără să fi trecut prin prima poartă. O cunoaștere cu adevărat obiectivă rezultă numai dacă am trecut mai întâi prin prima poartă, și apoi pășim conștient prin cea de-a doua poartă. Această a doua poartă rezultă în felul următor. Vedeți dumneavoastră, dacă omul a trecut prin Poarta morții, el se simte, pentru început, în anumite stări despre care se poate vedea că din punct de vedere exterior, din punctul de vedere al acțiunilor asupra omului și al modului în care le viețuiește omul, ele sunt asemănătoare somnului, dar lăuntric ele sunt cu totul diferite.

Din punct de vedere exterior, omul parcă ar dormi în răstimpul acestor stări. Tocmai atunci când gândul a început să trăiască, atunci când începe să devină mobil, să se mărească, atunci omul exterior participă la aceasta chiar ca în somn. Nu este nevoie ca el să stea întins în pat, el poate să fie așezat, dar el participă ca în somn. Și pe cât de puțin poate fi diferențiată din punct de vedere exterior această stare de somn, pe atât de mult poate fi ea diferențiată lăuntric. Căci atunci când omul trece din această stare în starea sa obișnuită de viață, abia atunci el observă: Tu nu ai dormit, ci ai fost în viața de gânduri, exact cum ești acum în viața de gânduri când te-ai trezit ca de obicei în lumea fizică și privești prin ochii tăi ceea ce luminează. Dar acum el mai știe: Acum, când ești treaz, tu gândești, îți faci gânduri, le reunești laolaltă; dar cu scurt timp în urmă, când erai în starea aceea, gândurile se înfăptuiau prin ele însele. Un gând se alătura altuia; ele se explicau unele pe altele; unul dintre ele se îndepărta de celălalt, și tot ceea ce se face de obicei în gândire se făcea acolo de la sine. Dar mai știe: În timp ce în rest ești un Eu, care înșiruie un gând lângă altul, în timpul acestei stări înoți oarecum într-un gând, apoi înoți înspre un altul; ești unit cu ele; apoi pleci cu un al treilea și înoți din nou înapoi; și ai sentimentul că spațiul de fapt nu mai există.

Nu-i așa, în spațiul fizic lucrurile ar fi astfel că dacă suntem atrași către un punct și privim înapoi și apoi ne îndepărtăm de el, dacă vrem să ne apropiem de el din nou trebuie pentru început să parcurgem din nou drumul către el; drumul trebuie parcurs înainte și înapoi. Dar în cealaltă stare, lucrurile nu stau așa. Acolo spațiul nu este ca aici; acolo străbatem spațiul oarecum într-o clipă. Într-o clipă ajungem într-un punct; în clipa următoare ne-am îndepărtat de el. Acolo nu mergem prin spațiu. Legile spațiului au încetat. Acum trăim și urzim noi înșine în gânduri. Omul știe că Eul nu a murit, că el trăiește în viața de gânduri, dar atunci când trăiești în gânduri nu poți fi imediat stăpân al gândurilor tale; căci gândurile se alcătuiesc singure. Ești ca atras în ele. Nu înoți tu însuși în fluxul gândurilor, ci gândurile te iau oarecum

în spate și te poartă înauntru. Iar această stare trebuie să înceteze. Și ea încetează atunci când treci prin poarta elementelor. Atunci totul ajunge la discreția ta, și poți alcătui, din propria intenție, un anumit parcurs de gânduri. Omul trăiește atunci cu voința sa în întreaga sa viață de gândire. Iar acesta este, la rândul său, un moment extrem de important. Și de aceea, eu am indicat chiar exoteric în conferințele publice că acest al doilea aspect este atins prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru [64]. În felul acesta, dobândim puterea de a fi cu voința înlăuntrul urzirii gândurilor.

Mai întâi, după ce am trecut prin poarta morții, ajungem să facem una sau alta în lumea spirituală. Faptul de a învăța să înfăptuim noi înșine ceva în lumea spirituală este dobândit prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru. La aceasta se ajunge doar treptat. Dar atunci gândurile dobândesc o entitate care este identică cu propria noastră identitate. Iar faptele entității noastre ajung în lumea spirituală. Însă pentru a înfăptui acest lucru în mod corect trebuie să trecem prin a doua poartă. În măsura în care începem să vrem să urzim în gânduri cu forța ce ne revine prin identificarea cu destinul în așa fel încât să nu ne raportăm la gânduri ca la o imagine din vis ci, în funcție de circumstanțe, să putem stinge un gând sau altul și să facem apel la un alt gând, așadar în așa fel încât să ne putem folosi voința, așadar când începe să se înfăptuiască aceasta, atunci trebuie să facem realmente această experiență, care poate fi numită trecerea prin cea de-a doua poartă. Și atunci se arată că forța voinței de care avem nevoie se prezintă de fapt ca un monstru cumplit. Acest moment a fost denumit în mistică, de mii de ani, „întâlnirea cu leul”. Iar omul trebuie să treacă prin această întâlnire cu leul. Ea constă în aceea că înainte de a putea înfăptui lucruri în lumea gândurilor, înainte de această unire vie cu lumea gândurilor, omul are, realmente – în privința simțirii –, o teamă enormă, care trebuie învinsă, depășită, la fel ca sentimentul singurătății de la Poarta morții. Omul ajunge să se teamă. Iar această teamă poate fi prezentată în modurile cele mai diferite

drept un sentiment sau altul, care nu este teama. Dar, în esență, nouă ne este teamă de cele în care pătrundem acum. Și se pune problema ca noi să găsim cu adevărat posibilitatea de a pune stăpânire pe acest animal pe care-l întâlnim, pe acest leu. Căci în imaginațiune, lucrurile se prezintă în așa fel ca și cum el și-ar deschide botul uriaș, și ar vrea să ne înghită. Acea forță a voinței pe care vrem să o folosim în lumea spirituală, amenință de fapt să ne înghită. Omul este în permanență stăpânit de sentimentul: Tu trebuie să vrei, tu trebuie să înfăptuiești ceva, tu trebuie să cuprinzi una sau alta. Dar despre toate aceste elemente ale voinței în care pătrunzi, ai sentimentul că dacă le cuprinzi, te înghit și te anihilează din lume. În aceasta constă înghițirea de către leu. Așadar în loc ca omul să se lase pradă fricii că în lumea spirituală elementele voinței îl vor cuprinde, sugruma și înghiți, el trebuie realmente – așa se pot prezenta lucrurile imaginativ – să-și ia avânt și să se înalțe pe spatele leului și să cuprindă aceste elemente ale voinței, să le folosească în acțiune din sine însuși. Despre aceasta este vorba.

Acum vedeți care este esențialul în această privință. Dacă omul a trecut mai întâi prin poarta morții, atunci el se află în afara trupului, și atunci el poate folosi forțele voinței doar în afara acestuia. Omul trebuie să se încadreze în armonia cosmică. Forțele pe care trebuie să le folosească în afară le are și în sine, numai că acolo ele domnesc inconștient. Forțele care ne mișcă sângele, care ne fac inima să bată, provin din lumea spirituală în care ne cufundăm atunci când pătrundem în elementul voinței. Noi avem aceste forțe în noi. Așadar atunci când cineva este cuprins de elementul voinței – fără ca el să fi parcurs calea esoterică obișnuită, fără ca el să fi trecut prin Poarta morții – atunci el este cuprins de acele forțe care circulă prin sângele său, care îi fac inima să bată. Atunci el nu folosește forțele care sunt în afara trupului său, ci forțele care sunt în lăuntrul său. Aceasta ar fi magie gri. Aceasta l-ar determina pe om să intervină în lumea spirituală cu forțele cu care nu ne este îngăduit să intervenim în lumea

spirituală. Și despre aceasta este vorba, ca noi să vedem acum leul, ca noi să avem realmente această fiară înaintea noastră, ca noi să știm că așa arată ea, că în felul acesta vor să ne cuprindă forțele voinței, și că noi trebuie să punem stăpânire pe ele în afara trupului nostru. Dacă nu pășim prin cea de-a doua poartă, dacă nu vedem leul, ne aflăm mereu în pericolul de a voi să dominăm lumea din egoismul omenesc. De aceea, adevărata cale de cunoaștere este aceasta: Mai întâi, în afara trupului fizic și a omului fizic, și abia apoi să ne apropiem de raportul în care trebuie să ne încadrăm cu entitățile care sunt afară.

Acum, împotriva acestui mod de a proceda, există tendința majorității oamenilor de a pătrunde în lumea spirituală într-un mod mai comod decât printr-o bună meditare. Așa de exemplu, omul poate evita Poarta morții, și dacă predispozițiile sale lăuntrice sunt favorabile, el se poate apropia de a doua poartă. Aceasta se dobândește prin aceea că omul se dăruiește cu ardoare unor anumite reprezentări, unor reprezentări care constituie o pătrundere generală în întregul Univers. Reprezentări sfătuite de un mistic sau altul, semicunoscători al lucrurilor, sfătuite cu o bună credință. În felul acesta omul își adoarme conștiința în privința strădaniei legate de gânduri, și-și stimulează direct sentimentul. Omul își stârnește, ca să spunem așa, sentimentul, își entuziasmează sentimentul. În felul acesta omul poate ajunge, fără îndoială, la cea de-a doua poartă, și el este predat și forțelor de voință, dar el nu îl stăpânește pe leu, ci este înghițit de acesta, iar leul face cu el ce vrea. Aceasta înseamnă că, în fond, se petrec lucruri oculte, dar esențialmente egoiste. De aceea este necesar, dar și întru câtva riscant, ca din punctul de vedere al adevăratului esoterism contemporan să nu se facă referiri la ceea ce constituie o mistică ce stârnește doar sentimentele și senzațiile. Această apelare la ceea ce îl stârnește pe om lăuntric, la ceea ce-l scoate din trupul său fizic, dar îl mai lasă încă în legătură cu forțele sângelui și ale inimii, cu forțele fizice ale sângelui și inimii, determină un anumit tip de percepere a lumii spirituale, care nu poate fi

contestat, care poate conține și multe lucruri bune, dar care face din om o ființă ce tatonează, lipsită de siguranță, în lumea spirituală, și care nu-l face deloc capabil să deosebească egoismul de altruism.

Atunci când trebuie să accentuezi aceasta, te afli într-un punct dificil, pentru că în privința meditației propriu-zise și a tot ceea ce se referă la ea sufletele prezentului mai dorm încă, în cea mai mare parte. Lor nu le place să-și încordeze gândirea atât de puternic pe cât este necesar pentru a se identifica cu ea. Lor le place mai degrabă când li se spune: Adâncește-te într-o dăruire plină de iubire față de spiritul cosmic, sau ceva asemănător, unde prin ocolirea gândirii sunt răscolite pasiunile. Atunci oamenii sunt realmente conduși la percepții spirituale, dar ei nu se află cu o conștiință deplină înlăuntrul lor, și nu pot face diferența dacă lucrurile înlăuntrul cărora trăiesc, pe care le trăiesc înlăuntrul lor, izvorăsc sau nu din egoism. Desigur că în paralel cu meditația altruistă, trebuie să se desfășoare și entuziasmarea tuturor sentimentelor, dar aceasta numai în paralel cu gândirea. Gândul nu trebuie decuplat. Dar tocmai prin faptul de a suprima complet gândurile și de a se dăruia numai sentimentului incandescent stârnit, anumiți mistici caută ceva.

Ne aflăm aici într-un punct dificil, pentru că cei care își biciuiesc, își stârnesc sentimentele, înaintează cu mult mai repede. Ei pătrund în lumea spirituală, ei trăiesc acolo tot felul de lucruri, și aceasta vor de fapt majoritatea oamenilor. Căci la majoritatea oamenilor nu se pune problema să intre în mod corect în lumea spirituală, ci numai să pătrundă în ea. Nesiguranța care intervine cu acest prilej este că, dacă nu trecem mai întâi prin Poarta morții, ci ajungem mai întâi direct la Poarta elementelor, suntem împiedicați acolo de Lucifer să-l percepem realmente pe leu; și că noi suntem oarecum înghițiți de acesta, înainte de a-l percepe. Apare dificultatea că noi nu mai putem diferenția ceea ce se referă la noi înșine de ceea ce este afară, în lume. Noi cunoaștem entități spirituale, spirite elementare. Noi putem cunoaște o lume spirituală foarte cuprinzătoare și fără a trece prin

poarta morții, dar în majoritatea lor e vorba de entități spirituale care au sarcina să mențină circuitul sanguin omenesc și activitatea inimii omenesti. Asemenea entități există mereu în lumea spirituală, în lumea elementară din jurul nostru. Sunt spirite care își au elementul de viață în aer, în căldura ce ne înconjoară și în lumină, care-și au elementul de viață în sunetele sferelor care nu mai pot fi percepute în mod fizic; entități spirituale care străbat, urzesc și întretes tot ceea ce este viu. În această lume pășim noi atunci în mod firesc. Și lucrurile sunt seducătoare, pentru că în această lume pot fi făcute într-adevăr cele mai minunate descoperiri spirituale. Nu-i așa, dacă un om care nu a trecut prin poarta morții și a ajuns direct la poarta leului și nu a văzut leul, percepe un spirit elementar, care are sarcina să mențină activitatea inimii, acest spirit elementar, care menține totodată și activitatea inimii altor oameni poate aduce, în anumite circumstanțe, știri despre alți oameni, chiar despre oameni din trecut, sau el poate aduce știri profetice din viitor. Așadar situația poate fi însoțită de un mare succes dar, cu toate acestea, nu e calea corectă, deoarece ea nu ne eliberează în ceea ce privește mobilitatea noastră din lumea spirituală.

Cea de-a treia treaptă prin care trebuie să trecem este *Poarta Soarelui*. Și când ajungem la această poartă trebuie să facem din nou o experiență. Pe când la Poarta morții a trebuit să percepem, să vedem un cap înaripat de înger, iar la Poarta elementelor, un leu, la Poarta Soarelui trebuie să percepem un dragon, un dragon sălbatic. Iar pe acest dragon sălbatic noi trebuie să îl vedem corect. Însă Lucifer și Ahriman se străduiesc împreună să ni-l facă invizibil, să nu ni-l aducă la vederea spirituală. Dar dacă noi îl percepem, atunci percepem că acest dragon sălbatic are, în fond, cel mai mult de a face cu noi înșine, pentru că el este țesut din impulsurile și sentimentele noastre, care sunt legate, în fond, de ceea ce numim noi în viața obișnuită natura noastră inferioară. Acest dragon conține toate forțele de care avem noi nevoie, de exemplu – vă rog să-mi iertați expresia prozaică – pentru

digestie, și alte lucruri. Ceea ce există în noi și ne conferă forța de a digera sau de a face alte lucruri, strâns legate de personalitatea noastră inferioară, ne apare sub formă de dragon. Noi trebuie să-l privim atunci când se înalță din noi. Și pentru că acest dragon nu este frumos, lui Lucifer și Ahriman le este simplu să ne influențeze viața sufletească inconștientă în așa fel încât, inconștient, noi să nu vrem să știm nimic în privința acestui dragon, să nu vrem să-l vedem. Căci în el sunt întrețesute și întreaga noastră stupiditate, întreaga noastră vanitate, mândria și egoismul nostru, dar și impulsurile noastre cele mai joase.

Și dacă noi nu vedem dragonul la poarta Soarelui – ea este numită Poarta Soarelui pentru că tocmai în forțele solare trăiesc forțele din care este întrețesut și dragonul, pentru că forțele solare sunt cele care determină faptul ca noi să digerăm și să înfăptuim și alte procese organice; acestea se realizează într-adevăr prin trăirea împreună cu Soarele –, așadar dacă noi nu vedem dragonul la Poarta Soarelui, atunci el ne înghite și în lumea spirituală noi devenim una cu el. Atunci nu ne mai deosebim de dragon, atunci noi suntem dragonul propriu-zis, care trăiește în lumea spirituală. Și el poate avea trăiri pline de importanță, poate face oarecum experiențe mărețe. Experiențe, aș spune, care sunt mai ademenitoare decât cele care se fac la Poarta morții sau dincolo de Poarta morții. Experiențele care se fac la Poarta morții sunt pentru început lipsite de culoare, cu aspect de umbră, intime, atât de volatile și de intime încât ele ne scapă cu ușurință, încât nu suntem deloc dispuși să ne dezvoltăm atenția pentru a le reține. Și noi trebuie să ne încordăm mereu, pentru a lăsa să crească ceea ce se vivificiază în gânduri. În cele din urmă, acestea devin o lume. Dar până când ne apar ca realitate pătrunsă de culori, sunete și viață, este nevoie de o muncă și o strădanie energetică. Căci noi trebuie să lăsăm aceste staturi lipsite de culoare și de sunet să se vivificeze oarecum, din infinitate. Dacă vrem, de exemplu, să descoperim cel mai simplu spirit al aerului sau al apei prin ceea ce

putem numi acum clarvedere a capului – este avută în vedere clarvederea care ia naștere prin vivifierea gândurilor –, atunci acest spirit al aerului sau al apei este ceva care dispare atât de ușor, ca o umbră, la orizontul lumii spirituale, încât aproape nu ne interesează. Și dacă e ca el să devină colorat sau răsunător, culoarea și sonoritatea trebuie să se apropie de el din întreg mediul înconjurător al Cosmosului. Iar aceasta se petrece abia după o muncă lăuntrică îndelungată. Aceasta se petrece abia prin așteptare, până la momentul când suntem hăruiți. Căci gândiți-vă că dacă aveți – vorbind imaginativ – un asemenea mic spirit al aerului, dacă e ca el să se apropie în culori, dacă e ca el să apară colorat, o mare parte a Cosmosului trebuie să-i iradieze culoarea. Trebuie să avem puterea să facem ca această culoare să iradieze în el. Dar această putere poate fi obținută, dobândită, numai prin dăruire. Forțele iradiante trebuie să vină înăuntru din afară, prin dăruire. Dacă ești una cu dragonul, atunci, când vezi un spirit al aerului sau al apei, ai tendința de a iradia în afară forțele care se află înăuntru tău, și anume tocmai pe cele aflate înăuntru organelor denumite inferioare în viața obișnuită. Căci acest lucru este cu mult mai simplu. Capul nostru este un organ desăvârșit în sine. Dar în trupul astral și trupul eteric al capului nu există multă culoare, deoarece culorile sunt folosite, de exemplu, pentru a forma creierul, anume cutia craniană. Astfel încât dacă dumneavoastră ridicați din cap – prin clarvederea capului – din trupul fizic, trupul astral și trupul eteric la pragul lumii spirituale, acestea nu au prea multă culoare în ele. Culorile sunt folosite pentru a alcătui organul desăvârșit, creierul. Dacă dumneavoastră ridicați însă, prin clarvederea abdomenului – putem să o numim așa – din organele stomacului, ficatului, vezicii biliare ș.a.m.d. trupurile astral și eteric, acolo culorile nu sunt atât de consumate pentru a forma organe desăvârșite. Căci aceste organe se află abia pe calea de desăvârșire. Ceea ce există în trupul astral și trupul eteric al abdomenului, este minunat colorat, și strălucește și scânteiază în

toate culorile solare posibile. Și dacă dumneavoastră ridicați trupul eteric și cel astral în afara trupului fizic, veți conferi staturilor pe care le vedeți culori și nuanțe minunate. Astfel că se poate întâmpla ca cineva să vadă lucruri minunate, și să schițeze tablouri colorate într-un mod grandios. Desigur că aceste lucruri sunt interesante, căci pentru anatomist este interesant să cerceteze splina, ficatul și intestinalele, iar acest lucru este necesar din punct de vedere științific. Dar când le cercetează cel care este informat în această privință, el constată că ceea ce apare în imagini colorate atât de frumoase este de fapt ceea ce stă la baza procesului de digestie, la două ore după ce s-a mâncat. Desigur că nu avem nicio obiecție ca aceste aspecte să fie cercetate. La fel cum cercetează anatomistul lucrurile, tot așa va profita mult știința cândva, atunci când cercetează aceste lucruri, ca să afle ce face trupul eteric atunci când stomacul digeră. Însă trebuie să ne fie clar un lucru: Dacă nu ajungem conștienți la poarta Soarelui, ca să știm că noi încărcăm în acest dragon tot ceea ce se află în trupul eteric și astral al abdomenului nostru – pe care le separăm, le izolăm –, atunci noi le iradiem în formațiunea privită de clarvăzător și ajungem, desigur, la o lume minunată. Ceea ce este mai frumos și mai ușor de atins nu vine, pentru început, din forțele mai înalte, din clarvederea capului, ci din clarvederea abdominală. Și este extrem de important de știut acest lucru. Căci pentru Cosmos, nu există nimic inferior în sens absolut, ci numai relativ inferior. Cosmosul trebuie să lucreze cu forțe infinit de importante, pentru a înfăptui ceea ce este necesar pentru aparatul digestiv omenesc. Și este vorba ca noi să nu cădem în eroare și să nu ne dăruim vreunei amăgiri, ci să știm cum stau lucrurile. Și dacă știm că ceva care are un aspect minunat nu este altceva decât procesul digestiv, aceasta este extraordinar de important. Dar dacă vom crede că printr-o asemenea imagine ni se revelează probabil o lume îngerească, atunci suntem pradă erorii. Așadar cel rațional nu poate fi împotriva faptului că se cultivă o știință din această cunoaștere, ci numai împotriva faptului că astfel de lucruri

sunt prezentate într-o lumină falsă. Despre aceasta este vorba. Se poate întâmpla, de exemplu, ca cineva, printr-un proces ce se desfășoară în cadrul procesului digestiv, să-și înalțe mereu, într-o anumită etapă a digestiei, o anumită parte a trupului eteric; atunci el poate fi un clarvăzător prin natura sa. Numai că trebuie să se știe despre ce este vorba.

Așadar omului îi va veni greu să aducă prin clarvederea capului – unde întreaga culoare din trupul eteric și cel astral este folosită pentru a înfăptui minunata structură a creierului – ceea ce este lipsit de culoare și lipsit de sunet, la a fi pe deplin colorat și răsunător. Dar el va ajunge relativ ușor să vadă prin clarvederea abdominală cele mai minunate lucruri din lume. Desigur că și în clarvederea abdominală există forțe pe care omul trebuie să învețe să le folosească. Acele forțe care sunt folosite în procesul digestiv sunt doar forțe transformate, și noi le trăim corect dacă învățăm tot mai mult să ne identificăm cu destinul. Și în acest domeniu se află ceea ce ne învață că după ceea ce ne-a apărut la început ca un cap înaripat de înger, trebuie să lăsăm să urmeze cealaltă parte, și se pune problema ca noi să nu lăsăm să îi urmeze acestuia doar forțele care servesc la digestie, ci și acelea care sunt de tip superior; acestea sunt cele care se află în karma noastră, în destinul nostru. Și dacă ne identificăm cu acestea, atunci reușim să purtăm în afară ființele spirituale pe care le vedem în jurul nostru, și care au acum tendința ca sunetele și culorile să se reverse înauntru, din spațiul cosmic. Atunci lumea spirituală va deveni, desigur, plină de conținut, o lume concretă, o lume atât adevărată cât și concretă, astfel încât să ne află înlăuntrul ei așa cum ne aflăm înlăuntrul lumii fizice.

O dificultate deosebită la Poarta morții o constituie faptul că noi avem realmente acolo sentimentul – pe care trebuie să îl învingem –: Tu te pierzi pe tine însuși aici! Dar dacă omul s-a străduit realmente și s-a identificat cu gândurile sale, atunci poate avea imediat și conștiința: Tu te pierzi, dar te vei regăsi. Aceasta este o experiență pe

care o facem la Poarta morții. Te pierzi pe tine când pătrunzi în lumea spirituală, dar te vei și regăsi. Omul trebuie să facă această trecere: să ajungă la prăpastie, să se piardă în prăpastie, dar având încrederea că se va regăsi dincolo de prăpastie. Aceasta este o experiență care trebuie parcursă. Tot ceea ce am descris eu sunt experiențe lăuntrice, care trebuie parcurse. Și este important că aflăm ce se petrece de fapt aici cu sufletul. Este ca și cum am vrea să vedem ceva; și dacă suntem îndrumați de un prieten, este mai bine decât dacă ne imaginăm singuri acel ceva. Dar tot ceea ce a fost descris aici poate fi atins prin aceea că omul se dedică realmente plin de dăruire, iar și iar, activității lăuntrice și învingerii piedicilor lăuntrice prin meditație, așa cum găsiți descris în cărțile *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?* și în cea de-a doua parte a *Științei oculte*.

Faptul că învățăm să facem acest alt tip de experiențe dincolo de pragul lumii spirituale, este de o deosebită importanță. Căci dacă, în conformitate cu felul firesc de a fi al omului, acesta are impulsul să regăsească în lumea spirituală doar o simplă continuare, o dublare a lumii fizice, dacă el crede că în lumea spirituală poate ar trebui să arate la fel ca aici, în lumea fizică, atunci nu poate pătrunde acolo. Trebuie înfăptuit într-adevăr ceea ce este resimțit ca o inversare a tot ceea ce poate fi aflat în lumea fizică. De exemplu, aici în lumea fizică suntem obișnuiți să deschidem ochii și să vedem lumina, să fim impresionați de lumină. Dacă așteptăm ca în lumea spirituală să putem deschide tot așa niște ochi spirituali pentru a fi impresionați de lumină, atunci nu putem intra acolo, pentru că ne așteptăm la ceva neadevărat. Iar acest neadevăr se constituie ca un fel de ceață, care se pune în fața simțurilor spirituale, care îi acoperă omului lumea spirituală, așa cum acoperă o mare de ceață un munte. De exemplu, în lumea spirituală nu putem vedea obiecte asupra cărora cade lumina, ci trebuie să ne fie clar faptul că în lumea spirituală noi înșine strălucim împreună cu lumina. Atunci când în lumea fizică raza de lumină cade pe un obiect, noi îl vedem; dar în lumea spirituală suntem

noi înșine în raza de lumină și atingem obiectul de perceput împreună cu ea. Astfel încât ne știm pe noi înșine că înotăm împreună cu raza de lumină în lumea spirituală; știm că ne aflăm înlăuntrul luminii care radiază. Este ceva care poate fi un indicator în privința modului în care ne putem însuși concepte adecvate, pentru ca ele să ne fie de ajutor în înaintarea în lumea spirituală. Este, de exemplu, extrem de util să ne reprezentăm următoarele: Cum ar fi dacă tu ai fi acum în Soare? Prin faptul că nu ești în Soare, tu vezi obiectele atunci când razele Soarelui le iluminează, datorită razelor reflectate. Trebuie să ne reprezentăm faptul că noi suntem înlăuntrul razelor de Soare și atingem obiectele împreună cu ele. Această atingere este o trăire în lumea spirituală; tocmai în aceasta constă trăirea în lumea spirituală, că te știi în mod viu înlăuntrul ei. Știi că trăiești în urzirea gândurilor. Și tocmai când începe această stare, aceea de a ști conștient că te afli în urzirea gândurilor, aceasta trece nemijlocit într-o stare de a te ști pe tine însuși în lumina care radiază. Căci gândul este alcătuit din lumină. Dar afli acest lucru, anume că ești de fapt cufundat în lumină, atunci când ești înlăuntrul urzirii gândurilor.

Omenirea se află acum pe o treaptă în care ea trebuie să-și însușească asemenea reprezentări, pentru ca ea să nu ajungă la Poarta morții, unde se află de fapt înlăuntrul lumii spirituale, și să pătrundă apoi în lumi cu totul neobișnuite. Capitalul pe care l-au primit oamenii de la zei la începuturile Pământului, a fost consumat treptat. Oamenii nu mai duc acum prin Poarta morții ceea ce constituia un rest al unei vechi moșteniri. Ei trebuie să-și însușească acum, în lumea fizică, treptat, concepte care le servesc și după ce au trecut prin Poarta morții, care îi ajută să vadă ființele pe care le întâlnesc la început, drept ademenitoare și periculoase. Cu această mare corelație cosmică este legat faptul că știința spirituală trebuie împărtășită omenirii tocmai acum, că știința spirituală trebuie să vină între oameni. Și se poate observa cum tocmai în zilele noastre, în zilele noastre atât de mișcate de destin, se creează realmente treceri. Prin Poarta morții trec

acum tineri, datorită marilor cerințe ale destinului timpului, oameni care au îngăduit oarecum, cu o conștiință deplină, ca moartea să se apropie de ei la o vârstă tânără. Eu nu am acum în vedere chiar momentul care intervine înaintea morții, de exemplu pe câmpul de bătaie. Atunci poate exista mult entuziasm și alte sentimente asemănătoare, care fac din trăirea morții o trăire eminentă, inegalabilă, pătrunsă de atenție ca nici o altă trăire. Dar dacă moartea a intervenit, atunci ea este o moarte care lasă în urmă un trup eteric încă neconsumat, care lasă în vremea noastră un surplus de trup eteric neconsumat, înspre care acum mortul poate privi; astfel încât mortul poate privi acum acest fenomen, această realitate a morții, cu o claritate cu mult mai mare decât îl vede atunci când moartea intervine datorită unei boli sau a slăbiciunii de la bătrânețe.

Această moarte de pe câmpul de luptă este un eveniment cu mult mai intens și care acționează cu mult mai puternic în zilele noastre, decât o moarte care intervine într-alt mod. Datorită acestui fapt ea acționează asupra sufletului care a trecut prin Poarta morții, acționează povățuindu-l. Moartea este înspăimântătoare, sau cel puțin poate fi înspăimântătoare pentru om, atâta timp cât el se află în trupul fizic. Dar când omul a trecut prin Poarta morții și privește înapoi la moarte, moartea este cea mai frumoasă trăire care este de fapt posibilă în cosmosul omenesc. Căci această privire înapoi la această pătrundere în lumea spirituală prin moarte este, între moarte și o nouă naștere, cel mai minunat, cel mai frumos, cel mai măreț, cel mai splendid eveniment asupra căruia poate privi înapoi mortul, în general. Pe cât de puțin ne amintim în viața noastră fizică de nașterea noastră [65] – căci niciun om, cu capacitățile sale obișnuite, nedezvoltate, nu-și amintește de nașterea sa fizică –, pe atât de sigur stă evenimentul morții în fața sufletului care a trecut prin Poarta morții, începând de la apariția conștiinței sale. El este mereu prezent, și stă acolo ca cel mai frumos trezitor pentru lumea spirituală. Și el este un povățuitor minunat, un povățuitor care poate dovedi într-

adevăr sufletului receptiv că există o lume spirituală, pentru că el nimicește ceea ce este fizic prin propria sa entitate, și din această nimicire lasă să apară doar ceea ce este spiritual. Iar această înviere a spiritualului, cu depunerea completă a fizicului, este un eveniment care există în permanență între moarte și o nouă naștere. Și este un eveniment mareț, care ne susține, și prin înțelegerea căruia sufletul crește treptat; crește într-un mod absolut unic atunci când acest eveniment este într-o anumită măsură un eveniment acceptat – desigur nu când omul a căutat această moarte, dar prin aceea că s-a încadrat oarecum de bunăvoie în evenimente, când a acceptat-o. Prin aceasta, acest moment câștigă în claritate. Iar un om care nu a reflectat prea mult asupra morții, pe care l-a interesat prea puțin sau doar parțial lumea spirituală, acela poate primi tocmai în timpul nostru prin moarte, după moartea sa, un povătuitor minunat. Iar pentru legătura dintre lumea fizică și cea spirituală, acest fapt există tocmai în acest război ca ceva extrem de important. Eu am accentuat în multe din conferințele pe care le-am ținut în aceste vremuri grele, că nu este suficient ceea ce putem face prin simplă învățătură, prin cuvânt; dar că o învățătură imensă va veni pentru oamenii viitorului prin aceea că au intervenit atâtea morți. Acestea acționează asupra morților, iar morții acționează, la rândul lor, în procesul culturii viitoare a omenirii.

Astfel, eu pot să vă comunic de la un astfel de mort, care a trecut, ca tânăr, prin Poarta morții, cuvinte care mi-au parvenit de la el; cuvinte care sunt surprinzătoare tocmai de aceea pentru că ele adevăresc oarecum cum mortul care a viețuit cu o deosebită claritate moartea pe câmpul de luptă se regăsește acum în această cu totul altfel de trăire, după moarte; cum își elaborează el desăvârșindu-și reprezentările de pe Pământ, și cum le introduce pe acestea în reprezentările spirituale. Eu vreau să vă împărtășesc dumneavoastră și aceste cuvinte: Dacă îmi este îngăduit să le caracterizez așa, ele au

fost captate de la un astfel de decedat pe câmpul de luptă, care voia să le aducă celor pe care îi lăsase în urma sa.

În lumina care strălucește
 Eu simt
 Forța vieții.
 Moartea
 M-a trezit din somn,
 Din somnul spiritului.
 Eu voi fi,
 Și voi înfăptui din mine însumi
 Ceea ce radiază în mine
 Puterea de a lumina.

Este oarecum ceea ce a învățat cel mort, privind înspre moartea suferită, și a viețuit învățând, ca și cum ființa sa s-ar fi umplut tocmai cu ceea ce trebuia el să învețe să trăiască privind moartea, și despre care el voia să dea de știre, pe care voia să le reveleze.

În lumina care strălucește eu simt forța vieții.

Așadar el simte că este viu într-o măsură mai înaltă în privința înțelegerii lumii spirituale, decât a fost aici, înainte de moarte. El simte moartea ca pe un fel de trezitor și povățuitor:

Moartea m-a trezit din somn,
 Din somnul spiritului.

Și acum el simte deja și că va deveni activ și că va acționa în lumea spirituală:

Eu voi fi și voi înfăptui din mine însumi...

Dar el simte că această înfăptuire este înfăptuită în el de forțele luminii, el simte lumina cum viețuiește în el:

Eu voi fi,
 Și voi înfăptui din mine însumi

Ceea ce radiază în mine
Puterea de a lumina.

Se poate vedea pretutindeni, se poate cu adevărat vedea, cum ceea ce poate fi văzut în lumea spirituală aduce mereu din nou cea mai pură confirmare a ceea ce poate fi cunoscut în general din lumea spirituală prin așa-numita cunoaștere imaginativă. Și este ceva pe care noi l-am vrea vivifiat, de-a dreptul vivifiat prin Mișcarea noastră spiritual-științifică, astfel încât noi să nu avem de a face doar cu o cunoaștere despre lumea spirituală, ci ca această cunoaștere să devină în noi cu adevărat atât de vie, încât să ne însușim un alt mod de a simți împreună cu lumea pe măsură ce conceptele științei spirituale devin vii în noi. Această vivifiere lăuntrică a gândurilor științei spirituale, după cum am spus adesea, după cum am spus în repetate rânduri, este, în fond, ceea ce ni se cere, ni se cere în așa fel încât ea să fie contribuția noastră la dezvoltarea în continuare a lumii, pentru ca să conflueze laolaltă gândurile spirituale născute din știința spirituală, care se înalță în lumea spirituală ca forțe luminoase, ce vor fi redată Cosmosului luminos pentru ca Universul să se reunească cu ceea ce încorporează Mișcării spirituale culturale a omenirii cei trecuți prin Poarta morții în zilele noastre purtătoare de destin. Atunci va interveni ceea ce este cuprins în cuvintele cu care vrem să ne încheiem și considerațiile noastre de astăzi:

Din curajul luptătorilor,
Din sângele bătlăilor,
Din suferința celor părăsiți,
Din faptele de jertfă ale poporului
Va crește rod spiritual –
Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A NOUA CONFERINȚĂ

Berlin, 9 martie 1915

Iubiții mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la cei care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Acum opt zile am început o considerare despre meditarea imaginativă, și noi am văzut că și această considerare ne arată cum întreaga cunoaștere, care trebuie să fie o adevărată cunoaștere a lumilor suprasensibile trebuie dobândită printr-o contemplare elibe-

rată de trup a Universului, prin aceea că ne eliberăm cunoașterea obișnuită, cotidiană, de condițiile date prin trup, prin simțuri, prin sistemul nervos ș.a.m.d. Cunoașterea cotidiană obișnuită ia naștere prin aceea că sufletesc-spiritualul omului se folosește de instrumentele corporale. Ori această cunoaștere spirituală constă în anumite procese mai subtile care se desfășoară în om, și în privința acestor procese vrem să indicăm câte ceva astăzi, într-o primă parte a considerațiilor noastre. Eu am spus: procese mai subtile. Procesele sunt mai subtile decât procesele cotidiene obișnuite ale cunoașterii, observării, perceperii, deoarece omul poate porni numai de la cele cu care este obișnuit în viața cotidiană, înălțându-se treptat la procese mai subtile, mai intime. Acum, cu toții am putea dobândi cele mai satisfăcătoare, cele mai înalte cunoștințe despre lumea spirituală, dacă am fi în stare să trăim, fără doar și poate, pe deplin conștient măcar o parte, chiar o mică parte, dinspre partea mea, doar un minut, din acea stare a vieții noastre pe care o avem între adormire și trezire, să o trăim conștient și nu doar într-o conștiență de vis. Căci orice inițiere constă în aceea că ne devine conștient ceea ce persistă inconștient în afara trupului nostru în timpul nopții, în somn.

Căci, de fapt, un proces de cunoaștere cu adevărat superior nu constă niciodată în altceva decât în conștientizarea a ceea ce persistă inconștient de la adormire până la trezire, în starea de somn.

Acum, desigur că există o parte a omului, a omului corporal – ceea ce vă va mira probabil – care se află, în fond, mereu în stare de somn, care doarme mereu. Aceste lucruri nu trebuie abordate chiar la începutul vieții antroposofice, căci subtilitățile cercetării spiritual-științifice ne pot ajunge în conștiență oarecum doar treptat, și într-o vreme îndelungată. Desigur că noi ne gândim, atunci când se descrie faptul că omul veghează în timpul zilei și doarme în timpul nopții, că în timpul zilei Eul său și trupul său astral ar fi pe deplin unite cu trupul fizic și cel eteric, și că în timpul nopții Eul și trupul astral și-ar avea ființa în afara trupului fizic și a celui eteric. Și pentru început gândim

chiar corect, pentru că noi ne putem îndrepta doar treptat de la o concepere de ansamblu a realităților spiritual-științifice, la adevărurile mai speciale. În mare, așadar, este corect că omul se află în timpul somnului cu Eul său și trupul său astral în afara trupului eteric și a celui fizic. Dar pentru o parte a trupului, este valabil, în esență, faptul că această parte a trupului doarme și de la trezire până la adormire, cel puțin, în esență. Iar această parte a trupului este, în mod ciudat și remarcabil, partea pe care noi o numim cap. Acesta doarme tocmai atunci când noi veghem. Și deși s-ar putea crede cu ușurință că de fapt capul ar fi cel mai treaz, în realitate el este cel mai puțin treaz. Căci activitatea de veghe a gândirii omeneste, și în special activitățile capului, se bazează tocmai pe aceea că Eul și trupul astral au față de organul capului și în stare de veghe un astfel de raport încât ele nu se pot uni pe deplin – așadar partea de Eu a capului și partea de astral a capului – cu părțile fizică și eterică a capului, ci ele viețuiesc întotdeauna oarecum o viață proprie în afara părții fizice și eterice a capului. O legătură profundă între trupul astral al capului și cel fizic există doar atunci când avem dureri de cap. Iar când avem dureri foarte puternice de cap atunci legătura dintre partea astrală a capului și partea fizică a capului este cea mai puternică. Dar când avem dureri de cap, ne este cel mai greu să gândim. Aceasta provine de acolo că intervine o legătură prea puternică între partea astrală, cea fizică și cea eterică a capului. Acum, gândirea noastră din stare de veghe și restul vieții noastre sufletești de veghe se bazează tocmai pe aceea că într-o anumită privință Eul și trupul astral al capului sunt în afara trupului fizic și a celui eteric, și tocmai datorită acestui fapt ele se reflectă în trupul fizic și cel eteric al capului; așa cum ne putem vedea noi într-o oglindă numai când suntem în afara ei. Această oglindire, această reflectare, ne dă imaginile conștienței noastre cotidiene. Imaginile pe care le viețuim, pe care le percepem cunoscând în viața cotidiană sunt imagini oglindite, imagini reflectate. Și prin această viață din afara capului, prin acest somn al capului și prin reflectarea

activității Eului și a trupului astral provocată de duritatea craniului, noi ne resimțim lăuntru Eului și lăuntru trupului astral ca fiind ale noastre proprii. Dacă activitatea Eului și a trupului astral s-ar implica și mai mult decât este cazul și în alte părți ale organismului în activitatea trupului fizic și a celui eteric, atunci noi am percepe activitatea de digestie organică și probabil și activitatea ritmică, cum este aceea din inimă – le-am percepe în cap, sau poate nu le-am percepe –, dar de o activitate de gândire nu ar putea fi vorba, căci aceasta se bazează pe faptul că ea nu este preluată, ci reflectată. Inima și celelalte organe absorb, preiau activitatea Eului și a trupului astral. Organele capului nu o preiau, ci o reflectă mai degrabă, și de aceea ea poate fi viețuită înlăuntru sufletesc.

Acum, în timpul nopții, de la adormire până la trezire, oarecum întregul nostru Eu și întregul nostru trup astral – de fapt această formulare nu este într-un totu corectă, ci aproximativă –, așadar o mare parte a Eului și a trupului astral, se află în afara trupului fizic și a celui eteric. Între adormire și trezire omul este în măsură să se raporteze la o porțiune cu mult mai mare din Eul său și din trupul său astral, așa cum se raportează în timp de veghe la capul său. Numai că restul organismului nu este la fel de evoluat ca și capul; el nu s-a dezvoltat încă într-atât încât să poată radia înapoi, să poată reflecta, așa cum o poate face capul. De aceea, conștiința nu poate interveni în timpul somnului. Dacă noi considerăm mișcarea mâinilor noastre, trebuie să ne spunem: În aceste mâini noi avem, desigur în măsura în care le putem mișca atunci când suntem treji, elementele componente respective: Eu, trup astral, trup eteric și trup fizic. Toate acestea există, toate acestea se află în activitate atunci când ne mișcăm mâinile. Acuma gândiți-vă că omul ar fi transpus în situația în care mâinile sale ar fi fixate de organismul său, și anume în așa fel încât el să nu le poată mișca niciodată, încât să fie fixe pe acest organism. Și acum să acceptăm că în timp ce omul nu-și poate mișca mâinile sale fizice, lui i s-a conferit totodată darul ca să-și poată mișca trupul

eteric, sau măcar trupul astral al mâinilor. Acest fapt ar avea consecințe foarte importante. Căci el și-ar întinde atunci oarecum mâinile sale astrale, respectiv mâinile sale eterice, din mâinile fizice pe care nu le poate mișca, care ar fi fixate de corp. Noi nu ne ostenim să realizăm această procedură, căci atunci când mișcăm ceva din astralul și etericul mâinilor, noi mișcăm totodată și mâinile fizice. Or cealaltă situație nu poate fi înfăptuită pe Pământ fără doar și poate, ca ceva firesc, dar în decursul evoluției ea va fi înfăptuită, numai că într-o câțva altfel decât în modul grosier pe care l-am expus eu acum. Se va înfăptui prin aceea că pe măsură ce omul se va dezvolta în continuare în decursul evoluției Pământului și va fi matur să atingă starea de Jupiter, va interveni realmente faptul că mâinile sale, mâinile sale fizice, vor deveni imobile. Pe Jupiter omul va apărea deja în așa fel încât mâinile sale nu vor mai fi organe mobile, ci fixe, dar în schimb el își va putea mișca parțial mâinile astrale și cele eterice. Așadar pe Jupiter din mâinile fizice vor mai rămâne doar niște indicii imobile, dar, în schimb, mâinile astrale, respectiv eterice, vor fi mobile ca niște aripi și se vor mișca liber. Pe aceasta se va baza faptul că omul jupiterian nu va mai fi un simplu gânditor cu creierul, ci atunci mâinile sale fixe îi vor da posibilitatea să radieze înapoi în ceea ce este legat acum de mâinile fizice, și el va avea, datorită acestui fapt, o gândire cu mult mai vie, cu mult mai cuprinzătoare. Prin aceea că un organ fizic ajunge în repaus, partea componentă sufletesc-spirituală corespunzătoare, care ține de organul fizic, poate fi eliberată și ea poate dezvolta atunci o activitate sufletesc-spirituală. Așa stau realmente lucrurile cu creierul nostru: pe când eram încă oameni lunari, noi aveam astfel de organe care se mișcau așa cum se mișcă acum mâinile noastre, iar aceste organe au devenit fixe. Pe Lună noi nu aveam încă un craniu solidificat; atunci organele care acum sunt pliate în creier, se puteau mișca precum mâinile. De aceea, omul de pe Lună încă nu putea gândi așa cum gândește el pe Pământ. Dar pentru acela care examinează gândirea în mod clarvăzător, este

limpede că organele care se află în creierul care doarme, la omul care veghează realmente se mișcă precum niște aripi, așa cum v-am descris eu dumneavoastră că s-ar mișca mâinile astrale și eterice dacă mâinile fizice ar putea fi imobile. Deci aceasta s-a întâmplat într-adevăr la trecerea de la starea lunară la starea de Pământ, că acele, ca să spunem așa, „mâini”, au fost înfrânate și sunt acum fixate prin cutia craniană solidificată, și că în felul acesta etericul și astralicul sunt libere. Dar organele trebuie să fie dezvoltate în continuare. Aceste mâini nu pot rămâne așa cum sunt, atunci când noi vom fi evoluat până la starea de Jupiter, ci ele trebuie să sufere o modificare în privința substanței lor, așa cum a suferit creierul, care a devenit un organ de reflectare. Un asemenea proces poate fi desemnat drept conform cu evoluția firească.

Un alt proces este procesul inițierii. El constă în aceea că noi situăm în centrul conștiinței noastre o meditație mantrică, și ne contopim într-un tot cu ea. Dacă noi facem aceasta, este în mare măsură datorită faptului că noi nu ne folosim corporalitatea pentru a alcătui acel gând, pentru a avea acel gând, ci ne retragem realmente din corporalitate, din fizic-senzorial, împreună cu acel gând, și persistăm în el, astfel încât la meditare nu avem niciun ajutor din lumea fizică. La gândirea cotidiană obișnuită ne ajută trupul fizic, ne ajută lumea fizică. Noi gândim atunci când avem impresii datorită simțurilor. În felul acesta, gândirea este comodă. Căci lumea face totodată asupra noastră o impresie eterică și una fizică. Aceasta constituie un sprijin pentru gândirea noastră. Atunci când medităm, trebuie să stăm departe în acest proces de tot ceea ce este fizic, de orice reprezentare. Noi trebuie să punem în centrul conștiinței noastre un gând, prin propria noastră voință liberă. În felul acesta, se petrece ceva într-un tot deosebit, care, comparativ cu procesul de percepție, este un proces mai subtil. Dacă ajungem să uităm oarecum întreg restul lumii – ca și cum de fapt nu ar mai exista nimic în spațiu și timp decât gândul nostru –, așadar dacă am ajuns până acolo încât întreaga

lume să ne fie indiferentă și noi să nu mai trăim decât în gândul meditat, atunci intervine ceea ce desigur că nici o știință fizică nu poate constata, anume că prin acest proces subtil al meditării se ajunge oarecum la un consum subtil de căldură; se consumă căldură. Este un proces care desigur nu poate fi constatat fizic, dar consumul are loc și noi vom avea cândva ocazia să vorbim despre aceasta. Atunci vom vedea că prin procese pe care le poate observa oricine, se poate dovedi și științei fizice că procesul meditării este legat de un proces subtil de căldură [66] și de un proces subtil de lumină.

Din lumina pe care am preluat-o, noi consumăm lăuntric ceva; noi consumăm lumină. Noi mai consumăm și altceva, dar deocamdată să rămânem la faptul că noi consumăm căldură și lumină. Ceea ce consumăm face să apară ceea ce am discutat cu opt zile în urmă aici, anume că din procesul meditării se constituie ceva viu, ca o viață subtilă. Atunci când noi gândim în procesele cotidiene obișnuite, în noi trăiește ceva care se imprimă în organismul nostru și determină un proces care are și el de a face cu căldura; acesta se imprimă înlăuntru, și ceea ce se desfășoară acolo ne determină să avem amintiri. Dar prin meditare nu este îngăduit să se ajungă la aceasta. Căci atunci când noi trăim separat, într-un conținut pur de gânduri sau de sentimente, atunci nu se imprimă în trupul nostru ceea ce consumăm în acest proces, ci se imprimă în eterul general. Această stare a noastră cauzează un proces în afara noastră. Da, iubii mei prieteni, dacă dumneavoastră meditați cu adevărat serios, dacă meditați cu adevărat, atunci dumneavoastră imprimați în eterul general forma gândurilor dumneavoastră și ea se află acolo, înăuntru. Și dacă dumneavoastră priviți după aceea înapoi la un proces de meditare, aceasta nu este o amintire obișnuită, ci o privire înapoi la ceea ce s-a imprimat în eterul cosmic. Este important ca noi să dăm atenție acestui fapt. Acesta este un proces important, pe care noi îl înfăptuim în așa fel încât el constituie o legătură între noi și lumea eterică și cea astrală înconjurătoare. Omul care își dezvoltă percepția

și gândirea cotidiană obișnuită, are de a face numai cu sine însuși; acestea constituie procese care se desfășoară doar în sine însuși. Însă cel care se implică în adevărata meditare, în meditatea reală, acela trăiește într-un proces care este totodată un proces cosmic. Acolo se produce ceva, chiar dacă acel ceva este extrem de subtil. Iar ceea ce se întâmplă acolo este că prin meditare se consumă niște căldură. Și dacă se consumă căldură, atunci ia naștere frig; eterul cosmic general se răcește atunci când medităm. Și deoarece se consumă și lumină, aceasta se atenuază; și ia naștere întuneric, lumină atenuată. Astfel încât dacă un om meditează într-un loc din lume și pleacă după aceea de acolo, el lasă în acel loc în urmă o răcire ușoară, și în același timp o ușoară atenuare a luminii. Starea generală a luminii a fost atenuată, a devenit mai întunecată. Un clarvăzător poate urmări întotdeauna dacă un om a meditat într-un loc, dacă el a înfăptuit într-adevăr un proces de meditare. Iar când pleacă de acolo, rămâne o imagine de umbră a lui acolo, care este mai rece decât mediul înconjurător. Așadar în locul acela rămâne ca un spectru, mai rece și mai întunecat, pe care l-am imprimat noi acolo. Și în locul acela s-a săvârșit, într-un mod absolut subtil, ceva care poate fi comparat la modul grosier cu ceea ce ia naștere pe un clișeu fotografic. Acolo s-a constituit realmente un fel de spectru. Este așadar un proces care nu se desfășoară doar în om, ci se desfășoară realmente cosmic, un proces prin care omul se îmbină în Cosmos.

Acum există, firește, și un gând pe care omul îl meditează, chiar dacă nu este obișnuit să mediteze, chiar dacă nu știe nimic despre știința spirituală. Există un gând pe care omul îl meditează deja. Iar acest gând este aparent foarte mărunț, dar pentru viață este infinit de important; este gândul Eului. Căci gândul Eului este întotdeauna conceput liber de corporalitate, nelegat de trup. Și în măsura în care noi avem cu Eul nostru un raport cu lumea, sunt gândite și anumite lucruri, care au legătură cu Eul nostru, chiar dacă omul nu observă aceasta în viață, în așa fel – așa spune – ca și cum ar fi ramurile unui

copac. Astfel, anumite gânduri, sentimente și impulsuri de voință devin ca niște ramuri, sau ca niște antene, ca niște antene mobile; acestea se grupează în jurul Eului. Astfel încât omul lasă realmente să meargă încontinuu în urma sa, de-a lungul întregii sale vieți, ceea ce gândește el ca Eu și ceea ce întinde el în toate părțile ca pe niște tentacule mobile. O meduză fantomatică lasă omul mereu în urma sa, de-a lungul întregii sale vieți. Dar aceasta este o realitate, căci ea conține totodată tot ceea ce a viețuit omul – în măsura în care le-a gândit și simțit în Eul său. Iar aceasta dăinuie. Și când omul a trecut prin Poarta morții, el învață treptat să privească la acest ceva lăsat în urmă, și aceasta creează posibilitatea să existe o legătură între ceea ce viețuiește el după moarte și ceea ce a lăsat în urmă.

Noi, ca oameni pământeni, trebuie să învățăm pentru început în meditație să ne reținem organele prin voința noastră; și există posibilitatea să medităm corect prin aceea că ne eliberăm realmente gândirea, simțirea și sentimentele în timpul meditației în așa fel încât trupul să nu participe, iar noi să ne putem concentra datorită acestui fapt atât de puternic lăuntric, încât în eterul cosmic să se imprime – să se fotografieze oarecum – numai ceea ce voim noi, și nu ceea ce nu voim. Aceasta trebuie să subliniem mereu, că o adevărată meditare, o meditare corectă este un proces real, este cu adevărat un proces real.

Și dacă ne gândim că omul lasă aceasta în urmă și, în fond, înlăuntru se află toate trăirile sale, care se mențin, atunci vom înțelege și că după ce omul a parcurs răstimpul care se află între moarte și o nouă naștere și vine din nou pe Pământ – el va găsi în eterul cosmic ceea ce lăsase acolo în urma sa. Avem aici modul real în care se produce karma. Este ceea ce a produs omul ca spectru al său și acționează acum asupra lui, constituind în legătură cu viețile următoare ceea ce se desfășoară în karmă.

La înțelegerea acestor lucruri se poate ajunge doar încet și treptat. Și pentru că așa stau lucrurile, pentru că se desfășoară un proces real care trece dincolo de noi, care intervine în Cosmos, cel care meditează

are sentimentul: Meditarea este altceva decât gândirea obișnuită. Căci la aceasta din urmă noi avem sentimentul: Noi suntem cei care îmbinăm gândurile laolaltă, care aducem un gând la atul; noi suntem cei care judecăm aici. La meditare, omul dobândește treptat sentimentul: Nu ești doar tu cel care gândește, care meditează aici, ci aici se petrece ceva în cadrul căruia e drept că te afli, dar care se desfășoară și în afara ta, ca proces care se menține. Și acesta este sentimentul pe care trebuie să-l dobândim. Așa cum avem sentimentul, atunci când aruncăm un obiect casant înspre perete, că nu se petrece numai ceea ce are loc înainte de zborul obiectului, ci ulterior se petrece ceva aflat în legătură cu acesta, anume că obiectul se sparge: Aceasta se petrece după ce s-a desprins de noi –, tot așa dobândim sentimentul în meditare: Nu ești tu cel care gândește; e drept că tu îți aprinzi gândurile, dar ele se învârtesc în continuare, se învârtesc și trăiesc. Tu nu mai ești atunci stăpânul lor, ci ele încep să aibă o viață proprie și o ființă proprie, de sine-stătătoare. Iar faptul de a te simți înlăuntrul acestei atmosfere de urzire și trăire a gândurilor tale – ca și cum gândurile s-ar mișca la fel ca niște valuri prin creierul tău –, faptul de a începe să simți aceasta este ceea ce ne dă sentimentul de certitudine: Tu te afli înlăuntrul unei lumi spirituale; tu însuși ești doar o parte componentă care urzește în țesătura universală. Și este important ca noi să ajungem într-adevăr la o asemenea liniște, la o asemenea pace sufletească în meditare, încât să ajungem la acest sentiment important: Nu înfăptuiești tu singur acest proces; ci el este înfăptuit. Tu ai început să miști aceste valuri, dar ele se extind în jurul tău. Ele au o viață proprie, iar tu ești doar punctul ei central.

Vedeți de aici, iubiții mei prieteni, că aceasta este o trăire care ne dă de fapt cunoașterea lumii spirituale. Iar această trăire trebuie așteptată într-o pace deplină. Ea este extraordinar de importantă, dar e nevoie de răbdare, perseverență și abnegație, pentru a o aștepta într-o pace deplină. Căci această trăire este suficientă pentru ca noi să

dobândim convingerea deplină despre existența obiectivă a lumii spirituale.

Ceea ce puteți prelua dumneavoastră din expunerile făcute, este că aceste stări de alternare între veghe și somn sunt, în fond, de-a dreptul necesare. Noi dormim și veghem aici în modul în care ne este cunoscut. Noi dormim și veghem pentru ca creierul nostru activ de-a lungul întregii zile să se poată și cufunda în partea care îngrijește în timpul zilei organele, iar în timpul nopții iese afară din trup și rămâne inconștientă. Acest ritm dintre somn și veghe trebuie să existe; dar noi am văzut că el are loc și în marele mers evolutiv al ființelor cosmice. Căci dacă acum creierul nostru doarme de fapt pentru ca noi să putem gândi, iar mâinile veghează, ceea ce înseamnă că întregul nostru raport cu mâinile este liber, treaz, în timp ce în somn noi nu ne mișcăm, tot așa, noi am fost pe Lună de-a dreptul treji în privința creierului nostru, și noi am învățat să dormim; noi putem dezvolta acum gândirea pământească prin aceea că am învățat somnul creierului. În timp ce pe Lună el era încă treaz, aici a dobândit posibilitatea de a dormi; și datorită acestui fapt, omul poate gândi. Partea mediană a trupului va învăța să doarmă pe Jupiter; în felul acesta, gândirea va deveni o altă trăire. Așa străbat stările dintre somn și veghe prin întreaga evoluție. Dar aceste stări sunt întru totul generale, și ele se arată în toate domeniile posibile. Se poate spune: Ori-încotro te uiți, vezi că stările alternative de somn și de veghe sunt într-adevăr necesare. Eu voi da un exemplu ciudat în acest sens, dar este un exemplu care ne poate fi apropiat în vremea noastră.

Nu-i așa, dacă vreți să aflați ce s-a desfășurat în viața spirituală literară în cadrul culturii la începutul secolului XIX, puteți deschide o operă de istoria literaturii și vedea care poeți au fost importanți, și care au fost ne semnificativi; imaginea oferită încetează într-un anumit loc: anume poeții care au fost chiar ne semnificativi nu sunt deloc menționați. Iar omul, dacă știe ceva în prezent, el știe ce poeți au fost importanți sau neimportanți, în prima jumătate sau pe la

mijlocul secolului XIX. Aceasta se știe; iar despre unii oameni – faptul nu poate fi contestat – care au scris și ei literatură în secolul XIX, mulți oameni – nu vreau să spun că toți – nu mai știu acum chiar nimic. Nu-i așa, există oameni despre care nu se mai știe chiar nimic. Dar va veni precis o vreme în care va exista o altă imagine, o complet altă imagine a ceea ce se numește, de exemplu, viața spirituală literară a secolului XIX, în care este sigur că anumitor poeți cărora li se dedică în ziua de azi multe pagini, li se va mai dedica doar o jumătate de pagină, iar unuia care nu este deloc menționat în ziua de azi, i se vor dedica zece până la douăzeci de pagini. Lucrurile se vor schimba. Și chiar există necesitatea ca aceste lucruri să se schimbe din temelii. Și în special dacă luăm în considerare faptul că știința spirituală trebuie să fie ceva care pătrunde acum în procesul cultural al omenirii, și care cuprinde și impregnează ființa omenească; dacă luăm aceste lucruri în considerare, atunci se va ști cum trebuie oamenii să învețe să-și schimbe modul de a gândi. Vreau să vă dau un exemplu.

Nu-i așa, în locul cunoașterii actuale, care poate fi dobândită doar prin aceea că se consideră drept cunoaștere adevărată doar ceea ce dobândește omul cu ajutorul organizației corporale, trebuie să se dezvolte o alta, care să accepte și ceea ce poate fi cucerit pe calea spirituală de inițiere. În ziua de azi lucrurile stau așa că adevăratul om de știință consideră că are valabilitate, consideră că este sigur doar ceea ce a fost obținut prin cunoașterea dobândită prin instrumentele trupului. Tot restul este considerat de el ca fiind o fantezie. Eventual, le acceptă ca ipoteze. Dar lucrurile nu trebuie să meargă prea departe, pentru că altfel el numește și ipoteza ca fiind ceva fantasmagoric. Așadar așa stau lucrurile în ziua de azi. Dar trebuie să vină un timp în care nu numai că va fi acceptat ceea ce este obținut pe calea cunoașterii spirituale, ci în care și ceea ce este cunoscut în lumea fizică va primi lumina cunoașterii spirituale, fiind întemeiat în sensul cel mai eminent abia prin cunoașterea spirituală. Așa trebuie să se întâmple.

Acum, putem spune, nu numai comparativ, ci ca realitate deplină, că noi trăim acum într-un timp în care omul doarme în privința cunoașterii – sau cel puțin oamenii, în general; e ușor să fii amabil, dar pentru că cel care se interesează de știința spirituală – și care este treaz în privința cunoașterii spirituale face excepție din această considerație –, așa stau lucrurile. Însă restul omenirii doarme în privința cunoașterii spirituale: ea este adormită. Și tocmai ceea ce constituie cea mai venerată știință, ia naștere prin aceea că în realitate, omenirea doarme. Noi trăim un timp în care acest adevăr este viețuit ca în somn de omenire, în sensul cel mai intens. Această situație s-a pregătit de mult timp, și așa cum are loc întotdeauna o adormire înainte de somnul propriu-zis, putem observa cum a existat un fel de stare de vis și o luptă cu somnul tocmai în secolul XIX. Acum trăim într-o epocă în care majoritatea omenirii doarme în privința cunoașterii spirituale. Și este o dulce somnolență. Dar nu a fost ușor să se ajungă într-un totu la acest somn, și vedem, de exemplu, în marile fenomene izolate din prima jumătate a secolului XIX cum are loc o luptă cu somnul prin aceea că în anumiți oameni mai există încă o anumită presimțire, că în ei se deschide o trăire lăuntrică a adevărilor spirituale, a raporturilor spirituale. Iar secolul al XIX-lea nu a putut proceda în decursul său altfel, pentru a ajunge la această stare de dulce somnolență, decât uitându-i pe poeții care mai știau ceva deosebit despre lumea spirituală. Căci ei nu se potriveau cu starea generală de somnolență spirituală.

Da, eu am atras deja cândva atenția asupra unui poet, *Julius Mosen* [67], care ne-a lăsat în lucrările sale «Ritter Wahn» («Cavalerul Iluzie»), și chiar și în al său «Ahasver», adevărate poeme, din care noi putem vedea că în Julius Mosen trăia o legătură vie cu lumea spirituală. Cavalerul Iluzie, pe care ni-l prezintă Julius Mose, pe care el l-a configurat într-un mod asemănător celui existent într-o veche legendă, dar pe care el l-a pătruns cu anumite idei din care se vede că el mai avea încă o legătură cu lumea spirituală –, Cavalerul Iluzie îl

caută pe Pământ pe acela care-l poate lămuri în privința învingerii morții. Aceasta este, în esență, tema poemului lui Julius Mosen, «Cavalerul Iluzie», anume că acest Cavaler Iluzie, așadar cel care se află în cunoașterea obișnuită, care este o cunoaștere iluzorie, caută pe cineva care-l poate lămuri cum se poate trece dincolo de cunoașterea iluzorie a trupului fizic? Și el are o părere foarte înaltă despre acela care-l poate lămuri în această privință. Julius Mosen ne oferă apoi descrieri care se referă la modul în care Cavalerul Iluzie vrea să îl găsească pe cel care îl poate lămuri în privința cunoștințelor eliberate de trup:

Eu voi cutreiera acum toate țările,
Spre Est, până unde mă poartă calul cel viteaz,
Voi merge din castel în castel, din țară în țară

Până când cineva îmi poate spune fără să ezite:
Eu pot să îți salvez trupul de moarte,
Eu pot să frâng puterea morții și s-o înving.

Pe acela vreau să îl slujesc din veșnicie în veșnicie
Cu mâini fortificate în bătălie,
Pentru el vreau să lucrez și să lupt cu măreție.

Așadar acest Cavaler Iluzie caută o explicație în privința modului în care se poate dobândi o cunoaștere care nu este condiționată de trup, ci care condiționează ea trupul și conferă veșnicie. Așadar acest dor există deja. Și apoi, Cavalerul Iluzie se luptă mai întâi – după cum spune Julius Mosen – cu un bătrân „Ird”. Acum, oamenii n-au înțeles aceasta: Ird. Dar dacă ai fi putut citi numele în original, nu ai fi tradus Ird prin „Moartea”, așa cum a făcut-o profesorul de literatură din Leipzig [68], *Rudolf von Gottschall*. Numele ar fi trebuit să fie tradus prin „Pământul”, sau prin „Lumea”. Cu acest bătrân Ird s-a luptat Cavalerul Iluzie mai întâi. El l-a învins. Noi am vorbit ultima oară despre învingerea a ceea ce este pământesc prin spiritual, despre victoria spiritualului asupra Pământului, timpului și spațiului. El îl

învinge pe bătrânul „Spațiu” și ajunge la poarta cerului, adică a lumii spirituale. Și atunci asupra lui vine dorul de a se întoarce pe Pământ, pentru că nu-și trăise viața pe deplin. Acest întreg poem frumos «Cavalerul Iluzie» ne arată că a existat deja cineva care s-a luptat cu problema inițierii, care știa ceva despre faptul că există o asemenea problemă a inițierii. Iar în «Ahasver» al său, Julius Mosen a expus tot ceva de genul acesta.

Acum, există și un alt poet german, *Wilhelm Jordan* [69], care este adesea menționat, dar prea puțin și opera lui prin care el a dat cele mai importante experiențe spirituale ale sale: «Demiurgos». Acest «Demiurgos» – care a apărut prin anii 50 – este o lucrare de-a dreptul importantă, căci în acest «Demiurgos» se exprimă realmente cum se apropie de om entități spirituale, puteri spirituale, bune și rele, care pătrund sufletul omenesc și se manifestă aici pe Pământ cu ajutorul oamenilor. Astfel încât, atunci când avem un om în fața noastră, trebuie să ne gândim că acest om constă, desigur, din tot ceea ce cunoaștem noi, dar că înlăuntrul lui acționează ceva care provine de la înaltele ființe spirituale. Iar «Demiurgos» constă în mare parte în aceea că este expusă această legătură a omului cu lumea spirituală. Jordan expune în trei volume frumoase, în «Demiurgos» al său, modul în care intervin entitățile spirituale în sufletul omenesc. Aceasta este o luptă cu somnul, care intervine apoi pe deplin. Iar aceștia sunt oameni în ale căror vise mai pătrunde ceea ce trebuie să-și cucerească omenirea prin știința spirituală, ieșind din dulcea somnolență a cunoașterii pozitivistice pur exterioare. Iar noi trebuie să privim realmente un astfel de proces prin care oamenii ajung, prin vise spirituale, la lene, la somnul plin de lene.

Și dacă ne întrebăm acum: Pe ce se bazează faptul că mai există încă un om ca Julius Mosen, care este capabil să expună procese spirituale, care expune acel proces de inițiere din călătoria «Cavalerului Iluzie», de unde vine aceasta? Și este de-a dreptul remarcabil: Julius Mosen a fost bolnav și a petrecut o mare parte din

viață aproape pe deplin paralizat. Dar ce a însemnat acea paralizare? A însemnat că trupul său fizic, uscându-se oarecum, s-a desprins de trupul eteric și de cel astral. Datorită acelei paralizii, trupul astral și cel eteric au devenit mai libere. Ceea ce trebuie noi să ne cucerim cu trudă printr-un proces de inițiere, a fost determinat la el de un proces maladiv. Desigur că acest proces maladiv nu trebuie considerat ca un adevărat proces de cunoaștere, sau chiar produs pentru că ar fi de dorit; dar tocmai în timpul în care a început acea lene a omenirii, ordinea cosmică a pus în lume un om căruia ea i-a dat un astfel de raport între partea sa fizică și cea sufletesc-spirituală. Și el zăcea acolo, paralizat, și nu-și putea mișca niciun membru, dar cu un suflet activ, cu un spirit activ, care au devenit libere tocmai din această cauză și au pătruns în lumea spirituală. Ceea ce caută inițierea în mod sănătos, a fost provocat în acest caz printr-o boală. Acolo, un om a zăcut paralizat în pat o mare parte a vieții sale, dar spiritual-sufletescul său s-a desprins triumfător din paralizia trupului. De aceea a putut să dea la iveală acest om ceva care ne apare atât de spiritual. Desigur că s-ar fi putut atinge și într-un mod mai sănătos decât la Juris Moses, dar probabil că tocmai de aceea ar fi fost mai puțin profund.

Aceste lucruri puteau fi atinse și într-un mod mai sănătos. I-a fost posibil unui poet să expună într-adevăr și în prima jumătate a secolului XIX procesul cultural-istoric al omenirii în așa fel încât să lase să lumineze în toate staturile prezentate de el legătura dintre lumile spirituale și ceea ce se perindă pe Pământ ca om. Există un frumos poem din deceniul al treilea al secolului XIX, «Alhambra», de *Auffenberg* [70]. Acest *Auffenberg* este un poet spiritual, iar «Alhambra» este o lucrare importantă, astfel încât avem trei lucrări, și cu «Ahasver», patru lucrări: «Cavalerul Iluzie», «Ahasver», «Demiurgos» și «Alhambra» – de fapt ar mai trebui spuse multe despre acestea, care nu pot fi deloc ușor găsite în ziua de azi –, astfel încât avem patru lucrări care ne arată cum dispăre în acea perioadă, oarecum ca un vis, în fața stării de somnolență materialistă generală

ceea ce constituie legătura omului cu lumea spirituală. Mai înainte, omenirea era mai deschisă față de lumea spirituală; numai că în ziua de azi oamenii îi trec cu vederea pe cei care au descris această lume spirituală, pe cei care au avut o conștiință deplină despre lumea spirituală. Atunci când se scrie în ziua de azi o istorie a filosofiei, sunt omiși cei care au avut o conștiință despre lumea spirituală, sau nu se menționează această colaborare cu lumea spirituală în cazul spiritelor celor mai eminente.

Acum, este foarte interesantă o comparație între «Cavalerul Iluzie», în care pulsează o viață cu adevărat spirituală, și «Demiurgos» al lui Jordan, în care începe să răsună o viață spirituală. Jordan era perfect sănătos; la el nu s-a putut separa spiritual-sufletescul de trup, ca la Mosen, care avea trupul paralizat. Consecința a fost că Jordan a putut ajunge la ideea de «Demiurgos» doar în perioada tinereții sale de mobilitate lăuntrică, când el a putut cuprinde prin energie și elasticitate și logică lăuntrică, spiritual-sufletescul; ulterior, el a ajuns la un darwinism materialist grosier din istoria culturii, care străbate ca o trăsătură caracteristică «Nibelunii» săi, ș.a.m.d. El a trebuit așadar să parcurgă intrarea în cântecul de ațipire al materialismului. Însă important este ca noi să înțelegem că timpul nostru are sarcina de a aduce cunoașterea în procesul spiritual, în procesul de evoluție al omenirii, care izvorăște dintr-o cunoaștere cu adevărat spirituală – acea cunoaștere pe care spiritul cosmic a indicat-o oarecum prin destinul tragic al lui Julius Mosen: omul nu mai poate pătrunde involuntar și fără doar și poate în lumea spirituală; mai înainte au existat vremuri în care el putea face aceasta, în care prin structura pur naturală a omului, spiritual-sufletescul, trupul astral și trupul eteric mai erau și libere și independente de trupul fizic; dar această vreme a trecut. În stare firească, în epoca noastră materialistă actuală – și aceasta trebuie să rămână așa pentru restul existenței pământești și să devină și mai intensă – omul trebuie să aibă legătură compactă între spiritual-sufletesc și corporalitatea fizică. Dar aceasta

nu permite ca prin raporturi naturale omul să ajungă la vreo conștiință despre lumea spirituală. Însă aceasta ar trebui să intervină din motivul ca voința să o poată face; pentru ca prin pătrunderea cu momentul de știință spirituală omul să-și desprindă spiritual-sufletescul de corporalitatea fizică prin impulsul lăuntric de voință, în libertate, prin meditare și concentrare. Căci dacă ar fi să se ajungă la cunoștințe spirituale în același mod cum o făcea omul înainte, el ar trebui să fie bolnav, paralizat, să-și petreacă cea de-a doua jumătate a vieții cu membrele paralizate. Acest lucru era necesar pentru organizația actuală a omului, dar mai înainte nu a fost necesar. Omul nu trebuia să devină paralizat, căci legătura dintre trupul astral, trupul eteric și trupul fizic era de așa natură încât îngăduia cunoașterea clarvăzătoare. În ultima vreme, acest lucru nu a mai fost posibil decât prin îmbolnăvire. Iar ceea ce s-a manifestat la Julius Mosen a fost oarecum un simbol.

Astfel că noi trebuie să ne aducem înaintea sufletelor corelațiile spirituale profunde ale fenomenelor lumii tocmai prin știința spirituală, dar trebuie să ne și clarificăm cu ce impulsuri spiritual-istorice profunde este strâns legat ceea ce face necesar ca în ziua de azi oamenii să treacă treptat la știința spirituală. Aceasta nu se solicită prin voința arbitrară a unui singur om, ci prin marele parcurs pe care trebuie să-l ia evoluția spirituală prin întreaga devenire a Pământului. Misiunea și sarcina omului este aceea de a trece tot mai mult în viitor în adevărata trăire spirituală, pentru ca omenirea și întreaga cultură a Pământului să nu se usuce, pentru ca spiritul să poată trăi în continuare pe Pământ.

Printre multele lucruri pe care le poate explica omului o astfel de cunoaștere este și aceea pe care eu am exprimat-o deja în repetate rânduri: anume că nenumărați oameni își poartă acum într-un interval temporal relativ scurt ființa lor sufletească în înalturi, și o înalță în așa fel încât ei mai au trupuri eterice neconsumate, care mai conțin încă forțe ce ar fi putut îngriji viața fizică încă decenii întregi,

și care prin aceea că datorită cumplitelor evenimente istorice ei trec acum prin poarta morții, își aduc trupurile lor eterice neconsumate în lumea spirituală. Însă aceștia vor deveni marii colaboratori ai spiritualizării culturii omenești. Și pe lângă toate celelalte, acest mare eveniment al timpului are însemnătatea extrem de profundă în evoluția omenirii că prin creația trupurilor eterice neconsumate pot iradia forțe în evoluția Pământului nostru care vor fi în măsură să adeverească spiritualul. Dar așa cum nu ar ajuta la nimic, iubii mei prieteni, dacă ar fi oricât de mulți Sori în lume, dacă oamenii nu ar prelua prin ochii lor lumina solară, pe cât de adevărat este cuvântul pe care l-a rostit Goethe: „Dacă ochiul nu ar fi solar [71], el nu ar putea niciodată zări Soarele”, așa cum Soarele ar străluci zadarnic dacă nu ar exista ochi care să-i preia lumina, tot așa din sufletele oamenilor Pământului trebuie să crească organe pentru a prelua realmente ceea ce iradiază în jos ca viață spirituală din Cosmos și din lumea în care oamenii își petrec viața dintre moarte și o nouă naștere, și în care se află și trupurile eterice neconsumate. Ceea ce este jertfit prin marile jertfe ale războiului trebuie să se unească cu existența spirituală cosmică și trebuie să fie preluat de sufletele omenești care sunt receptive față de spiritual. Și ar fi cumplit dacă ar continua să existe doar acea știință care se consideră în ziua de azi a fi unică, și care nu face altceva decât să înregistreze realitățile perceptibile în exterior și să le folosească pentru a formula judecăți raționale în privința lor. Căci dacă știința este doar o repetare a ceea ce există și fără știință, ea nu se poate uni cu spiritual-sufletescul. Numai ceea ce poate crește în sufletul omenesc cu adevărat în privința a ceea ce este senzorial-perceptibil, numai aceasta se poate uni cu adevăratul spiritual-divin, astfel încât procesul de evoluție al Pământului să rămână el însuși spiritual, spiritual-viu. Orice progres al omenirii se bazează pe pătrunderea spiritualului în procesul evoluției sufletelor omenești, și numai din spirit se poate decide dacă ceva este adevărat sau fals. În ziua de azi se crede că s-ar putea lua decizii și fără spirit într-o privință

sau alta, că s-ar putea dovedi una sau alta; dar cea din urmă instanță care decide și asupra adevărilor sensibile este viețuirea spirituală.

Atunci când viețuirea spirituală din prima jumătate a secolului XIX a apus, a fost din nou încadrat, așa spune, un simbol în omenire, pentru a arăta ce poate produce spiritul în anumiți oameni, pentru a arăta lipsa de esență a unei dovezi orientate doar în sens exterior-sensibil. Un om, care a scris unele lucruri sub numele de *Dr. Mises* [72], a realizat în această perioadă diverse lucruri pentru a arăta cum se poate dovedi totul, absolut totul, și cum se poate dovedi și contrariul la fel de bine, și cum în ultimă instanță există numai legătura cu viața spirituală. De exemplu, acest om a viețuit unele lucruri din domeniul științelor naturii, al științei medicale – el însuși era medic –, și el a viețuit faptul că în orice moment apare un nou medicament pentru o boală sau alta. Așa de exemplu, el a trăit în perioada în care a început să se prescrie iod împotriva gușii. Era pe vremea în care acest remediu celebra un triumf deosebit, vremea – era deceniul al doilea al secolului XIX – în care se voia dovedirea faptului cât de prețios este de fapt remediu iod. Și atunci, Dr. Mises și-a dat silința și a arătat că se poate dovedi, în conformitate cu toate principiile științelor naturii, că iodul ar fi ceva deosebit din motivul, care poate fi într-adevăr confirmat, că Luna constă din iod. Și el a adus dovada incontestabilă că așa ar fi lucrurile. El a vrut să arate cu aceasta că omul poate dovedi de fapt tot ceea ce vrea. Și într-adevăr, aceasta se poate face. Rațiunea care este legată de creier poate dovedi într-adevăr orice afirmație sau negație în privința unui lucru. Și aproape mereu stau lucrurile așa, că apare o părere științifică anume, iar peste un timp apare contrarul ei; că oamenii pot dovedi la fel de bine un „da” pe de o parte, cât și un „nu” pe de altă parte. Dar ceea ce nu constituie o asemenea înălțare și coborâre a unui val de tipul „da-nu”, ci este adevăratul progres al evoluției omenirii din partea forțelor divine bune, se bazează pe spiritual. Și trebuie să ne fie limpede faptul că prezentul și-a produs realitățile sale culturale deosebit de caracteristice prin aceea că el

constituie perioada de somn a științei spirituale, și că deasupra a tot ceea ce se crede de cele mai multe ori drept știință se extinde în mare măsură tocmai somnolența spirituală. Această somnolență spirituală este necesară. Ceea ce exprim eu nu este o critică, ci constatarea unei realități. Cu toată iubirea trebuie semnalat acum, trebuie accentuat că a fost necesar ca o vreme întreaga știință să doarmă cu privire la lumea spirituală. Dar acum a venit din nou timpul în care trebuie să apară trezirea vie a vieții spirituale, a acestei vieți spirituale după care simțim realmente pretutindeni un dor. Și este ceea ce ne poate fi întemeiat de simțire, iubirii mei prieteni, este ceea ce trebuie să ne vivifieze în acest timp străbătut de dureri. În măsura în care avem chiar și numai o presimțire că omul își poate găsi calea în lumea spirituală, noi trebuie să căutăm această cale; noi trebuie să căutăm ca gândurile noastre spirituale să se unească cu ceea ce iradiază în jos de la trupurile eterice neconsumate. Și aceasta va putea da realmente în viitor o privire înapoi la aceste zile mișcate de dureri și purtătoare de destine, dintr-o anumită înălțime spirituală. Această înălțime spirituală va veni, dacă tot mai mulți oameni vor găsi impulsurile spiritual-științifice din adevăratul conținut al conștiinței lor de viață. Și atunci se va întâmpla ceea ce v-am expus eu mereu din adâncul sufletului ca gând de încheiere al acestor observații aici, în acest loc, în ultima vreme, ceea ce putem noi prelua ca speranță, ca speranță pe care o poate avea acela – dar ar trebui să o și aibă – care trăiește aceste zile purtătoare de grele destine, unit cu știința spirituală.

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Întelegerea lor în Împărăția spiritului.

A ZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 16 martie 1915

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Iubiții mei prieteni, putem realiza astăzi din nou câteva considerații aforistice care pot fi completări dintr-o direcție sau alta a celor discutate în ultima vreme. Primul aspect asupra căruia aș dori să vă atrag atenția este modul în care găsim realitățile și entitățile

lumilor spirituale atunci când ne înălțăm în lumile spirituale, și după ce am făcut primii pași în lumile spirituale. Aș dori să pornesc de la a explica în ce constau dificultățile de înălțare în lumile spirituale. Aceste dificultăți sunt realmente considerabile, și pe cât de sigur este că drumul pe care îl urmăm prin meditațiile noastre, prin întreaga muncă lăuntrică a sufletelor noastre, trebuie să ducă în lumea spirituală, la fel de sigur este și la fel de ușor este, de asemenea, de a confunda oarecum în ce constă particularitatea acestor experiențe sufletești care duc sufletul în lumile spirituale. Pentru început, este dificultatea că noi suntem obișnuiți să judecăm tot ceea ce experimentăm cu sufletul în conformitate cu trăirile pe care ni le-am însușit din lumea sensibilă exterioară. Oarecum, noi nu cunoaștem nimic altceva decât ceea ce ne-am însușit din lumea senzorială exterioară. Acum intrăm în lumea spirituală, și aici totul este într-adevăr altfel decât în lumea sensibilă. Și pentru că totul este altfel, există în primul rând dificultatea de a aduce ceea ce vrem să vedem în domeniul atenției noastre. Ca să spunem așa, întreaga lume spirituală s-ar putea afla în fața noastră, dar noi nu am vedea nimic. Aceasta din cauză că atâta timp cât zăbovim în stare de veghe în trupul nostru pământesc, noi nu suntem capabili să ne retragem organele spirituale din acest trup pământesc, să le retragem din legătura lor cu trupul pământesc.

Să abordăm acum o comparație, pe care eu am ales-o deja adesea, pentru a cuprinde cu privirea separarea sufletescului de corporal. Eu am spus adesea că din ceea ce este omul aici în viața obișnuită, se poate cunoaște la fel de puțin nemurirea sa, pe cât de puțin se poate cunoaște din apă care sunt însușirile hidrogenului și oxigenului. Hidrogenul, care se află în apă în unire cu oxigenul, la fel cum se află partea noastră nemuritoare în corporalitatea noastră, nu ne arată nimic din însușirile sale atâta timp cât nu este separat; el își ascunde toate aceste însușiri. Tot așa își ascunde sufletul însușirile în măsura în care este unit cu trupul.

Viața obișnuită dintre naștere și moarte ne educă în privința raportării noastre la lumea sensibilă exterioară în așa fel încât noi să avem în stare de veghe organele spirituale legate de corporalitate, așa cum este hidrogenul legat de oxigen, în apă. De aceea, în viața noastră dintre naștere și moarte sufletului nu îi este posibil să se separe de trup, decât atunci când iese din el de la adormire până la trezire, pentru a pătrunde în lumile spirituale. În acest răstimp dintre adormire și trezire sufletul pătrunde realmente în lumile spirituale, este înlăuntrul acestora. Acolo el își extrage noi forțe din lumile spirituale pentru parcursul cotidian, dar în el rămâne obișnuința de a percepe doar cu organele corporale, iar în momentul în care sufletul și-ar intensifica atât de mult forța încât să poată percepe înlăuntrul spiritualului, el se trezește. Căci sufletul este legat prin forțele sale de trup, este legat de trup prin capacitățile sale de dorință. Iar în clipa în care puterile ar fi atât de intensificate încât el să se poată mișca singur, el își dorește să se întoarcă înapoi la trup, dacă trupul mai este capabil de viață. De aceea, după moarte, noi trebuie să învățăm mai întâi să ne orientăm treptat.

Să comparăm acum ceea ce a fost indicat drept ultima activitate a sufletului deja într-o conferință publică, anume capacitatea de amintire [73], cu ceea ce intervine atunci când omul învață să privească în lumea spirituală. Este ceva care ne eliberează, într-un anumit sens, de corporalitate. Și tocmai științele naturii, dacă se vor dezvolta în continuare, vor arăta că în procesul de amintire avem un proces pur spiritual, și că realmente privirea înapoi la o trăire anterioară este un proces spiritual. Însă acest proces spiritual are un ajutor important, anume ajutorul trupului nostru, ajutorul pe care îl oferă trupul. Lucrurile stau așa: Atunci când ne aflăm în trup cu sufletul nostru, ceea ce încredințăm capacității noastre de amintire este realmente, pentru început, ceva în imagini, este ceva întru totul asemănător celei pe care noi o numim cunoaștere imaginativă. Dar la modul în care procedăm noi în viața obișnuită, noi imprimăm în

corporalitate ceea ce urmează să menținem ca amintire. Dar când avem o trăire oarecare, noi ne raportăm mai întâi cu simțurile la această trăire, avem imaginea pe care ne-am făcut-o. Această imagine se imprimă mai întâi în corporalitatea noastră; în trupul nostru ia naștere o pecete, și anume o pecete pe care o putem compara cu pecetea unui sigiliu. Este important să ne clarificăm faptul că o asemenea amprentă, o asemenea pecete, rămâne. Dar reprezentarea pe care și-o fac adesea științele naturii exterioare în această privință, este puerilă. Poți citi la unii sau alții că o anumită reprezentare este configurată într-o anumită parte a creierului, iar o altă reprezentare într-o altă parte, ș.a.m.d. Dar lucrurile nu se petrec așa, ci în sensul că pecetea făcută în corporalitatea noastră despre o amintire, este realmente neasemănătoare cu ceea ce ne amintim noi mai târziu. Căci privind lucrurile clarvăzător, în fond avem un fel de pecete în forma capului omenesc, care se continuă întru câțva în restul omului. Indiferent ce trăim, noi punem o astfel de pecete în noi; anume, pecetea este întipărită în trupul eteric. Dacă noi am putea scoate pecetea de acolo, am avea realmente un spectru subțire, ca de umbră, al capului nostru și al continuării sale. Și dacă am avea o altă amintire, am vedea din nou o imagine de umbră a unui cap, împreună cu prelungirea sa. Dar acestea sunt, în orice caz, întru totul neasemănătoare cu ceea ce trăim noi atunci când viețuim o amintire. Pe cât de multe amintiri avem, pe atât de multe spectre ca de umbră se află înlăuntrul nostru. Acestea confluează și se întrepătrund. Iar ceea ce rămâne, privit din exterior, ar fi o asemenea imagine de umbră și atunci s-ar putea descrie că una dintre ele arată așa, și alta altfel.

Pentru ca o amintire să se înfăptuiască realmente, sufletul omului trebuie să se raporteze mai întâi la această pecete rămasă în trup, și să o descifreze așa cum descifrăm noi acele semne ciudate care se află pe hârtie, și care sunt întru totul neasemănătoare cu ceea ce trăim ulterior în suflet, atunci când citim ceva. Un astfel de proces de citire, un proces de citire subconștient, trebuie să desfășoare sufletul pentru

a transpune aceste peceti de sigiliu în ceea ce viețuim noi apoi în adevărata amintire. Presupuneți că ați trăit ceva la vârsta de opt ani și vi-l amintiți astăzi. Procesul real este acela că dumneavoastră, determinați de ceva anume, sunteți îndrumați cu sufletul dumneavoastră înspre acest căpșor cu prelungirile sale, care s-a imprimat pe atunci; pe acela îl descifrează astăzi sufletul dumneavoastră. Iar din ceea ce este această trăire rămâne în trup la fel de puțin pe cât rămâne ceea ce viețuiți dumneavoastră după ce ați citit o carte, înlăuntrul acelei cărți. Dacă recitiți cartea, atunci trebuie să reconstruiți din nou suflați acest proces. Or el se petrece fără ca noi să-l observăm. Însă cel care nu a învățat să citească, nu poate descoperi din astfel de semne ceea ce exprimă ele. Și tot așa stau realmente lucrurile cu procesul nostru de amintire; el este o citire lăuntrică. În sufletul omenesc se petrec multe lucruri care se desfășoară sub pragul conștienței, și cărora omul nu le dă deloc atenție. În măsura în care ne dăruim amintirii noastre, în om se desfășoară un proces infinit de complicat. Atunci se înalță continuu din întunericul crepuscular al vieții, altfel întunecate, pecetile eterice, și în această înălțare și în descifrarea pecetilor se află ceea ce viețuiește omul ca proces lăuntric de amintire.

Ceea ce vă spun eu dumneavoastră, nu este ceva închipuit, ci ceva pe care îl dă la iveală cercetarea ocultă. Dacă noi începem să ne fortificăm sufletul în ceea ce privește forțele sale lăuntrice, prin ceea ce noi am numit procese de meditare și concentrare, atunci intervine ceea ce am indicat eu; atunci nu se formează ceea ce ar trebui să numim noi amintire, ci noi dezvoltăm forțe lăuntrice, însă ceea ce este întipărit atunci, este întipărit afară, în eterul care întrețese lumea, este întipărit obiectiv în lume. În timp ce medităm, în timp ce ne concentrăm, noi întipărim în procesul obiectiv al lumii. La fel este, în fond, și atunci când ne dăruim doar prin studiu celor pe care ni le poate oferi știința spirituală, pentru că ea tratează despre lucruri suprasensibile. Dacă noi înțelegem realmente gândurile pe care ni le

oferă știința spirituală, noi ne desprindem într-o măsură atât de mare de noi înșine, încât activitatea noastră de gândire devine o colaborare cu eterul cosmic, pe când atunci când gândim gânduri obișnuite, le întipărim doar în noi înșine.

Acum veți înțelege cum se ajunge că acela care vrea realmente să înainteze cu sufletul său, acordă o importanță infinit de mare la ceea ce trebuie numit repetarea aceluiași proces de gândire. Dacă ne concentrăm o dată asupra unui gând oarecare, aceasta produce o întipărire volatilă în eterul cosmic. Dar dacă noi nutrim iar și iar același gând, zi de zi, în sufletul nostru, atunci întipărirea se reface mereu. Și acum, trebuie să ne punem întrebarea: Dacă noi facem mereu aceeași întipărire în eterul cosmic, dacă repetăm mereu meditația, ce se petrece de fapt, unde anume facem această întipărire? – Ca să răspundem la această întrebare, trebuie să mă refer și la altceva.

Dacă cineva caută cu adevărat calea în lumea spirituală, este așa că atunci când el începe să devină cu adevărat clarvăzător, aceste trăiri clarvăzătoare apar într-un mod cu totul caracteristic, anume în așa fel încât el observă cu claritate că trăiește ceea ce este acolo dar că, în fond, acestor trăiri le lipsește ceva. Deci eu presupun acum că cineva are cu adevărat trăiri clarvăzătoare. Ulterior, după ce el a ieșit din aceste trăiri clarvăzătoare și și le amintește, atunci își spune: S-ar putea ca eu să nu am chiar nimic de a face cu toate acestea. Căci el are impresia că lucrurile pe care le-a trăit în mod clarvăzător ar fi desprinse de noi. Și înainte de toate, omul nu poate descoperi deloc în ce măsură are ceva de a face cu aceste trăiri. Acesta este aspectul cel mai important. De aceea este atât de ușor să se considere aceste trăiri ca simple visătorii. Observi că ai ceva de a face cu ele abia atunci când vezi că ești oarecum întâmpinat de o altă înfățișare a propriei tale sine, atunci când observi: Ceea ce ai trăit tu este de fapt asemănător propriilor tale trăiri, și ceea ce a fost trăit acolo nu ar fi putut fi trăit dacă tu nu ai fi fost acolo. Pentru a clarifica și mai mult aceste lucruri

vreau să mă exprim în modul următor. Presupuneți că aveți un vis care vă redă o trăire din cea mai fragedă tinerețe. Atunci când vă treziți din vis, veți recunoaște că acestea sunt trăirile dumneavoastră de vis deoarece în ansamblul imaginilor apare ceea ce ați trăit dumneavoastră cândva; și atunci știți că visul trebuie să aibă ceva de a face cu dumneavoastră. Așa este și cu trăirile clarvăzătoare. Noi ajungem treptat să descoperim următoarele: De fapt, este un altul care visează acolo, dar totodată ești tu însuși. Noi învățăm să ne recunoaștem în ansamblul trăirilor clarvăzătoare.

Acesta este un eveniment desigur foarte important, cel în care facem descoperirea că noi ne-am aflat înăuntrul unei sume de trăiri, dar că am fost noi înșine înăuntrul lor. Noi trebuie să ne descoperim mai întâi în trăirile clarvăzătoare. Și atunci constatăm: Tu nu ești numai în trupul tău, ci ești și afară, în lume. Și este o trăire infinit de importantă această trăire care ne arată: Tu ai ceva pe care îl susțin și îl poartă spiritele Ierarhiilor superioare, pe care el îl nutresc și îngrijesc. Omul își spune: Eu sunt aici, în trupul meu, eu locuiesc în învelișul meu corporal, dar eu sunt totodată și în lumea spirituală, susținut și purtat de spiritele Ierarhiilor superioare. Atunci nu trebuie să ne deranjeze legea conform căreia o ființă nu poate fi simultan în două locuri, căci aceste legi nu sunt valabile în lumea spirituală. Eu sunt în mine însumi, și sunt totodată cel care se află în lumea spirituală și îngăduie trăirilor să se desfășoare în mine. Te simți ocrotit înăuntrul Ierarhiilor superioare. Știi că ești o asemenea ființă dublă și descoperi treptat că ceea ce ești ființial spiritual nu se află deloc, în fond, în lumea sensibilă, ci în lumea spirituală, și că ceea ce se află în lumea sensibilă este o umbră aruncată din lumea spirituală. Te strecoți într-o corporalitate spirituală, iar prin aceasta ești în afara ta, și te privești din afară. Cel care nu vrea să se familiarizeze cu astfel de contradicții aparente, acela nu poate ajunge la conceptele pe care i le poate limpezi lumea spirituală. Căci acesta este aspectul important,

anume că te descoperi în afara ta însuși, în măsura în care ești o ființă sensibil-senzorială.

Acum suntem în măsură să putem spune unde se înscriu meditațiile noastre. Amintirile noastre obișnuite se întipăresc în noi înșine; acolo ia naștere mereu ceva ca o pecete de sigiliu, asemănătoare cu partea de sus a omului, cu capul său, și câteva prelungiri ale acestuia. Atunci când medităm sau aducem în fața sufletului nostru reprezentări ale științei spirituale, întipărim și atunci ceva, dar aceste întipăriri merg înspre celălalt care suntem noi, pe care tocmai l-am descris. Înspre celălalt merg aceste reprezentări. Dacă trăim ceva la Berlin sau la Nürnberg, așa cum toate trăirile își pun amprenta în același trup, la viețuirea spirituală lăuntrică totul se îndreaptă înspre acela care suntem noi înșine. Acolo se imprimă totul. Astfel încât în măsura în care noi ne comportăm realmente în sensul celor gândite sau simțite, sau trăite de noi spiritual-științific, noi lucrăm tocmai la omul nostru suprasensibil, așa cum lucrăm la omul nostru fizic atunci când ne raportăm la trăirile obișnuite. Acum veți înțelege că pentru munca la omul suprasensibil sunt necesare forțe lăuntrice puternice. Atunci când ne amintim de acele lucruri care au acționat asupra noastră din exterior prin culoare, sunet ș.a.m.d., este mai ușor să înțelegem lucrurile, pentru că suntem sprijiniți de trup. Prin aceea că o culoare oarecare face impresie asupra noastră, în noi este declanșat un proces corporal. Atunci când e să ne dăruim reprezentării spirituale pure, trebuie să renunțăm la orice suport corporal și trebuie să ne încordăm lăuntric sufletul; acesta trebuie să primească forțe tot mai puternice, pentru ca el să se fortifice în sine, pentru ca el să poată pune într-adevăr o amprentă asupra eterului cosmic exterior.

Atunci, când căutăm în acest mod legătura noastră cu omul nostru propriu-zis, care e mereu prezent, ajungem într-o legătură cu individualitatea noastră omenească, cu ceea ce suntem noi realmente ca oameni. Acum, ceea ce suntem noi realmente ca oameni trăiește înlăuntru entităților Ierarhiilor superioare, așa cum trăiește trupul

nostru în procesele naturii senzoriale. Așa cum suntem o porțiune a existenței noastre terestre, tot așa suntem și o porțiune a existenței spirituale, a ceea ce are loc în procesele dinlăuntrul lumii Ierarhiilor superioare.

Acum doresc să indic altceva, în completare. Prin aceea că suntem în legătură cu lumea spirituală, noi suntem în legătură cu cele mai variate spirite ale Ierarhiilor superioare. Dintre acestea fac parte spirite cu care doar noi, ca individualități omenești, avem o legătură, și care nu sunt ființe aparte care să aibă o funcție în lume. Însă noi aparținem și de acele entități care au o funcție în lume; de exemplu, fiecare aparține de un spirit al poporului. Așa cum suntem legați prin procesul nostru în întregime sensibil de natura sensibilă înconjurătoare, tot așa suntem legați în sus cu toate aceste spirite care pătrund suprasensibil, în jos, în lumea fizic-senzorială. Și așa cum noi ne raportăm aici la lucrurile exterioare și ne facem gânduri și reprezentări despre ele, tot așa își fac entitățile Ierarhiilor superioare gânduri și reprezentări prin aceea că noi suntem pentru ele, obiectele acestora. Noi suntem obiecte pentru entitățile Ierarhiilor superioare, noi suntem împărăția lor, asupra căreia își fac gânduri. Aceste gânduri sunt mai mult de natură volitivă.

Prin modul în care se raportează aceste Ierarhii superioare la noi, se diferențiază aceste entități, și o diferență importantă ne poate deveni limpede dacă luăm în considerare modul în care se desfășoară evoluția unor astfel de entități ale Ierarhiilor superioare, de exemplu cea a spiritelor popoarelor. Noi parcurgem aici, între naștere și moarte, o evoluție, prin aceea că Eul nostru devine tot mai matur, prin aceea că a aflat tot mai multe despre lume. Un om care este încă tânăr nu a putut afla atât de multe ca un altul, care a îmbătrânit. La fel stau lucrurile și cu entitățile Ierarhiilor superioare, numai că parcursul evoluției lor este într-o câțva altfel decât parcursul evoluției noastre.

Putem aborda o ființă a Ierarhiilor superioare atunci când vorbim despre spiritul poporului italian. Acest spirit al poporului italian își

parcurge evoluția sa, și noi putem indica realmente cu exactitate un moment în care acest spirit al poporului a depășit o etapă importantă. Noi știm că legătura dintre spiritul poporului italian și italianul individual este de așa natură încât spiritul poporului italian acționează prin sufletul senzației italianului. Însă această acțiune prin sufletul senzației este mai întâi așa că spiritul poporului acționează oarecum numai asupra sufletescului, și că acest spirit al poporului intervine tot mai mult abia mai târziu, în evoluția sa ulterioară, cu voința sa, în modul în care se manifestă sufletul prin corporalitatea fizică. Dacă urmăriți istoria italiană, veți găsi un an important, 1530. Acest an este cel în care spiritul poporului italian a devenit atât de puternic, încât începe să acționeze asupra corporalității, și de aici începe să dezvolte într-un mod cu totul specific caracterul național. Din punct de vedere ocult, lucrurile se prezintă așa că spiritul poporului dobândește o voință mai puternică; el începe să se imprime până în corporalitate și să configureze caracterul poporului până în corporalitate. În timp ce Eul nostru devine tot mai independent de trup, spiritul poporului parcurge evoluția opusă. După ce el a acționat asupra sufletescului un timp, începe să acționeze până în corporalitate.

La spiritul poporului francez găsim același lucru, dacă ne raportăm cam pe la anul 1600, iar la spiritul poporului englez aproximativ la anul 1650. În timp ce mai înainte spiritul poporului cuprinsese doar sufletescul, de atunci înainte el a cuprins și corporalitatea. Voința sa devine mai puternică, iar sufletul poate opune o rezistență mai mică unei configurări naționale a sa. De aceea, caracterul național începe să se contureze puternic începând din aceste perioade. Aceasta provine din faptul că spiritul poporului coboară. El este situat la o înălțime mai mare atunci când acționează mai mult în sufletesc, și el coboară atunci când acționează mai mult în corporalitate. Avem așadar o coborâre a spiritului poporului pe peninsula italiană cam în jurul anului 1530, în Franța la începutul secolului XVII, iar în Anglia

la mijlocul secolului XVII. Shakespeare a acționat înainte ca spiritul poporului să parcurgă această etapă. Acesta este aspectul important. De aici, ruptura specifică răspândită în concepția englezilor față de Shakespeare, care are drept consecință faptul că Shakespeare este mai apreciat în Germania decât în Anglia. Căci avem de a face cu o coborâre tot mai deplină a spiritului poporului înspre oamenii individuali.

Dacă privim acum la evoluția spiritului poporului german, percepem ceva asemănător în răstimpul aproximativ dintre anii 1750 și 1850. Dar aici trebuie să constatăm că, în mod curios, acest spirit al poporului coboară, dar el urcă apoi din nou. Și acesta este aici aspectul important. Noi putem urmări procesul care s-a desfășurat la popoarele vestice numai prin aceea că vedem spiritele popoarelor coborând, și cuprinzându-și popoarele. La poporul german vedem cum spiritul poporului coboară și el pe la mijlocul secolului XVIII, dar urcă din nou la mijlocul secolului XIX, astfel încât aici există un cu totul alt raport. Se ia doar un avânt pentru a configura caracterul german într-un caracter eminent al poporului, dar aceasta se desfășoară doar un răstimp. Căci după ce a întreprins ceva aici în acest sens, spiritul poporului urcă din nou pentru a acționa din nou asupra sufletescului.

Perioada de înflorire a vieții spirituale germane are loc în răstimpul în care spiritul poporului coborâse cel mai mult. Este de la sine-înțeles că spiritul poporului rămâne cu poporul său. Dar acum el se menține din nou în înălțimile spirituale. Aceasta este particularitatea spiritului poporului german. El a mai coborât și înainte, dar l-a eliberat apoi din nou de la o naționalizare prea puternică. La poporul german nu poate interveni deloc o asemenea cristalizare în privința naționalității ca la popoarele occidentale, datorită particularității spiritului poporului german. De aceea, esența germană trebuie să rămână întotdeauna mai universală decât esența altor popoare. Aceste lucruri sunt legate, realmente, cu adevăruri mai profunde ale lumii spirituale. Dacă

spiritual poporului german ar fi fost căutat în timpul lui *Goethe*, el ar fi fost găsit cam la același nivel unde ar fi fost găsite spiritele popoarelor englez, francez sau italian. Dacă e să-l căutăm în ziua de azi, trebuie să ne înălțăm mai mult. Vor veni iarăși timpuri în care el va coborî, și vor veni iarăși timpuri în care el se va înălța. Oscilația încoace și încolo este particularitatea spiritului poporului german.

La spiritul poporului rus, lucrurile stau așa că, de fapt, el nu coboară pentru a cristaliza caracteristica poporului, ci rămâne mereu ca un fel de nor care plutește deasupra poporului, astfel încât el trebuie căutat mereu sus, și de aceea acest popor va putea parcurge o evoluție spirituală numai atunci când va consimți să-și unească propria sa ființă cu ceea ce este elaborat în Vest, pentru ca în legătură cu vestul să întemeieze o cultură, deoarece el nu poate niciodată dezvolta o cultură din sine însuși.

Toate acestea trebuie înțelese în acest mod. Iar întreaga mobilitate a esenței germane provine de acolo că germanul nu este atât de concreșcut cu spiritul poporului său, cum este cazul în vestul Europei. De aici provine și imensa dificultate de a înțelege cu adevărat esența germană. Aceasta poate fi înțeleasă numai dacă oamenii sunt în măsură să accepte că poate exista o ființă a unui popor al cărui spirit al poporului de fapt intervine doar sporadic în evoluția poporului. Ceea ce expun eu prin aceste cuvinte face parte dintre cele mai dificile capitole în privința înțelegerii devenirii istorice, de aceea nu trebuie să fim dezolați dacă ele apar unora ca fiind contradictorii. Însă noi trăim într-o epocă în care trebuie să încercăm să înțelegem cu adevărat pe ce se bazează adversitatea care apare atât de limpede în Europa tocmai în zilele noastre purtătoare de destin. Căci la toate cele pe care le trăim, dacă privim mai în amănunt, se asociază, în fond, ceva care s-ar putea realmente numi drept de neînțeles, ceva care iese în evidență numai când privim mai cu atenție. Desigur că germanii vor observa abia acum că, în fond, oamenii îi urăsc extrem de mult. Dar dacă privești lucrurile mai cu atenție, vei observa că la baza a ceea

ce este urât mai mult se află tocmai cele mai bune însușiri ale ființei germane. Însușirile proaste nu atrag ura oamenilor în mod deosebit.

Dacă vrem să pătrundem cu privirea în taine, trebuie să privim lucrurile în corelația lor. S-ar putea spune că dacă cineva spune așa ceva în Germania, aceasta dovedește că există și un șovinism german: De ce ar trebui altfel să vorbească germanul elogiator și laudând, despre esența germană?! – Dacă așa ar sta lucrurile, atunci aceste conferințe nu s-ar ține, și eu nu aș vorbi așa despre esența germană. Dar despre faptul că nu este nevoie de un șovinism german pentru a caracteriza această esență germană într-un astfel de mod încât din caracteristica sa să se vadă că ea se diferențiază de restul esenței europene – și nu în dezavantajul său – vă poate arăta limpede următoarea caracterizare a esenței germane, pe care doresc să v-o împărtășesc aici. *Ernest Renan* îi scrie lui David Friedrich Strauß [74]: „Eram în seminar la St. Sulpice, prin anul 1843, când am început să cunosc Germania prin lucrările lui Goethe și Herder. Mi s-a părut că intru într-un templu, și din clipa aceea tot ceea ce considerasem până atunci ca fiind măreție vrednică de Divinitate mi-a mai făcut doar impresia unor flori de hârtie uscate și îngălbenite... Germania are cel mai bun titlu legal național, anume un rol istoric de cea mai mare importanță, un suflet, aș spune, o literatură, oameni de geniu, o cuprindere particulară a aspectelor divine și umane. Germania a înfăptuit cea mai importantă revoluție a timpurilor mai noi, Reforma; în afară de aceasta, în Germania s-a înfăptuit de un secol una dintre cele mai frumoase dezvoltări spirituale pe care o cunoaște istoria, o dezvoltare care, dacă îmi este îngăduit să vorbesc așa, a adăugat spiritului omenesc o treaptă în privința profunzimii și extinderii, astfel încât cel care rămâne neatins de această dezvoltare se raportează la cel care a parcurs-o ca unul care cunoaște numai matematica elementară la cel familiarizat cu calculul diferențiat.”

Așadar așa i-a scris Ernest Renan lui David Friedrich Strauß în anul 1870. Eu nu vreau să mă refer mai în amănunt la acest schimb

de scrisori, care de altfel este extrem de interesant. Vreau doar să mai menționez că Renan a scris pe atunci că ar exista doar două posibilități: Prima, aceea că Franței i s-ar lua din teritoriu. Aceasta ar însemna: Război până la moarte față de tot ceea ce este german, înfrățire cu toate țările posibile. Cealaltă posibilitate ar fi ca Franța să fie lăsată așa cum este, și atunci partidul care susține pacea ar dobândi supremația și ar spune că noi, francezii, am înfăptuit o mare prostie, că vrem să ne corectăm greșelile, și atunci mântuirea omenirii este salvată.

Eu am făcut această remarcă suplimentară pentru a vă arăta că Renan a scris ceea ce v-am citit eu din una dintre scrisorile sale într-o dispoziție lăuntrică în care el nu era deosebit de înclinat să accepte prea mult din ceea ce devenise esența germană în decursul evoluției omenirii. Dar el era înclinat să raporteze ceea ce cucerise omenirea în cadrul esenței germane la celelalte cuceriri ale omenirii, la fel cum se raportează matematica superioară la matematica elementară. Și nu e nevoie să fii șovin, ci doar să repeți ceea ce a fost scris de Renan în anul 1870.

Trebuie să știm așadar, atunci când vorbim despre relațiile omului cu lumile superioare, că în concret, în realitate, aceste relații sunt în așa fel încât omul le poate avea prin aceea că îl poartă pe celălalt în sine, că în sine trăiește acest celălalt, care se află în același raport cu lumea spirituală cum ne aflăm noi în corporalitate în raport cu lumea senzorială. Prin ceea ce este suprasensibil în noi, noi ne aflăm într-un anumit raport cu tot ceea ce este suprasensibil. Astfel că evoluția pe care o parcurgem prin aceea că viețuim până la capăt în suflet ceea ce a fost descris ca proces de meditație este realmente o evoluție vie, și nu una pur teoretică. Prin aceasta, sufletul nostru înscrie realmente ceva în lumile spirituale. Și el îl înscrie în ceea ce, în fond, suntem noi înșine. Dacă reflectăm într-o măsură corectă la aceasta, atunci conceptul de „a te afla înlăuntrul fluxului viu al științei spirituale” se unește cu conceptul „responsabilitate umană”, cu acest concept de

„responsabilitate umană”, care trebuie să se instaleze realmente în sufletul cercetătorului spiritual. Căci noi știm că în evoluția ei istorică, omenirea parcurge ceva prin care se transformă. Până în zilele noastre, vechea clarvedere a dispărut, și noi știm că ceea ce exista mai înainte ca legătură cu lumea spirituală trebuie recucerit, și că știința spirituală este calea de a o recuceri. În vremurile vechi, omul se raporta în mod pur natural la corporalitatea sa în așa fel, încât el se afla totodată cu o parte a ființei sale înlăuntrul lumilor spirituale. Și pentru că astăzi el este cu mult mai intim legat de trupul său, el trebuie să tindă să dobândească o înțelegere a lumii spirituale din afara trupului său. Desigur că omul a avut în sine o moștenire care s-a atenuat tot mai mult, până când a scăzut complet în vremea noastră. De aceea, în vremea noastră trebuie să înceapă acea activitate care conduce sufletul în lumea spirituală.

Acum, gândiți-vă că ființa spiritului poporului german este de așa natură încât acest spirit al poporului parcurge mereu calea în jos, spre popor, și apoi din nou în sus, în lumea superioară. De ce procedează el așa în cazul unui popor? Din motivul că în felul acesta urmează să fie scoase la iveală tocmai în cadrul entității aceluia popor forțele care conduc, în sensul cel mai eminent, în știința spirituală. Când spiritul poporului coboară, prin intermediul său se produce în lumea fizică un caracter viguros al poporului. Atunci când spiritul poporului se retrage, lăsând caracterul național să fluctueze, atunci poporul va trebui să parcurgă întotdeauna și el acest flux și reflux al spiritului poporului, fiecare om în trupul său, învățând să recunoască faptul că existența sa se desfășoară între lumea sensibilă și cea suprasensibilă.

Amintiți-vă ceea ce v-am spus aici cu opt zile în urmă, anume că întreaga istorie a literaturii ultimelor decenii ar trebui rescrisă, deoarece au fost uitate anumite personalități spirituale, care au o importanță cu mult mai mare decât cele despre care se știe ceva. Aceasta este perioada în care spiritul poporului s-a înălțat din nou. Acum, noi trebuie să ne unim, în sensul cel mai eminent, cu știința

spirituală, pentru a găsi spiritul poporului în reînălțarea sa, sau, cu alte cuvinte, germanul trebuie să-și cunoască ființa, nu numai în lumea fizică, ci și în lumea suprasensibilă, pentru că aceasta se află înlăuntrul amândurora. Acesta este un alt motiv pentru care am spus și în conferințele publice că există o anumită înrudire lăuntrică între cultura spirituală germană și strădania după știința spirituală. *Fichte* [75] s-a putut dezvolta doar într-un timp în care spiritul poporului era coborât. De aceea, Fichte abia dacă poate fi înțeles în filosofia sa – sau este greșit înțeles. Această întreagă viață și țesere de concepte și idei care a pătruns în entitatea Eului ca în filosofia lui Fichte, a fost posibilă doar într-o vreme în care spiritul poporului coborâse la un nivel mai adânc. Acum trebuie să-l căutăm în înalturi, și noi îl putem găsi doar prin știința spirituală. Aceasta corespunde raportului spiritului poporului cu poporul german. În întreaga natură a evoluției germane, este cuprins ceea ce am numit eu un raport de o profundă înrudire între viața spirituală germană și calea care duce în știința spirituală. Îmi doresc ca aceste lucruri să poată fi realmente tot mai bine înțelese.

Și într-adevăr, dacă-ți arunci privirile asupra a ceea ce se petrece în prezent, asupra jertfelor imense care au trebuit aduse, asupra tuturor grijilor pe care au trebuit să le viețuiască oamenii în fața evenimentelor, ar trebui să ajungi la faptul că aici se manifestă ceva cu mult mai amplu decât poate fi înțeles cu înțelegerea exterioară. Și am putea cita, într-o altă formă, cuvintele Apostolului Pavel: Dacă El n-ar fi înviat [76], învățătura noastră ar fi moartă, și moartă ar fi și credința noastră! Pentru sf. Ap. Pavel aceste cuvinte constituiau o confirmare a ceea ce avea el de adus lumii, o confirmare a faptului că el putea vedea adevărata Înviere a lui Christos. Aceste cuvinte au fost de cele mai multe ori greșit înțelese. Față de ceea ce se petrece acum, trebuie să ne spunem că în aceste morți se exprimă totuși credința, mărturisirea fermă că omul este legat de altceva decât de ceea ce se află doar în lumea sensibilă. Nu are loc numai o adevărată

aprofundare religioasă, ci se poate vedea că sufletele – chiar dacă nu au deplina conștiență a acestui fapt, depun tocmai în timpul nostru un protest intens împotriva întregului materialism, prin modul în care pătrund în moarte. Noi trebuie să spunem că pe lângă tot ceea ce constituie de altfel aceste evenimente, ele sunt și o muncă la învingerea modului de gândire materialist și a vieții materialiste, așa cum s-a dezvoltat ea treptat. Și din acest sentiment profund al evoluției timpului, sufletul omenesc trebuie să-și spună: Dacă atunci când Soarele păcii va străluci din nou, dispoziția lăuntrică materialistă și modul de gândire materialist vor ocupa Pământul, oare nu ar trebui să spunem că dacă pe fostele câmpuri de luptă la care pot privi în jos cei decedați nu se dezvoltă o dispoziție lăuntrică spirituală, toate aceste morți au fost realmente în zadar? Astfel că putem modifica spusele Apostolului Pavel, spunând: Toată suferința infinită ar fi fost zadarnică, și zadarnice ar fi fost toate trecerile prin moarte ale atâtor personalități aflate la vârsta tinereții, dacă pe tărâmul păcii s-ar răspândi o concepție materialistă despre lume și o viață materialistă. Iar aceste zile ar trebui să acționeze ca o faclă avertizatoare pentru cei care sunt încadrați în ele, pentru ca lumina ei să lumineze adânc în sufletele omenești, astfel încât în omenire să poată lua naștere o adevărată voință de a trăi în spiritual. Noi nu putem trăi suficient de profund ceea ce se petrece în zilele noastre. Și tocmai de aceea ar fi de dorit ca în cercul acelor care se declară adepți ai științei spirituale, privirea să fie extinsă de la orizontul îngust în care ea este ferecată de multe ori în ziua de azi, înspre un orizont tot mai larg. Căci numai atunci când se înțelege realmente legătura dintre ceea ce se desfășoară aici pe Pământul fizic și ceea ce se desfășoară în lumea spirituală, se poate dobândi un sentiment în privința sarcinilor care ne sunt puse dinainte prin timpul nostru actual.

Există oameni care afirmă cu ușurință că ceea ce se petrece acum nu trebuie să aibă nimic de a face cu ceea ce parcurg popoarele individuale ca evoluție spirituală a lor. Pentru acela care poate

străvedea lucrurile în mersul lor real, tot ceea ce se desfășoară în lumea exterioară este o expresie a spiritualului. Și aceasta vrem să reținem tot mai mult, să încercăm mereu mai mult, ca tocmai prin acele sentimente care ne pot veni prin știința spirituală să ne desprindă sinea de cercurile înguste și să ne unim această sine desprinsă prin știința spirituală cu marile evenimente care se petrec; să uităm ceea ce ne privește doar pe noi ca personalități și să creștem împreună cu evenimentele zguduitoare pe care trebuie să le trăiască întreaga omenire în ziua de azi.

Este ceea ce am vrut să aduc la viață în dumneavoastră prin diferitele expuneri din cadrul acestor conferințe, și în privința cărora aș dori ca dumneavoastră să le gândiți în continuare, până când ne vom revedea în luna aprilie. Căci numai atunci când ceea ce a fost acum încercat prin marile evenimente și a urcat în lumea spirituală și acționează de acolo în jos este întâmpinat cu înțelegere, o înțelegere așa cum poate fi ea dobândită prin cunoașterea spirituală, se poate obține ceea ce ne cer evenimentele. Căci adevărat este:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătlăiilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A UNSPREZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 20 aprilie 1915

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Iubiții mei prieteni, pentru început aș dori să vă amintesc ceva pe care l-am expus pentru majoritatea dintre dumneavoastră cu ocazia unor considerații precedente. Dacă sufletul omului se dezvoltă în sensul pe care l-am indicat suficient în conferințele publice, noi

ajungem la un alt tip de imagine a lumii. Esențialul este că noi parcurgem oarecum cu sufletul nostru calea din lumea sensibilă în cea spirituală.

Prin aceea că noi ne dezvoltăm cu sufletul nostru, lumea fizică se transformă treptat pentru privirea noastră, într-o lume spirituală. S-ar putea spune că particularitățile lumii fizic-sensibile dispar treptat, și că în cadrul orizontului conștienței noastre apar formațiunile, entitățile și realitățile lumii spirituale. Acum, ceva important care se dezvăluie conștienței noastre în cel care se înalță în felul acesta, poate fi desemnat în următorul mod: Noi înșine devenim alții – desigur că pentru contemplarea noastră –, noi înșine devenim alții, iar lumea care se află împrejurul nostru, pentru contemplarea sensibilă, devine și ea acum, alta. Să rămânem pentru început la ceea ce ne este mai apropiat, la lumea Pământului nostru. În fond, omul știe realmente puțin despre lumea din afara Pământului, pe parcursul vieții sale pământești, atunci când rămâne la modul în care suntem concrescuți cu viața noastră pământească. Atunci, la pătrunderea în lumea spirituală – noi suntem atunci în afara trupului nostru –, rezultă, dacă privim înapoi la trupul nostru sau la întreaga noastră viață fizică sau, în general, la tot ceea ce suntem noi ca om, rezultă că, în fond, acesta devine tot mai bogat; acest om devine tot mai plin de conținut, el se extinde până la a deveni o lume. Omul crește devenind o lume tocmai când privim la el înapoi, în felul acesta. Acesta este adevărul a ceea ce a fost adesea subliniat: că pe măsură ce omul se dezvoltă spiritual, devine identic cu lumea. El vede o nouă lume, o lume înlăuntrul căreia el se află de obicei, ca și cum ar proveni din el însuși. El se extinde, devenind o lume. În privința Pământului, dispăre ceea ce este solid, sau ceea ce, în contemplarea fizică obișnuită, apare drept munți, fluvii, ș.a.m.d. Acestea dispar, și noi învățăm treptat să ne simțim înlăuntrul Pământului – și eu accentuez: înlăuntrul Pământului –, ca într-un mare organism. Noi ieșim afară din propria noastră lume, și această lume lăuntrică, această realitate lăuntrică devine o lume largă,

iar ceea ce ne-a înconjurat ca lume pământească, devine ființial, devine o ființă, în care trebuie să ne putem reprezenta, să ne gândim că ne aflăm înlăuntrul ei. Și în timp ce creștem așa în afara noastră, lumea noastră omenească se extinde totodată într-o lume largă; noi creștem totodată înlăuntrul organismului Pământului și ne simțim înlăuntrul său la fel cum s-ar simți degetul nostru – dacă ar dobândi conștiință – în organismul nostru.

Această experiență este făcută de om, și ea este exprimată foarte adesea de către oamenii care simt mai profund, de către naturile având predispoziții poetice. Astfel, omul compară foarte adesea trezirea sa de dimineață cu trezirea naturii de afară, și chiar viața sa din cursul zilei cu înălțarea Soarelui, iar crepusculul de seară cu nevoia sa de a dormi, care intervine împreună cu oboseala. Astfel de comparații provin din sentimentul că omul se află înlăuntrul naturii terestre. Dar astfel de comparații nu au prea multă valoare, pentru că ele nu exprimă ceea ce se petrece propriu-zis. Eu am spus adesea că dacă ar fi să alegem o comparație care să exprime realmente starea de lucruri, ar trebui să alegem o alta decât aceea prin care comparăm parcursul naturii de afară cu parcursul adormirii și trezirii noastre. Noi trebuie mai degrabă să comparăm viața noastră din răstimpul a douăzeci și patru de ore cu parcursul anual al Pământului [77]. Numai atunci când preluăm întreg parcursul anului, este comparația justificată cu ceea ce se petrece în noi printr-o veghe unică și un somn unic în decursul a douăzeci și patru de ore. Și este incorect să comparăm starea de veghe a omului de la trezire până la adormire cu vara; ci noi trebuie să comparăm tocmai această stare de veghe cu iarna din natura pământească exterioară, iar vara trebuie comparată cu starea de somn a omului. Astfel încât am putea spune, dacă e să facem această comparație, că omul adoarme, ceea ce înseamnă că pătrunde în vara existenței sale personale, iar când se trezește, el se desfășoară în iarna existenței sale personale; iar starea de veghe ar corespunde oarecum cu ultima parte a toamnei, cu iarna, și cu prima

parte a primăverii. Și de ce ar corespunde aceasta realității? Pentru că atunci când ne dezvoltăm într-adevăr în sensul indicat la a deveni o parte componentă a întregului organism al Pământului, trebuie să observăm realmente că în timpul verii ceea ce este spirit al Pământului, doarme; vara este adevărata stare de somn a Pământului, atunci marea conștiință a spiritului Pământului se retrage. Primăvara, Spiritul Pământului începe să adoarmă, și el se trezește toamna, după primele geruri; atunci el gândește, el își are starea sa de gândire în stare de veghe. Acesta este mersul zilei spiritului Pământului de-a lungul anului.

Când privim înapoi la omul care doarme, atunci vedem realmente cum această adormire a omului – prin aceea că Eul și trupul astral ies din trupul fizic – înseamnă că ia într-adevăr naștere un fel de activitate vegetativă în organismul din care au ieșit trupul astral și Eul. Ieșirea lor determină o activitate înlăuntrul omului. Noi simțim realmente primele stări ale somnului ca pe un început al unui proces vegetativ, și somnul se desfășoară în așa fel încât pentru privirea clarvăzătoare corpul se îmbibă cu o creștere vegetală, pe care noi o putem vedea într-adevăr prin cunoașterea imaginativă. Numai că această vegetație crește altfel decât vegetația Pământului. Aceste lucruri pot fi relatate și se poate medita mult asupra lor, și atunci se poate înainta tot mai mult.

În cazul Pământului, plantele cresc din sol. Altfel stau lucrurile dacă observăm această „creștere vegetală” la om. Aici, plantele cresc în așa fel încât ele își au rădăcinile în afară, și cresc înlăuntrul omului; așadar noi trebuie să căutăm inflorescențele lor înlăuntrul omului. Acest om este, într-adevăr, foarte frumos – vreau să spun, așa cum îl vede cel devenit clarvăzător, în timpul somnului. El este asemănător unui întreg Pământ, care lăstărește și încolțește, înlăuntrul căruia crește vegetația. Ceea ce prejudiciază priveliștea este faptul că noi avem totodată impresia că trupul astral roade rădăcinile. Și așa se prezintă parcursul somnului. În timp ce lumea animală consumă și

digeră de sus în jos ceea ce crește în timpul verii, noi aflăm că de fapt trupul nostru astral acționează la fel ca lumea animală, numai că el roade rădăcinile. Și dacă nu ar fi așa, noi nu am putea dezvolta acel miez pe care îl ducem prin poarta morții. Ceea ce-și însușește trupul astral în acest mod, reprezintă ceea ce ducem noi în realitate ca rezultat al vieții prin poarta morții. Eu descriu lucrurile așa cum apar ele în fața conștiinței clarvăzătoare. Și la fel cum vine iarna peste roadele pământului și îngheață aceste roade ale pământului, aș spune că tot așa este, atunci când trupul astral și Eul se cufundă în trupul eteric și cel fizic, o înghețare a ceea ce a apărut în organismul nostru în timpul nopții ca vegetație, ca o creștere vegetală spirituală.

În ceea ce am desemnat eu drept spirit al Pământului, care este realmente o entitate personală, la fel ca noi înșine, numai că duce o altă existență – căci pentru el un an este o zi –, înlăuntrul acestui spirit al Pământului devine limpede tot ceea ce am expus eu despre impulsul de pe Golgota [78], pentru că înlăuntrul lui găsim forța vivifiantă care nu se afla în Pământ înainte de Misteriul de pe Golgota; în această forță noi ne simțim ocrotiți, preluați de spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Și în felul acesta dobândești certitudinea că acest spirit s-a revărsat într-adevăr în Pământ prin Misteriul de pe Golgota. Devenim conștiinți de aceasta dacă ne putem realmente cufunda în starea în care Pământul este pentru noi o ființă căreia îi aparținem noi înșine, așa cum un deget al nostru aparține organismului nostru. Și lucrurile nu pot fi deloc altfel, decât că pentru oamenii timpului nostru adâncirea ocultă în Univers preia trăsătura adâncirii religioase în ceea ce străbate și spiritualizează Universul ca Divinitate. De aceea lucrurile stau așa, că adevărata cunoaștere a lumii spirituale nu poate lua niciodată omului sentimentul religios, ci dimpotrivă, îl poate doar aprofunda.

Am vrut să dau doar o indicație în privința modului cum arată realmente lucrurile atunci când ajungem la lumea de imagini a realității spirituale; căci ceea ce apare conștiinței noastre fizice

cotidiene, este doar o imagine aparentă, este doar un miez lăuntric. Însă trebuie să spun imediat că acest mod de a spune este incorect, deoarece cuvintele nu sunt ușor de găsit pentru aceste realități importante, iar ceea ce ne apare nouă drept noi este mereu în noi, atunci când noi suntem cu sufletescul nostru în afara trupului nostru. De aceea nu este corect să spunem: Este un miez, deoarece un fruct are coaja în afară, iar ceea ce este valoros, înăuntru. Dar așa cum de multe ori în spiritual lucrurile stau invers, așa se află la om ceea ce este valoros, în afară, iar ceea ce este coajă, înăuntru: lăuntru este de tip coajă, iar spiritualul este ceea ce poate fi desemnat din punct de vedere spațial drept înveliș, drept coajă. Atunci când parcurgem calea în lumea spirituală, aflăm că omul nu este o ființă simplă, ci una complicată. Noi ne-am însușit de multă vreme ideea că prin ceea ce poartă omul în sine el participă la toate lumile care-i sunt omului accesibile. Cu trupul nostru fizic, noi facem parte din lumea fizică; cu sufletescul, aparținem de lumea sufletească; cu spiritualul nostru, de lumea spirituală. Noi pătrundem în aceste trei lumi. Noi știm că atunci când omul parcurge drumul din lumea spirituală, el se viețuiește realmente pe sine, ca într-un fel de multiplicare. Acesta este faptul înspăimântător, că unitatea noastră comodă se divide, și că noi dobândim realmente sentimentul că aparținem mai multor lumi. Acum, lucrurile pot fi privite din diverse puncte de vedere. Eu vreau să afirm astăzi un anumit punct de vedere prin aceea că vă indic ceea ce a fost pus în repetate rânduri la baza ultimelor mele conferințe.

Atunci când privim viața omenească spre interior, trebuie să o gândim divizată, iar atunci când ieșim afară din trup, omul se prezintă realmente desfășurat în cele patru elemente componente ale sale. Avem pentru început puterea care stă la baza amintirilor noastre. În amintire, noi lăsăm să învie în fața conștiinței noastre ceea ce noi am trăit deja în timpuri anterioare. Această amintire aduce în viața noastră o coerență, astfel încât această viață dintre naștere și moarte este o unitate. În al doilea rând, este ceea ce noi numim gândirea

noastră, reprezentarea noastră. Eu nu pot să dezvolt mai mult aici aceste concepte, căci nu despre aceasta este vorba acum aici; dar capacitatea de reprezentare este ceva care se desfășoară în prezent. Și dacă mergem mai departe, ajungem la simțire, și dacă mergem și mai departe ajungem la voință. Și dacă privim în noi înșine, propriul nostru lăuntru ne apare ca amintire, gândire, simțire și voință. Acum putem pune întrebarea: Care este diferența esențială dintre aceste patru funcțiuni ale sufletului? Psihologia obișnuită enumeră aceste funcțiuni, dar ea nu face diferențe în continuare. Dar la adevăr se ajunge abia atunci când poate fi abordată esența acestor patru funcțiuni ale sufletului, și atunci se ajunge la faptul că voința este oarecum cea mai tânără dintre activitățile noastre sufletești; simțirea este mai în vârstă, gândirea este și mai în vârstă, iar activitatea exercitată în amintire este cea mai în vârstă dintre activitățile noastre sufletești. Veți înțelege mai clar aceste lucruri dacă vă voi expune și următorul punct de vedere.

Noi am vorbit în repetate rânduri despre faptul că omul nu s-a dezvoltat numai pe Pământ, ci că această evoluție a fost precedată de vechea evoluție lunară, de vechea evoluție solară și de vechea evoluție de pe Saturn. Omul nu a apărut abia pe Pământ, ci el a trebuit să treacă, pentru a deveni ceea ce este el acum, prin această evoluție, prin stadiile Saturn, Soare și Lună. Acum, vedeți dumneavoastră, ceea ce dezvoltăm noi în voința noastră, așa cum cunoaștem noi acum această voință, este un produs al Pământului pentru oameni, și el de fapt nici nu este încă încheiat în dezvoltarea sa; este un produs întru totul al Pământului. În timpul dezvoltării lunare, omul nu era încă o ființă care să voiască în mod autonom; Îngerii voiau pentru el. Voința a iradiat oarecum în om abia în timpul dezvoltării Pământului. Însă simțirea a fost deja însușită din timpul evoluției lunare, gândirea din timpul evoluției solare, iar amintirea din timpul vechii evoluții pe Saturn. Și dacă dumneavoastră aduceți laolaltă ceea ce vă spun eu acum cu cele exprimate în *Cronica Akasha* [79] și în *Știința ocultă*,

veți obține o corelație importantă. În timpul evoluției pe Saturn, au luat naștere primii germeni pentru trupul fizic al omului, în timpul evoluției solare, pentru trupul eteric omenesc, în timpul evoluției lunare pentru trupul astral omenesc iar în răstimpul evoluției Pământului se constituie Eul omenesc.

Acum să considerăm o dată în sine, ceea ce numim noi activitate de amintire. Ce este amintirea? În suflet rămâne ceva din imaginea unui eveniment pe care l-am trăit, așa cum în cartea pe care o citim rămâne ceva din ceea ce a gândit cel care a scris cartea. Atunci când aveți o carte în fața dumneavoastră puteți citi tot și gândi tot ce a gândit cel care a scris cartea – uneori nu se poate face nici acest lucru, dar acum nu discut aceasta. Amintirea este o activitate de citire subconștientă; ceea ce rămâne sunt semne pe care le-a imprimat trupul eteric în trupul fizic. Atunci când dumneavoastră ați avut o trăire cu ani în urmă, dumneavoastră ați parcurs ceea ce era de aflat în acea trăire. Ceea ce rămâne sunt impresiile pe care le face trupul eteric în trupul fizic; și atunci când dumneavoastră vă amintiți acum, amintirea este o citire subconștientă.

Procesele tainice ce se desfășoară în organism pentru ca trupul eteric să poată imprima semnele care stau la baza amintirii, au fost configurate în timpul evoluției de pe vechiul Saturn. Și realmente așa stau lucrurile că noi purtăm în organismul nostru acest organism tainic de pe Saturn; acesta se manifestă în așa fel încât noi putem vedea în el o entitate în care trupul eteric poate înscrie prin semne ceea ce are el ca trăiri exterioare, pentru a le extrage apoi iarăși în amintire. Faptul că omul exercită această activitate subconștientă de scriere o are, în esență, prin aceea că în primii săi șapte ani de viață corpul, anume ceea ce urmează să primească imprimările în corpul fizic, este încă maleabil. De aceea, așa cum am atras, de exemplu, atenția în lucrarea mea despre *Educarea copilului* [80], copilul nu trebuie maltratată prin aceea că i se exersează memoria. În primii șapte ani de viață, este vorba ca organismul maleabil să fie lăsat în seama

propriilor sale forțe elementare, și noi să nu îl maltratăm. De aceea, să-i povestim copilului pe cât de mult este posibil, dar să nu acordăm o valoare prea mare faptului ca el să-și formeze deja memoria, ci să-l lăsăm în seama lui însuși în privința formării memoriei. Iar în această privință, știința spirituală va fi de o importanță imensă pentru viața pedagogică.

Așa cum capacitatea de amintire face parte dintre părțile componente cele mai vechi ale naturii omenești, tot așa aparține activitatea care stă la baza gândirii celor despre care se poate spune că au fost configurate pe Soare. Deci și această activitate este relativ veche. Forțele solare conțin ceea ce organizează trupul eteric din om în așa fel încât el să poată exercita această activitate particulară a gândirii, a reprezentării. Vedeți de aici că trebuie să mergem departe, foarte departe în Cosmos, dacă vrem să răspundem la întrebarea: De ce își poate omul aminti, și de ce poate el gândi? Pentru aceasta trebuie să ne întoarcem până la evoluția de Saturn și evoluția solară a Pământului.

Atunci când cuprindem cu privirea activitatea de simțire a omului, este suficient să ne întoarcem până la evoluția lunară, iar în cazul activității volitive până la evoluția Pământului. În felul acesta veți înțelege unele lucruri. Oamenii care poartă în mod deosebit amprenta încarnărilor lor anterioare, care nu sunt maleabili, ci conturați cu o oarecare rigiditate, sunt oameni la care se comprimă multe în organism. Sunt oameni care au o memorie aproape automată, dar ei nu vor putea dezvolta prea multe aspecte productive din gândirea lor. Așadar pe când dumneavoastră trebuie să puneți în legătură cu trupul fizic capacitatea de amintire a omului, cu trupul eteric activitatea de gândire și cu trupul astral activitatea de simțire a omului, va trebui să aduceți în legătură cu Eul activitatea de voință a omului. Omul își spune sieși Eu numai datorită faptului că este o ființă volitivă. Dacă ar gândi doar, viața s-ar desfășura pentru el doar ca un vis. Acum, aș spune, noi suntem o corelație organică a unor activități lăuntrice care s-au

imprimat în acest mod în decursul evoluției în ființa noastră sufletească. Eu am spus în legătură cu voința noastră că ea s-a constituit abia în decursul evoluției Pământului, și că pe Lună, pentru oameni voiau Ierarhiile spirituale superioare, anume Îngerii. Prin aceasta, întreaga voință a omului în timpul evoluției lunare a fost în așa fel încât dacă o aducem din nou în conștiința clarvăzătoare, zărim într-adevăr la om o treaptă superioară, dar având totuși o voință involuntară, așa cum avem aici pe Pământ în dezvoltarea animală. Animalul urmează cu necesitate ceea ce se stârnește și se agită în el; el se află oarecum în lăuntrul voinței comune a entității speciei sale.

Așa cum în decursul evoluției lunare ființe spirituale de un rang înalt, așadar Îngerii, au voit pentru noi (în locul nostru), tot așa acționează acum ființe spirituale de un rang superior prin aceea că ne determină karma de la o încarnare la alta. Îngerii nu acționează în voința noastră, dar ei acționează în curentul continuu al karmei noastre. Și la fel cum omul care parcurgea evoluția lunară nu-și simțea voința ca fiind a sa proprie, ci ca fiind cea a Îngerilor, tot așa, noi, oamenii de pe Pământ, nu trăim cu părerea că ne-am alcătui noi karma; aceasta este reglată de către spiritele Ierarhiilor superioare. Numai atunci când voința noastră poate oarecum să tacă uneori, se poate întâmpla ca și pentru conștiința care încă nu a devenit clarvăzătoare să răzbată ceva din ceea ce rămâne în rest ascuns din parcursul karmei.

Rețineți ceea ce v-am spus, anume că în om se formează un miez care pătrunde prin poarta morții în împărăția spirituală: acest miez este purtătorul karmei noastre. Ceea ce va face fiecare dintre noi mâine, este determinat karmic în el deja de azi. Dacă noi nu am avea aici pe Pământ sarcina să ne dezvoltăm voința, ne-am putea străvedea karma. Și ne-am putea-o străvedea atât de departe, încât în anumite circumstanțe ne-am putea prevedea viața pentru următoarea perioadă. Dar în măsura în care în fluxul karmic intervine voința, ea ne întuneacă perspectiva asupra a ceea ce se petrece cu noi în ziua

următoare. Numai atunci când voința tace cu desăvârșire se poate întrezări ceva din ceea ce nu se petrece prin noi, ci cu noi. Vreau să dau un exemplu în acest sens, pe care l-a povestit *Erasmus Francisci* [81] și care se bazează pe realitate. Ca tânăr, Erasmus Francisci locuia la mătușa sa; și el a visat odată că un om, al cărui nume i-a fost spus în somn, va trage asupra lui, dar că el nu va fi împușcat, căci mătușa sa îi va salva viața. Așa a visat el. În ziua următoare, înainte să se întâmple ceva, el i-a povestit mătușii sale acest vis. Aceasta s-a neliniștit foarte tare din cauza acestui vis, și i-a spus că foarte recent a fost realmente împușcat cineva în vecinătatea ei, și l-a sfătuit insistent pe nepotul său să rămână mai bine acasă, ca să nu i se întâmple nimic rău. Ea i-a dat și cheia de la magazia cu mere, ca el să poată merge oricând să-și ia mere. El s-a dus în odaia lui și s-a așezat la masă, ca să citească ceva. Dar ceea ce citise era ceva care îl interesa mai puțin în acel moment decât cheia aflată în buzunarul său de la magazia cu mere, pe care i-o dăduse mătușa lui. El s-a hotărât să meargă la magazie. Dar abia se ridicase, când s-a auzit o împușcătură care era în așa fel îndreptată încât glonte a ajuns în locul în care se aflase capul său în timp ce citea. Dacă nu s-ar fi ridicat de acolo, glonte ar fi trecut prin mijlocul capului său. Slujitorul din casa învecinată, al cărui nume era realmente cel care-i fusese spus lui Erasmus Francisci în vis, și pe care nu-l cunoștea, acest slujitor nu știa că cele două puști pe care trebuia să le îngrijească, erau încărcate, iar atunci când el a început să le curețe, glonte a pornit, și dacă Francisci nu s-ar fi sculat în clipa aceea pentru a merge la magazia de mere a cărei cheie i-o dăduse mătușa sa, el ar fi fost negreșit împușcat. Visul a fost așadar o redare întocmai a ceea ce s-a petrecut în ziua următoare.

Vedeți dumneavoastră, aici se află un rezultat despre care putem spune că voința nu a avut niciun cuvânt de spus în privința sa, căci Francisci nu putea face nimic cu voința; el nu se putea ocroti pe sine însuși, dar a intervenit ceva în așa fel în karma omului încât el să

trăiască mai departe. Și lucrurile au stat așa că spiritul care produce karma avea deja gândul salvator. Visul a fost o anticipare provenită de la spiritul care conduce karma, și care a privit asupra a ceea ce se petrece în ziua următoare, și deoarece la acest tânăr exista o anumită predispoziție sufletească ce cunoscuse o anumită aprofundare oarecum printr-o stare meditativă naturală a sufletului, a intervenit ceva pe care eu îl pot compara cu ceva din viața exterioară. Nu-i așa, omul este doar într-o măsură limitată profet în privința vieții pământești exterioare. Într-un anumit sens, noi suntem cu toții profeti pentru că știm cu toții că mâine pe la o anumită oră, se va lumina de ziuă, ș.a.m.d., sau că cineva, care merge astăzi pe câmp, poate prevedea cum va arăta mâine acest câmp; dar ceea ce nu poate el să prevadă este, de exemplu, dacă mâine va ploua pe acest câmp, ș.a.m.d. Așa stau lucrurile și în privința lăuntricului. Omul trăiește în conformitate cu voința sa, iar karma este cuprinsă în această voință. Și așa cum ne putem însuși o cunoaștere simțitoare a celor apropiate, tot așa poate interveni la anumiți oameni care viețuiesc o aprofundare lăuntrică a sufletului, un asemenea punct de lumină lăuntrică în privința acelor evenimente în fața cărora voința trebuie să tacă. Pentru studiul științei spirituale, este important să aruncăm uneori privirea asupra unor astfel de lucruri pentru că ele ne arată cum înlăuntru omului trăiește ceva care indică în viitor, și pe care omul nu îl poate vedea cu conștiința sa obișnuită. Karma răzbate în afară prin voința care tace.

Toate lucrurile care pot apărea în fața sufletelor noastre în acest mod, prin cercetarea spiritual-științifică, sunt potrivite ca să ne arate cum ceea ce se numește marea amăgire constă cu precădere în aceea că omul nu poate cuprinde cu conștiința sa obișnuită ceea ce este el: anume, că omul aparține întregului Univers, în timp ce prin conștiința sa obișnuită i se arată de fapt doar coaja limitată înlăuntru pielii, ș.a.m.d. Dar ceea ce i se arată lui înlăuntru acestei porțiuni delimitate, este doar o secțiune a ceea ce este omul în realitate, iar

omul este mare cât Universul. Și de fapt noi privim la calitatea noastră de om chiar și în viața obișnuită din afară. Dacă ne aducem astfel de lucruri clar în conștientă, noi putem să ne însușim treptat un sentiment al modului în care există în om ceea ce se numește trup eteric omenesc. Și realmente, deja în viața obișnuită se pot face observații care ne arată cum este situat înăuntrul omului fizic acest al doilea om, omul eteric; numai că noi trebuie să observăm viața cu mai multă subtilitate decât o observăm în mod obișnuit. Gândiți-vă numai că stați leneși dimineața în pat, și că nu aveți deloc intenția să vă sculați, că ați prefera să rămâneți întinși și că vă vine greu să luați decizia de a vă scula. Dacă luați în ajutor numai ceea ce se află înăuntrul dumneavoastră, vă vine greu să vă sculați. Dar gândiți-vă că vă vine gândul că în camera alăturată s-ar putea afla ceva pe care dumneavoastră îl așteptați de câteva zile. Apare acest gând în legătură cu ceva aflat în afara dumneavoastră, și atunci vedeți că acest gând poate produce o mică minune. Și veți vedea, dacă vă dăruiți întru câțva acestui gând, că veți sări chiar din pat! Ce s-a întâmplat? Prin aceea că, trezindu-vă, v-ați cufundat în trupul fizic, dumneavoastră simțiți ceea ce vă îngăduie să simțiți trupul fizic – dar acesta nu este potrivit să producă în dumneavoastră gândul ridicării din pat; trupul eteric a ajuns la o rezolvare de sine stătătoare, pentru că dumneavoastră l-ați angajat prin ceva exterior: aici puteți vedea, realmente, cum ați opus trupul fizic celui eteric, și cum vă cuprinde trupul eteric și vă ridică din pat. Ajungem la un cu totul alt sentiment față de noi înșine, anume la sentimentul de a privi și diferenția cele două tipuri de acțiuni omenești pe care le realizăm. Sunt acțiuni pe care le facem în viața obișnuită, și acțiuni la care simțim că se afirmă o activitate lăuntrică. Acestea sunt observații mai subtile, care desigur că pot fi întotdeauna negate, dacă omul vrea să o facă. Noi trebuie să ne adaptăm observațiile față de viață și să vedem viața realmente în modul în care ni se oferă ea; atunci întreaga simțire a omului va fi orientată în direcția corectă. Trebuie să ne fie limpede faptul că nu se

poate ajunge dintr-o dată în lumea spirituală, ci că suntem conduși treptat afară din lume, și ne înălțăm la cele pe care tocmai le-am expus, anume acolo unde ceea ce era mai înainte lume pentru noi, își pierde aspectul mort, încremenit, și devine ea însăși o entitate.

În felul acesta crește omul, cunoscând, împreună cu întreaga lume spirituală. El crește împreună cu acea lume despre care putem spune că el este o parte a ei, atunci când el și-a depus ceea ce are prin instrumentul trupului fizic și care constituie în esență viața sa între naștere și moarte. Prin aceea că noi pășim prin poarta morții, noi creștem într-o lume care este foarte asemănătoare cu cea despre care tocmai am vorbit, mai asemănătoare decât cea care se revelează cunoașterii superioare. Și atunci observăm ceva infinit de important: În această lume în care intrăm când am pășit prin poarta morții, dacă e ca noi să ne familiarizăm în mod corect cu această lume – la fel cum într-o cameră întunecată avem nevoie de lumină pentru a o lumina – noi avem nevoie acolo de ceea ce putem dezvolta aici pe Pământ în temeliile lăuntrice cele mai intime ale sufletului nostru. Viața pe Pământ nu este ceva pe care noi să-l considerăm ca fiind doar o închisoare, o carceră. Desigur că face parte din mersul firesc al evoluției ca omul să treacă prin poarta morții. E de la sine-înțeles că omul poate trăi în viața dintre moarte și o nouă naștere; dar întreaga viață există pentru ca fiecărei părți din noi să-i fie adăugat ceva necesar, ceva nou, și pe măsură ce noi parcurgem acest ciclu care există acum, viața de aici ar trebui să ne dea ceea ce se aprinde ca o facă, și datorită căreia noi nu numai că trăim în această viață a spiritului, ci prin intermediul ei noi cunoaștem această viață și o viețuim stră-luminând-o. Lumina care ne iluminează este ceea ce e cucerit oarecum de noi ca element durabil între naștere și moarte pentru viața dintre moarte și o nouă naștere.

Despre aceasta s-a spus întotdeauna că tocmai în timpul nostru trebuie ca pe cât posibil de mulți oameni să înțeleagă că ceea ce înțelegem noi aici în lumea fizică, în trupul fizic, despre lumea

spirituală, trebuie să fie ca o flacără strălucitoare pentru viața spirituală. Într-o anumită privință, toate greutățile pe care le-a avut de parcurs în prezent cea mai mare parte a omenirii, ar trebui să fie o avertizare pentru aprofundarea vieții sufletești, căci trebuie să fie așa ca din adâncurile sufletului omenesc să se înalțe ca un dor după lumile cărora le aparține omul ca suflet. Fie ca în timpul în care trăim acum să se pregătească acel dor prin care fiecare suflet își spune: Omul este și cu totul altceva decât ne apare el prin faptul că este îmbrăcat într-un trup. Fie ca ceea ce este trăit în felul acesta să fie ca o avertizare în sens bun, pentru aprofundarea, pentru adâncirea sufletului la simțirea spirituală, la vederea spirituală. Și tot din această conștientă a necesității aprofundării spiritual-științifice în vremea noastră și din conștientă că dificultățile timpului nostru ar trebui să fie o avertizare, încheiem și astăzi cu aceleași cuvinte cu care am încheiat mereu conferințele, înainte de a ne despărți. În speranța că vom putea continua aceste considerații după un răstimp nu prea îndepărtat, le încheiem astăzi prin cuvintele:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătlilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiente de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A DOUĂSPREZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 10 iunie 1915 [82]

Să ne gândim din nou mai întâi la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământenii încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Iubiții mei prieteni, în cazul în care karma timpului, karma Mișcării noastre, va permite ca acea clădire ce urmează să fie înălțată la Dornach pentru cultivarea Mișcării noastre să fie terminată, atunci,

într-un loc plin de importanță, în locul îndreptat spre est va sta un grup sculptural.

Căci există strădania ca prin expresia artistică, și anume expresia artistică în sens spiritual-științific, să se pună realmente în interiorul clădirii noastre în fața ochilor, în fața ochilor fizici, ceea ce urmează să fie conținutul și substanța Mișcării noastre spirituale, și în primul rând ceea ce urmează ea să însemne în timp, pentru continuarea evoluției omenirii, mai ales în domeniul spiritual și în cel cultural. Aș dori să spun că fiecare amănunt în parte urmează să fie organizat în așa fel încât să nu apară numai ca parte a unui întreg spiritual-științific, ci să apară și ca parte a formelor artistice, și chiar a creațiilor artistice. Astfel, noi încercăm să rezolvăm problema acusticii în această clădire. Desigur că astfel de probleme nu vor putea fi rezolvate la prima încercare, dar măcar direcția va fi dată prin aceea că se va arăta că prin calculele geometrice sau prin regulile arhitectonice obișnuite problema acusticii nu poate fi rezolvată, ci numai pe calea gândirii spiritual-științifice.

Suprastructura în formă de cupolă va consta într-o cupolă dublă, și ea va acționa după principiul de rezonanță al cutiei viorii, exprimând în felul acesta o parte a ideii acustice a spațiului. Multe altele vor intra în considerare dacă vrem să explicăm creația tocmai în privința faptului ca sunetul sau cuvântul să se afirme într-un alt mod decât pot ele să o facă în mod curent în zilele noastre, când în majoritatea cazurilor nu se creează clădiri rotunde, care sunt gândite pentru a evidenția aspectul acustic, ci clădiri în care nu se poate afirma valoarea individuală a unui sunet, prin detașarea sa de sunetul precedent și de cel următor, pentru că în anumite puncte ale încăperii ele ajung să se contopească unele cu celelalte. Vom face încercarea ca un sunet să se poată afirma cu claritate din toate punctele încăperii, dar să se poată afirma cu claritate și cuvântul rostit limpede. Însă eu vreau doar să indic toate acestea. În principal, aș dori să vorbesc despre grupul sculptural care urmează să fie situat înspre răsărit, într-

un loc important al clădirii. El urmează să reprezinte pentru început un grup de trei entități. Ceea ce se va adăuga la acestea, va putea fi probabil menționat cu o ocazie ulterioară, pentru că aceste lucruri nu pot fi elaborate în conformitate cu niște gânduri abstracte concepute din capul locului, ci în conformitate cu intuițiile lumii spirituale, așa cum se revelează ele în decursul muncii la acest grup.

Pentru început, intră în considerare trei entități. Una dintre ele este verticală. Ea exprimă, dacă îmi este îngăduit să formulez așa – dar nu în mod simbolic, așa cum s-a încercat să se interpreteze adesea și în cercurile noastre –, ea exprimă într-un mod cu adevărat artistic ceea ce este omul ca atare.

Desigur că în această statură va putea fi văzut omenesc-pământescul cel mai concentrat, exprimat în acea înfățișare în care a locuit timp de trei ani Christos – desigur că în această statură se va putea vedea că ea este expresia lui Christos. Dar lucrurile nu trebuie constrânse, și nu trebuie pășit în fața grupului cu ideea: Acum Îl voi vedea pe Christos. Dacă cineva ajunge la această idee din propria sa simțire și din intuiția artistică, este bine; dar nu este corect să te apropii de grup cu ideea că acolo este reprezentat Christos. Căci nu despre aceasta este vorba, să te apropii de lucruri în ideea că ele îl simbolizează pe Christos.

Această statură stă pe o mică pantă a unei stânci; în spatele ei se înalță stânca. Ea stă cu picioarele pe o margine a stâncii. Această margine are dedesubt o grotă care pătrunde mult înăuntrul stâncii. În această grotă se află o altă entitate; aș putea spune că ea este ghemuită acolo; este o entitate care urmează să exprime ceva, aflată în legătură cu entitatea ce stă deasupra. Entitatea care stă deasupra este văzută în așa fel încât din mâinile ei iradiază ceva ca niște forțe, este ca și cum ea ar lăsa aceste forțe să iradieze din mâinile sale. Vedem apoi, în golul din stână, modul în care radiază aceste forțe înăuntru. Mâna se află în golul din stâncă; forțele iradiază din ea și se detașează de stâncă în

forma unei mâini. Se mai vede mâna, dar de fapt nu este mâna, ci sunt forțele care se detașează sub forma unei mâini.

Aici este o entitate care, de fapt, mai amintește de un om doar prin cap, care este o statură asemănătoare prin aceasta omului. În rest, ea are aripi mari, puternice, ca de liliac, și un trup ca de balaur, sau viermiform. Se vede ceva care se înfășoară în jurul staturii și sub care statura însăși se răsucesce. Și se vede cum ceea ce se înfășoară în jurul staturii are legătură cu statura verticală, că se află în legătură cu mâna întinsă a acestei staturi. De la aceasta pornesc forțe, și acestea aduc ceva în această înfășurare. Dacă lăsăm puțin impresia să zăbovească asupra sufletului nostru, vom ajunge la senzația că ceea ce curge înăuntrul crăpăturilor Pământului este aur, și că statura de acolo dinăuntru este înlănțuită prin aur în crăpăturile Pământului.

Cealaltă mână a staturii centrale este îndreptată în sus. Și acolo sus, pe stâncă, este din nou o statură asemănătoare celei omenеști prin capul său, dar de data aceasta nu cu aripi de liliac, ci cu aripi care atârnă spre Pământ; iar corpul este configurat în așa fel încât atunci când te întrebi: Ce este cu acest corp?, poți avea presimțirea că acest corp este ceva ca și cum întregul om ar fi devenit față, chip; ca și cum fața lui ar fi extinsă în lungime, extinsă elastic, și în felul acesta ar fi luat naștere formele corpului. Această statură se află sus, pe cea mai înaltă culme a stâncii, și ea se prăbușește în jos. Iar în prăbușire i se frâng aripile. Și se vede că mâna întinsă în sus a staturii principale se imprimă în aripi.

Avem așadar trei staturi: Omul stă în picioare, în entitatea sa; sub el – dumneavoastră presimțiți bine – este Ahriman, care este înlănțuit în crăpăturile Pământului prin acea acțiune care este exercitată de mâna întinsă a staturii principale asupra aurului existent în crăpăturile Pământului, prin care Ahriman se încătușează pe sine însuși. Cealaltă mână este întinsă în sus, și ea aduce aripile lui Lucifer la frângere, fapt datorită căruia acesta se prăbușește în adânc.

Acum se pune problema că nimeni nu realizează această sculptură în prezent – așa cum s-a încercat puțin când a fost exprimată această idee într-o conferință – doar din legile artei sculpturii. Nu se pune problema simplei exprimări printr-un simbol, ci aceea ca fiecare trăsătură din cele trei entități să fie creată în cele mai minuțioase amănunte din contemplarea spiritual-științifică. Aici trebuie văzut din alcătuirea celor două chipuri – care amintesc de cel al omului – ale lui Ahriman și Lucifer, cum trebuie gândită această opoziție. La Lucifer avem de a face cu o configurare particulară a părții de sus a capului, care amintește doar de capul omenesc. Acolo totul este mișcare a spiritului, nu există nimic care să ne constrângă să menținem în limite consolidate diferitele părți ale frunții, așa cum este cazul la om, ci acolo totul este atât de mobil în partea de sus a capului pe cât de mobile sunt degetele și mâinile existente în prelungirea brațului. Desigur că acest lucru poate fi prezentat în felul acesta numai dacă mișcările sunt adevăratele mișcări care se găsesc la Lucifer. Și atunci se poate remarca înainte de toate că în această statură există ceea ce a rămas în ființa lui Lucifer din vechea existență lunară. Acest ceva se răsfrânge peste chipul său propriu-zis, care se retrage foarte adânc înăuntru.

Din această descriere dumneavoastră puteți ajunge deja la ideea că aici avem de a face cu cu totul altceva decât în cazul chipului omenesc obișnuit. Este ca și cum cutia craniană a capului ar exista în sine, iar în partea de jos este introdus ceea ce este chipul la om. Și apoi se mai adaugă ceva: Anume, că tocmai la Lucifer intervine o legătură între ureche și laringe. Urechea și laringele sunt diferențiate la om abia din timpul existenței sale de pe Pământ; în timpul existenței lunare, ele formau un singur organ. Ceea ce constituie micile aripi ale laringelui au fost extensii mărețe, care au constituit apoi partea de jos a pavilionului urechii. Pavilioane puternice ale urechii s-au configurat acolo, în timp ce partea de sus a urechii, care este orientată acum în afară, era configurată pornind de la frunte. Iar ceea ce este separat în

ziua de azi, astfel încât atunci când vorbim și cântăm, acestea merg în afară și noi le ascultăm doar cu urechile, în perioada lunară acestea mergeau spre interior, și de acolo în muzica sferelor. Întregul om era ureche. Aceasta vine de acolo că urechea constituia aripile; astfel încât aveți urechea, laringele și formațiunile aripilor, care se mișcau melodos-armonic în conformitate cu oscilațiile melodos-armonice ale eterului cosmic, și care produc apariția ciudată a lui Lucifer; care aduc ceea ce este macrocosmic, pentru că Lucifer nu a putut decât să localizeze ceea ce este de fapt doar cosmic.

Vedeți de aici că trebuie făcute concesii pentru ca oamenii să nu se sperie când văd un chip care nu ne arată o înfățișare omenească. Atunci veți vedea cum chipul său trebuie să fie întins. Lucifer trebuie să arate ca un chip întins în lungime, pentru că el este în întregime ureche; aripile lui sunt în întregime ureche, un pavilion al urechii întins în lungime. Dimpotrivă, Ahriman este tocmai contrariul, și este firesc ca în modelare, pretutindeni acolo unde la Lucifer ceva este extins cu măreție și pe deplin configurat, la Ahriman să fie doar indicii. În timp ce la Lucifer aripile frontale sunt puternic configurate, la Ahriman este puternic configurat maxilarul inferior. Întregul materialism al lumii se exprimă în alcătuirea sistemului masticator și al celui dentar.

Desigur că toate acestea nu se pot face după descriere, ci descrierea trebuie dată ulterior. Ceea ce însă este deosebit de important aici, iubiții mei prieteni, este că a rezultat necesitatea ca la statura principală să se renunțe la ceea ce pare fiecăruia atât de firesc, anume de a reda un chip omenesc în mod simetric. De regulă, un chip apare ca fiind simetric. În mic, la orice chip există asimetrii, numai că ele nu sunt atât de puternic vizibile încât să fie observate. Însă la această statură principală trebuie luat în considerare faptul că întreaga sa parte stângă tinde spre Lucifer, că întreaga configurare stângă a frunții este o alta decât configurarea dreaptă a frunții, care tinde spre Ahriman. Partea stângă a feței staturii principale urmează mâna

îndreptată în sus, iar partea dreaptă a feței, mâna îndreptată în jos. Și acum se exprimă faptul că în statura principală trebuie depusă o mobilitate lăuntrică mai mare decât poate exista într-un om.

Deasupra acestui grup sculptural va fi expus pictural întregul motiv, astfel încât ele să poată fi văzute unul lângă celălalt și să se poată înțelege cum, în funcție de diferențierea artelor, pictura nu poate reda lucrurile în același mod, ci totul, totul, trebuie configurat altfel.

Ceea ce vreau eu să accentuez sunt următoarele: va fi ceva foarte important faptul că noi reușim să urmărim în sculptură mișcarea mâinii staturii principale, această mișcare în sus a mâinii stângi, și cealaltă mișcare în jos, a mâinii drepte. Căci trebuie evitat ceea ce ar putea fi resimțit ca de la sine-înțeles la o primă privire, anume că statura principală își întinde brațul stâng înspre Lucifer, și că prin iradierea acestuia lui Lucifer i se frâng aripile, iar cu brațul drept înfășoară în jurul lui Ahriman filoanele de aur, și anume evitat din motivul că în special în vremea noastră noi putem ajunge prin știința spirituală să-L înțelegem într-adevăr pe Christos. Christos nu este nici o ființă care urăște, și nici o ființă care iubește pe nedrept. El nu își întinde mâna pentru a-i frânge lui Lucifer aripile, ci Christos este Cel care-și întinde mâna deoarece El trebuie să o facă în conformitate cu entitatea sa lăuntrică. El nu îi frânge lui Lucifer aripile, dar Lucifer cel de sus nu suportă ceea ce iradiază din această mână, și-și frânge singur aripile. De aceea trebuie exprimat în înfățișarea lui Lucifer că nu Christos este cel care-i frânge aripile, ci că el însuși își frânge aripile. În viață se întâlnește frecvent situația în care anumiți oameni aflați în preajma unor oameni buni nu pot suporta aceasta, pentru că prin ceea ce iradiază de la oamenii buni ei se simt într-un mod neplăcut. Lucifer simte înlăuntrul său ceva care face ca el însuși să-și frângă aripile. Este autocunoașterea în Lucifer; acest ceva este autocunoașterea. La fel stau lucrurile și cu Ahriman. Christos nu le face nimic celor doi, astfel încât nici mâna stângă și nici cea dreaptă

nu sunt întinse, ca și cum El le-ar face ceva lui Lucifer și lui Ahriman. El nu le face acestora nimic, ci ei înșiși își fac ceea ce se petrece cu ei.

Și cu aceasta ne situăm pe terenul pe care intervine știința spirituală în timpul nostru, pentru a da o concepție corect structurată despre Christos. Și dacă se înțelege acest fapt, atunci trebuie să spunem următoarele. Aceste lucruri se spun cu toată modestia, căci această clădire este doar un început, un prim început, un început firav, supus greșelii, care urmează doar să arate încotro duce calea care nu va fi în nicio privință desăvârșită. De aceea, cele care vor fi spuse nu trebuie înțelese ca fiind izvorâte din vreo aroganță, ci ca fiind ceva pur obiectiv.

Istoria lumii a văzut multe expuneri ale lui Christos; printre altele, una dintre cele mai mărețe este cea care se află în Capela Sixtină: «Judecata de Apoi» a lui Michelangelo. Dacă îl studiați pe Christos în această «Judecată de Apoi» cum plutește El acolo sus, în măreția Sa napoleoniană, dar totodată cu o forță imensă, îndreptându-i într-o parte pe cei buni și în cealaltă parte pe cei răi, atunci aveți acolo un Christos cum nu poate fi Christos în viitor, pentru că Acela îi răsplătește pe de o parte pe cei buni, și îi condamnă pe de altă parte pe cei răi; pe când pentru Christos, viitorul trebuie să fie așa încât fiecare să se răsplătească pe sine însuși și să se condamne pe sine însuși prin ceea ce este aici datorită lui Christos. Michelangelo trăia într-o vreme în care încă nu putea fi deloc exprimat ceva mai profund în legătură cu Christos. Statura pictată de Michelangelo are mai degrabă, pe de o parte, ceva luciferic, și pe de altă parte ceva ahrimanic. Eu rostesc aceste cuvinte acum, cu durere. Dar numai în felul acesta înaintează evoluția omenirii în cultura ei, prin aceea că se arată cum idealurile timpurilor trecute nu mai pot fi idealuri ale viitorului. Iar în privința idealurilor viitorului va veni timpul ca entitatea lui Christos să fie înțeleasă prin ceea ce este Ea, și nu prin ceea ce face sau va face la sfârșitul evoluției Pământului: O entitate care determină prin ființarea ei ceea ce trebuie să se petreacă în

suflete. Prin urmare, grupul sculptural care se va afla într-un loc important al clădirii noastre, este o expresie a faptului că actuala concepție despre Christos, concepția de până acum, nu va mai putea fi valabilă în viitor deoarece raportul corect dintre Christos, Lucifer și Ahriman nu a fost deloc întrevăzut. Christos nu poate fi înțeles dacă nu ne raportăm corect la puterile pe care le cuprindem cu privirea pe de o parte ca luciferice și pe de altă parte ca ahrimanice, și care sunt adevărat puteri cosmice.

Acest aspect poate fi clarificat printr-un exemplu, prin aceea că indicăm iarăși un pendul. Pendulul oscilează la stânga și la dreapta. Prin faptul că oscilează într-o parte, el nu se află în poziția de echilibru, iar prin faptul că oscilează în cealaltă parte, iarăși nu se află în poziția de echilibru. Dar dacă el ar dori să fie mereu în poziția de echilibru și dacă nu ar vrea să oscileze într-o parte sau alta, el s-ar afla într-o stare de lene, de inerție, de a nu face nimic. El are poziția corectă atunci când se află la mijloc; dar el nu poate sta doar la mijloc, el trebuie să oscileze la dreapta și la stânga.

Așa este și viața omenească. Ea nu este așa încât să se poată spune: Eu fug de Lucifer, fug de Ahriman. – Dacă am vrea să spunem că fugim de Lucifer și fugim de Ahriman, aceea nu ar fi viață. Ar fi ca un pendul care nu oscilează. Viața omenească oscilează într-adevăr pe de o parte spre Lucifer, și pe de altă parte spre Ahriman. Iar important este să nu ne fie teamă de aceasta. Dacă am fugi de Lucifer nu ar exista artă; dacă am fugi de Ahriman, nu ar exista nicio știință exterioară. Căci întreaga artă care nu este pătrunsă de știința spirituală este luciferică, și întreaga știință exterioară, în măsura în care nu este știință spirituală, este ahrimanică. Așa pendulează omul încoace și încolo. Și ceea ce este important e ca el să înțeleagă că el vrea să fie în echilibru, și nu în repaus. A existat un timp în care oamenii au spus: Trebuie să fugim de elementul luciferic și să ne eliberăm de el prin asceză. Dar nu este vorba să fugim de luciferic, ci să ne confruntăm realmente cu lucifericul, să oscilăm într-adevăr într-o parte spre

cealaltă parte spre Ahriman. Pentru că acestea sunt realmente forțe opuse între ele, la fel ca alte forțe ale naturii, ca de exemplu cele două tipuri de electricitate sau cei doi poli magnetici, ș.a.m.d. Așadar despre aceasta va fi vorba, ca omul să recunoască această triadă, lucifericul, ahrimanicul și ceea ce este entitatea lui Christos, și ca el să recunoască launtric măreția reală, clădită pe sine însăși, a lui Christos, cea pe care Christos al lui Michelangelo încă nu o are. Aceasta, iubirii mei prieteni, este sarcina muncii spiritual-științifice. Dar noi ne aflăm în această privință abia la începutul unei cunoașteri, care trebuie să devină realmente, cea obișnuită.

Vedeți dumneavoastră, eu am menționat în ultimele săptămâni în acest loc [83] faptul că din anumite puncte de vedere nu se poate vorbi despre un poem mai remarcabil decât este poemul Faust al lui Goethe. «Faust»-ul lui Goethe exprimă realmente – pentru că el aduce la lumină omenescul dintr-o asemenea profunzime – ceva măreț, fiind ceea ce a produs vreodată omenirea mai măreț în această privință. Goethe a încercat să expună în Faust un adevărat reprezentant al omenirii.

Eu am expus adesea [84] că, în fond, Mefisto nu este altceva decât un amestec de Lucifer și de Ahriman. Dar cum stăteau lucrurile la Goethe? La Goethe, lucrurile stăteau așa că el încă nu știa nimic despre această dualitate a răului din Lucifer și Ahriman, și că el i-a contopit pe Ahriman și Lucifer în Mefistofel. Amândoi sunt conținuți în al său Mefisto și datorită acestui fapt, întregul «Faus» al lui Goethe nu a devenit ceea ce ar fi putut el să devină dacă Goethe ar fi fost în măsură să situeze alături de Faust într-o parte pe Lucifer iar în cealaltă parte pe Ahriman, astfel încât să se poată vedea această triadă care străbate întreaga omenire. Aici a stat întreaga dificultate pe care a avut-o Goethe în privința «Faust»-ului său [85]. Vedeți dumneavoastră, atunci când Goethe l-a început pe «Faust» al său, el l-a putut aduce pe acest «Faust» numai atât de departe pe cât era posibil în deceniul șapte al secolului optsprezece. El simțea: Cu

această știință exterioară care se exprimă în tetrada filosofie, științe juridice, medicină și – după cum spune el – din păcate și teologie, nu merge. Această știință ahrimanică nu îl satisface pe Faust; el ajunge datorită ei doar la o legătură ahrimanic-rațională cu întregul context al lumii, iar el vrea să aibă realmente această legătură cu lumea, să trăiască viu prin izvoarele vieții, aspect care nu este dezvoltat de știință. Viu, Spiritul Pământului, sosește. Numai că Faust nu poate îndura prezența lui. Iar după aceea, prin ușă intră – în cea dintâi schiță a poemului așa stau lucrurile –, prin ușă intră Wagner. Da, atunci când mulți oameni vorbesc adesea în ziua de azi despre Faust, și vorbesc și despre Wagner, atunci ai sentimentul că Wagner vorbește despre Wagner, căci despre Faust-ul de pe scenă în prezentul nostru se vorbește, în majoritatea cazurilor, „wagnerian”. Ce este de fapt acest Wagner? Și ce vine înauntru prin Spiritul Pământului?

Noi știm că orice cunoaștere a Universului este cunoaștere de sine. În Spiritul Pământului vine înauntru o parte din însuși Faust, în orice caz din sufletul său extins, care s-a identificat cu Cosmosul. Dar Faust încă nu îl poate înțelege. El nu se înalță încă până la ceea ce este tot o parte a Sinei sale. Apoi ni se arată până unde a ajuns el. Și dacă am vrea să-l prezentăm corect pe Faust, poate chiar mai corect decât a făcut-o însuși Goethe, ar trebui să-l punem pe Wagner să intre pe ușă ca un portret într-o câțva caricaturizat, cu masca și costumul lui Faust, căci pe ușă intră, prin Wagner, o altă parte din Faust. Faust însuși spune ulterior că a fost „un vierme ghemuit, plin de teamă” [86]. Acum se înțelege pe sine însuși. „Tu te asemeni spiritului pe care-l înțelegi, nu mie!” [87] – îi strigase Spiritul Pământului. Și acum vine spiritul pe care el îl înțelege, vine Wagner. Și tot așa merg lucrurile mai departe, așa spune. Și după ce Spiritul Pământului nu a fost înțeles, vine de fapt o altă înfățișare a Spiritului Pământului: Mefisto, care acum apare ca Lucifer – când îl conduce pe Faust în tot ceea ce poate vieții un om când își urmează doar pasiunile, pasiunile inferioare în peștera Auerbach, sau pasiunile superioare, care sunt duse însă până

la știința vrăjitoriei și la magia neagră – până în Partea a doua, când în locul lui Lucifer trebuie să apară Ahriman. Toate acestea pot fi văzute dacă citești «Faust» cu o adevărată înțelegere. Dar există și suficiente dovezi exterioare în acest sens. Eu am spus deja că printre pasajele pe care le-a înlăturat ulterior Goethe a existat un loc unde Mefisto a fost cândva numit Lucifer [88].

Goethe a avut întotdeauna un sentiment de disconfort atunci când a prezentat această statură, care constă de fapt din două entități. Aspectul luciferic se poate vedea în special acolo unde apar și sentimentele religioase ale lui Faust, cărora li se dă o importanță deosebită în convorbirile cu Wagner, ca fiind deosebit de ciudate. Atunci când Faust, „catehizat” de Margareta spune în convorbirile despre Dumnezeu:

Sentiment este totul, [89]
 Numele este sunet și fum,
 Înconjurând în ceață jarul ceresc!

acestea sunt văzute drept cea mai înaltă reprezentare a Divinității, sunt celebrate drept cea mai înaltă expunere a religiozității. Nu e nevoie să ne gândim prea mult: „Sentiment este totul”; cu aceasta se spune că singurul aspect al religiozității pe care vrem să-l avem este acela pe care îl pricepe Margareta, și se uită întotdeauna că Faust a dat această învățătură Margaretei în vârstă de șaisprezece ani și că el a pus în această învățătură numai ceea ce putea pricepe Margareta. Ceea ce a spus Faust despre „Înconjurând în ceață jarul ceresc” nu este pentru filosofi, și lucrurile pot fi înțelese numai greșit dacă se consideră știința Margaretei îmbrăcată în veșmânt profesoral.

Toate acestea ne arată cum a exprimat pentru început Goethe entitatea luciferică prin dubla ei mască. În cea de-a doua parte a poemului, aspectul lui Mefisto este mai mult ahrimanic, atunci când Mefisto duce la procrearea lui Homunculus, la invocarea Elenei și la tot ceea ce îl aduce acum realmente pe Faust la cunoașterea lumii și

care este cu totul altceva decât ceea ce „a studiat până la capăt cu o strădanie arzătoare” [90] Faust în prima parte a vieții sale.

Acum trebuie să spunem că unele lucruri sunt mereu greșit înțelese chiar în amănuntele lor, și în vremea noastră. Astfel, atunci când se indică faptul că Homunculus vrea ceva înlăuntrul omului care trebuie să se dezvolte până la deplina omenie: „Și până la (a fi) om, ai timp destul” [91], pentru că mai întâi se trece prin cele inferioare, se spune: „Dar nu te strădui înspre ordine mai înalte.” [92] (în limba germană, „Orden” înseamnă ordin, decorație – n.tr.) Explicațiile care au fost date aici sunt de-a dreptul curioase. În realitate, se spune, desigur – căci Goethe a vorbit acolo din nou germana vorbită la Frankfurt (și, în general, el și-a dictat operele – n.tr.) – „Dar nu te strădui după locuri mai înalte” (Aici apare „Orten”, care se pronunță foarte apropiat de „Orden”, dar înseamnă „locuri” – n.tr.) și nu este o indicație că o asemenea ființă cum este Homunculus va fi împodobită cu însemne de onoare omenească.

Apoi există un pasaj, unde este creat Homunculus, pasaj în care Wagner descrie cum ceva se stârnește în retortă:

Devine! Substanța se limpezește,

Die Überzeugung devine tot mai adevărată, mai reală! [93]

Überzeugung* este format pornind de la „Zeugung” (procreare, zămislire), la fel cum a fost format cuvântul Übermensch (supraom)

* Etimologic, la baza substantivelor „Überzeugung” și „Zeugung” stă verbul „zeugen”, care are două înțelesuri: 1. „a procrea, a zămisli” și 2. „a depune mărturie, a dovedi”. Și „über” = „în privința a ceva, asupra, supra, etc.” Din cel de-al doilea înțeles al verbului „zeugen”, compus cu „über”, derivă verbul „überzeugen” = „a (se) convinge” și substantivul corespunzător „Überzeugung” = „convingere”. – Acesta fiind înțelesul uzual al cuvântului.

iar din primul înțeles al verbului „zeugen” derivă substantivul „Zeugung” = „procreare, zămislire”. Deci dacă „Überzeugung” este considerat ca fiind nu o substantivizare a lui „überzeugen”, ci „über”+ „Zeugung” dă înțelesul de „supra-procreare” – n.tr.

de la Mensch (om). Abia de când a vorbit Nietzsche despre supraom [94], spun și oamenii că există un supraom, dar Goethe a vorbit despre supraom deja cu mult timp înainte. Și așa citesc aici oamenii *Überzeugung* (convingere), dar de fapt pornind de la Zeugung este *Überzeugung* („procreare” – „supra-procreare”), la fel cum se spune om și supraom.

Acestea sunt lucruri care trebuie înțelese în amănunt, pentru ca să se afle ce anume voia să spună Goethe. Dar oamenii trebuie să dobândească un mare punct de vedere, un punct de vedere liber, ei trebuie să înțeleagă cu adevărat misiunea timpului nostru în privința științei spirituale și să înțeleagă că un spirit ca Goethe a căutat să pregătească timpul actual în privința acestei misiuni.

Atunci când în anul 1797 Schiller i-a atras atenția că ar trebui să-l definitiveze pe «Faust», Goethe a spus că el l-a reluat pe vechiul Tragelaf [95] – aceasta este o ființă care este jumătate animal, jumătate om. Goethe l-a numit Tragelaf, și la sfârșitul secolului optsprezece l-a denumit „o compunere barbară”. Acest fapt trebuie luat foarte în serios, căci Goethe înțelesese deja cât de bun, dar și cât de imperfect era «Faust» al său. Toate acestea fac parte din cele asupra cărora știința spirituală trebuie să atragă interesul, pentru ca noi să ne înălțăm la un punct liber de vedere asupra acestor lucruri. Faptul că Goethe a vrut să expună munca Sinei spirituale, înălțarea nemuritorului din om, este arătată prin aceea că el a făcut o schiță la răspântia dintre secolele XVIII și XIX în privința a ceea ce urma să devină Faust [96], unde el a spus pentru început: „Savurarea vieții de către persoană, văzută din afară”; apoi și-a notat: „Savurarea creației dinlăuntru”, și la sfârșit, după ce Faust a parcurs întregul său drum, Goethe și-a notat: „Epilog în haos pe calea către iad”.

Câte discuții în această privință a trebuit să aud, constituie realmente ceva care aduce cea mai mare surprindere lăuntrică; căci oamenii au reflectat în această privință în felul următor: Oare a mai crezut Goethe, la răspântia dintre secolele XVIII și XIX că Faust-ul

său trebuie să meargă în iad? Soluția este pur și simplu aceea că nu Faust este cel care vorbește aici, ci Mefisto, care se retrage, este cel care rostește Epilogul, după ce Faust a abordat calea către Sinea sa nemuritoare.

Vedem așadar și în «Faust»-ul lui Goethe ceva care se află pe cale, dar abia pe calea înspre ceea ce urmează să dobândească expresie prin grupul sculptural al clădirii noastre: o concepere realmente concretă a staturii omenești prin aceea că ni se arată cele două părți între care sufletul trebuie să penduleze mereu. Atâta timp cât lucrurile sunt ținute laolaltă sau se caută doar o dualitate, nu se poate ajunge la o adevărată cunoaștere a omului. Acesta este esențialul care trebuie reținut. Trebuie reținut faptul că tocmai din cultura germană se pot încorpora aceste idei. Pe Pământ există doi contra-poli ai culturii, care-și au justificarea lor și care, atunci când ne oprim asupra lor, nu trebuie expuși în lipsa lor de justificare, ci în aspectele prin care ei se justifică. Avem, pe de o parte, cultura pur orientală. În ce constă această cultură orientală? Cultura orientală constă în aceea că se caută o adâncire pur lăuntrică, cu eliminarea a tot ceea ce este proces exterior al existenței. Vedem astfel cum în apogeul acestei culturi orientale, în cultura hindusă, toate indicațiile și întreaga cunoaștere există în sensul de a configura sufletul în așa fel încât el să se elibereze de ceea ce este trupul fizic. Este o cultură pur luciferică. Și cu cât mergem mai departe în Orient, cu atât ajungem mai mult la acest aspect luciferic.

Și dacă mergem înspre Vest, unde ajungem? Să abordăm pentru început Vestul cel mai îndepărtat. Pentru noi este firesc, dacă am preluat ceva din știința spirituală – și aș vrea să vă arăt aceasta pe un exemplu –, pentru noi este clar ca atunci când vedem că un om trece de la o concepție mai mult materialistă asupra lumii la o concepție mai spirituală asupra lumii, să ne întrebăm: Ce se petrece în sufletul unui astfel de om? Tocmai atunci când percepem o asemenea schimbare în sufletul unui astfel de om, noi trebuie să ne cufundăm

înlăuntrul aceluși om, pentru a viețui împreună cu el ceea ce a parcurs el în sufletul său. Și nouă nu ni se pare nimic mai important decât această împreună-viețuire a trăirilor sufletești ale aceluși om.

Vedeți dumneavoastră, și în America s-a văzut faptul că oamenii parcurg ceva care se numește acolo convertire, adică o schimbare de la o concepție materialistă la una spirituală. Și ce face omul acolo? El se așează la masă – chiar dacă eu expun lucrurile într-o câțiva radical, totuși așa stau ele –, el se așează la masă și le scrie oamenilor care au parcurs o asemenea schimbare pentru a-i întreba din ce motiv au parcurs-o. Și apoi el face o schemă, pe care stabilește niște categorii, ca de exemplu:

1. Categorie: Teamă de moarte și de iad (Și el adună într-o grămăjoară scrisorile care vorbesc despre aceasta).
2. Categorie: Motive altruiste, altruism.
3. Categorie: Motive egocentrice.
4. Categorie: Strădania după un ideal moral.
5. Categorie: Muștrări de conștiință și conștientizarea păcatelor.
Scrisorile 1, 2, 3.
6. Categorie: Urmarea unor învățăături.
Scrisorile 1, 2, 3.
7. Categorie: Faptul că oamenii au ajuns la o vârstă sau alta.
Scrisorile 1, 2, 3. Apoi
8. Imitare. Scrisorile 1, 2, 3. Este din nou o categorie de oameni care au văzut că oamenii au crezut într-un Dumnezeu, și au imitat aceasta. Apoi
9. Lovituri ale sorții
 - 14% Teamă de iad.
 - 6% Alte motive.
 - 7% Strădania înspre un ideal.
 - 8% Conștiința păcatelor.
 - 13% Imitație și exemplu.
 - 19% Lovituri ale sorții.

Și așa se ajunge la o convertire.

Deci acest aspect este contrar celui din Est. Indianul nu ține cont de ceea ce se petrece în afară. Unui indian i s-ar părea nepotrivit modul acesta de a proceda; el ar folosi chiar cuvântul „nebunie”, dacă lui ar vrea să i se indice procentele exterioare ale celor care s-au convertit și faptul că ei s-au convertit dintr-un motiv sau altul. În Vest, oamenii nu se preocupă de lăuntru lor, pentru că în Vest acest lăuntru este complet gol. În Vest, aspectele cele mai exterioare sunt aduse în mod exterior laolaltă, în mod pur ahrimanic. Dacă mergem spre Est, avem lăuntricitatea cea mai intimă, renunțarea pur luciferică la lumea exterioară. Și așa ne prezintă, așa spune, Pământul însuși, opoziția dintre ahrimanic și luciferic. Iar între ahrimanic și luciferic omul nu trebuie să se afle în repaus, ci în echilibru. Și nu este vorba ca o extremă sau cealaltă să fie pur și simplu respinsă, ci ca oamenii să devină conștienți că o cultură realmente valabilă în viitor constă în faptul de a aduce cele două aspecte la o măsură corectă și la a ști în ce măsură trebuie folosit unul sau altul.

Și așa vedeți exprimat în grupul nostru sculptural, așa spune, întregul destin al Pământului nostru. Și este sarcina Europei de a aduce echilibrul între Orient și Occident. În Orient, pendulul oscilează într-o parte, în Occident, în cealaltă parte. Nouă, celor din Europa, nu ne revine sarcina de a fi doar maimuțele celor din Orient sau maimuțele celor din Occident, ci ne revine sarcina să ne situăm într-un mod întru totul de sine stătător pe terenul propriu nouă și să recunoaștem pe deplin justificarea unei atitudini sau a alteia. Iar acest lucru este exprimat în grupul nostru sculptural. Iar ceea ce va fi expus într-un loc special al clădirii noastre, este legat și în mod geografic de sarcina noastră. Pentru că el va fi expus către răsărit, dar cu spatele la răsărit, și privind spre vest; dar el se află în echilibru, purtând în sine ceea ce a aflat dintr-o îndelungată călătorie în Orient, și nu se lasă mulțumit de ceea ce poate aduce omenirii Occidentul în calitate de cultură pur ahrimanică.

Dacă timpul nostru, iubiții mei prieteni, va înțelege cândva aceste lucruri, dar pătrunzându-le cu gândirea și cu simțirea – nu trebuie să existe nicio aroganță în această privință –, atunci pentru acest timp al nostru va fi clar că și cele mai dureroase și mai deprimante evenimente ale prezentului există doar pentru a aduce omenirii sentimentul sarcinii pe care va trebui să o îndeplinească această omenire în viitorul apropiat. Ne rămâne doar să sperăm că evenimentele importante, dureroase pe care le trăiește omenirea pot aduce și o reală și adevărată aprofundare a sufletelor. Este adevărat că din păcate, în cele care sunt exprimate, anume în cele exprimate în mod oral sau literar, nu se recunoaște în niciun caz marea seriozitate pe care o cere timpul de la noi, și că în sufletele omenești trebuie să mai pătrundă încă multe, foarte multe, pentru ca această mare seriozitate, aș spune această seriozitate pe deplin consolatoare, să umple realmente sufletele în așa fel încât omul să poată fi susținut de sarcinile care îi vor fi puse. Pe de o parte avem sarcina de a ne interioriza o mare seriozitate, dar este o seriozitate plină de consolare și de speranță, iar pe de altă parte această seriozitate ne însuflă încredere. Este suficient să înțelegem că trăim într-un timp în care de la noi se cer lucruri importante, dar și că importanța lucrurilor ne poate împlini. Și atunci, nici măcar în această vreme a noastră nu vom putea ajunge la o concepție pesimistă despre lume.

Pentru a explica toate aceste lucruri în mod intim și amănunțit, și pentru a expune următoarea sarcină de viitor a omenirii, și cum va ajuta știința spirituală la soluționarea acestei sarcini, voi continua marți, pe 22 iunie, cele discutate astăzi [97].

A TREISPREZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 22 iunie 1915

Iubiții mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Astăzi va fi sarcina mea să rezum laolaltă câte ceva din cele pe care noi le știm deja parțial, dar care pot fi mereu rezumate, astfel încât să ne dea anumite direcții conducătoare pentru strădania noastră spiritual-științifică. Noi trebuie să ne familiarizăm înainte de toate cu

ideea că viața noastră pământească, așa cum o avem noi între naștere și moarte, este, în fond, o viață intermediară, între cele ce au precedat-o – nenumărate vieți pământești și nenumărate vieți care se desfășoară între moarte și o nouă naștere – și ceea ce se află în viitor ca nenumărate vieți pământești și nenumărate vieți între moarte și o nouă naștere. Spuneam că această viață a noastră este o viață intermediară. De aceea ne putem aștepta ca în această viață a noastră să se arate ceva pe care îl putem privi oarecum ca efect al celor precedente, dar și ca în această viață a noastră să se afle ceva pe care îl putem privi ca fiind ceva ce ne indică asupra viitorului. Și eu vreau să expun câte ceva în special în privința acestui al doilea aspect.

Omul ar putea crede cu ușurință, când își consideră viața, că de fapt nimic din această viață nu îi indică faptul că în noi există deja germenii pentru o viață viitoare, ca niște semințe. Însă, totuși, lucrurile nu stau așa. Căci, realmente, în noi se pregătește ceea ce se va întâmpla cu noi în viitor. Numai că trebuie să ne interpretăm viața în mod corect, și atunci vom putea ajunge să descoperim ceea ce se află în noi oarecum tănuț pentru viitor, așa cum există în planta actuală sămânța pentru planta viitoare, pentru planta care va lua naștere ulterior. Ceva neînțeles în viața noastră o constituie în mare măsură viața de vis, cunoscută îndeajuns nouă tuturor. Desigur că această viață de vis are în sine o parte despre care putem spune, realmente, că o putem înțelege într-o anumită măsură. Noi visăm despre lucruri care ne amintesc una sau alta, lucruri pe care noi le-am parcurs în viață. Desigur că se întâmplă frecvent ca lucrurile pe care le-am parcurs de curând sau cu un timp în urmă, și despre care visăm, să fie modificate, să aibă altă înfățișare în vis, să se fi transformat cumva. Dar noi putem realiza într-un asemenea caz, cu o anumită ușurință, că în ceea ce visăm, chiar dacă sunt aspecte transformate, se află părți ale vieții noastre, părți pe care le-am lăsat în urma noastră. Dar eu cred că niciun om care-și îndreaptă cât de cât atenția asupra sa și asupra lumii sale de vis, nu va putea tăgădui că există vise care ne prezintă lucruri

atât de ciudate și de remarcabile încât realmente nu putem spune că ele se pot reduce la ceea ce am parcurs cândva în viață. Căci este realmente așa, că omul trebuie să reflecteze doar puțin asupra viselor sale, și el va putea remarca deja cu claritate că el visează lucruri pe care într-adevăr nu ar fi putut să le născocască el însuși din toate cele pe care și le poate aminti, lucruri la care el nu ar fi putut ajunge niciodată.

Vom înțelege tot acest context dacă ne vom actualiza în amănunt natura celor ce se petrec de fapt în vise. După cum știm, în stare de somn noi suntem cu trupul nostru astral și Eul nostru în afara trupurilor noastre fizic și eteric. Trupul fizic și cel eteric se află în pat; cu trupul astral și cu Eul, noi ne aflăm afară. Acum, pentru om, așa cum este el în prezent pe Pământ – dacă nu dobândește cumva capacități deosebite – nu este posibil să viețuiască în mod conștient ceea ce parcurg trupul astral și Eul atunci când omul doarme. Acestea se desfășoară în subconștient. Însă cunoașterea clarvăzătoare ne arată că cele trăite acolo sunt la fel de variate, la fel de conturate ca cele care se află în afara trupului fizic, ca cele trăite de către trupul fizic; că ele sunt la fel de variate, la fel de multiplu configurate ca unele lucruri trăite aici pe planul fizic, numai că noi nu le putem pătrunde cu conștiența – însă ele există, și noi le trăim. Visarea ia naștere prin aceea că trupul astral și Eul – care, în general, se află atât de departe în afara trupurilor fizic și eteric încât acestea nu remarcă nimic din procesele care se desfășoară cu trupul astral și cu Eul – ajung atât de aproape de trupurile fizic și eteric, încât trupul eteric devine capabil să primească impresii de la procesele din trupul astral și din Eu. Atunci când vă treziți și știți: Eu am visat, lucrurile stau de fapt, dacă e să ne exprimăm într-un totu exact, în așa fel încât ceea ce este conținut al visului dumneavoastră ajunge în conștiența dumneavoastră prin aceea că trupul astral și Eul se cufundă în trupurile fizic și eteric; și înainte ca trupul fizic să fie capabil să ajungă la conștiența că el are din nou în sine trupul astral și Eul, devine conștient de aceasta trupul

eteric; și prin aceea că trupul eteric preia rapid ceea ce au viețuit trupul astral și Eul, ia naștere visul. Așadar visul ia naștere printr-o interacțiune între trupurile astral și eteric.

Dar în felul acesta, visul primește o anumită coloratură. Aș spune că el dobândește un fel de înveliș. Dumneavoastră știți că atunci când omul iese prin moarte cu trupul său astral, cu Eul și cu trupul eteric din trupul fizic, el are o trăire retrospectivă nemijlocită în trupul eteric, în privința vieții sale pământești. Această privire retrospectivă ține de fapt de trupul eteric; iar atunci când acesta se dizolvă, încetează și privirea retrospectivă. Așadar în acest trup eteric al nostru, există posibilitatea de a ne imprima evenimentele vieții noastre. Așadar în trupul eteric este realmente imprimat ceea ce am parcurs noi în viață.

Acest trup eteric este o formațiune foarte complicată. Dacă noi l-am putea extrage în așa fel încât să-i menținem înfățișarea, el ar fi pentru noi o oglindă a vieții noastre actuale, o imagine a vieții până în momentul de care ne putem aminti. Prin aceea că noi ne cufundăm cu trupul astral și Eul în trupul eteric, iar trupul eteric vine în întâmpinarea trupului astral cufundat, el aduce lucruri, amintiri despre lucrurile pe care le-a trăit, celor care vin înauntru prin trupul astral, și el îmbracă ceea ce este cu adevărat în trupul astral în propriile sale imagini.

Vreau să mă exprim mai exact. Să presupunem că cineva trăiește afară, în starea de somn, în trupul său astral și în Eu, să spunem de exemplu, o întâlnire cu o personalitate. Omul nu știe nimic apoi despre aceasta. El trăiește o asemenea întâlnire; el viețuiește faptul că va avea față de această personalitate un anumit sentiment de prietenie, că el va întreprinde ceva comun împreună cu această personalitate. Să acceptăm că el viețuiește aceasta în afara trupului său eteric. Aceasta se poate întâmpla, dar el nu știe nimic în această privință. Apoi vine momentul trezirii. Atunci trupul astral și Eul se întorc în trupul eteric și-și aduc trăirile trupului eteric. Trupul eteric

aduce în întâmpinarea trupului astral ceea ce este în el, lumea sa de imagini, și atunci omul visează. El visează un eveniment la care a participat probabil cu zece sau douăzeci de ani în urmă. Și apoi omul își spune: Da, eu am visat ceea ce am viețuit cu zece, douăzeci de ani în urmă. Dar se poate ca, dacă el reflectează cu exactitate, să realizeze că evenimentul este cu totul schimbat. Dar el îi amintește totuși ceva, pe care l-a trăit cu ani în urmă. Ce s-a întâmplat de fapt aici? Dacă urmărim procesul cu exactitate, cu ajutorul cunoașterii clarvăzătoare, vedem că Eul și trupul astral au viețuit ceva care se va desfășura de fapt abia în următoarea încarnare: întâlnirea cu o personalitate și înfăptuirea a ceva anume împreună cu această personalitate. Dar omul nu poate cuprinde încă aceasta în trupul său eteric, deoarece trupul eteric conține doar, poate cuprinde doar imaginile vieții actuale. Și când trupul astral se cufundă în trupul eteric, trupul eteric îmbracă ceea ce aparține de fapt vieții viitoare în imagini ale vieții prezente. Acest proces complicat, specific, se petrece de fapt încontinuu cu omul, atunci când visează.

Dacă dumneavoastră reuniți laolaltă ceea ce ați auzit deja până acum în cadrul științei spirituale, atunci lucrurile nu vi se vor părea ciudate. Noi trebuie să fim conștienți de faptul că în ceea ce iese din trupul nostru fizic și din cel eteric, deci în trupul nostru astral și în Eu, noi avem ceea ce tinde spre încarnarea următoare, ceea ce se pregătește în noi pentru încarnarea următoare. Și dacă învățăm să separăm treptat visele de ceea ce constituie imaginile din viața actuală, atunci învățăm să cunoaștem natura profetică a viselor. Natura profetică a viselor se poate dezvălui într-adevăr pentru om, numai că el trebuie să învețe să dezbrace visele de imaginile actuale în care sunt ele îmbrăcate. În cazul viselor, trebuie să privim mai mult la modul în care viețuim cele dinăuntrul lor, decât la ceea ce viețuim, în așa fel încât să ne putem spune, de exemplu: Faptul că eu visez o anumită personalitate vine de la specificul trupului meu eteric, de la modul în care vine trupul meu eteric împreună cu imaginile sale

actuale în întâmpinarea trăirilor trupului astral. La ceea ce trăim, pentru a recunoaște ce anume este pregătire pentru viața următoare, trebuie să cuprindem mai mult cu privirea modul în care le trăim, pentru a le separa de imaginile din trupul nostru eteric. Căci realmente în vise noi avem niște profeții existente în noi în privința trăirilor noastre viitoare. Și este extraordinar de important ca noi să cuprindem cu privirea aceste lucruri așa cum se cuvine. În viața omenească se dezvăluie de fapt tot mai mult, pe măsură ce o considerăm ca fiind ceva complicat. E drept că omul ar dori ca ea să fie mai simplă, căci ar fi mai comod așa, numai că realitatea este că ea e complicată.

Vedeți dumneavoastră, omul încadrat în lumea fizică exterioară nu devine conștient de faptul că în el se află tot felul de lucruri. Acum am aflat că în noi există un fel de profet al vieții viitoare. Dar și altele se află în noi, și cunoașterea de sine constă în aceea ca noi să recunoaștem tot mai mult ceea ce există în noi, ceea ce lucrează în noi, ceea ce ne face fericiți și nefericiți, pentru că toate lucrurile care există în noi ne fac fericiți sau nefericiți. Astfel, de obicei oamenilor nu le este clar faptul că înaintea acestei vieți pământești ei au parcurs – nu ei înșiși, ci ceea ce i-a făcut oameni pământenii – o existență lunară, o viață lunară. Noi știm câte ceva despre viața lunară, ca și despre viața solară precedentă, și despre viața de pe vechiul Saturn. Să privim pentru început la viața lunară! În prezent, noi ducem o viață pământească, dar viața lunară a fost necesară pentru ca să se poată înfăptui această viață pământească. În viața lunară s-a pregătit cauza vieții noastre pământești, și într-un anumit mod această viață lunară mai există încă în noi. Pe Lună omul era clarvăzător, ca în vis. El prelua în sine realitatea în imagini de vis. Dar noi purtăm încă în noi în ziua de azi ceea ce am fost noi pe Lună; ceea ce am fost noi pe Lună se află în noi. Desigur că omul lunar a devenit om pământean. Dar cauza se mai află încă înăuntrul acestui efect, noi mai purtăm încă în noi omul lunar. Și dacă privim la acest om lunar, putem spune că el

este în noi ceea ce noi numim: visătorul. În realitate, noi purtăm cu toții în noi câte un visător, un visător care de fapt, așa spune, este mai puțin dens, care gândește, simte și vrea într-un mod mai subtil, dar care este de fapt mai înțelept decât suntem noi ca oameni pământenii. Noi purtăm în noi un visător. Noi purtăm cu toții în noi un om mai subtil. Faptul că noi activăm ca oameni pământenii cu gândurile, simțirea și voința noastră, ne este dat de evoluția Pământului. Din evoluția lunară a rămas în noi ceva, ceva ce este un om visător. Dar în visătorul din noi ne este dat mai mult decât în ceea ce putem avea în gândurile, sentimentele și impulsurile noastre de voință, iar acest visător nu este într-un totu inactiv. Noi nu luăm în considerare acest visător din noi, dar noi facem multe lucruri, chiar foarte multe, pe care de fapt le cunoaștem doar pe jumătate, și pe care le dirijează și le îndrumă visătorul din noi. Noi înfăptuim lucrurile, dar și visătorul din noi face ceva; el ne îndrumă gândirea încoace și încolo; de exemplu, noi ne gândim la o frază; visătorul face ca noi să rostim acea frază într-un mod foarte aparte, ca să-i dăm un accent, ca să o îmbrăcăm într-o anumită nuanță de sentiment. Acest visător este ceea ce a rămas în noi din existența noastră lunară. Doresc să indic o personalitate proeminentă și să vă atrag atenția asupra modului în care putem observa visătorul din ea. Atunci când oamenii se cunosc unul cu altul în această viață, sau atunci când ei cunosc oameni remarcabili prin diverse scrieri, oamenii se interesează, în majoritatea cazurilor, de ceea ce este celălalt ca om pământean, și nu de ceea ce este el ca visător, ca poet. Însă în acesta din urmă omul se exprimă mai profund.

Există un mare scriitor: *Emerson* [98]. Emerson avea într-adevăr particularitatea că el se cufunda întotdeauna în obiectul pe care tocmai îl trata, astfel încât ulterior puteau fi descoperite cu ușurință contradicții în cele spuse de el, pentru că el se afla întotdeauna într-un totu înlăuntrul obiectului pe care îl trata, și se contopea cu el și nu lua deloc în considerare faptul că cele caracterizate de el atunci conțineau contradicții în privința a ceea ce caracterizase el când se afla

înlăuntrul unui alt obiect. Dar tocmai la Emerson se poate remarca întotdeauna că atunci când el se cufundă într-un om sau într-un obiect, se activează ușoare ecouri ale omului lunar Emerson, și că în ceea ce vorbește el atunci răsună și visătorul. Emerson a scris două frumoase tratate: unul despre *Shakespeare* drept reprezentant caracteristic al poezilor; și unul despre *Goethe* ca reprezentant al scriitorilor. Acum, lucrurile stau așa că oamenii citesc considerațiile lui Emerson despre Shakespeare, citesc considerațiile lui despre Goethe și sunt mulțumiți, se declară mulțumiți cu acestea. Dar se poate merge mai departe, și te poți întreba: Oare nu simți cum oscilează ceva deosebit în considerațiile lui Emerson? Și atunci descoperi ceva deosebit de remarcabil: Emerson nu vrea să-l caracterizeze pe Shakespeare doar ca Shakespeare, ci vrea să-l prezinte ca pe un exemplu de poet, și acum este ceva foarte ciudat – dacă percepi răsunetul ușor care oscilează în cele descrise –, ce anume iese la iveală prin aceea că Emerson se cufundă într-un tot în Shakespeare.

Dumneavoastră nu-mi veți imputa că aș vrea să spun ceva defavorabil despre Shakespeare din șovinism, din motive naționale. Desigur că pentru mine Shakespeare este un mare poet, și e de la sine-înțeles că eu văd în el unul dintre cei mai mari poeți ai tuturor timpurilor. Dar eu vreau să scot la suprafață răsunetul ușor ce se afirmă prin Emerson atunci când îl caracterizează pe Shakespeare. El spune că de fapt nu originalitatea este ceea ce face dintr-un om, un om mare. Și că atunci când vrei să caracterizezi un mare poet, nu trebuie să pretinzi ca această mare personalitate să fie într-un tot originală.

Și apoi vedem cum, pentru a-l caracteriza pe Shakespeare, Emerson subliniază faptul că poetul merge pretutindeni pentru a prelua ceea ce îi place, pentru a le prelua în poeziile sale. Emerson se străduiește totodată să scuze faptul că Shakespeare nu este original, că el a preluat de pretutindeni, din surse italiene, spaniole, franceze și

germane și, desigur, și din cele engleze, toate cele pe care le-a prelucrat în poeziile sale. Și este foarte ciudat că Emerson, care se cufundă cu atâta iubire în Shakespeare, folosește următoarele cuvinte pentru a-l caracteriza pe Shakespeare: „Oamenii mari se caracterizează mai mult prin spiritul lor cuprinzător și prin înălțimea punctului lor de vedere, de la care privesc în jos, decât prin originalitate. Dacă noi pretindem acea originalitate care, ca un păianjen, își formează țesătura din propriile intestine, care, ca să spunem așa, găsește el însuși lutul, formează din el cărămizi și înalță casa, atunci oamenii mari nu sunt în niciun caz originali. Esența adevăratei originalități valoroase nu stă în neasemănarea cu ceilalți.”

Așadar el îl scuză pe Shakespeare că e atât de puțin original, și că și-a adunat ideile de pretutindeni. Ba, el merge chiar mai departe, și spune: Pentru a-l înțelege pe Shakespeare, trebuie să privești la întregul public englez din vremea aceea, în întâmpinarea gustului căruia se străduia să vină Shakespeare. Emerson rostește cuvinte ciudate despre Shakespeare: „Este ușor de recunoscut faptul că cele mai bune lucruri care au fost scrise și făcute vreodată în lume nu au fost opera unui singur om, ci au luat naștere printr-o activitate comună, mult ramificată, în cadrul căreia mii de oameni au pus mâna laolaltă ca unul singur, mânați de un același impuls.” Și cel mai ciudat lucru pe care îl spune Emerson despre Shakespeare este următorul, pe care vă rog să-l ascultați cu atenție: „La scriitori a devenit un fel de regulă practică aceea că, dacă cineva s-a dovedit o dată capabil să creeze ceva original, lui îi este îngăduit de atunci înainte să fure și din operele altora într-un mod discret.”

Așadar Emerson încearcă să indice poziția lui Shakespeare în lume prin aceea că el arată că oamenii mari fură de la ceilalți. Că de fapt motivele multor sale lucrări sunt furate de la alții. Este ceea ce poate fi găsit pentru început ca răsunet ușor în caracterizarea lui Shakespeare de către Emerson.

Și acum să ne îndreptăm înspre caracterizarea plină de iubire a lui Goethe. Emerson îl caracterizează pe Goethe ca fiind reprezentantul scriitorilor. Dar despre Goethe, Emerson spune: Natura depinde pretutindeni de faptul ca minunile ei să fie exprimate. Orice piatră, orice plantă, orice ființă din natură așteaptă să fie exprimate cândva prin sufletul unui om. Scriitorul va sta întotdeauna într-o corelație nemijlocită cu natura. Este ca și cum Creatorul însuși ar fi pregătit gândul că scriitorii vor apărea cândva. Și este remarcabil ceea ce spune acum Emerson în privința lui Goethe, anume că acest om nu datorează nimic în privința talentului său nici poporului său, nici țării sale, nici mediului său înconjurător, căci este ca și cum totul izvorăște din el însuși. Și în privința adevărului și greșelii Goethe decide singur, căci criteriul său de judecată provine din el însuși.

Atunci când Emerson îl caracterizează pe Goethe, el caută să aducă laolaltă conceptele din diferite părți; în timp ce pe Shakespeare îl caracterizează ca fiind un hoț mareț, pe Goethe îl prezintă ca pe o persoană aflată în centrul lumii, ca pe însăși natura. Să ascultăm câteva pasaje în care Emerson vorbește despre Goethe: „Taina geniului este să nu îngăduie ca pentru noi să fie menținută o minciună. Să facă din toate cele de care suntem noi conștienți un adevăr și să trezească astfel credința, certitudinea și încrederea în rafinamentul vieții moderne, în artă și în știință, în cărți și în oameni, ca noi să onorăm adevărul la început ca și la sfârșit, la mijlocul drumului ca și în timpuri nesfârșite, nu numai prin aceea că îl recunoaștem, ci și prin aceea că facem din el firul conducător al acțiunilor noastre.” Sau, el mai spune despre Goethe: „În ochii mei, scriitorul este un om a cărui constituire a fost prevăzută de la crearea lumii.”

El îl caracterizează pe Shakespeare ca fiind așa cum vrea publicul; pe Goethe ca pe un om care a fost prevăzut de la începuturile lumii; „el nu datorează nimic poziției și ocupației pe care a avut-o, căci el a pășit în lume, de la nașterea sa, ca geniu liber, într-o stare de supra-

veghe...”, sau: „El este numai ochi și se îndreaptă instinctiv într-acolo unde se află adevărul. Dacă spui ceva, el va ști imediat dacă e adevărat sau fals. El nu suportă să repete papagalicește vechi istorii, chiar dacă ele au beneficiat de credința maselor, căci el caută adevărul .”

Această afirmație este conținută în caracterizarea lui Goethe. În caracterizarea lui Shakespeare stă scris că el nu a putut proceda în suficientă măsură decât să adune de la alții ceea ce a scris. Aș spune că Emerson a reușit să elaboreze într-un mod remarcabil, în caracterizările lui Shakespeare și Goethe diferența dintre aceștia. Dar se poate găsi prin simțire ce anume a configurat visătorul din Emerson în cele două caracterizări, adică modul în care a ajuns acesta să-l caracterizeze pe Shakespeare drept un mare hoț, și pe Goethe ca pe un mare om, unit cu adevărul. Și acest aspect este extrem de interesant, pentru că el nu a fost vrut din conștiință; însă această adiere este răspândită asupra celor două considerații.

Dumneavoastră vedeți că există și o altfel de lectură decât aceea de a-ți propune pur și simplu să citești o carte, și de a o parcurge ca atare. Ceea ce este important despre lucruri nu se află atunci când le preluăm pur și simplu în noi, ci atunci când le comparăm, când le lăsăm să acționeze asupra noastră atunci când le punem unul lângă altul.

Mi-a fost îngăduit să dau acest exemplu pentru că la Emerson vorbește într-adevăr foarte frecvent visătorul din el. În felul acesta, se poate descoperi de-a dreptul palpabil cum în el vorbesc două personalități, căci, la urma-urmelor, și Emerson știa ceea ce cititorul obișnuit descoperă drept contradicții. La urma-urmelor, la Emerson se găsesc contradicții atât de evidente încât toată lumea trebuie să le observe. Pe de o parte, el îi numește pe englezi ca fiind cel dintâi popor din lume, pe de altă parte el îi situează pe germani deasupra acestora. El vorbește când din conștiința de veghe, când din visătorul din el. Și deosebit de interesant este dacă citiți succesiv cele două concluzii ale considerațiilor asupra lui Shakespeare și Goethe. La Shakespeare,

Emerson ajunge să spună: Toți cei care au acționat până acum, încă nu au atins înălțimea a ceea ce este un poet în lume: „Lumea mai așteaptă încă preotul-poet”. Acest sentiment din încheierea considerațiilor asupra lui Shakespeare este ca o renunțare care străbate întregul tratat. La încheierea considerațiilor despre Goethe se află exact contrariul: anume, că datorită lui noi suntem stimulați să venerăm adevărul nu numai prin aceea că îl cunoaștem, ci și prin aceea că facem din el firul conducător al acțiunilor noastre. În timp ce în încheierea considerațiilor despre Shakespeare se află o frază de renunțare, în încheierea considerațiilor despre Goethe se află o afirmație plină de încredere.

Trăim acum într-un timp în care se cuvine să luăm în considerare măcar întru câțva aceste lucruri, să le recunoaștem cât de puțin. Noi vom găsi atunci că în fiecare om trăiește acest visător, că el se vestește în acțiunile oamenilor și, în timp ce poate fi văzut cu conștiința clarvăzătoare, noi îl putem recunoaște în viața obișnuită dacă îi studiem pe oameni. Și putem face aceasta la Emerson. Este interesant să îl studiezi pe Emerson.

Acest visător în noi este cel asupra căruia acționează tot ceea ce trebuie să acționeze din lumea spirituală asupra noastră – fără ca noi să o știm. Prin ceea ce trăim noi ca oameni pământești, noi ne facem gânduri și ne formăm impulsuri de voință. Ceea ce știm noi în felul acesta sunt lucruri pe care le găsim în viața noastră. Dar în visele noastre intervin inspirațiile Îngerilor, ființele Arhanghelilor, iar aceștia, la rândul lor, sunt inspirați de entitățile Ierarhiilor superioare. În visele noastre pătrunde – la un om mai puțin, la altul mai mult – ceea ce este mai înțelept decât tot ceea ce avem noi din viața cotidiană, decât tot ceea ce cuprindem cu privirea în viața cotidiană în gândire, simțire și voință. Cele prin care suntem îndrumați și care constituie mai mult decât este sau decât a fost omul pământean, acestea se află în visătorii noștri.

Vedeți dumneavoastră, acești visători constituie ceea ce pot trezi multe la viață, dar de data aceasta în inconștientul nostru. Desigur că tot ceea ce acționează asupra noastră din lumea superioară pe calea ocolită a entităților care fac parte din Ierarhia Arhanghelilor, acționează asupra visătorului; dar și tot ceea ce este ahrimanic, tot ceea ce este luciferic, acționează mai întâi asupra visătorului, acționează realmente înăuntrul visătorului, și o mare parte din ceea ce afirmă oamenii, aș spune, nu într-un tot din conștiința lor, ci din instinctele lor, constituie o intervenție a lumii spirituale asupra visătorului.

Și în această privință aș dori să vă dau un exemplu. Aș dori să dau acest exemplu dintr-un context mai amplu al istoriei timpului. Eu am spus adesea că popoarele europene se pot recunoaște prin aceea că înțelegem cum vorbește sufletul poporului italienilor prin sufletul senzației, francezilor prin sufletul rațiunii, englezilor prin sufletul conștiinței, germanilor prin Eu, rușilor prin Sinea spirituală. Dar această vorbire prin Sinea spirituală determină ca la ruși să existe în ziua de azi instincte care se vor dezvolta abia în viitor. Abia într-un viitor îndepărtat va ieși la lumina zilei ceea ce are de spus sufletul poporului rus, anume atunci când sufletele oamenilor vor fi evoluat până la sinea spirituală. De aceea, tot ceea ce iese la iveală în Est are încă ceva germinativ. Însă aceste popoare din Est simt instinctiv că ele aparțin unui alt curent cultural. Ele simt că trebuie să aștepte. Dar niciun om nu așteaptă cu drag dacă reflectează asupra conștiinței sale prezente. Iar ceea ce trebuie ei să aștepte și să preia în mod conștient, este cultura europeană. Dimpotrivă, în ei trăiește instinctul că ei au de condus și de îndrumat, și că nu pot ucide suficient de repede Europa, în timp ce mersul firesc al lucrurilor ar fi ca în Europa Centrală să se dezvolte ceea ce se poate dezvolta dintr-un dialog al sufletului poporului cu Eul.

În cazul sufletului poporului rus, lucrurile stau așa că el ar trebui să se școlească în Europa Centrală, și după ce va fi prelucrat ceea ce

este prelucrat în Europa Centrală, atunci va putea contribui cu ceea ce are el de contribuit la cultura europeană. În loc de aceasta, prin impulsuri dezordonate, haotice, iese la iveală ceva într-un totu ciudat, din care noi putem vedea că aceste instincte din visători sunt stimulate prin tot felul de impulsuri ahrimanice și luciferice. Aceste impulsuri ahrimanice și luciferice sunt de fapt cauza că Estul s-a îndreptat acum, într-un mod atât de îngrozitor împotriva Germaniei.

Vedeți dumneavoastră, acolo se află un stil care vorbește din visătorul său: *Jushakov* [99]. Aș dori să atrag atenția asupra ideilor acestui spirit, care s-a exprimat în 1885 în privința relațiilor dintre cultura rusă și cultura engleză, și astăzi ți-ai dori cu drag ca multor oameni din prezent să le vină astfel de idei ca acelea care au izvorât din capul unui rus, și au fost redactate de el. Noi nu trebuie să considerăm aceste idei din punctul de vedere al conținutului lor, ci ca simptome a ceea ce trăiește în întregul popor rus.

Jushakov spune: Avem aici Occidentul putred, care este gata de piere. Tot ceea ce se află în Occident și-a depășit timpul și trebuie să se dizolve. Aici trebuie să intervină Rusia. Dar Rusia nu trebuie să cultive doar Occidentul, să elibereze Occidentul din barbaria lui, ci Rusia trebuie de fapt să elibereze lumea întreagă, și în special Asia. Iar această eliberare a Asiei în privința sufletului este expusă de Jushakov în felul următor.

Să privim înspre Asia. Cultura asiatică propriu-zisă a pornit din Iran. Această cultură iraniană a pornit de la Ormuzd; iranienii au recunoscut lupta dintre Ormuzd și Ahriman și acolo s-a putut vedea mereu cum iranienii au făcut tot ce trebuia pentru a răspândi în Iran binecuvântările lui Ormuzd. Apoi au venit însă popoarele turaniene, care erau dependente de Ahriman, și acestea au asuprit, combătut și învins neconținut cultura lui Ormuzd. La început, în Iran au luptat Ormuzd și Ahriman. Dar când vedem cum s-au raportat popoarele Europei la această cultură a lui Ormuzd, vedem cum s-a răspândit frumoasa cultură a lui Ormuzd în ținuturile asupra cărora s-au

împuternicit în special englezii. Englezii s-au raportat la cultura lui Ormuzd ca cei mai răi barbari. Iar Rusia trebuie să remedieze în Asia ceea ce au distrus acești englezi nelegiuți. Englezii s-au dus într-acolo, s-au împuternicit peste ținuturi întregi ale Asiei, au exploatat cultura lui Ormuzd și au absorbit-o. Căci ce și-au reprezentat englezii? Fiecare englez și-a reprezentat faptul că această cultură este acolo pentru el, că întreaga Asia nu ar exista pentru nimic altceva decât ca să se îmbrace în haine englezești, pentru ca oamenii să se lupte între ei cu arme englezești, să lucreze cu instrumente englezești, să mănânce din vase englezești și să se joace cu zorzoane englezești. Că de fapt cultura Asiei nu există pentru altceva, și că întreaga Asia este o pradă a Angliei. El se exprimă foarte exact: „Anglia exploatează milioane de hinduși, dar întreaga ei existență depinde de supunerea diverselor popoare care locuiesc în bogata peninsulă; eu nu doresc ceva asemănător patriei mele, și pot doar să mă bucur că ea este suficient de departe de această situație, pe cât de strălucitoare pe atât de tristă.” Scrisă în 1885, în limba rusă de Jushakov. Ce au făcut rușii? – Jushakov afirmă: Rușii nu au putut face până acum așa cum au făcut popoarele Europei Occidentale, așa cum au făcut englezii, care s-au năpustit pe nedrept și și-au însușit ceea ce a fost în Asia cultura lui Ormuzd. Ei s-au dus numai acolo unde exista cultura lui Ahriman, și au împiedicat popoarele în care acționase Ahriman să devină dăunătoare față de ceea ce înfăptuise Ormuzd în Asia. Și după ce rușii au eliberat popoarele Asiei de răul Ahriman, ei trebuie să le elibereze și de ceea ce au făcut englezii în acele ținuturi în care ei au păcătuțit împotriva culturii lui Ormuzd. Pentru ca ei să poată pregăti sarcina lor ulterioară față de Asia, după ce au eliberat Asia de Ahriman, ei trebuie să îndrepte ceea ce au făcut popoarele europene, anume englezii, din cultura lui Ormuzd. Și dacă s-a pus întrebarea de ce aceste popoare nu pot continua cultura lui Ormuzd, el a răspuns prin aceea că aceste popoare au căzut pradă industrializării și individualismului, și că ele se gândesc în primul rând doar la ele

însele, în timp ce rușii se gândesc la ei înșiși abia în ultimul rând. Astfel de oameni – spune el – nu pot fi folosiți, și în măsura în care industrializarea este întretesută cu individualismul lor, ei absorb sângele Asiei. Rusia va aduce alte asocieri; asocierea dintre cazacii militari străluciți și agricultorii care cultivă natura. Și din această asociere vor lua naștere eliberatorii omenirii în Asia. În Asia va lua naștere eliberatorul evoluției omenirii. – Acesta este idealul lui Jushakov, anume că din asocierea cazacilor cu agricultorii ce cultivă pământul va lua naștere eliberarea lumii.

Dumneavoastră vedeți, iubiții mei prieteni, un ideal care nu vă lasă niciun dubiu în privința faptului că din spiritul lui Ahriman a acționat ceva în spiritualul lui Jushakov, și anume în visătorul din el. Și această acțiune în visător a trezit treptat întreaga dispoziție a poporului care poate fi întâlnită acum în acest Est al Europei; căci aici avem de a face cu o astfel de dispoziție lăuntrică a poporului cum este cea exprimată în cuvintele lui Jushakov.

Vedeți dumneavoastră, eu am vrut să indic și faptul că știința spirituală este ceva care ne permite să privim tot mai îndeaproape, tot mai înlăuntrul a ceea ce spun și visează oamenii; căci noi purtăm cu toții acești visători în noi, fiecare dintre noi are un visător. Iar asupra acestui visător au influență și forțele bune, și forțele rele.

Și la fel cum avem în noi acest visător, care poartă în noi natura lunară, noi purtăm de asemenea în noi omul solar din evoluția solară. Însă acesta nu mai poate visa. El este clădit în conștiința sa în conformitate cu tipul vegetal. Noi purtăm în noi un om vegetal sau solar, care doarme. Și apoi mai purtăm în noi și un om saturnian, care este pe deplin mort, ca o piatră moartă. La fel ca pe omul solar, care doarme, noi purtăm în noi omul saturnian, care se află și mai adânc în conștiință, anume sub conștiința de somn. Ceea ce în noi este visătorul, este omul lunar, ceea ce trăiește în noi având o conștiință continuă de somn, este omul solar, iar omul saturnian este, așa spune, cauza noastră cea mai străveche, el se află în noi ca miez al nostru cel

mai lăuntric. Însă acest om saturnian are o importanță profundă în întreaga noastră viață. Toate cunoștințele pe care le dobândește omul în ziua de azi, fie în viața sa exterioară, fie în știință, iau naștere prin aceea că lumea exterioară acționează asupra omului în calitatea sa de om saturnian. Acest efect nu ajunge în conștiința omului, dar el există. Ceea ce noi gândim, simțim și voim pătrunde până în omul saturnian. Și acest om saturnian este ceea ce revine Pământului nostru în cele din urmă din noi, indiferent că vom fi incinerați în ceea ce privește trupul fizic, sau că vom putrezi.

Ceea ce este visătorul, nu rămâne; nici ceea ce este omul solar. Omul saturnian trece în particule fine de praf în lumea elementară a Pământului, care se menține, și ea poartă mereu urmele a ceea ce a fost în noi. Dacă verificați lumea elementară, puteți găsi în ziua de azi – chiar dacă în particule foarte fine – rămășițe din Abraham, Platon, Socrate, Aristotel; puteți găsi ceea ce au fost oamenii lor saturnieni. Ceea ce a fost omul saturnian este predat Pământului, rămâne cu Pământul, rămâne în Pământ împreună cu caracterul nostru permanent.

În timpurile vechi nu a fost așa. Aceasta se întâmplă doar în timpul actual, începând din secolele cincisprezece și șaisprezece. Mai înainte, se descompunea întregul om; numai aceia care își devansaseră timpul, cum au fost Abraham, Platon, Socrate, numai aceia își încorporau resturile în Pământ. Acum, desigur că situația s-a generalizat treptat la toți oamenii. Și particularitatea este că tot ceea ce este cucerit în prezent pe calea științei exterioare se imprimă în acest om saturnian și intră în Pământ împreună cu acest om saturnian.

În rest, tot ceea ce are omul se pierde pentru Pământ, se dizolvă în Univers atunci când Pământul ajunge la țelul său. Ceea ce avem în jurul nostru ca minerale, plante, animale, va pieri, și numai ceea ce am fost noi ca oameni saturnieni se menține ca particule fine de praf și trece din existența Pământului în existența jupiteriană, formând

structura solidă a lui Jupiter. Aceste particule fine de praf constituie adevărații atomi pentru Jupiter. Oamenii care studiază în ziua de azi știința exterioară, care gândesc astăzi în mod exterior, acționează asupra omului lor saturnian în așa fel încât formează în omul lor saturnian atomii pentru Jupiter. În felul acesta își primește Jupiter atomii. Dar dacă ar fi numai atât, întregul Jupiter ar lua naștere în așa fel încât el ar fi de fapt doar o sferă minerală, sau asemănătoare mineralelor, dar pe care nu ar crește nicio plantă. Ceea ce putem transfera prin omul nostru saturnian pe Jupiter determină doar ca Jupiter să devină o sferă minerală. Plantele nu ar putea crește pe el. Dacă e ca pe Jupiter să crească plante, trebuie ca și omul solar din noi să primească ceva. Însă acest om solar din noi primește cu adevărat ceva începând de acum și în viitor numai prin aceea că oamenii preiau în ei conceptele științei spirituale, căci conceptele pe care le preluăm din știința exterioară trec în omul saturnian. Ceea ce preluăm ca gânduri ale științei spirituale merge în omul solar. De aceea necesită știința spirituală mai multă activitate. Prin aceasta se diferențiază gândurile spirituale de gândurile științei exterioare; prin aceea că ele sunt active. Ele trebui cuprinse în mod viu, și omul nu se poate raporta pasiv la ele în gândire, așa cum se raportează pasiv la lumea din afară. În știința spirituală trebuie gândit totul activ, aici trebuie să fim activi lăuntric. Aceasta acționează asupra omului solar din noi. Și dacă în om nu ar exista și un om solar, atunci ar lua naștere un Jupiter pe care totul este mineral, dar nu există o lume vegetală. Oamenii care evoluează spiritual duc pe Jupiter ceva care dă naștere unei lumi vegetale. Prin ființa solară din noi, noi ducem acolo ceea ce ia naștere ca lume vegetală, și pentru ca Jupiter să rămână pustiu este suficient să se respingă știința spirituală. Noi putem întemeia acum această știință spirituală, pentru ca să existe vegetație pe Jupiter.

Noi, oamenii de știință spirituală, nu vorbim la fel ca alți oameni despre cât de „grozav am avansat”. Ascultați numai un medic actual, care se situează pe punctul de vedere al prezentului, sau ascultați un

filosof actual, ș.a.m.d.; aceștia spun: Nu trebuie să ne întoarcem prea departe și vom întâlni oameni care de fapt nu au fost nimic; un om ca Paracelsus a fost de fapt un idiot, și orice profesor de gimnaziu din ziua de azi este mai deștept decât Platon. Aceasta este o filosofie care a fost deja abordată de *Hebbel*. Ca idee dramatică, găsim consemnat în Jurnalul său ideea că un profesor de gimnaziu l-ar avea pe Platon reîncorporat în clasa sa [100]. Hebbel voia să prezinte aceasta ca pe o figură dramatică și să arate cum îl muștruluiește învățătorul pe Platon cel reîncorporat, care nu poate să înțeleagă absolut nimic din ceea ce îi spune profesorul despre Platon. Hebbel voia să prezinte aceasta în una din dramele sale. Și este într-adevăr păcat că el nu a expus această idee într-o dramă, pentru că ea este realmente o idee frumoasă.

Dar noi nu ne situăm pe punctul de vedere că am fi „avansat atât de grozav”. Noi ne situăm pe un alt punct de vedere. Ceea ce se numește acum filosofie se situează pe un punct de vedere înălțător pentru sine, considerând că ceea ce se situează cu zece ani în urmă este deja un punct de vedere depășit. Este drept că noi știm că trebuie să exprimăm în ziua de azi știința spirituală așa cum o exprimăm; dar știm și că va veni un timp în care ceea ce exprimăm noi acum drept știință spirituală va fi un nonsens, un timp în care trebuie acționat cu totul altfel în lăuntrul omenirii. Ceea ce trebuie să exprimăm noi acum ca știință spirituală, are forma prezentului, și caută în veșnicie ceea ce este de folos prezentului, pentru mântuirea lui. Dar va veni un timp în care va fi necesar ca așa cum influențăm acum omul solar, să căutăm să acționăm și asupra visătorului, așa cum acționează întreaga noastră știință exterioară asupra omului saturnian. Ceea ce face știința exterioară din omul saturnian, îl întemeiază pe Jupiter ca masă minerală; ceea ce face știința spirituală din omul solar, întemeiază vegetația lui Jupiter. Ceea ce va fi viață animală pe Jupiter se va constitui prin ceva care va urma științei noastre spirituale actuale, va fi întemeiat prin ceea ce va fi viitorul științei spirituale. Apoi mai urmează încă ceva, care acționează asupra oamenilor de pe Jupiter;

este ceva care trebuie încă să fie configurat, și care ne va da baza pentru cultura propriu-zisă de pe Jupiter.

Ne aflăm acum în acea perioadă în care noi pregătim miezul mineral pentru Jupiter prin știința exterioară, și în care știința spirituală are efect asupra existenței sale vegetale și întemeiază vegetația de pe Jupiter. Va veni ceva care are influență asupra visătorului, și care va determina apoi lumea animală a lui Jupiter. Și abia apoi ceea ce corespunde celor pe care le produce acum omul prin gândire, simțire și voință, și care va fi condus printr-o înțelepciune mai înaltă, atunci când se va fi încheiat evoluția Pământului, în așa fel încât omul însuși să se poată purta pe sine însuși ca om pe Jupiter.

Așa ne aflăm noi înlăuntrul evoluției Pământului, și vedem din specificul nostru omenesc cum suntem noi încadrați în lumea cea mare, în macrocosmos. Și așa știm că noi nu practicăm ceva lipsit de importanță. Așa știm că prin aceea că noi practicăm împreună știința spirituală, favorizăm vegetația de pe Jupiter și că prin ceea ce imprimăm noi în cuvinte creăm ceea ce va fi predat Universului viitor, în existența jupiteriană.

Gândiți-vă, iubiții mei prieteni, la faptul că eu am spus că tot ceea ce este lume minerală se volatilizează în Univers; că tot ceea ce este lume vegetală se volatilizează, și tot ceea ce este lume animală se volatilizează. De pe Pământ nu trece nimic pe Jupiter, decât atomii mineralizați ai omului din partea saturniană a omului. Din minerale, plante și animale nu trece nimic pe Jupiter. Trece acolo doar ceea ce este acum în noi om saturnian; acesta va deveni regnul mineral pe Jupiter.

Nu știu dacă unii prieteni ai noștri își mai amintesc de punctul nostru de pornire, când noi am început considerații asupra acestor lucruri cu mulți ani în urmă, la Berlin – la început în număr mic, dar câțiva din cei de atunci mai sunt prezenți și acum. Să ne transpunem acum pe următorul Jupiter. Ce anume sunt atomii lui Jupiter? Sunt părțile saturniene ale omului actual. Și este un nonsens să vorbești

despre astfel de atomi așa cum o fac fizicienii. Ceea ce dobândește omul din întreaga evoluție a Pământului pătrunde în omul saturnian și devine atomi ai lui Jupiter. Faptul de a spune că în mineralele, animalele și plantele noastre există ceea ce caută fizicianul în ele este pur nonsens. Ceea ce constituie acum atomi ai Pământului s-a pregătit în existența lunară și constituie ceea ce ne va pregăti pe noi ca oameni solari, așa cum ne pregătim noi acum omul saturnian. Eu am mai vorbit cândva despre atom ca fiind pregătit din întregul Cosmos [101]. Dumneavoastră puteți regăsi aceste aspecte în acele conferințe pe care le-am ținut la începutul activității noastre din Berlin. Acum le pot aminti doar pe scurt, cu presupunerea celor însușite între timp.

Dar nici ceea ce sunt stelele noastre, stelele fizice exterioare, Soarele fizic, Luna fizică, așa cum le zărim noi afară, în Cosmos, nu sunt așa cum le vede fizicianul. Fizicienii s-ar mira foarte tare dacă ar putea ajunge cumva pe Soare și nu ar găsi deloc acolo ceea ce și-au imaginat ei că este. Ei s-ar mira foarte tare în privința celor pe care ar ajunge să le vadă acolo. Ceea ce ar găsi ei acolo, dacă ar putea ajunge cândva până acolo – în conformitate cu timpul actual, aceasta s-ar putea face într-un balon de aer al viitorului, într-un balon eteric –, este ceva aparte. Ei nu ar găsi câtuși de puțin acolo ceea ce și-au imaginat fizicienii; nu ar găsi niciun corp fizic. Lucrurile doar arată așa. Ceea ce ne înconjoară ca Soare, Lună și stele face parte din întregul care a luat cândva naștere după evoluția lunară. După evoluția lunară nu a pierit numai Luna, ci tot ceea ce era univers vizibil a intrat atunci în noapte. Și tot ceea ce există acum în Univers, ține de fapt de Pământ, astfel încât, atunci când Pământul va pieri, nu vor pieri împreună cu el numai regnurile vegetal și cel animal, ci va pieri împreună cu el tot ceea ce există afară în Cosmos; forma actuală a stelelor va pieri în noapte. Și apoi se va clădi ceea ce va fi Jupiter. Atomii săi vor fi părțile saturniene ale oamenilor. Iar ceea ce-l va înconjura pe Jupiter va arăta cu totul altfel decât ceea ce înconjoară Pământul nostru.

Dacă veți considera toate acestea, un om care le cuprinde în ziua de azi, ar putea spune următoarele: Ce rămâne așadar din lumea prezentă atunci când se va încheia evoluția Pământului? Regnurile mineral, vegetal și animal vor dispărea, vor pieri. Ceea ce dobândește în ziua de azi omul în calitatea sa de om, ceea ce își formează el astăzi ca forță exterioară de judecată, va trece în regnul mineral al lui Jupiter; ceea ce dobândește el ca știință spirituală trece dincolo ca om solar, și constituie temeiul vegetației; ceea ce noi rostim – cuvintele – trece dincolo; ceea ce se înfăptuiește ca moralitate, trece dincolo.

Și oare nu putea rosti Acela, care urma să dea sensul și direcția întregii evoluții a Pământului, niște cuvinte absolut deosebite, oare nu putea El spune: „Cerul și Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu se vor trece” [102]? – Și oare nu începem noi acum să înțelegem sensul extrem de profund al cuvintelor lui Christos: „Cerul și Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu se vor trece”? Nu sunt aceste cuvinte într-un tot adevărate?

Cuvintele care izvorăsc din știința exterioară și acționează asupra omului saturnian, trec dincolo și formează atomii lui Jupiter. Cuvintele care izvorăsc din știința spirituală și acționează asupra omului solar, trec dincolo și formează vegetația lui Jupiter; ceea ce acționează atunci asupra visătorului trece dincolo și formează regnul animal al lui Jupiter; iar ceea ce dobândește omul ca moralitate și prin cuvintele științei spirituale din viitor, va deveni om pe Jupiter. Vor fi cuvinte, va fi înțelepciune a gândurilor. Acestea vor dăinui. Ceea ce se află de jur-împrejur în Cosmos, va pieri. „Cerul și Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece.”

Remarcăm astfel treptat cum izvorăsc din acest eveniment central pe care noi îl numim Misteriul de pe Golgota, cuvinte profunde de înțelepciune. Ele se revarsă înspre noi. Eu am spus cândva că întreaga evoluție ulterioară a Pământului va exista pentru ca oamenii să înțeleagă treptat ce a spus Cel care a trecut prin Misteriul de pe Golgota. Astăzi am încercat să vă lămuresc din întreaga știință

spirituală pe care am practicat-o noi până acum, ce înseamnă cuvintele lui Christos: „Cerul și Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece”. Vor veni mereu oameni care vor interpreta alte cuvinte ale lui Christos prin ceea ce poate lămuri știința spirituală. Multe vor trebui să vină, pentru ca oamenii să înțeleagă întregul sens al cuvintelor lui Christos, pentru că ele sunt cuvinte-reper, cuvinte date din spirit, care pot fi însă înțelese abia în decursul timpului din toate cele revelate de știința spiritului.

Abia dacă transpunem toate acestea într-un sentiment vom dobândi o senzație a unicității infinite a Misteriului de pe Golgota, vom primi prin percepția care privește spre infinit acea minunată recunoaștere a ceea ce dă Pământului sens de la începutul lumii și până la sfârșitul lumii – Misteriul de pe Golgota.

Iubiții mei prieteni, eu am avut astăzi sarcina – pentru că vor veni din nou câteva săptămâni în care nu vom putea fi împreună – să vorbesc despre ceva pe care noi îl putem prelua în sufletele noastre și asupra căruia om putea medita mult, foarte mult, în săptămânile care urmează. Eu am vrut să pun câteva gânduri în sufletele dumneavoastră, pentru ca dumneavoastră să le puteți desăvârși în continuare. Aceasta a fost întotdeauna sarcina noastră spiritual-științifică de peste vară, ca noi să desăvârșim în sufletele noastre ceea ce am primit în ele, pentru ca în felul acesta sufletele noastre să devină mai vii și mai mature. Pentru că noi nu înaintăm în știința spirituală prin aceea că o preluăm ca pe ceva teoretic, că preluăm pur și simplu idei, ci prin aceea că noi transformăm aceste gânduri în întreaga noastră viață sufletească, în simțirea noastră vie. Da, dacă lăsăm să acționeze în sufletele noastre aceste gânduri despre situarea omului în macrocosmos, ne vom simți ca oameni înăuntrul Întregului. Orice lipsă de curaj, orice descurajare, orice lipsă de speranță trebuie să dispară în fața măreției acestui gând. Noi trebuie să ne simțim pe noi ca oameni, în primul rând cu toată modestia. Și tot ceea ce putem prelua în noi ca știință spirituală și care poate și trebuie să acționeze în mod viu în

noi din știința spirituală – ceea ce a constituit întotdeauna până acum principiul nostru – trebuie accentuat în mod deosebit în prezent, căci noi va trebui să amintim mereu, în cadrul considerațiilor noastre din prezent, ceea ce se manifestă avertizator în marile evenimente ale timpului; noi trebuie să ne gândim mereu la aceia care și-au lăsat în urmă trupurile eterice la vârsta tinereții, trupuri eterice care vor fi de un mare ajutor pentru spiritualizarea culturii viitoare. Dacă e ca această spiritualizare să intervină, atunci trebuie să existe suflete care să înțeleagă câte ceva din aceste corelații spirituale, suflete care să privească în sus la această lume și să știe că acolo sus nu este numai ceea ce se numește în sens abstract atracție gravitațională, ci acolo sus sunt morții vii, și ceea ce au dat ei din propriile lor trupuri omenirii Pământului, trupurile lor eterice neconsumate. Sufletele care înțeleg câte ceva din aceste lucruri, ale căror gânduri se îndreaptă înspre ceea ce iradiază în jos trupurile eterice ale celor răposați înainte de vreme, trebuie să colaboreze între ele.

Faptul că sufletele noastre trebuie să se pătrundă de această confluență dintre spiritual și terestru, în primul rând de toate gândurile noastre, de ceea ce este deja spiritual în noi și prin care noi privim înspre spiritual, eu reunesc în încheiere mereu acele cuvinte care vor forma și astăzi încheierea considerațiilor noastre:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

A PAISPREZECEA CONFERINȚĂ

Berlin, 6 iulie 1915

Iubiții mei prieteni, să ne gândim mai întâi din nou la aceia care se află afară, pe marile câmpuri ale evenimentelor prezentului:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor pământeni încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Iar pentru aceia care în urma acestor evenimente au trecut deja prin poarta morții:

Spirite ale sufletelor voastre, păzitori activi,
Fie ca aripile voastre să poată aduce
Iubirea imploratoare a sufletelor noastre
Oamenilor sferelor încredințați pazei voastre,
Pentru ca, unită cu puterea voastră,
Rugăciunea noastră să radieze ajutând
Sufletele pe care cu iubire le caută.

Și fie ca spiritul, pe care noi îl căutăm prin strădania cunoașterii noastre spirituale, spiritul care a trecut prin Misteriul de pe Golgota spre mântuirea Pământului, spre libertatea și progresul omenirii, să fie cu voi și cu grelele voastre sarcini!

Aș dori să amintesc câte ceva în decursul acestor considerații aparte de astăzi, ceva care a constituit obiectul diferitelor noastre expuneri și pe care vrem să le reunim astăzi sub un alt punct de vedere, prin aceea că vom arunca asupra celor deja considerate pe ici

și pe colo, raze de lumină care vor rezulta pe parcurs. Ceea ce se opune ca o prejudecată, ca un presentiment primirii cunoașterii spiritual-științifice în vremea noastră, este faptul cât de puțin se presimte ce parte infimă din ceea ce săvârșește în fond omul în fiecare ceas și în fiecare clipă pătrunde în conștiința lui obișnuită, în măsura în care el este om al acestei lumi fizice. Este suficient să reflectăm cât de puțin ar fi în stare să trăiască de fapt omul dacă ar vrea să aibă în conștiința sa toate cele care sunt necesare pentru a trăi pe Pământ ca om. Se accentuează mereu, și pe bună dreptate, cât de puțin știe omul în ziua de azi – ca să luăm pentru început doar procesele pur fizice din viața sa – cum lucrează de fapt creierul, ficatul, inima ș.a.m.d. pentru a înfăptui ceea ce trebuie să înfăptuiască omul ca să trăiască pe Pământ ca ființă fizică. Însă omul trebuie să înfăptuiască tot ceea ce trebuie pentru dezvoltarea vieții sale fizice exterioare. Și gândiți-vă cât de puțin le poate însoți omul pe toate acestea cu conștiința sa. Este suficient să cuprindem cu privirea cel mai mărunț eveniment din viață și vedem deja că omul ca ființă pământeană, ca ființă cosmică, este una, iar ceea ce poate fi denumit om conștient este cu totul alta; această parte este, în raport cu ceea ce este omul în întreg cuprinsul său, ceva foarte mic, ceva de-a dreptul foarte mic. Și de aceea, de fapt nu ar trebui să mire pe nimeni faptul că în natura omenească ia naștere impulsul de a extinde tot mai mult acest mic om conștient asupra aceluia domeniu care se deschide atunci când cuprindem cu privirea omul ca ființă cosmică. Noi vrem să facem aceasta astăzi din puncte de vedere care ni s-au oferit deja și pe care vrem să le cuprindem cu privirea încă o dată, într-un alt context.

Existența noastră conștientă ca oameni începe, într-o anumită privință, prin percepțiile noastre senzoriale, prin ceea ce percepem noi prin simțurile noastre din lumea exterioară. Faptul că simțurile noastre percep, adică faptul că se exercită impresii asupra simțurilor noastre și că aceste impresii iau naștere prin anumite procese este cu totul altceva decât faptul că noi avem o conștiință în această privință.

Gândiți-vă numai că ați dormi cu ochii deschiși, și nu cu ei închiși – așa fac iepurii –, atunci mediul înconjurător al ochilor, dacă nu e chiar întuneric beznă, ar face mereu impresii asupra ochilor și ar lipsi numai conștiența acestor impresii. Așa, în fond, urechile sunt mereu deschise, și orice zgomot, tot ceea ce este însoțit de conștiență în stare de veghe peste zi, se desfășoară, desigur, în procesele urechii, și atunci când omul doarme. Toate organele noastre de simț pot fi mereu încadrate în întregul proces al vieții pământești, dar ceea ce prezintă ele ca importanță pentru noi depinde de faptul ca noi să însoțim cu conștiența procesul organelor de simț. Căci numai ceea ce preluăm noi în conștiența noastră este al nostru, ca oameni pământenii.

Oare are importanță ceea ce numim noi percepții senzoriale, capacități de percepție a ochilor noștri, a urechilor noastre ș.a.m.d. doar pentru noi, ca oameni pământenii, sau are și o importanță cosmică? Putem răspunde la această întrebare numai dacă încercăm să ne formăm – cu ajutorul cunoașterii clarvăzătoare – o părere în privința a ceea ce este de fapt ceea ce vedem noi din stelele spațiului cosmic. Nu-i așa, cel care se situează pe punctul de vedere al fizicii materialiste, spune: Păi, dacă vedem acolo planetele, e din cauză că lumina Soarelui cade pe ele și este reflectată înapoi; în felul acesta se văd planetele. – Așa se văd obiectele de pe Pământul nostru. Faptul că așa se văd și planetele a fost dedus de fizicieni doar printr-o analogie, căci nu există nici cel mai mic motiv ca ceea ce se aplică pe Pământul nostru – concluzia că lumina iradiază obiectele, și atunci când ea este reflectată înapoi, obiectele devin vizibile – să fie valabil și pentru corpurile cerești. Nu există niciun motiv să extindem această concluzie asupra Universului. În cazul stelelor fixe, fizicienii spun: Păi, acestea luminează singure. Îmi amintesc că eram încă băiețandru și l-am întrebat pe un camarad de atunci de la școala din sat: Ce învățați voi despre lumină? Eu auzisem pe atunci – cu un anumit scepticism copilăresc – despre așa numita cauză reală a luminii, anume despre toate micile biluțe și unde de lumină care se mișcă

încontinuu, dar băiatul, care urmase un seminar, nu auzise încă nimic în această privință: Atunci când s-a pus întrebarea ce este lumina, noi nu am auzit decât că lumina este cauza iluminării corpurilor. – Vedeți dumneavoastră, cu aceasta se spune desigur ceva „covârșitor” despre lumină, atunci când se afirmă: Lumina este cauza iluminării corpurilor. Dar, în fond, nu e cu nimic mai mult atunci când fizica materialistă din ziua de azi afirmă: Vedem corpurile cerești atunci când ele iradiază lumină. În fond, este același lucru.

Eu am menționat deja cu altă ocazie că pentru fizicienii materialişti ar fi foarte surprinzător dacă ei ar putea merge pe Soare și vedea acolo ce este Soarele de fapt. Eu am spus aceasta, pentru că, de fapt, acolo unde este Soarele, nu este chiar nimic. Căci ceea ce s-ar găsi acolo ar fi o interdependență de entități și forțe pur spirituale; acolo nu există nimic material. Acum, dacă cercetăm cu conștiința clarvăzătoare stelele și ne întrebăm despre cauza luminării lor, atunci aflăm că ceea ce există de fapt acolo și este desemnat de noi drept luminarea lor, constă de fapt în capacitatea de percepție mai mult sau mai puțin grosieră, așa cum este ea la oamenii pământeni, sau în capacitatea de percepție mai subtil configurată a diverselor ființe. Și dacă o ființă de pe Venus sau Marte ar privi în jos pe Pământ, această ființă ar trebui să-și spună atunci când vede Pământul luminând: Acest Pământ nu luminează deoarece razele Soarelui sunt reflectate de el înapoi, ci deoarece pe Pământ sunt oameni care percep prin ochii lor. Acest proces al vederii nu înseamnă ceva numai pentru conștiința noastră, ci el radiază în afară în întreg spațiul cosmic, și ceea ce înfăptuiesc oamenii prin aceea că văd, este lumina respectivului corp ceresc. Noi nu vedem numai ca să preluăm cu conștiința noastră rezultatele celor văzute, ci noi vedem pentru ca prin procesul văzului nostru Pământul să strălucească în afară, în spațiul cosmic. Astfel că, în realitate, fiecare dintre organele noastre de simț nu are numai sarcina de a fi ceea ce este el pentru noi, ci are, în afară de aceasta, și o sarcină cosmică. Prin percepția sa senzorială omul este o ființă cosmică. El nu

este numai ființa care este prin conștiința sa, ci el este o ființă cosmică.

Dacă vom coborî mai adânc în formațiunea lăuntrică a sufletului nostru, avem gândirea. Noi considerăm această gândire de fapt mai mult ca pe proprietatea noastră, căci, nu-i așa, nu numai că există proverbul că gândurile nu plătesc vamă – prin care se indică faptul că gândurile au importanță doar pentru noi ca indivizi izolați –, ci mai dăinuie în cercuri largi și conștiința că fiecare desfășoară cu gândirea sa doar un proces lăuntric, și că această gândire are doar o importanță – mai mare sau mai mică – pentru el însuși. Însă realitatea este cu totul alta. Această gândire este de fapt un proces al trupului nostru eteric. Și omul știe cel mai puțin din ceea ce se petrece de fapt în timp ce gândește. Căci omul însoțește cel mai puțin cu conștiința sa ceea ce se petrece în gândirea sa. Prin faptul că omul gândește, el știe câte ceva din ceea ce gândește. Dar prin gândirea cotidiană se desfășoară infinit mai mult decât ceea ce este însoțit cu gândirea. Și la aceasta se adaugă faptul că atunci când dormim în timpul nopții, noi continuăm să gândim. Nu este adevărat că gândirea încetează la adormire, și reîncepe la trezire. Gândirea continuă și în acest răstimp. Și printre diferitele procese de vis, procese ale vieții de vis, sunt și acelea că la trezire omul se cufundă cu Eul și trupul său astral în trupurile sale fizic și eteric. El se cufundă atunci într-o vâlurire, într-o viață care urzește, despre care el poate ști dacă privește măcar puțin într-acolo: Acestea sunt gânduri care se întretes, eu mă cufund ca într-o mare care constă din gânduri ce se întretes. Au existat oameni care și-au spus la trezire: Dacă mi-aș putea aminti ce am gândit eu atunci, căci era ceva extrem de înțelept, aceasta mi-ar ajuta nespuse de mult, dacă mi-aș putea aminti acum! Aceasta nu este o greșală. Căci acolo jos, este într-adevăr ceva ca o mare vâlurindă; este lumea eterică vâlurindă, care se întretese și care nu este o simplă materie rarefiată, așa cum o expune cu drag teosofia engleză [103], ci este însăși lumea

de gânduri ce se urzesc, este ceva cu adevărat spiritual. Ne cufundăm într-o lume de gânduri care se urzesc.

Ceea ce suntem noi ca oameni este într-adevăr cu mult mai înțelept decât ceea ce suntem noi ca oameni conștienți. Nu ne rămâne nimic de făcut decât să mărturisim acest fapt. Și ar fi chiar trist dacă noi nu am fi mai înțelepți inconștient decât suntem în mod conștient, căci atunci nu am putea face nimic altceva decât să ne repetăm în fiecare viață pe aceeași treaptă de înțelepciune. Dar noi purtăm realmente deja în viața actuală ceea ce vom deveni în viața următoare; căci aceea va fi rod al celei actuale. Și dacă noi am fi într-adevăr capabili să sesizăm în ce ne cufundăm, am sesiza multe din ceea ce vom deveni în viața următoare. Așadar acolo jos se vălurește și se urzește; acolo este germenul pentru următoarea noastră încorporare, pe care îl preluăm în noi. De aici vine caracterul profetic al vieții de vis. Gândirea este ceva infinit de complicat, și omul preia în conștiința sa doar o parte din ceea ce se petrece în gândire. Căci în gânduri se desfășoară ceea ce este un proces temporal. Prin aceea că noi percepem cu simțurile treze, noi suntem totodată oameni cosmici. Procesul nostru de vedere determină luminarea Pământului; aici suntem oameni spațiali cosmici. Prin ceea ce se desfășoară în gândire noi suntem oameni temporali cosmici; aici acționează împreună tot ceea ce s-a petrecut înainte de nașterea noastră și tot ceea ce se petrece după moartea noastră, ș.a.m.d. În felul acesta, noi participăm prin gândirea noastră la întregul proces cosmic al timpului, iar prin percepția noastră senzorială la întregul proces cosmic al spațiului. Și doar procesul terestru al percepției senzoriale este pentru noi înșine.

Acum să trecem la simțire. Din simțire noi avem și mai puțin în conștiința noastră decât avem din percepția senzorială și din gândire. Simțirea este un proces profund, foarte profund. Dacă cineva vrea să cunoască importanța propriu-zisă a gândirii, dacă vrea să cunoască adevărul real al importanței cosmice a gândirii, trebuie să se înalțe la concepția imaginativă, așa cum este ea descrisă în *Cum se dobândesc*

cunoștințe despre lumile superioare? [104]. Îndată ce dezvărăm gândirea de acest caracter abstract pe care îl are ea pentru conștiința noastră și ne cufundăm în acea mare de lume de gânduri care se urzesc, ajungem la necesitatea de a nu mai avea în ele doar gânduri abstracte cum are omul pământean, ci să avem în ele imagini. Căci totul a fost creat din imagini, imaginile sunt adevăratele cauze ale lucrurilor, imagini se află în spatele a tot ceea ce ne înconjoară, și în aceste imagini ne cufundăm noi atunci când ne cufundăm în marea gândirii. Pe aceste imagini le-a avut în vedere Platon, pe aceste imagini le-au avut în vedere toți cei care au vorbit despre temeliile spirituale primordiale, pe aceste imagini le-a avut în vedere Goethe atunci când a vorbit despre planta sa primordială. Aceste imagini se găsesc în gândirea imaginativă. Dar această gândire imaginativă este o realitate, și în ea ne cufundăm noi atunci când ne cufundăm în gândirea vălurindă ce pătrunde în curentul timpului.

În simțire ne cufundăm abia atunci când ajungem la așa-numita inspirație, care este o treaptă mai înaltă de cunoaștere decât imaginația. De fapt, tot ceea ce stă la baza simțirii noastre este o vălurire de inspirații. Și așa cum imaginea pe care ne-o dă oglinda este doar o imagine a ceea ce există în lume ca obiect, tot așa sentimentele noastre sunt doar imagini reflectate de organismul nostru ale inspirațiilor, care vin la noi din Univers. Dar la fel cum oglinda nu este în stare să redea totul – ea poate reda doar forme exterioare, căci reflectă doar ceea ce este anorganic, și nu viața –, tot așa sentimentele noastre nu pot reda ceea ce este conținut în elementul lumii ca inspirații, ci ele sunt doar o imagine oglindită, care se raportează la ceea ce radiază în Univers așa cum se raportează imaginea moartă din oglindă la ființa vie pe care o oglindește. Căci în fiecare dintre aceste imagini se oglindesc însușirile ființelor Ierarhiilor superioare, care se exprimă în lume prin inspirații. Și la fel cum noi nu rămânem la sentimente ci înaintăm la cunoașterea clar-ăuzindă, noi percepem lumea așa cum este ea alcătuită dintr-o mare diversitate de ființe ale

Ierarhiilor superioare. Lumea este această entitate, această colaborare a ființelor Ierarhiilor. În lume se realizează faptele Ierarhiilor superioare. Și noi suntem încadrați, suntem în oglindă, iar faptele Ierarhiilor superioare sunt reflectate prin oglinda noastră. Noi percepem apoi cele reflectate prin conștiința noastră. Așa trăim în sânul însușirilor Ierarhiilor ca oameni simțitori, și le percepem însușirile prin conștiința noastră. Omul care însoțește sentimentele cu conștiința sa, este și mai mic decât ceea ce este el de fapt prin sentimentele sale, decât în celelalte cazuri ale omului conștient în privința percepțiilor sale senzoriale și a gândirii sale. Căci prin aceea că noi suntem oameni simțitori, noi suntem și ființe ale Ierarhiilor și acționăm și acolo unde acționează Ierarhiile. Noi acționăm în această țesătură și împlinim fapte care nu sunt numai pentru noi, ci prin care noi colaborăm la întreaga clădire a lumii. Prin sentimentele noastre noi suntem slujitorii entităților superioare care clădesc Universul. Și în timp ce noi credem, aș spune, că stăm în fața Madonei Sixtine și ne satisfacem doar propriul nostru sentiment care urcă în noi – aceasta este o realitate că un om stă în fața Madonei Sixtine și își îndreaptă sentimentele asupra ei; acesta este un proces real! –, dar dacă acest sentiment nu ar exista, dacă astfel de elemente de simțire nu ar exista, atunci entitățile care urmează să colaboreze cândva la clădirea corpului ceresc al lui Venus nu vor avea forțele de care au nevoie în acest sens. Sentimentele noastre sunt necesare pentru casa pe care o clădesc zeii ca lume, tot așa cum sunt necesare cărămizile care sunt folosite la clădirea unei case; iar ceea ce știm noi despre sentimentele noastre, este din nou doar o parte. Noi știm ceea ce ne aduce bucurie atunci când stăm în fața Madonei Sixtine – dar ceea ce se petrece este o parte din întregul Univers, indiferent în ce măsură o însoțim noi cu conștiința.

Și dacă privim acum asupra voinței noastre, și aceasta este doar o oglindă, dar numai a entității unui membru individual al Ierarhiilor. Și noi suntem o ființă a Ierarhiilor, numai că pe o altă treaptă.

Realitatea noastră constă în voința noastră, noi dăm lumii substanță în măsura în care noi lăsăm să trăiască voința noastră într-un mod oarecare în realitate. Și este din nou așa: Faptul că noi ne însoțim voința cu conștiință are importanță numai pentru noi ca oameni; dar pe lângă aceasta, voința noastră este o realitate, ea este substanță pentru zei, pentru ca ei să clădească din ea lumea.

Dumneavoastră vedeți cum percepțiile noastre senzoriale, gândirea, simțirea și voința noastră au o însemnătate cosmică, vedeți cum se încadrează ele în întreaga viață cosmică. Și s-ar părea că omul prezentului ar trebui să nu dea dovadă de prea puțină înțelegere pentru a prelua aceste lucruri dacă este de bună-voință. Uneori iese la iveală că oamenii au o conștiință în această privință; că există un mic om, cel conștient, și un mare om, realitatea cosmică. *Friedrich Nietzsche* a vorbit și despre această realitate în «Zarathustra» al său [105]; el a presimțit ceva din această realitate. Și așa stau lucrurile în cazul multor oameni, numai că ei nu-și dau osteneala să meargă pe calea prin care se recunoaște cum se ajunge de la omul cel mic la omul cel mare. Dar este realmente necesar ca un număr tot mai mare de oameni să înțeleagă faptul că a trecut timpul în care se putea găsi o ieșire din situații fără această înțelegere. Timpurile vechi au mai păstrat niște rămășițe din vechea clarvedere, prin care oamenii au privit în vremurile primordiale în lumea spirituală, unde ei au văzut realmente ce face omul atunci când se află în Cosmos, cu Eul său și trupul său astral afară din trupul fizic și cel eteric. Dar atunci omul nu ar fi ajuns niciodată la deplina sa libertate, la individualitate; și ar fi intervenit ne-autonomia dacă el ar fi rămas la vechea clarvedere. Omul a trebuit să-și piardă vechea clarvedere; el a trebuit să intre oarecum în posesia Eului său fizic. Gândirea pe care ar dezvolta-o el dacă ar vedea întreaga vălurire de sub conștiința sa, care există acolo ca gândire, simțire și voință ar fi o gândire cerească, dar nu o gândire autonomă. Cum ajunge omul la această gândire autonomă?

Gândiți-vă că noaptea dormiți. Dumneavoastră vă aflați în pat. Adică în pat se află trupurile fizic și eteric. La trezire Eul și trupul astral pătrund înauntru venind din afară. În trupul eteric se gândește neconținut. Acum, Eul și trupul astral se cufundă și cuprind pentru început trupul eteric. Dar aceasta nu durează mult timp, căci în clipa aceea poate străfulgera gândul: Ce am gândit eu aici, căci era ceva foarte înțelept? Dar omul are impulsul să cuprindă imediat și trupul fizic, și în acel moment dispare totul; omul este acum într-un totul în sfera vieții sale pământești. Așadar faptul că omul nu poate aduce în conștiința sa unduirea subtilă a gândirii eterice, se datorează cuprinderii imediate a trupului pământesc. Pentru a-și putea dezvolta conștiința „eu sunt cel care gândește aici”, omul trebuie să-și cuprindă trupul său pământesc ca instrument, căci altfel el nu ar avea conștiința „eu sunt cel care gândește aici”, ci conștiința „îngerul păzitor este cel care gândește”. Această conștiință „eu gândesc” este posibilă numai prin cuprinderea trupului pământesc. De aceea este necesar ca în viața pământească omul să fie capabil de folosirea trupului său pământesc. În perioada următoare, el va trebui să-și cuprindă tot mai mult acest trup pământesc prin ceea ce îi dă Pământul. Egoismul său justificat va trebui să devină tot mai mare. Acestuia trebuie să i se opună contraponderea creată prin aceea că pe de altă parte, el își însușește cunoștințele pe care le dă știința spirituală. Noi ne aflăm la începutul acestui timp. Acum, oamenii ar putea spune: Despre aceasta noi nu vrem să ne facem niciun scrupul; ce ne pasă nouă ce vor zeii cu noi. Că doar n-o să cercetăm mai întâi voința zeilor! Noi acceptăm ceea ce ne dau zeii în decursul vieții pământești; căci ei ne dau trupul fizic ca instrument tot mai puternic al gândirii fizice; dar faptul de a ne face mai înainte scrupule ca noi să începem să dobândim altceva decât forță, este de-a dreptul incomod. Și de fapt *nu trebuie* neapărat să o facem; zeii n-au decât să-și aleagă o altă cale! Așa spun oamenii, numai că ei o spun în așa fel încât născocesc filosofii și alte lucruri asemănătoare.

Trebuie să ne fie limpede că în Univers lucrurile nu depind de faptul că cineva vrea ca acel lucru care trebuie să se întâmple, să îl restrângă în funcție de o comoditate subiectivă; căci este într-un totu imposibil ca o anumită măsură din ceea ce îi este alocat omului să fie diminuată. Și dacă e ca omul să dezvolte anumite forțe într-o anumită epocă și el dezvoltă doar o parte, celelalte ies totuși la iveală. Nu este adevărat că ele nu ies la iveală! Pe cât de puțin dispăre ceea ce încălziți în surplus la o mașină, ci iradiază în afară, tot atât de puțin poate să dispară ceea ce există în viața omenească. Astfel că nu este adevărat că ceea ce disprețuiește omul atât de mult în ziua de azi, forțele mistice, nu ar exista. Omul poate să le nege. Dar în ceea ce aparține Universului, ele există. Dumneavoastră puteți nega acest lucru, puteți fi un mare materialist în conștiința dumneavoastră, dar nu puteți fi așa ca om întreg. Căci într-un astfel de caz, fără ca omul să o știe, el se va dezvolta în așa fel încât înmânează lui Ahriman și Lucifer ceea ce altfel ar înmâna zeilor buni. Căci tot ceea ce suprimați în conștiința dumneavoastră, tot ceea ce nu lăsați să se dezvolte, îl înmânați lui Ahriman și lui Lucifer.

Vedeți dumneavoastră, iubii mei prieteni, este cert că nu există o altă cultură contemporană în prezent care să fi practicat un materialism mai intens până în cele mai lăuntrice fibre ale vieții sufletești decât cultura italiană. Cultura italiană a prezentului este, în calitate ei de cultură națională, o cultură care a luat naștere prin aceea că sufletul poporului acționează prin sufletul senzației al oamenilor acestui popor. Atunci când cultura engleză creează materialismul, aceasta este misiunea ei; materialismul va fi acolo de suprafață, dar el va fi așa cum trebuie să fie. Așa se înfăptuiesc cele de care are nevoie Pământul ca materialism. Aceasta este misiunea poporului britanic, anume de a da materialismul evoluției Pământului. Ori acolo, materialismul nu se poate încuiba atât de profund în suflete ca la italieni, care preiau totul în cele mai profunde sentimente ale lor; la italieni materialismul pătrunde până în temeliile

cele mai profunde. De aceea are cultura italiană a timpului actual de-a dreptul accese de furie de materialism naționalist exprimate din tot sufletul, deși materialismul nu poate fi înțeles cu tot sufletul. Omul îl poate reprezenta în lume, dar el nu se poate entuziasma față de acest materialism, cu excepția cazului în care el aparține sufletului poporului italian. Dar pe cât de adevărat este că timpul nostru este cel mai materialist de până acum, tot atât de adevărat este că la popoarele sudice sentimentele materialiste pot proveni tocmai din sufletul senzației. Gândiți-vă la ce a spus *Fichte*: Cel care crede în libertatea spiritualității [106], face de fapt parte dintre noi! – La el este caracterizat în întregime prin spirit ceea ce ar trebui să fie naționalitatea în sensul său: un concept spiritual. În conceptul italian de naționalitate nu există nicio urmă de o astfel de atitudine; aici intră în discuție doar materia sângelui; acesta este un naționalism pe deplin naturalist. Atunci când un om vorbește despre națiune, el are în vedere cu totul altceva decât atunci când vorbește un alt om despre națiune. În poporul italian trăiește un materialism pe deplin naționalist. Este de la sine-înțeles că toate acestea se referă numai la timpul actual. Acum gândiți-vă că atunci când sufletul tinde într-un mod atât de decisiv înspre un materialism naturalist în sensul intențiilor țării sale, atunci nu se poate pierde simțul mistic; acesta rămâne. El este numai azvârlit afară din conștiință și se depune atunci pe altceva; el nu este azvârlit în afară din existența sa lăuntrică adevărată, numai că ajunge în slujba acelor puteri pe care noi le desemnăm cu numele tehnic de puteri ahrimanice și luciferice; forțele mistice nu sunt atunci îndrumate pe calea zeităților progresiste, ci pe calea puterilor ahrimanice și luciferice. Se poate accepta faptul că în unele din aceste popoare va ieși ceva la iveală prin aceea că forțe de natură mistică sunt expulzate în afară, în viața publică. Găsim oare ceva în sud care să fie ca un curent de voință mistică de-a dreptul azvârlit în afară?

Era în anul 1347, în ziua de Rusalii din luna mai, când la Roma *Cola di Rienzi* [107] a urcat la Capitoliu în vârful unui mare cortegiu, îmbrăcat în armura din vechea Romă, alcătuită după sentimentele timpului de atunci, cu patru stindarde, a urcat înspre locul de unde s-a vorbit întotdeauna atunci când li s-a vorbit romanilor spre romanitate. Și Rienzi a dat de veste oamenilor de acolo ceea ce avea el de vestit, după cum a afirmat el însuși, în misiunea lui Iisus Christos și în calitatea celui care are de vorbit romanilor în numele libertății întregii lumi. Atunci au fost rostite realmente incredibil de multe fraze. Ele au avut pe atunci – în 1347 – o anumită importanță, dar ele nu aveau nicio realitate. Totul a fost ceva care s-a spulberat ca în foc. Dar nu aceasta am eu acum în vedere. Eu vreau să indic acum faptul că aceasta s-a petrecut în duminica de Rusalii, pe 20 mai 1347. Și aceasta s-a întâmplat atunci când reprezentantul acestui curent s-a desemnat pe sine drept reprezentantul lui Christos. Și mai târziu, când și-a dezvoltat tot mai mult învățătura, el s-a numit pe sine și ca „inspirat de Spiritul sfânt”. Declarația de război cu Austria a fost făcută tot într-o duminică de Rusalii. Și înainte de aceasta, cel care nu s-a numit pe sine de data aceasta reprezentant al lui Christos, dar care dădea de înțeles că el este pătruns de Spiritul sfânt, a mers tot în vârful unui mare cortegiu, chiar înainte de ziua de Rusalii, și a vorbit la Roma. Era cineva care precis nu avea nicio urmă de mistică în sufletul său, din acea mistică în numele căreia a vorbit atunci Rienzi. Dar cuvintele au fost rostite tot într-o duminică de Rusalii – și de aici puteți vedea mistica expulzată în afară, în viața publică. Dar s-a vorbit în slujba altor puteri. Este impulsul lui Christos, azvârlit afară din conștiință. Iar pe acesta s-a împuternicit ahrimanicul – ceea ce, la urma-urmelor, era de așteptat în acest timp – ceea ce o dovedesc puținele cuvinte care au fost rostite atunci. E de la sine-înțeles că vorbitorul nu a mai venit în secolul douăzeci cu armură și patru stindarde, ci a venit cu mașina. Desigur că s-a adus o jertfă, jertfa care trebuia adusă timpului nostru de orientare materialistă. Dar, la urma-

urmelor, a trebuit să se țină cont – probabil inconștient – de faptul că ceea ce este propriu-zis forță umană mistică azvârlită în afară, și care iradiază afară în lume, este predată unei alte puteri și întoarsă în opusul ei. Omul, care după cum s-a denumit el pe sine însuși se numea *d'Annunzio* [108] – în realitate se numea altfel – nu numai că a vorbit în așa fel încât să poată fi crezut – aceasta se poate face ușor în limba italiană –, readucând la viață toate marile cuvinte înflăcărate ale lui Rienzi, pe care el a vrut să le amintească atât de clar în fiecare frază a sa, dar după ce și-a ținut discursul – în care, în orice caz, o conștiență din Europa Centrală poate vedea doar frazeologie – a luat o sabie în mână și a sărutat acea sabie în semn că de acum el vrea să predea sabiei forța discursului. Această sabie a aparținut redactorului unei reviste, pe care o vezi adesea dacă ajungi în Italia. Era sabia pe care redactorul unei reviste i-a predat-o cu această ocazie primarului Romei ca pe o sfântă împuternicire. Sabia aparținuse redactorului revistei umoristice «Asino». Lumea va înțelege cândva în viitor, când va judeca pe alte criterii decât cele pe care se judecă adesea astăzi faptul că multe lucruri care se petrec în prezentul nostru trebuie judecate din punctul de vedere că o parte din ceea ce există ca forță mistică în om este azvârlită în afară, este predată procesului lumii, dar nu se pierde, ci devine prada puterilor ahrimanice și a celor luciferice. Și arareori arată în contemplarea directă ironia istoriei lumii așa de clar ceea ce se petrece aici, ca în cazul indicat mai sus.

Vrem să încercăm, din cele pe care le-am putut prelua în noi datorită strădaniilor noastre din ultimii ani, să ne clarificăm faptul că în natura omenească există o anumită măsură de forțe spirituale. Și, pe de o parte, datorită faptului că omenirea poate deveni liberă doar prin cuprinderea corporalității, spiritualitatea mistică trebuie expulzată afară din conștiență; dar pe de altă parte, ea trebuie preluată înapoi în conștiență, pentru că altfel ceea ce este azvârlit afară din conștiență va fi preluat de puterile ahrimanice și luciferice. Este ceea ce am vrut să vă reamintesc mereu, iubiții mei prieteni, că,

prin faptul că noi ne-am străduit ani de-a rândul să preluăm aceste lucruri în conștiința noastră, trebuie să creăm în noi înșine și sentimentul că din aceste evenimente sângeroase ale prezentului trebuie să rezulte ceva care să ducă omenirea la spiritualitate, la recunoașterea spiritualității. Aceasta în sensul pe care l-am exprimat adesea aici că trebuie să se găsească suflete care să fie capabile, prin știința spirituală, să privească în sus, în lumea spirituală, unde se află toate trupurile eterice care au ieșit din oameni tineri și au ajuns în lumea spirituală și care rămân disponibile pentru că nici în acest domeniu forțele nu se pierd. Înspre acestea să privim acum; ele se vor uni cu forțele din lumea spirituală care vin luminând în întâmpinarea noastră, iar cele pe care le au de spus morții vor deveni în viitor impulsuri dacă vor exista suflete care să le înțeleagă limbajul. În acest sens, încheiem din nou cu modeste cuvinte:

Din curajul luptătorilor,
 Din sângele bătăliilor,
 Din suferința celor părăsiți,
 Din faptele de jertfă ale poporului
 Va crește rod spiritual –
 Dacă sufletele își îndreaptă conștiințe de spirit
 Înțelegerea lor în Împărăția spiritului.

NOTE

În acest volum sunt reunite laolaltă conferințele pe care le-a ținut Rudolf Steiner imediat după începutul Primului Război Mondial pentru deja nenumărații membri de atunci ai Societății Antroposofice din Berlin. Atmosfera poartă într-o măsură deosebită amprenta grelelor evenimente ale timpului. Caracterul adesea intim-personal al limbajului a luat însă naștere și prin puternica legătură a lui Rudolf Steiner cu acest Cerc. Începând din 1900/1902 Berlinul fusese locul din care el a dezvoltat știința spirituală în conferințe și lucrări, fusese locul principal al acțiunii sale din Germania, în general. „Ramura” din Berlin a Societății Antroposofice a fost singura Ramură condusă personal de Rudolf și Marie Steiner (v. Sivers) până la reîntemeierea Societății Antroposofice Generale de la Dornach de crăciunul anilor 1923/1924.

Suportul textului: Primele șapte conferințe au fost redactate de membrul Ramurii Walter Vegelahn; conferințele a opta, a noua și a treisprezecea, cu toată probabilitatea, au fost redactate de doamna Hedda Hummel; la conferințele a zecea, a unsprezecea și a paisprezecea este vorba de notițe de-a dreptul amănunțite; notițele din 10 aprilie 1915 provin de la A. Meebold, iar cele din 6 iulie de la Dr. Beck. Aceasta explică stilul diferit al notițelor. Există și alte notițe amănunțite relativ la alte conferințe din această carte, dar ele nu au adus nimic esențial notițelor stenografiate. Mici modificări făcute în pasajele neclare se datorează comparării cu aceste texte.

Prima ediție a apărut sub titlul «Considerații asupra timpului» (Ciclul 39), probabil datorat Mariei Steiner. Ediția a doua din 1960 a apărut sub titlul actual «Destine ale oamenilor și destine ale popoarelor». Conferințele individuale nu au avut anunțat un anumit titlu. Subtitlurile individuale menținute și în această ediție provin din prima ediție a Mariei Steiner. Pentru cea de-a treia ediție, din 1981,

textul a fost revăzut, prevăzut cu un cuprins rezumativ și completat cu Notele finale.

Pentru aprofundarea studiului multor motive din acest volum, despre care Rudolf Steiner a vorbit amănunțit în special și la Dornach, ca și pentru a arunca o privire în multitudinea activității sale de la începutul războiului, vom indica aici conferințele și ciclurile de conferințe ținute în același interval temporal (fără a avea pretenția epuizării lor complete; GA = Operele Complete ale lui Rudolf Steiner):

Din acest timp purtător de destin, conferințe publice, Berlin,
29.10.1914-23.4.1915, GA 64

Citire ocultă și auzire ocultă, Dornach 3.0-27.12.1914, GA 156

Clădirea de la Dornach ca simbol al devenirii istorice și a impulsurilor artistice de transformare, Dornach, 10-25.10.1914, GA 287

Legătura omului cu lumea elementară, ținută în diverse locuri,
1.1.1912-31.12.1914, GA 158

Arta în lumina înțelepciunii misteriale, Dornach, 28.12.1914-4.1.1915, GA 275

Căi ale cunoașterii spirituale și înnoirea concepției artistice despre lume, Dornach, 9.1.-2.5.1915, GA 161

Taina morții. Esența și semnificația Europei Centrale și spiritele popoarelor europene, conferințe ținute în diverse orașe, 31.1.-19.6.1915, GA 159

Europa Centrală între Est și Vest, München, 13.9.1914-4.5.1918, GA 174a

Fundalurile spirituale ale Primului Război Mondial, Stuttgart 30.9.1914-26.4.1918 și 21.3.1921, GA 174b

Morții noștri, alocuțiuni, memoriale și meditații, diverse orașe 1906-1924, GA 261

Operele lui Rudolf Steiner care au apărut în cadrul *Operele Complete (GA)* sunt indicate în Note cu numărul de Bibliografie

1. *clădirii pe care noi vrem să o înălțăm ca lăcaș pentru viața spirituală a timpurilor actuale*: vezi Rudolf Steiner *Ideea clădirii Goetheanumului* (1921), cu 104 de imagini ale Primului Goetheanum de la Dornach, GA 289.
2. *Pe 26 iulie am putut rosti la Dornach... cuvintele*: vezi R. Steiner: *Căi înspre un nou stil arhitectonic* (1914), cu 16 fotografii din primul Goetheanum, GA 286.
3. *indicații de aplicare a unor astfel de pansamente*: Între 13 și 16 august 1914 Rudolf Steiner a ținut la Dornach un Curs de prim ajutor.
4. *Tu, spirit al spațiului meu pământesc*: Rudolf Steiner a modificat ulterior rândul „pe tine, răsunând de laudă și putere” în „pe tine, răsunând de lumină și putere”. Vezi *Maxime, poezii, mantre. Volum suplimentar*, GA 40a.
5. *ciclul de conferințe despre sufletele popoarelor*: Vezi Rudolf Steiner, *Misiunea sufletelor câtorva popoare în legătură cu mitologia nord-germanică* (Kristiania [Oslo] 1910), GA 121.
6. *în ultima conferință publică*: Pe 29 octombrie 1914 «Specificul spiritual al lui Goethe în zilele noastre purtătoare de destin și cultura germană», în: Rudolf Steiner, *Din timpuri purtătoare de destin* (1914/1915), GA 64.
7. *Eu am făcut asta cu câteva zile în urmă, acolo*: Vezi conferințele lui Rudolf Steiner de la Dornach: *Clădirea de la Dornach ca simbol al devenirii istorice și al impulsurilor artistice de transformare* (1914), Dornach 1937, GA 287.
8. *Voltaire* (François Marie Arouet), 1694-1778.
9. *Pierre Corneille*, 1606-1684.
10. *Jean Baptiste Racine*, 1639-1699.
11. *Aristotel*, 384-322 î.Ch.

12. *Molière* (Jean-Baptiste Poquelin), 1622-1673.
13. *Prima ediție a lucrării «Enigmele filosofiei»*: Rudolf Steiner, *Enigmele filosofiei. O expunere schițată a istoriei acestora*, GA 18, apărută în 1914 ca ediție prelucrată și considerabil extinsă a lucrării «Concepții despre lume și viață în secolul XIX», Berlin 1901.
14. *William Shakespeare*, 1564-1616.
15. *Friedrich al II-lea, Cel Mare*, 1712-1786, rege al Prusiei între 1740 și 1786.
16. *Gottfried Wilhelm von Leibniz*, 1646-1716.
17. *Charles Robert Darwin*, 1809-1882.
18. «*Teoria culorilor*» a lui *Goethe*: «Lucrările de științele naturii ale lui Goethe», editate și comentate de Rudolf Steiner în: «Literatura națională germană» a lui Kürschner» (1883-97), 5 volume, reeditată la Dornach în 1975, GA 1 a-e. Volumul III: «Teoria culorilor».
19. *Isaac Newton*, 1642-1727.
20. *Noi l-am tradus, în cadrul Mișcării noastre, pe... Soloviov*: Vladimir Soloviov: «Opere alese» tradus de Harry Köhler, cu o introducere de Rudolf Steiner, Stuttgart 1921, și «Poezii de Vladimir Soloviov», traduse de Marie Steiner, ediția a II-a, Dornach 1949.
21. *Petru I, cel Mare*, 1672-1725.
22. *în încheierea cărții despre care v-am vorbit alaltăieri*: Dmitri Mereschkowski (1865-1941): «Der Anmarsch des Pöbels» («Înaintarea plebei»), trad. H. Hörschmann, München și Leipzig 1907.
23. *din cauza primului nostru principiu*: La întemeierea Societății Antroposofice din 1912/13, Rudolf Steiner a formulat primul principiu, astfel: „În societate pot conlucra în mod fratern toți acei oameni care consideră drept bază a unei colaborări pline de iubire spiritualul comun din toate sufletele omenești, indiferent cât de

diferite sunt acestea în privința credinței, națiunii, poziției sociale, sexului ș.a.m.d.”

24. *Individualitatea care a fost ucisă atunci*: Franz Ferdinand, arhiduce de Austria, pe 28 iunie 1914
25. *în sensul învățaturii pe care a dat-o Krishna...*: În «Bhagavad Gita»; vezi referința din prima conferință din acest volum.
26. *în conferințele publice, în modul în care a trebuit să o fac ieri și alaltăieri*: Conferința din 26 noiembrie 1914: «Sufletul omenesc în viață și moarte»; conferința din 27 noiembrie 1914: «Sufletele popoarelor». Ambele au fost tipărite în *Într-un timp purtător de destin* (1914/15), GA 64.
27. *care numește războiul „Părinte al tuturor lucrurilor”*: Heraclit (din Efes, aprox. 540-480 î.Ch.); fragmentul B53 (în H. Diels, *Fragmente din presocratici*, vol. I)
28. *Constantin I, cel Mare*, 274-337, împărat roman începând din 313, după ce l-a învins în 312 pe Augustus Maxentius la podul de la Milici. Vezi și conferința dde la Dornach din 30 ianuarie 1915 în: *Căi ale cunoașterii spirituale și înnoirea concepției artistice despre lume*, GA 161.
29. *Iulian, Apostatul*: Flavius Claudius Iulianus, 331-363, numit de creștini „Apostatul”; împărat roman între 361-363.
30. *Jeanne d’Arc* [Fecioara din Orleans], 6 ianuarie 1412-30 mai 1431.
31. *Cel pe care Îl căutați nu este aici*: Vezi Matei 28, 6; Marcu 16, 6; Luca 24, 5/6.
32. *În conferința publică de joia trecută*: din 14 ianuarie 1915 «Sufletul germanic și spiritul german din punctul de vedere al științei spirituale», tipărită în *Într-un timp purtător de destin* (1914/15), GA 64.
33. *Walther von der Vogelweide*, circa 1170-1230.
34. *Lessing... ideea vieților pământești repetate*: Vezi Gotthold Ephraim Lessing, «Die Erziehung des Menschengeschlechtes» («Educația neamului omenesc») (1780), §98: „De ce să nu revin

mai des, cât timp pot dobândi noi cunoștințe și noi aptitudini? Oare duc eu de aici atât de multe încât nu merită osteneala să revin?”

35. *Vedem cum îl prezintă Goethe pe reprezentantul omenirii, pe Faust:* Vezi în această privință Rudolf Steiner, «*Explicații spiritual-științifice relativ la <Faust>-ul lui Goethe*» vol. I: *Faust, omul care se străduiește*, vol. II: *Problema Faust*, GA 272, 273.
36. *că el a trebuit să ia în ajutor reprezentările intuitive ale creștinismului:* Vezi J. P. Eckerman, «Convorbiri cu Goethe în ultimii ani ai vieții sale», 6 iunie 1831: „În rest, va trebui să recunoașteți că încheierea, acolo unde este vorba de înălțarea sufletului salvat, a fost foarte greu de alcătuit, și la astfel de lucruri suprasensibile, greu chiar și de presimțit, m-aș fi putut pierde cu ușurință în aspecte vagi dacă nu aș fi dat intențiilor mele poetice o formă și o consolidare binefăcătoare de limitatoare prin imaginile creștin-bisericești precis conturate.”
37. *Raffaello Santi*, 1483-1520.
38. *în prima conferință publică de aici de la Berlin:* Vezi Nota 6.
39. *Anatole France:* «*Vie de Jeanne d'Arc*», 2 volume, Ed. 49, Paris 1927.
40. *Friedrich Schiller...* „*Lumea iubește să înnegrească ceea ce strălucește*”: A treia strofă din poezia «*Das Mädchen von Orleans*» («*Fecioara din Orleans*»).
41. *Olaf Asteson:* Vezi Rudolf Steiner «*Anul Nou cosmic. Poemul visului lui Olaf Asteson*», Dornach 31.12.1914 (Ediție specială), și în *Legătura omului cu lumea elementară*, GA 158.
42. *Eu am menționat... adesea: Acel eveniment... din lumea spirituală, aproximativ din luna noiembrie a anului 1879:* Vezi în special cele două conferințe ale lui Rudolf Steiner de la Stuttgart din 18 mai și 20 mai 1913, din *Trepte premergătoare ale Misteriului de pe Golgota*, GA 152.
43. *Meister Eckhart*, circa 1260-1327.

44. *Johannes Tauler*, circa 1300-1361.
45. *Jacob Böhme*, 1575-1624.
46. *Angelus Silesius* (Johannes Scheffler), 1624-1677. Vezi, relativ la misticii indiucați: Rudolf Steiner, *Mistica la începutul vieții spirituale contemporane și raportul ei cu concepția modernă despre lume*, GA 7.
47. *Lessing*: Vezi Nota 34.
48. *de la Basmul lui Goethe... până la dramatizarea forțelor fundamentale ale inițierii*: Vezi în această privință, Rudolf Steiner, *Specificul spiritual al lui Goethe revelat în Faust-ul său și în Basmul despre șarpe și Floarea de Crin* (1918), GA 22; pe de altă parte, în configurarea Dramei-Misteriu *Poarta inițierii* în: Rudolf Steiner, *Patru Drame-Misterii* (1910-13), GA 14.
49. *Henri Bergson*, 1859-1941. Vezi: „Semnificația războiului”. În: «Pages actuelles» 1914/15, Paris 1915.
50. *broșură... de profesorul dr. O. Binswanger*: «Die seelischen Wirkungen des Krieges» («Efectele sufletești ale războiului») din seria: „Războiul german”, broșuri politice, Stuttgart și Berlin 1914.
51. *Robert Hamerling*, 1830-1889.
52. *Feodor Mihailovici Dostoievski*, 1821-1881.
53. *Nikolaus Copernic*, 1473-1543.
54. „*Cupru în loc de aur...*”: Gottfried Wilhelm Hegel (1770-1831) în: «Phänomenologie des Geistes» («Fenomenologia spiritului»), VI.b. „Die Aufklärung” („Iluminarea”) (bibl. fil. Vol. 114, Leipzig 1907, pag. 358).
55. *un membru mai în vârstă al Mișcării noastre*: Este vorba de Lina Grosheintz-Rohrer. Vezi Rudolf Steiner, *Morții noștri* (1906-1924), GA 261, alocuțiunea de la Besel 10 ianuarie 1915.
56. *am pierdut din planul fizic o altă prietenă*: Este vorba de Sibyl Colazza. Vezi *Morții noștri*, alocuțiunea de la Zürich din 31 ianuarie 1915.

57. *cum a spus Wagner dintr-o profundă intuiție*: „Timpul devine aici spațiu” din spectacolul sacru de gală «Parsifal, prima procesiune, monologul lui Gurnemanz».
58. *Fritz Mitscher*: Vezi Rudolf Steiner, *Morții noștri*, alocuțiunea de la Basel din 5 februarie 1915.
59. *Ernst Mach*, 1838-1916, «Analyse der Empfindungen und das Verhältnis des Physischen zum Psychischen» («Analiza senzațiilor și raportul fizicului cu psihicul»), Jena 1900, pag. 3.
60. *Mai multe amănunte în această privință găsiți în ciclul de conferințe de la Viena*: Vezi Rudolf Steiner, *Ființa lăuntrică a omului și viața dintre moarte și o nouă naștere* (1914), GA 153.
61. *Noi am avut parte în această toamnă de moartea copilului unuia dintre membrii noștri*: Este vorba de Theo Faiß. Vezi Rudolf Steiner, *Morții noștri*, alocuțiunea de la Dornach, 10 octombrie 1914.
62. *Berlin, 2 martie 1915*: Vezi, relativ la această conferință, expunerile de la Dornach din 27 martie și 1 mai 1915 din: *Căi ale cunoașterii spirituale și ale înnoirii concepției artistice despre lume*, GA 161.
63. *Leibniz*: Vezi Nota 16.
64. *Și de aceea, eu am indicat chiar exoteric în conferințele publice că acest al doilea aspect este atins prin aceea că ne identificăm cu destinul nostru*: Vezi, de exemplu, conferința «Cunoașterea spirituală în ceasurile fericite și grave ale vieții», Berlin, 15 ianuarie 1915 în *Într-un timp purtător de destin*, GA 64.
65. *Pe cât de puțin ne amintim ... de nașterea noastră... pentru lumea spirituală*: În cel de-al doilea rând de notițe (foarte amănunțite) această frază sună astfel: „Pe cât de puțin ne amintim de nașterea noastră, care nu se află în conștiința noastră fizică, dar pe care noi ne-o dorim totuși în cea de-a doua jumătate a zăbovirii noastre în lumea spirituală, pentru că noi o resimțim ca pe o necesitate pentru a ne atinge idealul nostru omenesc – pe atât de mult stă

moartea în lumile spirituale drept evenimentul cel mai frumos dinaintea omului, deoarece atunci se ivește în noi conștiința, cunoașterea faptului că ea este cel mai mare trezitor față de lumea spirituală.” Vezi și modul în care a expus Rudolf Steiner din nou acest motiv al nașterii și morții pe 16 noiembrie 1915, tot la Berlin, în: *Formarea destinului și viața de după moarte* (6 conferințe), GA 157a.

66. *și noi vom avea cândva ocazia să vorbim despre aceasta. Atunci vom vedea că prin procese pe care le poate observa oricine, se poate dovedi... că procesul meditării este legat de un proces subtil de căldură...:* Tema nu a fost reluată în această formă, și ea nu a fost abordată de ascultători. Sub un alt aspect, compară cu conferințele lui Rudolf Steiner de la Dornach, din 17 decembrie 1920: *Punți între spiritualitatea Cosmosului și fizicul omului* (1920), GA 202 și din 13 ianuarie 1924 din *Lăcașuri de misterii ale Evului Mediu* (1924), GA 233a.
67. *Julius Mosen, 1803-1867, «Ritter Wahn» («Cavalerul iluzie»)* apărut în 1831; noua ediție, stimulată de expunerile lui Rudolf Steiner, a apărut în editura Der Kommende Tag AG, Stuttgart 1921; «Ahasver», 1838.
68. *Profesorul de literatură din Leipzig:* Karl Rudolf von Gottschall, 1823-1909.
69. *Wilhelm Jordan, 1819-1904.*
70. *Joseph von Auffenberg, 1798-1857, «Alhambra»,* epopee în formă dramatică, apărută în trei părți 1828-30.
71. *„Dacă ochiul nu ar fi solar...”:* Goethe, «Îmblânzirea Xeniei» III.
72. *a scris... sub numele de Dr. Mises:* Gustav Theodor Fechner, 1801-1887, vezi: «Beweis, daß der Mond aus Jodin besteht» («Dovadă că Luna constă din iod»), Ediția a II-a de la Leipzig, 1832.
73. *deja într-o conferință publică... capacitatea de amintire:* La Berlin, pe 26 februarie 1915 «Ce este muritor în om?», în *Într-un timp purtător de destin*, GA 64.

74. Ernest Renan îi scrie lui David Friedrich Strauß: Scrisoarea din 13 septembrie 1870. Tipărită în: David Strauß, «Opere complete», Bonn 1876-78, vol. I, pag. 311 ș.u.
75. Johann Gottlieb Fichte, 1762-1814.
76. Dacă El n-ar fi înviat...: Sf. Apostol Pavel, I Corinteni 15, 17.
77. Eu am spus adesea... că noi trebuie mai degrabă să comparăm viața noastră din răstimpul a douăzeci și patru de ore cu parcursul anual al Pământului: Vezi, de exemplu conferințele lui Rudolf Steiner de la Augsburg, din 14 martie 1913 și Stockholm, 8 iunie 1913, amândouă apărute în *Lumea spiritului și pătrunderea ei în existența fizică*, GA 150.
78. Înăuntrul acestui spirit al Pământului devine limpede tot ceea ce am expus eu despre impulsul de pe Golgota: Din plenitudinea expunerilor care pot fi menționate în această privință indicăm conferința de la Nürnberg, din 30 iunie 1908, apărută în *Apocalipsa lui Ioan*, GA 104, ca și conferințele de la Kassel, din 6 iulie și 7 iulie 1909 din *Evanghelia lui Ioan în raport cu celelalte trei Evanghelii*, în special cu *Evanghelia lui Luca*, GA 112.
79. Rudolf Steiner, *Din Cronica Akasha* (1904), GA 11; *Știința ocultă în schiță* (1910), GA 13.
80. Rudolf Steiner, *Educarea copilului din punctul de vedere al științei spirituale* (1907), Ediție separată; în cadrul Operelor complete este conținută în: *Luzifer-Gnosis. Articole fundamentale pentru antroposofie din anii 1903-1908*, GA 34.
81. Vreau să dau un exemplu în acest sens, pe care l-a povestit Erasmus Francisci: Vezi Gotthelf Heinrich von Schubert, «Die Symbolik des Traumes» («Simbolismul visului»), Leipzig 1840, pag. 10 ș.u.
82. Berlin, 10 iunie 1915: Vezi Rudolf Steiner, *Ideea clădirii Goetheanumului* (1921), cu 104 ilustrații din prima clădire a Goetheanumului, GA 290.

83. *eu am menționat în ultimele săptămâni în acest loc,... poemul Faust al lui Goethe: Pe 15 aprilie 1915 «Scena gândurilor ca rezultat al idealismului german» (de la care s-au păstrat doar niște notițe insuficiente, nepublicate).*
84. *Eu am expus adesea că, în fond, Mefisto nu este altceva...: Vezi Rudolf Steiner Specificul spiritual al lui Goethe revelat în Faust-ul său și în Basmul despre șarpe și Floarea de Crin (1918), GA 22; vezi și Nota 35.*
85. *întreaga dificultate pe care a avut-o Goethe în privința «Faust»-ului său: Vezi expunerile lui Rudolf Steiner în această privință în conferința de la Berlin din 22 aprilie 1915 «Imaginea idealismului german», în Într-un timp purtător de destin, GA 64, pag. 431 ș.u.*
86. *„un vierme ghemuit, plin de teamă”: «Faust» I, versul 498.*
87. *„Tu te asemeni spiritului...”: «Faust» I, versurile 512/513.*
88. *un pasaj... unde Mefisto a fost numit o dată Lucifer: Este avut în vedere pasajul din «Urfaust», scena de pe stradă, versul 527: „S-ar părea că e fiu de conducător./Dacă Lucifer ar avea o duzină de astfel de prinți, aceștia ar trebui să-l remunereze”.*
89. *Sentiment este totul...: «Faust» I, versurile 3456-3458.*
90. *a studiat până la capăt...: «Faust» I, versul 357.*
91. *„Și până la (a fi) om, ai timp destul”: «Faust» II, versul 8326.*
92. *„Dar nu te strădui înspre ordine mai înalte”: «Faust» II, versul 8330.*
93. *Devine! Substanța se limpezește: «Faust» II, versurile 6855/56.*
94. *De când a vorbit Nietzsche despre supraom: În: «Așa grăit-a Zarathustra», „Cuvânt înainte”, 3 și 4, ca și partea III, „Cel care se naște”.*
95. *Goethe a spus că el l-a reluat pe vechiul Tragelaf...: Vezi corespondența dintre Schiller și Goethe din 6 decembrie 1797. Deja pe 22 iunie 1797 Goethe îi relatase lui Schiller despre planul său de a definitiva pe «Faust», decizie susținută prin interesul său de Schiller, în perioada care a urmat.*

96. *că a făcut o schiță... în privința a ceea ce urma să devină Faust:* Tipărită în ediția memorială, Artemis Zürich 1949, volumul 5, «Die Faustdichtungen, Paralipomena» («Poemele Faust, Paralipomena»), pag. 541.
97. (*Încheierea conferinței*): Mantra pe care a rostit-o întotdeauna Rudolf Steiner în încheierea conferințelor, lipsește în aceste notițe.
98. *Ralph Waldo Emerson*, 1803-1882, filosof și eseist american. Citate din: «Repräsentanten des Menschengeschlechts» («Reprezentanți ai neamului omenesc»), citate după traducerea lui Herman Grimm, preluată în «Cincisprezece eseuri», secvența a treia, Berlin 1882: «Ralf Waldo Emerson despre Goethe și Shakespeare».
99. *Sergius Jushakow*, 1849-1910: «Der englisch-russische Konflikt» («Conflictul anglo-rus»), Petersburg 1885.
100. *Ideea (lui Hebbel) că un profesor de gimnaziu l-ar avea pe Platon reincorporat în clasa sa:* Hebbel, Friedrich (1813-1863), «Tagebücher» («Jurnale»), nr. 1335: „În conformitate cu migrația sufletelor, este posibil ca Platon aflat acum din nou pe băncile școlii, să fie muștruluit pentru că nu-l înțelege pe Platon”.
101. *Eu am mai vorbit cândva despre atom...:* Vezi conferințele de la Berlin din 16 decembrie și 23 decembrie 1904 din: *Legenda templului și legenda de aur*, GA 93.
102. „*Cerul și Pământul vor trece*”: Marcu, 13, 31.
103. *o lume eterică... ce nu este o simplă materie rarefiată, așa cum o expune cu drag teosofia engleză:* Se referă, în principal, la lucrările și operele lui Charles Webster Leadbeater (1847-1934).
104. Rudolf Steiner, *Cum se dobândesc cunoștințe despre lumile superioare?* (1904), GA 10.
105. *Friedrich Nietzsche a vorbit și despre această realitate în «Zarathustra» al său:* Vezi Nota 94.

106. *Cel care crede în libertatea spiritualității...:* Johann Gottlieb Fichte, «Reden an die deutsche Nation» («Discursuri către națiunea germană»), Discursul al șaptelea.
107. *Cola di Rienzi*, circa 1313-1354, tribun roman. Vezi Robert Davidssohn: „Vom Mittelalter zu unseren Tagen” („Din Evul Mediu până în zilele noastre”), în: «Süddeutsche Monatshefte», anul 12 de apariție, Caietul 9, iunie 1915, pag. 121.
108. *Omul, care după cum s-a denumit el pe sine însuși se numea d'Annunzio:* Gabriele d'Annunzio, 1863-1938, scriitor italian. Discursul său pentru festivitatea consacării celor o mie a apărut în «Süddeutsche Monatshefte», anul 12 de apariție, Caietul 9, iunie 1915, pag. 498. – Părerea larg răspândită că d'Annunzio se numea de fapt Rapagnetta se explică prin aceea că tatăl său s-a numit așa inițial, dar a fost adoptat deja de copil de un d'Annunzio.